KAYSERİ
İL GELİŞME RAPORU

Metin ÖZASLAN
(Planlama Uzmanı)
Haluk ŞEFTALİCİ
(Kayseri İl Planlama ve Koordinasyon Müdürü)

BÖLGESEL GELİŞME VE YAPISAL UYUM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

NİSAN 2002

ISBN 975 – 19 – 3101-0. (basılı nüsha)

Bu Çalışma Devlet Planlama Teşkilatının görüşlerini yansıtmaz. Sorumluluğu yazarına aittir. Yayın ve referans olarak kullanılması Devlet Planlama Teşkilatının iznini gerektirmez; İnternet adresi belirtilerek yayın ve referans olarak kullanılabilir. Bu e-kitap, .adresindedir.

Bu yayın 500 adet basılmıştır. Elektronik olarak, 1 adet pdf dosyası üretilmiştir.

ÖNSÖZ

Ülkemizin, hızlı bir gelişme sağlayarak dünya ekonomisi ile bütünleşmesi, üretime dönük kaynaklarından en üst düzeyde yararlanabilmesi ile mümkün olabilecektir. Ulusal ekonomide her bölge ve alt bölgedeki potansiyelin ortaya konulması ve bu potansiyelden bölgelerin ve ülke genelinin amaçlanan katkıyı elde etmesi önem taşımaktadır. Bu amaçla yeni kentsel ve bölgesel kalkınma stratejilerinin oluşturulması gereği vardır. Bu stratejilere dayalı bölgesel kalkınma politikalarının belirlenebilmesi, ancak bölgelerin, alt bölgelerin, il ve ilçelerin sosyo-ekonomik yapılarıyla gelişme dinamiklerinin ortaya konulabilmesi ile mümkündür. Bu bakımdan, İl Gelişme Planlarının veya benzeri biçimdeki İl Raporlarının, bir ilin kalkınmasına yönelik çalışmalarda önceliği bulunmaktadır.

Belirtilen bu hedeflere ve tedbirlere uygun olarak Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi boyunca Plan'ın ve Uzun Dönemli Stratejinin ilke ve politikalarına uygun olarak, bölge ve il bazında yapılmakta ve yapılacak olan çalışmalar önem taşıyacaktır. Bu kapsamda olmak üzere Kayseri İl Gelişme Raporu; Kayseri'nin mevcut sosyal ve ekonomik kaynak yapısının, sektörel sorunları ile bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin ve olası gelişme eğilimlerinin incelendiği bir araştırma çalışmasıdır. Bununla birlikte, Kayseri İl Gelişme Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı'nca bundan önce yapılan benzer il raporu çalışmalarının da yeni bir halkasını teşkil etmektedir.

Raporun, Kayseri ilimizin gelişmesi açısından yapılacak olan çalışmalara ışık tutması yanında, sorunlar ve mevcut ekonomik ve sosyal potansiyeller yönünden benzerlik gösteren diğer illerimiz için de yararlı olacağı umulmaktadır.

Çalışmanın saha organizasyonu, kaynak temini ve görüşmelerin eşgüdümü yönleriyle Kayseri Valisi Sayın Nihat CANPOLAT'a ve Prof.Dr. Hasan Basri ÜSTÜNBAŞ'a şükranlarımızı sunarız.

İsmail SARICA
Genel Müdür

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ i

İÇİNDEKİLER ii

TABLO LİSTESİ vii

1. GİRİŞ 1

2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KENTSEL EKONOMİLER, ORTA ANADOLU'DA SANAYİ GELİŞME VE YEREL SANAYİ ODAĞI OLARAK KAYSERİ 4

2.1. Küreselleşme Sürecinde Kentsel Ekonomiler 4

2.2. Türkiye'de Sanayinin Mekansal Dağılımında Meydana Gelen Değişimler 8

2.2.1. Geleneksel Büyüme Kutuplarında Hizmet Sektörünün Yükselişi 8

2.2.2. Ardbölge (Hinterland) İllerde Sanayi Yoğunlaşması 11

2.2.3. Kamu Sanayi Yatırımlarına Dayalı İllerde Sanayi Gerileme 12

2.2.4. Yeni/ Yerel Sanayi Odaklarının Ortaya Çıkması 13

2.3. Orta Anadolu ve Kayseri Ekonomisi 14

2.3.1. Türkiye'de Mekansal/Bölgesel Gelişme Eğilimleri Çerçevesinde Orta Anadolu'nun Değerlendirilmesi 14

2.3.2. Kayseri Ekonomisi 19

2.4. Kayseri'nin GSYİH ve Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Çalışmalarında Durumu 31

2.4.1. GSYİH Değerleri 31

2.4.2. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Değerleri 34

2.4.3. GSYİH ve Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Verilerinin Değerlendirilmesi 39

2.5. Temel Sorunlar ve Gelişme Politikaları 41

3. GENEL BİLGİLER/ İLİN GENEL ÖZELLİKLERİ 44

3.1. İlin Adı ve Kısa Tarihçe 44

3.2. Coğrafi Konumu ve Yapısı 46

3.2.1. Genel Konum 46

3.2.2. Yeryüzü Şekilleri 47

3.2.3. Jeolojik Yapı 56

3.2.4. İklim ve Bitki Örtüsü 61
3.3. İdari Durum 62
4. KAYSERİ İLİ'NİN SOSYAL VE EKONOMİK YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ 64
4.1. Sosyal Sektörler 64
4.1.1. Nüfus Yapısı 64
4.1.2. Eğitim-Öğretim ve Kültürel Altyapı 69
4.1.2.1. Eğitim-Öğretim 69
4.1.2.1.1. İlk ve Orta Öğretim 69
4.1.2.1.2. Yüksek Öğretim 71
4.1.2.1.3. Yaygın Eğitim 74
4.1.2.2. Gençlik ve Spor 74
4.1.2.3. Kültürel Altyapı 75
4.1.3. Sağlık 79
4.1.4. Sosyal Yardım Hizmetleri 81
4.1.5. Sosyal Güvenlik 83
4.2. Ekonomik Sektörler 84
4.2.1. Tarım Sektörü 84
4.2.1.1. Genel Bilgiler 84
4.2.1.1.1. Arazilerden Faydalanma 84
4.2.1.1.2. Tarım Alanları 85
4.2.1.1.3. Tarım Arazisinin Bitki Türlerine Göre Dağılımı 86
4.2.1.1.4. İşletme Büyüklükleri ve Sınıflandırma 86
4.2.1.2. Bitkisel Üretim 88
4.2.1.2.1. Tarla Ürünleri 88
4.2.1.2.2. Bağ - Bahçe Ürünleri 91
4.2.1.3. Hayvancılık 93
4.2.1.3.1. Büyükbaş Hayvancılık 95
4.2.1.3.2. Küçükbaş Hayvancılık 95
4.2.1.3.3. Binek Hayvanları 96
4.2.1.3.4. Tavukçuluk 96
4.2.1.3.5. Arıcılık 97
4.2.1.3.6. Su Ürünleri 97
4.2.1.3.7. Muhtelif Hayvansal Ürünler ve Üretimi 98
4.2.1.4. Tarım Alet ve Makinaları 100

4.2.1.5. Sulama 101
4.2.1.6. Su, Toprak ve Enerji Kaynakları Potansiyeli 103
4.2.1.7. İçme, Kullanma, Endüstri Suyu Potansiyelleri ve Projeksiyonları 105
4.2.1.8. Tarımsal Yatırım Projeleri 107
4.2.1.8.1. Bitkisel Üretimi Geliştirme Projesi 107
4.2.1.8.2. İthal Süt Sığırcılığı Projesi 107
4.2.1.8.3. Hayvan Islahı Çalışmaları 107
4.2.1.8.4. Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Proje Çalışmaları..... 108
4.2.1.8.5. Destekleme Çalışmaları 108
4.2.1.9. Tarımsal İşletmeler 112
4.2.1.9.1. Kayseri Yem Bitkileri Üretme İstasyonu 112
4.2.1.9.2. Güneşli Zirai Üretim İşletmesi 112
.....4.2.1.9.3. Yahyalı Hayvancılık Üretme İstasyonu 112
4.2.1.10. Ormancılık 113
4.2.2. Sanayi Sektörü 114
4.2.2.1. İmalat Sanayi 114
4.2.2.1.1. İmalat Sanayiinde Faaliyet Gösteren İşletmelerin Ölçek Yapısı ve Sektörel Dağılım 114
4.2.2.2. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri 115
4.2.2.2.1. Organize Sanayi Bölgeleri 115
4.2.2.2.2. Küçük Sanayi Siteleri 117
4.2.2.3. Madencilik 120
4.2.2.4. Enerji 120
4.2.3. Hizmetler Sektörü 121
4.2.3.1. Ulaştırma 121
4.2.3.1.1. Devam Eden Karayolları Projeleri 123
4.2.3.1.2. Demiryolu Ulaşımı 125
4.2.3.1.3. Kent İçi Ulaşım (Raylı Taşıma Sistemi) 126
4.2.3.1.4. Hava Ulaşımı 128
4.2.3.2. Bankacılık ve Sigortacılık 130
4.2.3.3. Haberleşme 131
4.2.3.4. Turizm 134
4.2.3.5. İnşaat 138

5. KAMU VE ÖZEL SEKTÖR YATIRIMLARI: UYGUN YATIRIM ALANLARI VE KAMU DESTEKLERİ 139
5.1. Kamu Yatırımları 139
5.1.1. 1997-2001 Yılları Arasında Kamu Yatırımlarının Sektörel Dağılımı 139
5.1.2. 2002 Yılı Kamu Yatırımları 139
5.2. Kayseri İlinde Yapılacak Yatırımlara Uygulanan Devlet Yardımları 142
5.2.1. Kayseri'de Teşvik Belgeli Olarak Yapılacak Yatırımlar 142
5.2.2. Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Desteklenmesi 144
5.2.3. Kayseri İline Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Değerlendirilmesi 145
5.2.4. Sanayi Destek Kurumları 146
5.2.4.1. KOSGEB – Kayseri Küçük İşletmeler Geliştirme Merkez Müdürlüğü 147
5.2.4.2. Akdeniz İhracatçılar Birliği 148
5.2.4.3. Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) 148
5.2.4.4. Kayseri Sanayi Odası 149
5.2.5. Özel Sektör İçin Önerilebilecek Uygun Yatırım Alanları 149
5.2.6. Endüstri Bölgeleri Önerisi: İncesu ve Mimar Sinan OSB'leri 151
5.2.6.1. İncesu OSB'de Endüstri Bölgesi 152
5.2.6.2. Mimar Sinan OSB'de Endüstri Bölgesi 153
6. KAYSERİ İLİ'NİN SEKTÖREL SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 154
6.1. Tarım Sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri 154
6.1.1. Bitkisel Üretim 154
6.1.2. Hayvancılık Sektörü 159
6.2. Sanayi Sektörü 161
6.2.1. İmalat Sanayii 161
6.2.2. Sanayi Altyapı ve Diğer Altyapı 167
6.2.3. Madencilik 174
6.3. Hizmetler/ Kamu Hizmetleri Sektörü 174
6.3.1. Turizm 174
6.3.2. Eğitim 176
6.3.3. Kültür 178

6.3.4. Sağlık 180
6.3.5. Kentsel Altyapı 182
6.3.6. Ulaştırma 184
6.4. Çeşitli Sektörler İtibariyle Kayseri İli'nin Önemli Projeleri 186
6.4.1. Develi 2. Merhale Projesi 186
6.4.2. Bahçelik Sulama, HES ve İçmesuyu Projesi 190
6.4.3. Yamula Barajı Sulama ve Hidro Elektrik Santralı Projesi 192
6.4.4. Sarıoğlan Barajı ve Sulama Projesi 193
6.4.5. Boğazköprü-Himmetdede-Avanos Ayrımı Yolu Projesi 195
6.4.6. Kayseri Kuzey Çevre Yolu Projesi 195
6.4.7. Boğazköprü-Ürgüp Yolu Projesi 195
6.4.8. İl Kültür Merkezi Projesi 195
6.4.9. Doğalgaz Projesi 196
6.4.10. Kayseri Atıksu Arıtma Tesisi Projesi 196
6.4.11. Diğer Projeler 197
7. KAYSERİ KENT KONSEYİ 199
7.1. Tanımı 201
7.2. Amacı 202
7.3. Kent Konseyi'nin Oluşumu 202
8. SONUÇ VE ÖNERİLER 206
KAYNAKÇA 223
EKLER:
Ek 1. Kayseri İli 2002 Yılı Yatırımları 233
Ek 2. Kayseri İli Maden ve Enerji Kaynakları 239
Ek 3. Yerel Kurumlar Anket/ Bilgi Formu Sonuçları Değerlendirme Tablosu 244

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Yıllara Göre İllerin Önemli Göstergeler İtibariyle İmalat Sanayi Payları..... 10
Tablo 2: Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı İşyeri ve Çalışan Sayısı (1985 ve 1992) 26
Tablo 3: Kayseri İli'nin İthalat ve İhracat Yapısı..... 27
Tablo 4: Kayseri İli, İç Anadolu Bölgesi ve Türkiye'nin GSYİH Değerleri... 32
Tablo 5: İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (1996)..... 37
Tablo 6: İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmasında Merkez İlçelerin Sıralamadaki Yerleri (1996)... 38
Tablo 7: İl Sınırlarının Uç Noktaları..... 46
Tablo 8: Arazi Dağılımı..... 47
Tablo 9: Başlıca Dağ ve Tepeler..... 49
Tablo 10: İldeki Akarsular..... 52
Tablo 11: Doğal Göller..... 53
Tablo 12: Baraj Gölleri..... 54
Tablo 13: Göletler..... 54
Tablo 14: Yerel Yönetim Kuruluşları..... 63
Tablo 15: Kayseri'de İlçelere Göre Belediye ve Köy Sayıları..... 63
Tablo 16: Kayseri İli ve İlçelerinin Toplam, Şehir ve Köy Nüfusları..... 64
Tablo 17: Şehir ve Köy Nüfusları..... 66
Tablo 18: Sayım Yılları ve Cinsiyete Göre İl Nüfusu ve Oranı..... 68
Tablo 19: Kayseri'de Okuma-Yazma Durumu..... 68
Tablo 20: İlköğretim..... 69
Tablo 21: Orta Öğretim Okulları 70
Tablo 22: Orta Öğretim Yurtları..... 70
Tablo 23: Hayırseverlerin Eğitim ve Öğretime Katkıları..... 71
Tablo 24: Yaygın Eğitim Okulları..... 74
Tablo 25: Müzeler..... 76
Tablo 26: Kütüphaneler..... 77
Tablo 27: Sinema, Tiyatro, Sanat Galerisi..... 77
Tablo 28: İl'de Yayınlanan Gazete ve Dergiler..... 78
Tablo 29: Özel Kutlama Günleri..... 79
Tablo 30: Hastaneler..... 80
Tablo 31: Yuva ve Yurtlar..... 82
Tablo 32: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca Yapılan Yardımlar..... 82
Tablo 33: Emekli Sandığına Bağlı Aylık Alanlar..... 83
Tablo 34: SSK'dan Emekli Aylığı Alanlar..... 83
Tablo 35: Bağ-Kur'dan Aylık Alanlar..... 84
Tablo 36: Kuru ve Sulu Tarım Alanları Dağılımı..... 85
Tablo 37: Tarım Arazisinin Bitki Türlerine Göre Dağılımı..... 86
Tablo 38: İşletme Büyüklükleri ve Sayıları..... 87
Tablo 39: Tarım Arazisi Sınıfları..... 87
Tablo 40: Kayseri İli Tarla Ürünleri Ekiliş ve Verimleri..... 90

Tablo 41: Kayseri'de Meyvecilik ve Üretim Durumu..... 92
Tablo 42: Kayseri'de Sebze Ekim Alanı ve Üretim Durumu..... 93
Tablo 43: Büyük ve Küçük Baş Hayvan Sayıları..... 96
Tablo 44: Kovan Sayısı ve Bal Üretimi..... 97
Tablo 45: Kesilen Hayvan Sayısı, Et ve Deri Üretimi..... 98
Tablo 46: Sağılan Hayvan Sayısı ve Süt Üretimi..... 99
Tablo 47: Kırkılan Hayvan Sayısı ve Yapağı Üretimi..... 99
Tablo 48: Mandıracılık..... 99
Tablo 49: Besicilik..... 99
Tablo 50: Karma Yem Üretimi.....100
Tablo 51: Karma Yem Tüketimi.....100
Tablo 52: Tarımsal Araç ve Gereçler.....101
Tablo 53: Barajlar.....102
Tablo 54: Göletler.....102
Tablo 55: Yerüstü Sulamaları.....102
Tablo 56: Kayseri'de Tarım Alanlarının Sulama Durumu.....103
Tablo 57: Akarsuların Akımları ve Havza Alanları.....103
Tablo 58: Tabii ve Suni Tohumlama.....108
Tablo 59: Tarımsal Amaçlı Kooperatifler.....109
Tablo 60: Gübre Tüketimi.....109
Tablo 61: Kayseri Organize Sanayi Bölgesi Alan Paylaşımı.....116
Tablo 62: Kayseri Organize Sanayi Bölgesinde Parsel ve Tesis Durumu.....117
Tablo 63: Kayseri'de Küçük Sanayi Sitelerinin Durumu.....118
Tablo 64: Kayseri İlindeki Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgelerine Ait Özet Bilgiler.....119
Tablo 65: Maden Rezervleri.....120
Tablo 66: Elektrik Enerjisi Tüketiminin Yıllara Göre Dağılımı.....120
Tablo 67: Kayseri'de Hidroelektrik Enerji Potansiyelinin Durumu.....121
Tablo 68: Köy Yolları..... 122
Tablo 69: Yıllara Göre Santral ve Abone Durumu.....131
Tablo 70: Yerli ve Yabancı Turist Sayıları..... 135
Tablo 71: Kayseri İlinde 2002 Yılı Yatırımlarının Sektörel Dağılımı..... 140
Tablo 72: 1997-2001 Yılları Kayseri İli Kamu Yatırımlarının Sektörel Dağılımı..... 141

1. GİRİŞ

Yedinci (1996-2000) ve Sekizinci (2001-2005) Beş Yıllık Kalkınma Planlarında (BYKP) il düzeyinde rapor ve planlama çalışmaları önem kazanmıştır. Yedinci BYKP'nda "ilin temel yönetim birimi olduğu gözönüne alınarak, tüm kamu hizmetlerinin halka ulaştırılması açısından önemine uygun olarak güçlendirileceği ve bölge planlama kararları doğrultusunda İl Gelişme Planları hazırlanacağı" öngörülmüştür. Ayrıca Plan'da, "çeşitli bölgelerin ve illerin (kendilerine özgü) sorunları dikkate alınarak farklı gelişme politikalarının ve tedbirlerinin uygulanmasına çalışılacağı" ifadesine yer verilmiştir. Sekizinci BYKP hazırlık çalışmaları döneminde de "Bögesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu" yanında "İl Gelişme Stratejileri Alt Komisyonu" kurularak il düzeyindeki planlama çalışmalarının önemi pekiştirilmiştir.

Her iki plan dönemi boyunca DPT tarafından il bazında Rapor çalışmalarına hız verilmiştir. Sekizinci BYKP döneminin ilk dilimi olan 2001 yılında, başta Kalkınmada Öncelikli Yöreler olmak üzere tüm illerde planlama çalışmalarının başlatılacağı belirtilmiş ve bu konu 2002 yılı Programında yinelenmiştir.

Kayseri İl Gelişme Raporu olarak bu çalışma, Kayseri İli için yapılması düşünülen "İl Gelişme Planı"na yönelik bir ön değerlendirme çalışmasıdır. Hemen belirtmekte yarar var ki, Rapor'da tesbit edilen bulgular ve öneriler, Plan için yolgösterici bir nitelik arzetmektedir. Bu nedenle, planlama çalışmaları esnasında daha detaylı araştırmaların yapılması, program, proje ve yapılabilirlik (fizibilite) etüdlerinin hazırlanması gerekmektedir.

Rapor; Merkez İlçe hariç ekonomik ve sosyal yapısı büyük ölçüde tarıma bağlı olan Kayseri İlinde, gelecekteki tarımsal ve sınai üretim deseninin yeni alternatiflerle çeşitlendirilmesi konusunda bulguları saptamak, kullanılmayan potansiyelleri ortaya çıkarmak ve bunların ışığında yapılacak değerlendirmelerle uygun yatırım konularının saptanmasını amaçlamaktadır.

Yine bu çalışma ile, coğrafi, tarihi ve ekonomik yönden önemli bir konumda bulunan Kayseri'nin, sosyal ve ekonomik açılardan mevcut durumunu ve sorunlarını ortaya koyarak geliştirilmesi ve çözüm önerilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Hızlı bir kentleşme görülen Kayseri'nin giderek daha fazla sayıda sanayi kuruluşunun

adından sözettirdiği, daha rekabetçi bir yapıya kavuşturulması ve il içindeki kır-kent dengesizliklerinin giderilmesi, var olan sorunların çözülmesi ve karşılaştırmalı üstünlüklerinin bulunduğu her türlü potansiyelinden yararlanılması gerekmektedir.

Kayseri Merkez İlçesi ile diğer ilçeler, kırsal ve kentsel alanlar arasındaki ekonomik ve sosyal gelişmişlik farklılıkları, ilin uzun dönemli bir gelişme planı gereksinimini ortaya koymaktadır. Plan, Kayseri İl merkezi ile diğer ilçelerin, farklı sorunlara ve haliyle farklı gelişme politikalarına ihtiyaç olduğunu temel almalıdır. Kamu açısından temel strateji, ilçelerin ve kırsal kesimin geliştirilmesine odaklanmalıdır. İlçelerin ve kırsal kesimin geliştirilmesi; hem ilin ekonomik gelişmesi, hem de gelişmenin il içinde dengeli dağılımı açısından önem taşımaktadır. İl merkezinde yoğunlaşan sanayi ve hizmet faaliyetlerini ilçelere yayacak "Yönlendirme Politikaları" ile kırsal kesimin potansiyellerini harekete geçirecek "Kırsal Kalkınma Projeleri" Plan'da öncelikli olmalıdır.

Plan'da merkezi ve yerel idareler ile kamu, özel ve gönüllü sektörlerin birlikte ve ayrı ayrı yapacağı işlerin/ görevlerin tanımlanması, ilin planlı ve eşgüdüm içinde gelişimi açısından önemlidir.

Rapor çalışması birkaç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada Kayseri Merkez ve ilçelerde toplantı ve görüşmeler ve kaynak taraması yapılmıştır. Ayrıca, rapor çalışmaları kapsamında İl'de bulunan kamu, özel ve gönüllü sektör kuruluşlarına yönelik olarak bir anket çalışması yapılmıştır. Bu kapsamda bir kurumlar soru/ bilgi formu hazırlanarak Kayseri Valiliği aracılığıyla İl'de bulunan kamu, özel ve gönüllü sektör kurumlarına anket formu gönderilmiştir. Formda aşağıdaki açık uçlu dört adet soruya yazılı cevap verilmesi istenmiştir:

- Geçmiş dönemde İl'in göstermiş olduğu gelişme performansının nedenleriyle birlikte değerlendirilmesi,
- İl'in mevcut potansiyelleri ve gelişmenin hızlandırılması için önerileri,
- Kurumların kendi alanlarıyla ilgili başlıca sorunları,
- Çözüm önerileri, ve diğer düşünceler. (Ankete verilen cevaplar Ek Tablo 3'de yeralmaktadır)

Toplantılar, görüşmeler ve anketler yoluyla sağlanan birincil veriler ile merkezi/ yerel kurumlardan sağlanan veriler, konu ile ilgili daha önceden yapılmış çalışmalardan (kitap, makale, rapor vb.) derlenen bilgiler gibi ikincil veriler işlenerek Rapor çalışması tamamlanmıştır.

Rapor 8 bölümden oluşmaktadır:

Birinci Bölüm'ü oluşturan "Giriş"ten sonra; İkinci Bölümde, Dünya'da ve Türkiye'de yaşanan gelişmeler ve yerel bir sanayi odağı olarak tanımlanan Kayseri ekonomisi incelenmiştir.

Üçüncü Bölümde Kayseri İli'ne ilişkin tarih, coğrafya, idari durum gibi genel bilgiler yeralmıştır.

Dördüncü Bölümde İlin sosyal ve ekonomik yapısı ve potansiyelleri ortaya konulmuştur.

Beşinci Bölümde devam eden kamu yatırımları ile birlikte teşvik belgeli yatırımlar değerlendirilmiş, uygun yatırım alanları ve uygulamada olan teşvik mevzuatı özetlenmiştir.

Altıncı Bölüm Kayseri'nin mevcut sektörel sorunlarına ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerine ayrılmıştır.

Yedinci Bölümde Kayseri İli'nde bulunan kamu, özel ve gönüllü sektör kurumlarının kurucu üye olarak oluşturdukları kurumlararası bir şemsiye kuruluşa "Kayseri Kent Konseyi"ne yer verilmiştir.

Son bölüm olan ***Sekizinci Bölüm*** ise özet ve önerilerden oluşmaktadır.

2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KENTSEL EKONOMİLER, ORTA ANADOLU'DA SANAYİ GELİŞME VE YEREL SANAYİ ODAĞI OLARAK KAYSERİ

2.1. Küreselleşme Sürecinde Kentsel Ekonomiler

Son yıllarda bölgesel gelişme ve ekonomik coğrafyaya ilişkin olarak Dünya ekonomisinde gözlenen önemli gelişmelerden başlıcaları, ekonomideki artan yerelleşme eğilimleri ile kentsel ekonomiler olgusudur. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde iletişim, ulaşım ve teknolojide yaşanan gelişmeler; yerleşim teorisinin hammadde ve pazara yakınlık gibi geleneksel değişkenlerinin önemini azaltırken, dünyanın herhangi bir yöresinde üretilen bir ürünün, herhangi bir bölgesinde satılabilmesi mümkün duruma gelmiştir. Ticaret ve üretim faaliyetlerinin küreselleşmesi, yerelleşme dinamiklerini de hızlandırmıştır. Öyle ki, küreselleşme ve yerelleşme süreçlerinin birlikteliğini vurgulamak için her iki terimden kısaltılarak üretilen "globalizasyon" (Swyngedow, 1992) gibi kavramlar geliştirilmiştir (1).

Piyasaların artan küreselleşmesi, kentsel ekonomilerin küresel ekonomide birer aktör olarak yeralmasını sağlamıştır. Küreselleşme sürecinde yerel ekonomiler arasında rekabet artmıştır. Yerel rekabet, yerel ekonomilerin gelişme performansını da belirlemektedir. Yerel ekonomilerin küresel rekabet içerisinde geliştirdiği strateji ve politikalar, yerel gelişme sürecinde önemli bir değişken olarak yeralmaktadır. Bu kapsamda, yerel düzeyde fiziki, sosyal ve kurumsal altyapısı gelişmiş yöreler ve iller, diğer dünya ülkelerinde olduğu gibi, Türkiye'de de küresel rekabetin getirdiği fırsatlardan daha fazla pay alabilmektedirler (2).

Dünya ekonomisinde yaşanan gelişmelere ilişkin diğer bir boyut ise, küresel rekabet sürecinin karşılaştırmalı üstünlükler temelinde, yerel uzmanlaşma sürecini hızlandırmasıdır. Yerel girişimcilik, yerel kaynaklar, bilgi ve beceriler stoğu ve diğer yerel potansiyellere de bağımlı olarak belirli sektörlerde uzmanlaşma becerisi

(1) "Globalizasyon" kavramı küreselleşme *(globalization)* ve yerelleşme *(localization)* kavramlarının birleşiminden türetilmiştir. Küreselleşmenin yerelleşme dinamiklerini hızlandırdığına dair ve iki olgunun birlikteliğini vurgulamayan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu konudaki değerlendirmelere örnek olarak Ohmae (1996) ve Florida'nın (1995) çalışmalarını görmek mümkündür.

(2) Türkiye'de de yerel birimler arasında artan bir yerel rekabet olgusu yaşanmaktadır. Tüm dünyada gözlemlendiği gibi ülkemizde de yerel birimler kamu ve/ya özel sektör (yerli-yabancı) yatırımları çekmek için aktif bir tutum sergilemektedirler.

gösterebilen yöreler, dünya ekonomisi içerisinde karşılaştırmalı bir üstünlük ve beraberinde rekabet avantajı elde edebilmektedirler.

Tüm bu gelişmeler; girişimcilik ve daha da önemlisi yerel düzeyde ortak girişimcilik *(partnership)* olgularının, ortaya çıkan küresel rekabet ortamında belirleyici bir değişken olarak ekonomik analizde yerini almasını getirmiştir. Yerel girişimcilik kabiliyeti yüksek yöreler, daha da önemlisi kamu, özel ve gönüllü sektör kuruluşlarından oluşan yerel kurumların organize olabildiği ve belirli stratejiler ve politikalar doğrultusunda ortak hareket ettiği kentler, diğerleri ile olan rekabette öne çıkmaktadırlar ([3]).

Küreselleşmenin beraberinde gelen yerel rekabet ortamında, tarihsel olarak esnaf ve zenaatkarlık faaliyetleri temelinde gelişmiş olan ve önemli bir girişimcilik potansiyeline sahip olan Kayseri, Denizli ve Gaziantep gibi yerel sanayi odakları, önemli bir başlangıç avantajına sahip olmaktadırlar. Mevcut avantajın sürekliliğe taşınması ise yerel düzeyde sağlanabilecek firmalararası ve kurumlararası organizasyon kapasitesine bağlıdır. Bu nedenle; kamu, özel ve gönüllü sektörlerin etkin bir işbirliği ve ortaklık modelleri çerçevesinde organize olabildiği illerimiz, daha özelde de Kayseri İli, yerel ekonomik gelişme sürecini hızlandıracaktır.

Ekonomik coğrafya ve bölgesel gelişme dinamiklerinde meydana gelen değişimlerin dönüm noktası 1970'li yıllar olarak belirtilebilir. 1970'li yıllarda yaşanan krizlere karşı, Batılı ülkelerin yeni iktisat politikaları ile karşılık vermesi ve beraberinde gelen uygulamalar, ekonomik faaliyetlerin mekandaki dağılımını da etkilemiştir. 1970'li yıllarda dünyada yaşanan gelişmeler, 1980'li yıllarda Türkiye'ye de yansımış ve ithal ikamesine dayalı iktisat politikaları yerine, dışa açık büyüme modeli benimsenmiştir ([4]). Bu tür bir iktisat politikası; girişimcilik ve rekabet gibi

---

(3) Kayseri İli'ndeki kamu, özel ve gönüllü sektör kurumlarının kurucu üye olarak yeraldıkları ve bir şemsiye kuruluş niteliği taşıyan "Kayseri Kent Konseyi" dünyada meydana gelen gelişimlere paralel önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Henüz oluşum aşamasında olan Kent Konseyi, İl'in ekonomik ve sosyal gelişimine yön vermeyi hedefleyen yerel kurumlararası bir işbirliği kurumu olarak nitelendirilebilir.

(4) "İthal ikamesi" ve "ihracata yönelik sanayileşme" iki önemli kalkınma stratejisidir. İthal ikamesi, ithalatı yekun tutan malların yurt içinde üretilerek ithalatından vazgeçilmesidir. "İhracata yönelik sanayileşme" ise, yurt içindeki kaynakların yurt içindeki talebe değil ihracata yönelik yatırımlara yönlendirilmesidir. 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar kararlarının alındığı yıla kadar ülkemizde ithal ikamesi sanayileşme politikaları; bu kararların alınmasından sonra ise dışa açık başka bir deyişle ihracata yönelik sanayileşme politikaları izlenmiştir.

değerleri öne çıkarırken; tarihsel olarak girişimcilik yeteneği yüksek kentler, yaşanan değişime görece daha kolay uyum sağlayabilmişlerdir.

Küresel rekabet ortamında sanayinin örgütlenmesinde de önemli değişimler meydana gelmiştir. Bunların başında, büyük ölçeğe ve kitlesel üretime dayalı bir üretim modülünden, esnek ve küçük ölçekli üretim modüllerine geçiş gelmektedir. Rekabet; hiyerarşik yapılarıyla ölçek ekonomileri mantığı üzerine kurulu büyük işletmeleri, anlık talep değişimleri ve dalgalanmaları karşısında zorlarken, esnek üretim süreçleri ve teknolojileri temelinde yapılanmış KOBİ'ler, avantajlı konuma gelmiştir. Bu tür bir sanayi örgütlenme modeline "esnek uzmanlaşma" denilmekte ve yerel kalkınma literatüründe önemle üzerinde durulmaktadır ([5]).

Diğer yandan, KOBİ'lerin küçük olmalarından dolayı, teknoloji alımından pazarlamaya değin, gerekli bilgiye erişimde karşılaştıkları güçlükler, kendi aralarındaki dayanışma ve örgütlenme girişimlerinin artması yanında, (yerel) kurumsal destek ihtiyacını da ortaya çıkarmıştır ([6]). KOBİ'ler arası örgütlenme ve dayanışmanın sağlanması ve ortak kurumsal hizmetlerin sunumu ise doğal olarak coğrafi yakınlık, ortak mekan faktörü ve yerelliğin önemini artırmıştır.

Dolayısıyla ekonomide ve sanayinin örgütlenmesinde yaşanan değişimler; yerel düzeyde yatay entegrasyon sağlayabilmiş bazı KOBİ kümelerinin dinamik bir üretim organizasyonu oluşturarak, dünya piyasalarında çok-uluslu şirketler ile rekabete girebildiği bir ortam yaratmıştır. Küresel rekabette yaşanan değişim; esnek ve piyasa dalgalanmalarına uyum yeteneği yüksek KOBİ'ler ile yerel düzeyde örgütlenebilme kapasitesi yüksek küçük ve orta boy kentleri, büyükler karşısında rekabet edebilir bir duruma getirmiştir ([7]).

---

(5) Esnek uzmanlaşma türü bir sanayi örgütlenmesi temelindeki yerel gelişme sürecini anlatan klasik çalışmalardan başlıcaları, Brusco (1982), Piore ve Sabel (1984), Storper ve Scott (1986), Sengerberger ve Pyke (1992), Saxenian (1994)'dır. Fason üretim ve esnek uzmanlaşmaya dayalı örgütlenme biçimi bakımından Kayseri İli de önemli bir geçmişe sahiptir. İl merkezinde yoğunlaşan metal, tekstil ve mobilya sektörlerinin köklü bir fason üretim ve firmalararası işbirliği geleneği vardır (Bu konuda bkz. Ayata, 1991 ve 1982, Özcan, 1995; Van Velzen, 1978).

(6) Kayseri İli'nde KOBİ'lere ortak kurumsal destek sağlayan kurumların başında İl'de bulunan Oda ve Birlikler gelmektedir. Ayrıca KOSGEB Kayseri Bölge Müdürlüğü ve Erciyes Üniversitesi gibi kuruluşlar da bu kapsamda belirtilebilir. Dünyadaki başarılı sanayi odaklarının gelişiminde bu tür sanayi destek birimleri önemle zikredilmektedir. Yerel ve/ya merkezi idareler tarafından oluşturulan bu tür kuruluşlar yerel sanayi için "kurumsal bir katman" (Cooke ve Morgan, 1993) olarak tanımlanmaktadır. Diğer yandan, hemen belirtmekte yarar var ki, Türkiye'de, büyük ölçüde merkezi idare tarafından oluşturulan bu kurumlar diğer ülkelerde olduğu kadar etkin bir rol üstlenememiştir.

(7) "Yeni/ Yerel Sanayi Odağı" olarak da tanımlanan KOBİ kümelerinin oluşturduğu bu tür başarılı yerel birimlerden başlıcaları; İtalya'da Üçüncü İtalya olarak bilinen Emilia-Romagna Bölgesi, Almanya'da Baden-Württemberg, Fransa'da Oyonnax, Belçika'da Güneybatı Flanders, Danimarka'da Batı Jutland, İsveç'te Smaland, İspanya'da Barcelona çevresi, ABD'de Silicon Vadisi, Route 128 ve Los Angeles çevresi, İngiltere'de M4 Koridoru ve özellikle Cambridge civarı, Kore'de Kumi ve Ansan'dır.

Dünya'da ve Türkiye'de "*yeni/ yerel/ çevresel sanayi odakları*" olarak tanımlanan kentsel ekonomiler, küresel ekonomi ve rekabet anlayışında meydana gelen değişimlerin birer ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Yerel kurumların ortak hedefler doğrultusunda organize olması yanında, belirli sektörlerde uzmanlaşmış ve kendi aralarında entegrasyonu sağlamış KOBİ kümelerinin bulunduğu küçük ve orta boy kentler dünya ekonomisinde yeralmaya başlamışlardır. Bu tür kentler, üretiminde uzmanlaştıkları bir ürün veya ürün grupları bazında dış rekabete girerek, içinde bulundukları ülkeleri de dışa açmada önemli bir işlev görmektedirler.

Dünya ekonomisinin küreselleşme doğrultusundaki değişimi, ekonomide yerelleşme yanında, ulusal ekonomilerin de rol ve işlevlerinde önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Bunların başında; merkezi ve yerel idareler ile kamu ve özel sektör ayırımlarının geleneksel anlamlarının değişmesi gelmektedir. Zira, küresel rekabet ortamı; küçük, rekabetçi ve esnek yapılarıyla KOBİ kümeleri ile yerel ekonomilerin önemini artırırken, merkezi-yerel idareler ile kamu ve özel sektör karşıtlıkları yerine, kurumlararası işbirliği girişimleri ile yaygınlaşan ortaklık modelleri öne çıkmıştır ([8]). Gözlem olarak belirtilebilir ki; Kayseri İli, merkezi-yerel idareler ve kamu-özel sektör ilişkileri açısından Türkiye'de örnek illerin arasında yeralmaktadır.

Küresel ekonominin ulusal devletlere yüklediği diğer bir önemli görev de; özellikle fiziki, sosyal ve kurumsal altyapısı gelişmemiş yörelerin ülke ve dünya ekonomisi içerisinde yeralmalarına ve rekabet edebilir düzeye getirilmelerine öncü olmasıdır ([9]). Her ne kadar küreselleşme ve yerelleşme süreçlerinin ulusal devletlerin işlevlerini ve önemlerini azalttığına dair görüşler yaygınlaşsa da, bu görüşler mevcut gerçeklere karşılık gelmemektedir. Zira, yaşanan süreçte ulusal ekonomilerin işlevlerinde bazı değişiklikler meydana gelmekte ve yeni işlevlerine göre de önemleri artmaktadır.

---

(8) Bu kapsamda geliştirilen kavramlardan bazıları yönetim *(government)* yerine yönetişim *(governance)* kavramının sıkça anılmaya başlanmasıdır.

(9) Kayseri diğer İllerimizle karşılaştırıldığında nisbi olarak gelişmiş bir ilimizdir. Özellikle İl Merkezinde yoğunlaşan sanayi ve hizmet faaliyetleri İl Merkezini, diğer yörelerden önemli ölçüde farklılaştırmaktadır. Fakat il bütünü içerisinde Merkez ilçe ile diğer ilçeler arasında önemli ölçüde sosyal ve ekonomik gelişmişlik farklılıkları

Ekonomik coğrafya ve bölgesel gelişme kapsamında Dünyada meydana gelen gelişmeler üzerine yapılan tüm bu değerlendirmeler, Türkiye'de son yıllarda ortaya çıkan mekansal gelişme eğilimleri ile birlikte Kayseri ekonomisinin mevcut durumunu anlamamızı ve geleceğe yönelik öngörülerde bulunabilmemizi kolaylaştırmaktadır.

2.2. Türkiye'de Sanayinin Mekansal Dağılımında Meydana Gelen Değişimler

Özellikle ihracata dayalı bir kalkınma modelinin uygulanmaya başlandığı 1980'li yıllar sonrasında Türkiye'de, ekonomik faaliyetlerin ve sanayinin mekansal dağılımı, diğer ülkelerde olduğu gibi dünya ekonomisinde yaşanan değişimlere paralel doğrultuda değişim geçirmiştir. Son 20 yıllık dönemde, önemli ölçüde iktisat politikalarında yaşanan değişimlerin bir sonucu olarak Ülkemizde sanayinin mekanda dağılımına ilişkin başlıca dört eğilim karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan;

- *İlki* İstanbul, İzmir, Adana ve Ankara gibi geleneksel bölge merkezlerinden, sanayinin, çevre illere yayılması/ desentralizasyonu ve bu merkezlerde hizmet sektörünün yükselişi,
- *İkincisi,* geleneksel bölge merkezlerine komşu olan ardbölge (hinterland) illerde desantralize olan sanayinin yoğunlaşması,
- *Üçüncüsü,* kamu sanayi yatırımlarının yoğun olduğu illerde sanayi gerileme,
- *Dördüncüsü* ise, Anadolu'nun farklı bölgelerinde yeralan bazı illerin, içsel kaynaklara dayalı olarak ve belirli sektörlerde uzmanlaşarak yeni/ yerel sanayi odağı olarak ortaya çıkmasıdır.

2.2.1. Geleneksel Büyüme Kutuplarında Hizmet Sektörünün Yükselişi

Son yıllarda; sanayinin yoğunlaştığı geleneksel bölge merkezlerinin (*büyüme kutupları*) ülke GSYİH'sına katkıları artmıştır fakat, Türkiye toplam imalat sanayii değerlerine katkılarında nisbi bir azalma olmuştur. Bu durum; imalat sanayi gerilerken, bu yörelerde hizmet sektörünün hızla yükselişinden kaynaklanmıştır.

---

bulunmaktadır. Bu nedenle; merkezi ve yerel idareler olmak üzere kamu sektörünün gelişmeyi ilçelere taşıyacak ve kırsal kesimdeki kaynakları harekete geçirecek politika ve uygulamalarına ihtiyaç devam etmektedir.

Türkiye'de geleneksel olarak sanayinin yoğunlaştığı alanların başında İstanbul, İzmir, Adana ve Ankara gibi iller gelmektedir. 1980'den günümüze yaşanan süreçte bu illerin Türkiye imalat sanayii üretimi ve katma değeri içerisindeki payları, Ülke GSYİH oluşumuna katkıları büyümesine rağmen, gerilemiştir.

Nitekim, 1988-1997 döneminde Adana'nın Türkiye imalat sanayii işyerleri toplamı içerisindeki payı yüzde 2,47'den 1,97'ye, Türkiye imalat sanayii istihdamı toplamı içindeki payı ise yüzde 4,41'den, 3,03'e gerilemiştir. Aynı dönemde imalat sanayi işyerleri itibariyle Ankara yüzde 6,93'den, 5,35'e; İstanbul yüzde 41,82'den, 33,54'e; İzmir ise yüzde 10,64'den 9,74'e gerilemiştir (bkz. Tablo 1).

Söz konusu dönemde bu illerin imalat sanayii istihdamı değerleri ise şöyledir: Ankara yüzde 5,78 ve 4,22; İstanbul yüzde 30,57 ve 28,44 ve İzmir yüzde 9,24 ve 9,55. Aynı dönemde imalat sanayi toplam katma değeri içerisinde oranlar ise: Adana yüzde 4,35 , 2,93; Ankara 4,46 , 4,07; İstanbul 27,82 ve 24,8 ve İzmir 13,83 ve 12,07'dir (bkz. Tablo 1).

Büyük kentlerin Türkiye imalat sanayii değerlerindeki paylarının azalmasına rağmen, Ülke GSYİH oluşumuna katkılarındaki nisbi artış veya değişmeme; bu kentlerin yüksek teknolojiye dayalı imalat sanayi ile finans, bankacılık, pazarlama, ticaret ve turizm gibi hizmetler sektöründe daha hızlı bir gelişme trendi izlemelerinden kaynaklanmaktadır. Özetle, geleneksel sanayi merkezleri, 1980'li yıllar sonrasında özellikle düşük katma değerli emek-yoğun nitelikli imalat sanayii faaliyetlerini çevre illere yayarken, yüksek teknoloji kullanan imalat sanayi ve hizmet faaliyetleri ile bölgesel düzeyde merkez olma özelliklerini pekiştirmişlerdir ([10]).

---

[10] Şunu da belirtmekte yarar var ki, son birkaç on yılda yaşanan sanayi yayılma (desantralizasyon) olgusundaki temel eğilim merkezi sanayi alanlarının hemen çevresinde yeralan illere doğru idi. Fakat, gelecekte bu eğilimin merkezi alanlardan "sıçrama"yla Anadolu'ya yayılacağını göstermektedir. Bu kapsamda, somut bir gelişme İstanbul Sanayi Odası'na bağlı sanayicilerin Anadolu'daki potansiyelleri araştırması ve Kayseri İli'ni ziyaret etmeleridir. Heyet adına İSO Başkanı H.Kavi'nin Kayseri Sanayi Odası'nda yaptığı konuşma tarafımızdan ilginç bulunmuştur. Kavi'ye göre İstanbul'daki şirketler 10 yıl sonrasında Anadolu'ya doğru kayacaktır. Bu nedenle, İSO heyetiyle Anadolu'yu dolaşarak imkanları yerinde incelediklerini ve yatırım imkanlarını araştırdıklarını belirtmiştir. 10 yıl sonrasında yüksek teknoloji üreten şirketler dışındaki firmaların İstanbul'da kalmalarının lüks olacağı, bu eğilimin arkasında yatan temel faktörler olarak da İstanbul'da işgücü, elektrik, su, arsa, vergi gibi maliyetleri artırıcı faktörlerin olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca, İstanbul'un Kalkınmada Öncelikli Yöreler teşviklerinden yararlanamaması da ayrı bir boyuttur. İSO Başkanının, yatırım talebinin şimdiye kadar Marmara Bölgesi'ne olduğunu, gelecek yıllarda da tüm Anadolu'ya yöneleceğini belirtmesi İstanbul merkezli sanayinin yeniden yerleşme eğilimlerini değerlendirmek açısından önemlidir (KSO Dergisi, Nisan/Haziran 2000).

TABLO 1: Yıllara Göre İllerin Önemli Göstergeler İtibariyle İmalat Sanayii Payları

Yeni Sanayi Odakları

YIL	İL	İŞ-YERİ %	İSTİH-DAM %	İŞÇİ-SAAT %	TOPLAM ÇEVİRİCİ %	K.DEĞER %
1988	AFYON	0,62	0,65	0,61	1,21	0,31
1992	AFYON	1,10	0,83	0,78	1,28	0,43
1997	AFYON	1,08	0,60	0,58	1,23	0,17
1988	BİLECİK	0,40	0,86	0,92	0,81	0,93
1992	BİLECİK	0,42	0,97	1,02	1,04	1,26
1997	BİLECİK	0,46	1,01	1,00	2,14	1,26
1988	ÇORUM	0,65	0,30	0,24	0,48	0,12
1992	ÇORUM	0,88	0,45	0,46	0,50	0,19
1997	ÇORUM	0,85	0,46	0,49	0,54	0,15
1988	DENİZLİ	1,31	1,25	1,39	0,94	0,72
1992	DENİZLİ	1,50	1,42	1,52	1,14	0,79
1997	DENİZLİ	3,75	3,02	3,40	1,39	1,27
1988	ESKİŞEHİR	1,42	1,72	1,51	1,07	0,81
1992	ESKİŞEHİR	1,43	1,74	1,72	1,16	1,32
1997	ESKİŞEHİR	1,51	1,69	1,69	1,42	1,32
1988	GAZİANTEP	1,52	1,35	1,54	1,13	0,78
1992	GAZİANTEP	1,74	1,41	1,59	1,16	0,77
1997	GAZİANTEP	2,73	2,01	2,32	1,53	0,87
1988	K.MARAŞ	0,33	0,37	0,39	0,36	0,18
1992	K.MARAŞ	0,51	0,52	0,55	0,66	0,24
1997	K.MARAŞ	0,56	0,66	0,78	0,73	0,29
1992	KARAMAN	0,21	0,31	0,34	0,21	0,09
1997	KARAMAN	0,24	0,65	0,70	0,25	0,26
1988	KAYSERİ	1,10	1,78	1,82	1,15	0,87
1992	KAYSERİ	1,36	1,84	1,99	1,03	0,81
1997	KAYSERİ	1,62	2,18	2,47	1,27	1,52
1988	KONYA	1,83	2,15	1,90	3,19	1,60
1992	KONYA	1,73	1,85	1,62	3,07	1,70
1997	KONYA	2,18	1,51	1,48	2,89	1,27
1988	MALATYA	0,23	0,63	0,67	0,35	0,84
1992	MALATYA	0,31	0,70	0,72	0,46	0,56
1997	MALATYA	0,44	0,74	0,83	0,43	0,38
1988	UŞAK	0,65	0,40	0,44	0,30	0,09
1992	UŞAK	0,87	0,50	0,54	0,42	0,15
1997	UŞAK	0,79	0,59	0,69	0,38	0,14

Kaynak: DİE İmalat Sanayi Verileri (10 + işyerleri)

Geleneksel Sanayi Merkezleri

YIL	İL	İŞ-YERİ %	İSTİH-DAM %	İŞÇİ-SAAT %	TOPLAM ÇEVİRİCİ %	K.DEĞER %
1988	ADANA	2,47	4,41	4,49	5,20	4,35
1992	ADANA	2,17	4,02	4,15	4,84	4,00
1997	ADANA	1,97	3,03	3,02	4,89	2,93
1988	ANKARA	6,93	5,78	5,24	5,46	4,46
1992	ANKARA	6,09	4,50	4,03	3,41	3,45
1997	ANKARA	5,35	4,22	3,95	3,59	4,07
1988	İSTANBUL	41,82	30,57	30,50	17,01	27,82
1992	İSTANBUL	40,69	30,40	30,61	16,01	28,03
1997	İSTANBUL	33,54	28,44	28,21	12,08	24,80
1988	İZMİR	10,64	9,24	9,40	10,00	13,83
1992	İZMİR	10,36	9,27	9,40	10,69	12,16
1997	İZMİR	9,74	9,55	9,41	9,52	12,07
1992	KIRIKKALE	0,21	0,70	0,61	2,15	1,63
1997	KIRIKKALE	0,13	0,51	0,42	1,59	2,31
1988	ZONGULDAK	0,87	2,41	2,66	6,17	3,16
1992	ZONGULDAK	0,62	2,07	2,23	4,87	1,62
1997	ZONGULDAK	0,41	0,84	0,82	0,51	2,38

Geleneksel Sanayi Merkezlerinin Ardbölgeleri

1988	BOLU	1,15	0,91	0,91	0,81	0,59
1992	BOLU	0,99	1,01	1,06	0,65	0,84
1997	BOLU	1,26	1,07	1,11	1,03	0,96
1988	BURSA	5,20	6,25	6,53	5,02	5,55
1992	BURSA	4,98	7,45	7,90	6,50	7,03
1997	BURSA	6,52	8,53	8,91	8,98	6,40
1988	İÇEL	0,77	1,47	1,59	2,04	2,60
1992	İÇEL	0,96	1,13	1,21	2,06	3,30
1997	İÇEL	1,96	1,45	1,53	1,73	3,26
1988	KIRKLARELİ	0,47	0,57	0,60	0,71	0,81
1992	KIRKLARELİ	0,43	0,69	0,76	0,72	1,00
1997	KIRKLARELİ	0,69	1,16	1,28	0,93	1,21
1988	KOCAELİ	2,85	5,70	5,39	10,02	15,36
1992	KOCAELİ	2,77	4,85	4,69	9,88	14,70
1997	KOCAELİ	3,82	5,07	4,49	8,52	15,27
1988	MANİSA	2,02	1,98	2,07	1,17	1,38
1992	MANİSA	2,01	1,94	2,08	1,23	1,66
1997	MANİSA	1,86	1,78	1,81	1,30	1,76
1988	SAKARYA	1,15	1,09	0,97	2,24	0,50
1992	SAKARYA	1,02	1,09	1,03	2,05	0,68
1997	SAKARYA	1,09	1,17	1,08	2,16	0,83
1988	TEKİRDAĞ	0,95	1,92	1,97	1,84	1,89
1992	TEKİRDAĞ	1,23	2,36	2,55	1,99	2,39
1997	TEKİRDAĞ	2,18	4,00	4,26	2,13	3,32

2.2.2. Ardbölge (Hinterland) İllerde Sanayi Yoğunlaşması

Sanayinin mekansal dağılımına ilişkin ikinci öğe; yukarıda adı geçen büyük kentlerin civarında yeralan çevre/ ardbölge illerin (hinterland) hızla sanayileşmesidir.

Sanayinin yoğunlaştığı merkezi illerin imalat sanayi değerlerindeki azalma nedenlerinden biri, bu tür yoğunlaşma alanlarından sanayinin çevre illere dağılımındaki gözlenen artıştır. Bu tür bir merkezkaç eğilim ise bölgesel gelişmede ikinci öğe olmaktadır.

Gerçekten de, geleneksel bölge merkezlerinin çevresinde yeralan iller (*ardbölge iller*), 1980'li yıllar sonrasında yoğun bir sanayi büyüme performansı sergilemiştir. Çevre illerin imalat sanayii paylarındaki yükseliş bu yörelerin iç dinamiklerinden ziyade, ardbölgesinde yeraldıkları illerdeki sanayinin çevreye yayılmasından kaynaklanmıştır ([11]). Bu illerden başlıcaları; Tekirdağ, Kırklareli, Kocaeli, Bursa, Sakarya ve Mersin'dir. Komşu oldukları illerden çevreye yayılan sanayi ile hızlı bir büyüme performansı sergilemiş olan bu iller, Türkiye GSYİH içindeki paylarını da artırmışlardır. Belirtilen illerin hepsinde imalat sanayii değerleri 1988-1997 döneminde hızla yükselmiştir. Örneğin, Tekirdağ'ın Türkiye imalat sanayii işyerleri toplamı içerisindeki payı yüzde 0,95'den yüzde 2,18'e, istihdamdaki payı yüzde 1,92'den 4'e, katmadeğeri ise yüzde 1,89'dan 3,32'ye yükselmiştir. İçel'de ise işyerleri oranı yüzde 0,77'den 1,96'ya, katmadeğer ise yüzde 2,6'dan 3,26'ya yükselmiştir.

Merkez ve çevre iller ilişkisi açısından Kayseri İli değerlendirildiğinde, ilk bakışta, yoğun ilişkilerde bulunduğu Ankara ve Adana gibi iki bölgesel ve ulusal merkez ile olan ilişkisi düşünülebilir. Ancak, ileride de görülebileceği gibi

([11]) Sanayinin merkezi yoğunlaşma alanlarından çevre illere doğru olan yayılma süreçlerini belirleyen faktörleri "içsel *(iten)*" ve dışsal *(çeken)*" olmak üzere başlıca iki gruba ayırabiliriz. İiçsel *(iten)* faktörlerin başında, -bir önceki dipnotta da belirtildiği gibi- gelişme merkezi kentlerde arsa fiyatlarının ve kiraların yükselmesi ile işgücü, ulaşım ve çevre gibi maliyetleri artırıcı aşırı yoğunlaşmadan kaynaklanan "negatif dışsallıklar" bulunmaktadır. Dışsal *(çeken)* faktörlerden en önemlileri de; yöreselleşme (desantralizasyon) amaçlı kamu politikaları çerçevesinde uygulanan politikalardır. Bunların başlıcaları; çevre illerin "Kalkınmada Öncelikli Yöre (KÖY) kapsamına alınarak kredi kolaylıkları ve finansal teşvikler yoluyla çekici kılınması ve fiziksel bir teşvik aracı olarak çevre il ve ilçelerde yapılan Organize Sanayi Bölgeleri'dir.

Kayseri'nin sanayi gelişimi bu illerden yayılan sanayileşme dinamikleri ile değil, tamamen kendi içsel dinamikleri ile olmuştur. Burada sözkonusu olan gelişme merkezi alanlardan çevre illere olan yayılmadır. Bu boyutuyla Kayseri İli, yakınında yeralan illerden yatırım almamıştır. Bilakis, Adana ve Ankara gibi illere çeşitli dönemlerde Kayseri'den sürekli bir girişimci göçü olmuştur. Bunun başlıca nedenleri ise çevrede yeralan illerde ortaya çıkan fırsatları değerlendirmek ve iş büyütme amacıdır ([12]).

2.2.3. Kamu Sanayi Yatırımlarına Dayalı İllerde Sanayi Gerileme

Türkiye'de sanayinin coğrafi dağılımında gözlenen bir diğer eğilim ise, geleneksel olarak kamu sanayi işletmeleri temelinde gelişmiş illerin; hem imalat sanayii hem de GSYİH'ya katkıları bakımından Türkiye ekonomisi içerisindeki paylarının azalmasıdır.

Bu illerin başında Zonguldak ve Kırıkkale gibi iller yeralmaktadır. Bu tür bir gerilemenin başlıca nedeni ise, kamu işletmelerinin kapatılması, küçültülmesi veya özelleştirme uygulamalarıdır. 1988-1997 döneminde Kırıkkale'nin Türkiye imalat sanayii işyerleri toplamı içerisindeki payı yüzde 0,21'den 0,13'e, istihdamı yüzde 0,70'den 0,51'e gerilemiştir. Zonguldak'taki gerileme ise daha çarpıcıdır. Zira, Zonguldak'ta işyerleri yüzde 0,87'den yüzde 0,41'e, istihdam ise yüzde 2,41'den yüzde 0,84'e gerilemiştir.

Kamu sanayi yatırımlarının özellikle azgelişmiş yörelerde olmak üzere, yerel sanayileşmede öncü bir işlev gördüğü bilinmektedir (Eraydın, 1998). Bununla birlikte, bazı illerde kamu sanayi kuruluşlarının geçmiş dönemlerde kurulmamış olmasının, içsel faktörlere dayalı olarak - dolaylı yoldan - yerel gelişmeyi uyardığı belirtilebilir. Özellikle Denizli ve Gaziantep gibi illerde bu durum gözlenmektedir (bkz. Özaslan, 1999) ([13]). Diğer yandan, kamu sanayi işletmelerinin birçok yörede istihdam ve gelir

---

([12]) Kayseri İli'nden Adana ve Ankara gibi illere göç etmiş girişimciler ve göç etme nedenleri için bkz. Satoğlu (1995).

([13]) Denizli ve Gaziantep'te geçmişte de, günümüzde de kamu sanayi yatırımları sınırlı olmuştur. Denizli ve Gaziantep'te yapılan mülakatlarda, kamunun geçmiş dönemlerde sanayi yatırımı yapmamış olması mevcut gelişmeleri açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda yaygın görüş, kamunun esnaf ve zenaatkarlar gibi potansiyel yerel girişimcileri bu tür kamu işletmelerinde istihdam etmeyerek "fabrikaya hapsetmediği"dir. Kamu istihdam geleneği düşük olan bu illerde küçük esnaf ve zenaatkarlar temelinde yerel ticaret ve üretim yapısı gelişmiştir. Bu da "kendi-başına gelişme" olarak yorumlanmaktadır (bkz. Özaslan, 1999).

artışı yanında, kalifiye işgücünü geliştirerek ve yan sanayiyi geliştirerek yerel ekonomiye önemli katkıları olduğu da belirtilebilir. Bu açılardan Kayseri'de kurulmuş olan kamu sanayi işletmeleri, yerel gelişme sürecinde öncü rol oynamıştır.

Özellikle, Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte Kayseri İli'nde büyük ölçekli kamu sanayi işletmeleri kurulmuştur. Kamu sanayi kuruluşları yarattıkları doğrudan istihdam yanında, İl'in bilgi, beceri ve kalifiye işgücü havuzunun gelişimine katkı sağlamıştır. Ayrıca, yan sanayinin gelişmesine de önemli ölçüde katkı sağlamışlardır. Kamu sanayi işletmeleri, Kayseri İli'ndeki özellikle metal ve tekstil gibi sektörlerin gelişiminde önemli katkıları olmuştur (bu konudaki değerlendirmeler için bkz. Ayata 1991 ve Van Velzen, 1978).

Dolayısıyla, Zonguldak ve Kırıkkale gibi kamu sanayi yatırımlarına dayalı olarak gelişen illerde yaşanan olumsuz gelişmeler, Kayseri İli'nde olmamıştır. Kayseri'deki kamu sanayi işletmeleri Kayseri'deki mevcut sanayinin gelişmesine yardımcı olmuştur.

2.2.4. Yeni/ Yerel Sanayi Odaklarının Ortaya Çıkması

Türkiye'de sanayinin mekansal dağılımına ilişkin yaşanan bir diğer çarpıcı gelişme, önceleri azgelişmiş olarak nitelendirilen ve büyük çoğunluğu Kalkınmada Öncelikli Yöreler (KÖY) kapsamında yeralan bazı illerin, Ülke imalat sanayii ve GSYİH oluşumuna katkılarında meydana gelen artıştır. Ülke'nin çeşitli bölgelerinde yeralan ve önemli ölçüde kendi iç dinamikleri ile gelişme gösteren bu illerin başında; Denizli, Gaziantep, Afyon, Çorum, Kayseri ve Kahramanmaraş gibi "*yeni/ yerel sanayi odağı*" veya "*Anadolu Kaplanları*" olarak tanımlanan iller yeralmaktadır. (Sözgelimi, bu illerden Denizli'nin 1988-1997 döneminde Türkiye imalat sanayii işyerleri toplamı içerisindeki payı yüzde 1,31'den 3,75'e, istihdamı yüzde 1,25'den 3,02'ye, katma değeri ise yüzde 0,72'den 1,27'ye yükselmiştir. Gaziantep ise işyerlerinde yüzde 1,52'den 2,73'e, istihdamda yüzde 1,35'den 2,01'e, katma değerde ise yüzde 0,78'den 0,87'ye artış gerçekleştirmiştir).

Tarihsel olarak önemli bir girişimcilik potansiyeline sahip olan Kayseri İli de, özellikle 1980'li yıllar sonrasında hızla artan sanayi gelişme performansı ile Türkiye'de sanayi odağı olarak tanımlanan illerin arasında yeralmaktadır.

Kayseri İli'nin de içinde yeraldığı yeni/ yerel sanayi odaklarını başlıca şu ögeler çerçevesinde tanımlayabiliriz:

(1) Herhangi bir sanayi yoğunlaşma alanının ardbölgesi *(hinterland)* olmaması; diğer bölgelerden çevreselleşen *(decentralised)* girişimci ve sermaye yerine; kendi girişimcisi ve kaynaklarını kullanmaları,
(2) GSYİH, nüfus ve hepsinden önemlisi sanayi göstergeleri itibariyle başarılı bir gelişme performansı göstermeleri,
(3) KOBİ'ler temelinde bellibaşlı sektörlerde uzmanlaşmaları ([14]).

2.3. Orta Anadolu ve Kayseri Ekonomisi

2.3.1. Türkiye'de mekansal/bölgesel gelişme eğilimleri çerçevesinde Orta Anadolu'nun değerlendirilmesi

Bölgesel gelişme ve ekonomi literatürünü oluşturan kuramsal çalışmalar yanında, çeşitli ülke deneyimlerinin de gösterdiği gibi, kalkınma sürecinin ilk evrelerinde, kıt olan ulusal kaynaklar önce "kutup" niteliğindeki gelişme merkezlerinde toplanmakta, peşisıra çevreye yayılmaktadır [(15)]. Türkiye'nin de bugüne değin yaşadığı kalkınma süreci ve bu sürecin mekana yansıması kuramsal öngörüler ve çeşitli ülke deneyimleriyle paralellik arzetmektedir.

([14]) Burada belirtilen ögeler, sanayi odaklarını, sanayinin yoğunlaştığı diğer alanlardan ayırdetmede kullanılmaktadır. Bu tür ögelerin dışında sanayi odaklarında sıkça vurgulanan niteliklerden bazıları şunlardır: sektör ve ürün bazında yerel uzmanlaşma, firmalar ve/ya yerel kurumlar arasında yoğun ilişkiler *(networks),* dengeli bir rekabet ve dayanışma *(co-opetition),* iktisadi ve sosyal ilişkilerin içiçe geçtiği bir sosyo-endüstriyel sistem, 'koruyucu kurumsal katman' olarak da nitelenen ortak hizmetleri sağlayan sanayi destek birimleri ile aktif yerel idare kurumlarının varlığı.

[(15)] Her ne kadar gelişme sürecinin ileri aşamalarında bir yanda "azgelişmiş bölgeler" diğer yanda da "büyük kent (metropol)" sorunları gibi iki temel yerleşme sorununa neden olsa da "yoğunlaşma" olgusu "kalkış" evresinde iktisadi kaynakların etkin kullanımı ve verimliliği açısından gerekli görülmektedir. Ulusal kalkınmanın en hızlı şekilde gerçekleşebilmesi için kaynakların belirli merkezlerde yoğunlaşması gerekliliği, bölgesel gelişme literatüründeki "dengesiz kalkınma" yaklaşımını da etkilemiştir. Bu yaklaşım, kıt olan kaynakların azgelişmiş yörelerin tümüne birden dağıtılması yerine, belirli büyüme merkezlerinde (kutuplarda) toplanmasını öngörmüştür. Yaklaşım, büyüme merkezlerinde/ kutuplarda meydana gelecek gelişmenin süreç içerisinde tüm bölgeye yayılacağını ve böylece bölgelerarasında dengeli bir gelişme düzeyine ulaşılacağını öngörmüştür.

Ülkemizde sanayileşme sürecinin ivme kazandığı 1960'lı yıllarda, gelişme dinamikleri büyüme kutuplardan çevre illere doğru yayılmaya başlamıştır. Bu dönemde yaşanan mekan boyutundaki gelişim, iki büyük ulusal kutup olan İstanbul ve Ankara[16] arasında yeni gelişme odaklarının belirginleşmesi şeklinde yansımıştır. Kimya ve metal sanayinin yoğunlaşmaya başladığı Kocaeli, gıda, tekstil ve otomotivde uzmanlaşma eğilimi gösteren Bursa ve Eskişehir'i de içine alan bu yeni gelişme bölgesi Ankara-İstanbul doğrultusunda giderek homojenleşen (kesiksiz bölge) bir ticaret, sanayi ve hizmet kuşağı ortaya çıkarmıştır. Bu kuşağa, 1970'lerde pazar için buğday üretiminde uzmanlaşmış Konya da eklenmiştir. Yine bu dönemde, İstanbul merkezli sanayi, öncelikle Tekirdağ olmak üzere, çevre illere de taşmaya başlamıştır.

Ekonomik etkinliklerin yoğunlaştığı ve çevreye yaygınlaştığı bir diğer kutup ise Adana merkezli Çukurova Bölgesi'dir. Adana, pamuk ve tekstil üretiminde uzmanlaşırken; Hatay İli, İskenderun İlçesinde yeralan limanı ile uluslararası ticarette ve çelik üretiminde öne çıkmıştır. Bölgeye, 1980'lerin sonunda uluslararası bir limana ve serbest bölgeye sahip İçel'de eklenerek kuşak genişlemiştir.

Bir diğer gelişme bölgesi ise İzmir merkezli Ege Bölgesi'dir. Başlangıçta ihracata dönük tarımın yapıldığı gıda ve tekstil sanayinde uzmanlaşmış bölge merkezi İzmir'den, iktisadi faaliyetler, zamanla çevreye yayılmaya başlamıştır. İlk önce Manisa ve Aydın, sonra da Denizli, Uşak ve Afyon doğrultusunda meydana gelen gelişmeyle, Ege Bölgesi'nde de giderek homojenleşen bir yöre oluşmaya başlamıştır. 1980'lerde canlanan turizm faaliyetleriyle birer turizm merkezi olarak uzmanlaşan Güney Ege'de Muğla ve Batı Akdeniz'de Antalya illeri de, Ege ve Akdeniz'de yeralan gelişme bölgelerine eklenmiştir. Turizm sektörü başta olmak üzere, ulaştırma ve ticarette meydana gelen hızlı gelişmelerle, Antalya da yeni bir merkez konumunu almıştır.

Özetle, ülkede gelişmenin mekan üzerinde dağılımı, başlangıçta başlıca dört kutupta yoğunlaşmış, ardından halkalar halinde çevre illere yayılmıştır. Yayılmanın

[16] Ankara'nın yeni bir gelişme kutbu olarak ortaya çıkışı "kutuplardan çevreye yayılma tarzında genelleştirebileceğimiz mekansal gelişme dinamiklerine bir istisnadır. Zira, yeni bir kutup olarak beliren Ankara, "yayılma" yerine "sıçrama" niteliğindeki gelişmenin ülkedeki ilk ve bu önemdeki tek örneğidir.

kapsamı ve uyarılan çevre iller üzerindeki etkisi, bölge merkezindeki iktisadi faaliyetlerin yoğunluğu ve dinamizmi ile orantılı olmuştur. Şunu da belirtmekte yarar var ki, özellikle 2000'li yıllarda yayılma/ desantralizasyon sürecinde yeni eğilimler ortaya çıkmaya başlamıştır. Özel sektör yatırımlarının merkezi gelişmiş illerden hemen çevrede yeralan ardbölge illere doğru olan yönelme tarzı son yıllarda "sıçrama" tarzında yeni gelişmeleri de gündeme gelmiştir. Son yıllarda, gelişmiş bölgelerde yeralan sanayi kuruluşları, Anadolu'da yatırım arayışları içine girmiştir.

Türkiye'de yaşanan mekansal gelişme sürecinde Kayseri İli, Ankara ve Adana gibi iki önemli bölge merkezine yakın olmanın avantajlarını yaşamıştır [(17)]. Kayseri İli'nin önemli bir gelişme odağı olmasındaki bir diğer faktör de Cumhuriyet Dönemi'nden sonra yapılan yoğun kamu yatırımlarıdır. Diğer yandan, belirtilen iki faktörün yanında daha önemli faktör, Kayseri İli'nin tarihsel ve sosyal faktörlerinden kaynaklanan kendine özgü içsel faktörleri olmaktadır. İçsel faktörlerin başında ise geleneksel bir bilgi ve beceri stoğu olarak da nitelendirilebilecek esnaf ve zenaatkarlık gelmektedir. Kayseri İli'nde esnaf ve zenaatkarlık, süreç içerisinde proto endüstriyel ve merkantil bir yapıdan modern girişimciliğe doğru dönüşüm geçirmiştir.

Kayseri İli'nin tarihi İpek Yolu gibi önemli bir ticaret yolu üzerinde bulunması ile yörenin tarımsal arazilerinin kıt ve verimsiz oluşu, ticaret ve üretim faaliyetlerinde yoğunlaşmayı ve buna dayalı bir sosyo-kültürel yapının oluşmasına neden olmuştur. İç Anadolu Bölgesi'nin ve daha özelde de Kayseri İli'nin tarihsel gelişimi ise genel hatlarıyla şöyledir.

Çok eski tarihlerden beri Orta Anadolu ve Kayseri, önemli bir üretim ve ticaret bölgesi olmuştur. Zira M.Ö. 2800 yılından itibaren Kızılırmak Havzası, Anadolu'nun en yoğun yerleşim yeri olmaya başlamıştır. Bölgedeki; Alacahöyük, Hattuşaş, Alişar, Boğazköy, Kültepe ve Aslantepe gibi önemli yerleşim birimleri bu dönemlerde kurulmaya başlamıştır.

M.Ö. 2000-1800 yılları arasında egemen olan Asurlular Döneminde bölgede ticaret kolonileri kurulmuştur. Büyük şehirlerde birer "Karum", küçük şehirlerde ise

"Vabartum" teşkilatını kurmuş olan Asurlular, Malatya, Yozgat ve Kayseri üçgeni içerisinde kolonilerini işletmişlerdir.

Hitit Çağı olarak bilinen yıllarda (M.Ö. 1800-1200) ise Hitit Devleti'nin idare merkezi olan Hattuşaş hızla gelişmiştir. Dönemin sonlarına doğru ise Kayseri (Mazaka) Anadolu'da birinci sınıf ticaret ve sanayi merkezi olmuştur. Hitit Döneminden sonra da Frigler, Kızılırmak yayı ve Argaios (Erciyes) Dağı etrafına yayılmışlar ve dönemin en stratejik madeni olan demiri mükemmel şekilde işleyerek bölgenin tek hakimi olmuşlardır. M.Ö. 590'dan itibaren Bizans Dönemi'nde de bölge; tarım, madencilik, ticaret ve küçük sanatlarla uğraşmıştır.

Orta Anadolu Bölgesi, Anadolu'nun iskanı, Türkleşmesi ve İslamiyet'in yayılmasında da çok önemli bir rol oynamıştır. Bölge dahilinde yeralan Kayseri, Konya, Sivas, Kırşehir ve diğer şehirler Selçuklulardan itibaren Anadolu'daki Türk İslam Kültür Merkezlerinin en önemlilerini oluşturmuşlardır.

Orta Anadolu'da ticari hayatın canlılığı, meslek gruplarının biraraya gelerek Ahilik Teşkilatı olarak örgütlenmelerine neden olmuştur. Özellikle Ankara ve Kırşehir'de etkin olan Ahilik teşkilatı; çarşıların kurulmasında ve esnafların örgütlenmesinde büyük bir rol oynamıştır. Ahilik Teşkilatı, ilk "Esnaf ve Sanatkar Odaları" olarak da nitelendirilebilir.

Bölge, Osmanlı Dönemi'nde de etkinliğini korumuştur. Ne var ki, Celali İsyanlarıyla birlikte Bölge'nin ticari ve sanayi hayatı büyük durgunluk geçirmiş, köylüler şehre inmeye başlamış, ticari gelir azalmış, ticaret yollarının güvenliği kalmamış ve bu yollar uzun süre kapalı kalmıştır.

Ticaret yönüyle bakıldığında o dönemlerde, Ankara'da üretilen tiftikten dokunan kumaşlar çok önemli bir ihraç maddesini oluşturmuş ve 18'nci yüzyıla kadar Avrupa'ya ihraç edilmiştir. Tiftik ürünleri Batı'da hala Ankara'nın eski adı olan "Angora" olarak anılmaktadır.

O dönemlerde özellikle Kayseri, Konya ve Sivas başta olmak üzere bölge genelinde halıcılık çok önem kazanmıştır. Bundan başka, Çankırı'da dokumacılık,

(17) Kayserililer öteden beri bu iki ille yoğun ticari ilişkilerde bulunmuşlardır. Özellikle Adana, bu ilde ortaya çıkan fırsatları değerlendirmek amacıyla Kayseri'den göç eden girişimciler için bir üst kademe merkez olmuştur.

Sivas'da şal ve cerim yapımı oldukça gelişmiştir. Ayrıca Orta Anadolu'da, günümüze kadar uzanan geleneksel el sanatlarından; dericilik, bakırcılık ve demircilik önemli iş kollarını oluşturmuştur.

Zenaat ve ticaret yanında, geçmişten günümüze bölge ekonomisinde tarım ve hayvancılığın da önemli bir yeri vardır. Bugün Türkiye tahıl üretiminin yaklaşık üçte biri bu bölgede yapılmaktadır. Buğday üretimi bakımından Koyna ve Ankara illeri başta gelmektedir. Sanayi bitkileri üretiminin başında gelen şeker pancarı, 1950'li yıllar sonrasında şeker fabrikalarının açılmasıyla tüm bölgede yaygın hale gelmiştir.

İç Anadolu Bölgesinde orta ve büyük ölçekli sanayi tesisleri ise kamu öncülüğünde Cumhuriyet döneminde kurulmaya başlanmıştır.

Ankara'ya 1925 yılında bira, 1926 yılında çimento ve Elmadağ'da barut fabrikaları kurulmuş, daha sonraki yıllarda sanayi kuruluşlarının sayısı önemli ölçüde artarak Ankara'da sanayi büyük bir çeşitlilik kazanmıştır. Bugün Ankara'da makarna, un, bitkisel yağ, süt ürünleri, şeker, şarap, bira vb. gıda sanayii kuruluşları ile çimento, traktör, tarım alet ve makinaları, motor, boya, tuğla-kiremit, orman ürünleri ve mobilya, madeni eşya ve dokuma sanayii kuruluşları bulunmaktadır. Son yıllarda bunlara savunma sanayiine yönelik olarak çok önemli bir kuruluş daha eklenmiş, Mürted'deki Türkiye Uçak Sanayii A.Ş. tarafından F-16 savaş uçaklarının yapımına başlanmıştır.

Sivas ilindeki büyük sanayi kuruluşlarından Cumhuriyetin ilk yıllarında açılanlar Devlet Demiryollarına bağlı Demiryolları Fabrikası 1939'da, Çimento Fabrikası 1943 yılında kurulmuştur. Ayrıca, il'deki Divriği Demir Yatakları 1939'dan beri işletilmektedir.

Sanayi sektörünün yeterince gelişmediği Yozgat ilinde Cumhuriyet döneminde tarla tarımına önem verilmiştir. İldeki arpa üretimine bağlı olarak 1970 yılında kurulan Tekel Bira Fabrikası son yıllara kadar ildeki kamuya ait tek sanayi kuruluşu olmuştur. Gelişen süreçte, sanayide tarıma dayalı tesisler önem kazanmıştır. İl ve ilçelerde olmak üzere toplam 10 civarındaki un fabrikasında yılda 200 bin ton

civarında buğday işlenmektedir. Son yıllarda, özellikle 4325 Sayılı Yasanın sağladığı olanaklarla, Yozgat ilinde sanayi gelişmenin hızlandığı gözlenmektedir.

Bölge illerinden Çankırı'da alçı işletmeleri ile dericilik, demircilik ve bakırcılık gibi geleneksel el sanatlarına bağlı ekonomi, MKE Uçaksavar Top Fabrikası, yünlü iplik ve dokuma fabrikası, gıda sanayii tesisleri ile canlılık kazanmış, sanayi gelişme süreci hızlanmıştır.

Çorum'da başlıca sanayi kuruluşları arasında çimento, yem, kereste, tuğla-kiremit, çeltik fabrikaları sayılabilir. Geleneksel el sanatlarından bakırcılık gelişmiş olup, sanayi bitkilerinden şeker pancarı ekimi yaygındır. Son yıllarda sınai ürünlerde giderek artan çeşitlilik, Çorum ilindeki gelişmeye hız kazandırmıştır. Günümüzde Çorum İli de Anadolu'da hızla bir sanayi büyüme trendine giren yerel sanayi odakları arasında yeralmaktadır.

2.3.2. Kayseri Ekonomisi

Kayseri İli, elverişli ulaşım ve enerji olanakları ve zengin yeraltı kaynaklarıyla birlikte önemli ölçüde gelişmiş sanayisi ile bilinen illerimiz arasında yeralmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi Kayseri İli'nin gelişmesinde başlıca faktörlerden birisi, ticaret ve zenaatta İl'in geçmişten günümüze önemli bir birikime sahip olmasıdır.

Öyle ki, kuruluşu M.Ö. 3000'lere uzanan Kültepe Höyüğü'nde yapılan kazılardan; burada yaşayanların, bronz, bakır, kurşun, altın, gümüş gibi madenleri kullandığı; siparişin miktarını, gönderileceği günü, ödemenin vadesini v.s. belirten "ticari mektuplar" yazdıklarını öğrenmekteyiz.

Asurlular, Hititler ve Frigler dönemlerinde de Kayseri (Mazaka) birinci sınıf ticaret ve sanayi merkezi olarak varlığını sürdürmüştür. Kapadokya, Roma ve Bizans dönemlerinde de Kayseri'de ekonomik yaşam canlı olmuştur. Bu dönemlerde Kayseri'de bir darphane kurulmuş, gümüş ve bronz sikkeler basılmıştır.

Darphane Selçuklular Dönemi'nde de faal olmuştur. Ayrıca Selçuklular döneminde ticaret yolları üzerinde güvenliğin sağlanması ve çok miktarda

kervansarayın hizmete sunulması, Kayseri'nin ticaret ve sanayideki önemini bir kat daha artırmıştır. Bu devirde ünlü Yabanlu Pazarı, Kayseri yakınlarındaki Pazarören'de kurulmuştur. Pazar, uzun süre boyunca Suriyeli, İranlı, Bizanslı, Kırımlı tacirlerin alışveriş yaptığı uluslararası bir nitelik taşımıştır.

9 ve 13. Yüzyıllar boyunca, Kayseri, Sivas, Erzincan, Konya ve Kırşehir'de ihtisaslaşmış çarşılar kurulmaya başlanmış ve sonraki yüzyılllarda sayıları artmıştır. Kayseri'deki Gön Hanı, 1523 yılında yaptırılmıştır. O yıllarda yapılan nüfus sayımı kayıtlarında, Tabakçılar, Eski Bedesten, Eski pazar gibi mekanlara rastlanmaktadır. Bu dönemlerde Kayseri'de ticaret ve üretim ürün ve/ya ürün grupları bazında uzmanlaşmış mekan birimlerinde yoğunlaşmıştır. Çeşitli kaynaklar, 1523 yılında şehir nüfusunun 35 bin olduğunu ve 6501 adet vergi mükellefi bulunduğunu belirtilmektedir.

Celali İsyanları'nda Kayseri'nin ticari ve sanayi hayatı tüm bölgede olduğu gibi büyük durgunluk geçirmiş; köylüler şehre inmeye başlamış; ticari gelir azalmış; ticaret yollarının güvenliği kalmamış ve bu yollar uzun süre kapalı kalmıştır.

16. Yüzyılda şehirde, iki bedesten ile Bezzaz Hanı (Pamuk Hanı), Kapan Hanı ve Vezir Hanı gibi önemli ticaret merkezleri kurulmuştur. Ayrıca, bu dönemde; Gazezler, Meytaplar, Uzunçarşı, Kürtüncüler, Eskiciler, Bakkallar, Habbazlar, Kuyumcular, Halaçlar, Penbeciler, Takkeciler, Demirciler, Nalbantlar, Arpacılar çarşıları ile Otpazarı da şehrin önemli çarşıları arasında yeralmaktadır.

17. Yüzyıl'da Kayseri'de ticaret ve üretim oldukça canlıdır. Bu dönemde çarşı ve pazar geliri 63 bin akçedir ve bunun 38 bin akçesi "pazar bacından" ve 25 bin akçesi de "ihtisab gelirinden" oluşmuştur. Kapan Hanı'na giren hububattan alınan yıllık vergi ise 38 bin akçedir. Yine yıllık geliri 45 bin akçe olan bir boyahane ve bir mumhane bulunmaktadır. Bunlar mültezimler tarafından işletilmiştir.

Kayseri'de bulunan en önemli tesis de güherçile fabrikasıdır. Barut imalinde kullanılan bu maddeden, Kayseri, Konya ve Niğde'de, yılda bin kantar üretiliyordu. Bu dönemin önemli bir sanayi dalı da boyahanelerdir. Buralarda yün, şal, kumaş, deri ve sahtiyan gibi maddeler boyanırdı. Kayseri'de yetişen cehri maddesi de bu boyalara

katılıp boyaların kalıcılığı sağlanırdı. Elvancılık denilen boya sanayi bu dönemde çok gelişmiştir.

18. ve 19. Yüzyılda, savaş sanayinin önemli hammaddesi olan güherçile üretimi devam etmiştir ve üretilen mallar, İstanbul'da bulunan Baruthane Nazırlığı'na gönderilmiştir. 1864 yılında güherçile fabrikası, "Güherçile Fabrika-ı Hümayunu" yani Devlet Güherçile Fabrikası adı altında yeniden yapılandırılmıştır. Fabrika, İmparatorluğun önemli bir kuruluşu olmuştur.

Teğmen Bennet adlı bir yabancının 1880 yılında hazırladığı Rapora göre, bu dönemde Kayseri'nin ithal ettiği ürünler; Almanya'dan, yünlü ve pamuklu kumaş, basma, pamuk ipliği; Fransa'dan, kadife, ipekli, yünlü, cam, cam eşya, porselen; Hollanda'dan, şeker; İngiltere'den pamuk ipliği, bakır, petrol, çelik, kalay, teneke çivi, mum ve kırmızı boyadır. Yine Bennet'e göre, Kayseri'den ihraç edilen mallar ise; sarı cehri, kitre, yün, deri, tiftik, balmumu, sahlep, bağırsak, afyon, keçe, keçi kılı, işlenmiş tütün, tuz, pastırma, maroken deri, buğday ve arpa gibi ürünler olup ihracat yapılan ülkeler arasında Fransa, Rusya, Mısır ve Avrupa'nın birçok ülkesi bulunmaktadır.

1911 yılına kadar Kayseri'de özellikle manifatura ticareti Ermeni ve Rum azınlıkların elinde olmuştur. Bu dönemlerde, Osmanlı'da değişen sosyal ve ekonomik yapıya koşut olarak Türk girişimciler bir araya gelerek 17 Ocak 1911'de "İslam Suhulet Şirketi" adında bir işletme kurmuştur. Yine bu dönemlerde 40 Türk ortak ile kurulan bir diğer şirket de "Kayseri Terakki Maarif Kitapçı Şirketi"dir.

Kayseri'de, 20'nci yüzyılın ilk yıllarında önemli ölçüde pastırma ve sucuk üretilmiştir. Belediyenin kayıtlarına (1910) göre, yılda bu iş için kesilen büyükbaş hayvan sayısı 25 bindir. Bu sayıya evlerde kesilen yaklaşık 5 bin hayvan da dahil edildiğinde, pastırma ve sucuk için yılda kesilen hayvan sayısı 30 bin civarında olmaktadır. Bu yıllarda Kayseri'nin pastırmadan sonra en önemli ürünü halı olmuştur. 1910 yılında Kayseri'de 10 bin adet halı tezgahı bulunmaktadır. Halı ihracından elde edilen gelir ise 250 bin altın lirayı geçmiştir. Yine bu yıllarda tahıl, nakliyat, yün ve yumurta gibi ürünler komşu vilayetlerden Kayseri'ye getirilmiş ve buradan Kayserili tüccarlar tarafından dışarı satılmıştır.

Tanzimat Fermanıyla birlikte batı tipi kurumlar ticaret hayatımıza girmeye başlamıştır. 1871-1872 yılına ait Ankara Vilayet Salnamesi'nde (Vilayet Yıllığı) Kayseri Sancağı'nda bir Ticaret Mahkemesi'nden söz edilmektedir. 1881-1882 yılına ait olan Salnamede ise İncesu'da Ziraat ve Ticaret Odasından söz edilmektedir. 1882-1883 yılı Salnamesinde ise Güherçile Fabrikası ile birlikte Kayseri'de bulunan bazı işletmelerin isimleri belirtilmiştir.

1891-1892 yılı Salnamesinde ise Kayseri'de ve İncesu'da banka şubelerinden söz edilmektedir. Aynı Salnamede Develi İlçesinde de bir Ziraat Bankası şubesinin adı geçmektedir. Aynı yıllıkta Kayseri'de marangozluk mesleğinin oldukça gelişmiş olduğu, cevizden masa, trabza(n), sandalye, işlemeli çekmeceli sandıklar yapıldığı, dokumadan renkli ve nakışlı cicim ve yazma yemeniler, bez üzerine baskılı oda döşemeleri, yorgan yüzleri, çarşaf, el havluları vs. üretildiği belirtilmektedir.

İncesu ilçesinde, hububat ve meyvenin yanı sıra yünden kilim, seccade, halı, çorap, cicim denilen bir tür kilim ve pamuktan bez; Develi ilçesinde, yünden şal, çorap, adi kilim; Develi'ye bağlı Tomarza Nahiyesi'nde ise, bir cins ince ve zarif şayak ile fanila ve pamuktan bez gibi ürünler üretildiği yine aynı yıllıkta belirtilmektedir.

İl'in tarihi yukarıda da görüldüğü gibi önemli bir ticaret ve üretim geleneğine sahip olunduğuna işaret etmektedir. Ticarette ve zenaatlarda önemli bir birikime sahip olan Kayseri İli'nde girişimcilik, sosyal yapıyla da bütünleşen bir değer olmuştur. İl'de varolan girişimcilik potansiyeli, süreç içerisinde il içinde ve dışında ortaya çıkan fırsatları değerlendirerek gelişmiştir. Kayseri'nin neden ticarette ve zenaatlarda öne çıktığı ve buna dayalı bir girişimcilik kültürünün oluştuğu sorusunun ilk akıla gelen cevapları ise şunlar olmaktadır: *(1) İl'in geçmişten günümüze önemli ticaret yolları üzerinde oluşu ve (2) İl'in tarımsal arazisinin kıt ve verimsiz oluşu* ([18]). Bunlardan özellikle ikinci faktör, yani tarımsal alanların kıt oluşu Denizli ve Gaziantep gibi yerel

([18]) Kayseri İli'nin tarımsal alanlarının kıt ve verimsiz olduğuna dair çarpıcı bir ifedeyi eski bir kaynakta, Hıfzı Nuri'nin 1922 yılında yayımladığı "Kayseri Livası (Sancağı)" adlı kitabında da görmekteyiz. Hıfzı Nuri, Liva'nın (Kayseri Sancağı) topraklarının "cömert" olmadığını, bire üç-en fazla bire-beş mahsul verdiğini belirtmekte, kıraç olan arazi nedeniyle arpa, buğday gibi tahılların üretildiğini eklemektedir. Hıfzı Nuri'ye göre de tarımsal imkanların yetersizliği Kayserilileri ticaret ve zenaat alanlarına yönlendirmiştir.

sanayi odakları için de geçerli olan bir saptamadır (bkz. Özaslan, 1999). Tarımsal alanların yetersiz olduğu yörelerde işgücü, alternatif geçim alanlarına ve özellikle ticari ve sanayi faaliyetler yönlenirken, bu alanlarda bilgi ve beceriler ile birlikte esnaf ve zenaatkar kökenli bir girişimci birikimi oluşmuştur.

Diğer yandan, ticaret ve sanayi faaliyetlerine dayalı mekan birimleri ile çevrede yeralan tarıma dayalı mekan birimleri arasında da bir mekansal/ ekonomik işbölümü oluşmaktadır. Ticaret ve zenaat temelinde gelişen bu tür bölgeler, genellikle zengin tarım potansiyellerine sahip alanların kenarında yeralan şehirler olmaktadır. Bu alanlar, Gaziantep şehri için Güneydoğu Anadolu'nun zengin ovaları, Denizli'de yeralan zenaatçı kasabalar (Babadağ, Buldan, Tavas, Serinhisar, Yatağan) için Ege Bölgesi'nde yeralan zengin tarımsal alanlar ve Kayseri şehri için Kızılırmak Havzası ve Çukurova Bölgesi olarak belirtilebilir.

Esnaf ve zenaatkarlık temelinde ticaret ve üretim kültürünün gelişmek zorunda olduğu bu tür mekan birimlerinde, sosyal-kültürel yapı da esnaf-zenaatkarların değerleri çerçevesinde gelişmiştir. Bu tür değerler Kayserililer için çalışkanlık, açık gözlülük, zeki olmak, pek alışverişçi olmak, aldatmayı aldanmaya tercih etmek, tutumlu olmak olarak ifade edilmektedir (bkz. Hıfzı Nuri, 1922). Zira Kayserililer, ticari zekaları ile tüm ülkede üne sahiptir.

Kayseri İli'ndeki imalat sanayiinin gelişmesindeki başlıca etkenlerden biri yukarıda özetlendiği gibi çok eski çağlara uzanan bir ticaret ve zenaat geçmişi ve bununla beraber gelişen girişimcilik kültürü olurken, bir diğer önemli etken de, Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak yapılan yoğun kamu yatırımlarıdır. Zira, 1920'lerin sonlarında demiryolu ve elektrik santralına kavuşan İlde, yine aynı yıllarda tank, uçak gibi araçların montajını ya da onarımını yapan fabrikalar kurulmuştur. 1930'ların ilk yıllarında da kuzey ve güney karayolu bağlantıları sağlanmıştır ([19]).

([19]) 1920'li ve 30'lu yıllarda ev ekonomisi veya küçük atölye şeklinde örgütlenen geleneksel üretim faaliyetleri de yaygındır. Yine, Hıfzı Nuri'nin 1922 yılında yayımlanan "Kayseri Sancağı" adlı kitabında bu tür işkolları şöyle sıralanmaktadır: Mensucat (özellikle halı dokumacılığı), dokumacılık (yerli bezi, şalvar, mintan, keçe), dericilik, kunduracılık, çorakçılık, taşcılık, boyacılık ve nakkaşlık, bakırcılık, kuyumculuk ve dökmecilik ile pastırmacılık (Hıfzı Nuri, 1922). Bunlardan kökeni Orta Asya'ya giden ve kuru et konservesi olarak da tanımlanan "pastırmacılık" Kayseri ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Çeşitli kaynaklar Kayseri'de imal edilen pastırmaların 1930'lu yıllarda Suriye, Mısır ve Yunanistan gibi ülkelere ihraç edildiğini belirtmektedir. Kayseri'den 1933 yılında 418 ton, 1936 yılında ise 672 ton pastırma ihraç edilmiştir (bkz. Özdemir, 1994).

1926 yılında Bünyan Halı İpliği Fabrikası, Kayseri Tayyare Fabrikası ve Tank Tamir Fabrikası, 1927 yılında açılan Ankara-Kayseri demiryolu, 1929'da yöreye elektrik sağlamaya başlayan Bünyan Hidroelektrik Santralı, 1930'da yapılan Kayseri-Sivas-Samsun karayolu, 1933 yılında yapılan ve İli Akdeniz'e bağlayan Kayseri-Ulukışla demiryolu ve 1935 yılında kurulan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası İlde sanayiinin gelişmesine katkısı olan önemli kamu yatırımlarıdır.

Bu yatırımlar, 1950'lerden sonra hızlanan sanayi atılımlarına çeşitli açılardan öncülük etmiştir. Bu tür yararlardan başlıcaları, özel kesimin kamu kesiminden nitelikli işgücü ve üretim için gerekli hammaddeyi sağlamasıdır. Nitelikli işgücü temini konusunda tank-uçak fabrikasının önemli bir yeri vardır. Özel kesim yatırımları yoğun olarak bu dönemde artmış ve dolayısıyla il ekonomisinde özel kesimin etkinliği ve ağırlığı ortaya çıkmaya başlamıştır. 1950'lerde ise, Kayseri'deki kamu yatırımlarına yalnızca 1955 yılında işletmeye açılan Şeker Fabrikası eklenmiştir.

Kayseri sanayiinde, 1960'lı yıllarda en önemli sektörler; gıda, dokuma ve metal eşya-makine olmuştur. Gıda sanayiindeki işletmelerin büyük çoğunluğu ilin öteden beri özgün ürünleri olan sucuk ve pastırma imalathanelerinden oluşmaktadır. Diğerleri; un, makarna, irmik ve bisküvi üreten işletmelerdir.

1970'li yıllar, imalat sanayiinin çeşitlendiği ve ölçeklerin büyümeye başladığı yıllardır. Önceleri gıda ve dokuma dallarından sonra gelen metal eşya makine sanayi, bu yıllarda başa geçmiştir. 1979 yılında yapılan Yıllık İmalat Sanayii Anketi sonuçlarına göre; İldeki işyerlerinin dağılımı açısından yüzde 41 ile metal eşya-makine imalat sanayii birinci, yüzde 20,6 ile dokuma sanayii ikinci ve yüzde 18,6 ile gıda sanayii üçüncü sırayı almaktadır.

Bu dönemde özel kesim, su motorlarından traktöre, redresörden matkaplara, preslerden bisiklete kadar birçok ürünün üretimine yönelmiştir. İldeki çok sayıda mesleki ve teknik okul, sanayiinin gereksindiği nitelikli işgücünün kaynağını oluşturmuştur. Hatta sanayi bölgesindeki atölye ve imalathanelerin çoğu bu okullardan mezun olan teknik elemanlar tarafından kurulmuş ya da örgütlenmiştir.

1970'li yıllarda, İlde, imalat sanayi dalında birkaç büyük işletmenin yanında, küçük ve orta ölçekli çok sayıda işletme bulunmaktadır. Büyük işletmelerin başında, metal eşya-makine dalında; Hema Traktör Fabrikası, TAKSAN Takım Tezgahları Fabrikası, ÇİNKUR Çinko-Kurşun Fabrikası, HES Kablo Fabrikası, Erciyes Boru Fabrikası, Bünyan Döküm Makine Alet Fabrikası, Asya Madeni Eşya ve Emaye Fabrikası gibi fabrikalar yer almaktadır.

Dokuma alanında; Birlik Mensucat [(20)], Karsu Tekstil, Atlas Halı Fabrikası, Saray Halı Fabrikası, Lüks Kadife gibi işletmeler, gıda dalında ise; Meysu, Kemsan, Garipsu, Kayseri Yem Fabrikası ve birkaç un fabrikası önde gelen işletmelerdir. Bu büyük işletmelerin hemen hepsi kendi pazarlama şirketlerini de oluşturmuştur. Bir yandan bu şirketler, diğer yandan da Kayseri'de üretilen ürünleri İlde ve İl dışında pazarlayan ve İlin ihtiyaç duyduğu ürünleri İl dışından temin edip İlde pazarlayan çok sayıda büyüklü-küçüklü işletmeler Kayseri'nin ticari yaşamına hareketlilik kazandırmışlardır.

1980'li yıllarda makro-ekonomi politikalarında değişim ve "ithal-ikameci" kalkınma modelinden "ihracata yönelik" kalkınma modeline geçişle birlikte büyük işletmelerin sayısı artmıştır. Özellikle 1985'ten sonra uygulanan teşvik sistemi, Kayseri'de teşvikli yatırım yapanları arttırmış ve çok sayıda büyük ölçekli işletme kurulmuştur (bkz. Şeftalici, 1994; Sarıca, 1991).

Organize Sanayi Bölgesi'nin (OSB) kurulması, altyapısının tamamlanması ve 1989 yılında OSB'lere teşvik sistemi içerisinde İkinci Derecede Kalkınmada Öncelikli Yöre statüsü verilmesi, Kayseri'de büyük işletme sayısının hızla artmasına neden olmuştur. 1960'lı yıllarda uygulaması başlatılan OSB'lerin sanayinin gelişmesinde ve çevre illere yayılmasında önemli katkıları olmuştur. OSB'lerin başlıca yararları şunlardır: sanayi için alt ve üst yapısı hazır ucuz arsa, kentleşme ve çevre ile uyumlu bir sanayileşme ve firmaların hem birbirlerinden, hem de ortak

[(20)] Birlik Mensucat, Kayseri'de çok ortaklı bir girişimci grubun gerçekleştirdiği özel sektör kuruluşlarının ilkleri arasında yeralmaktadır. İplik ve pamuklu dokuma sektöründe faaliyet gösteren firma, 11 manifatura mağazasının 20 ortağı tarafından, Sümerbank'ın ürünlerini satmak amacıyla 1949 yılında kurulmuştur. Ortaklık, 1951 yılında halka açık bir şirkete dönüşmüştür (daha detaylı bilgi için bkz. Sabah, 2001).

kurumlardan yararlanabildiği dinamik bir üretim ortamı. Nitekim, Türkiye'de yaygın bir biçimde uygulama alanı bulan bu tür sanayi bölgeleri ünlü bir iktisatçı olan Best (1990) tarafından "dışsallıkların planlandığı" mekanlar olarak nitelendirilmektedir.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1985 ve 1992 yıllarında yaptığı "Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı" sonuçlarına göre Kayseri'deki işyerleri sayısı 15557 ve 16570, çalışanların sayısı ise 32186 ve 36422'dir.

Tablo 2: Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı İşyeri ve Çalışan Sayısı (1985 ve 1992)

	İşyeri Sayısı		**Çalışan Sayısı**	
İşyerleri	**1985**	**1992**	**1985**	**1992**
Madencilik ve Taşocakçılığı	-	38	-	761
İmalat	3145	2811	7791	7904
Elektrik, gaz, su	-	46	-	1255
İnşaat, bayındırlık işleri	150	280	811	801
Ticaret, Otel, Lokanta	9110	9878	16885	18133
Ulaştırma, Haberleşme, Depo	104	174	324	621
Mali Kurum, Emlak, İş Hizmetleri	546	552	1120	1105
Toplum, Sosyal ve Kişisel Hizmet.	2502	2791	5255	5842
Toplam	**15557**	**16570**	**32186**	**36422**

Kaynak : DİE Sanayi ve işyerleri Sayımlarından Sonra

DİE imalat sanayi anketlerine göre ise 1980 ve 1997 yılları arasındaki 17 yıllık dönemde, Kayseri'de bulunan imalat sanayi işletmelerinin, Ülke'de bulunan imalat sanayi işletmeleri oranında önemli bir artış yaşanmıştır. Dönem başı olan 1980 yılında yüzde 1,17 olan Kayseri'nin payı, 1997 yılında yüzde 1,62'ye çıkmıştır. Aynı dönemde, Kayseri İli'nin imalat sanayi katma değerinin Ülke içindeki payı 1980 yılında yüzde 1,47 iken, 1997 yılında yüzde 1,52'ye çıkmıştır.

Yine 1980-1997 döneminde; gıda, tekstil, kağıt, kimya, metal eşya-makina gibi sektörlerde oransal olarak artışlar olmakla birlikte, belirtilen dönemde sıçrama yapan sektörler orman ürünleri ile taş ve toprağa dayalı sanayiler olmuştur.

Günümüzde İl'de, Kayseri Ticaret Odasına kayıtlı 15.000 üye bulunmaktadır. Tohum, hububat ve bakliyat tacirleri, gıda tacirleri, besiciler ve pastırma, sucuk imalatçıları, demir ve çimento satıcıları, kumaş satıcıları ve manifaturacılar, banka ve sarraflar, tuhafiye ve konfeksiyon tacirleri, halı ve kilim satıcıları, oto yedek parça ve

lastik tacirleri, yün, yapağı ve deri tacirleri, nakliye ve sigortacılar, müteahhitler vb. toplam 30 değişik meslek grubunda yer alan bu gerçek ve tüzel kişilerin sayısı Kayseri'de ticari yaşamın canlılığını ve hareketliliğini yansıtmaktadır.

Kayseri Sanayi Odası'nın ise 20 meslek grubunda 737 üyesi bulunmaktadır. Kayseri Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliğine bağlı 50 Odada ise kayıtlı üye toplamı 56.109'dur. İl'de, 2001 yılı sonu itibariyle toplam 6.610 şirket ve 938 adet Kooperatif bulunmaktadır. Kooperatiflere 80.445 kişi üyedir.

İl'in ihracat ve ithalat profili ise şöyledir: Kayseri'den ağırlıklı olarak makina halısı, pamuklu hambez, denim kumaşı, elektrik kablosu, alüminyum profil, çelik ve galvanizli borular, muhtelif gıda maddeleri, kadife, yatak ve yorgan, havlu, saksı, elektrikli fırın, ocak, oto iç ve dış lastiği, akü, büro mobilyaları, meyva konsantreleri, kuru bakliyat, pamuk ipliği, mobilya, elektrik süpürgesi, fiberoptik kablo, margarin, şeker, bisküvi, piliç vs. Avrupa ülkelerine, Ortadoğu ve Afrika ülkelerine ihraç edilmektedir.

Yine üretime yönelik olarak A.B.D., Avrupa ve Uzakdoğu ülkelerinden akü aksam ve parçaları, kimyevi maddeler, polyester ve viskos elyafı, radyan soba aksam ve parçaları, kumaş, yapağı, çeşitli hammaddeler, yatırım malı teçhizat ve makinaları ithalatı yapılmaktadır.

İl'in 1995-2001 yılları arasında yaptığı ithalat ve ihracat cari fiyatlarla aşağıdaki Tablo'da sunulmuştur:

Tablo 3: Kayseri İli'nin İthalat ve İhracat Yapısı

Yıllar	İthalat (Trilyon TL)	İhracat (Trilyon TL)
1995	2,8	11,8
1996	12,7	27,4
1997	31,5	56,8
1998	39,7	92,8
1999	65,6	87,5
2000	101,5	175,1
2001	262,9	619,4

Kaynak : Kayseri Valiliği

İlde faaliyet gösteren 38 ayrı banka ve bu bankaların toplam 94 şubesi bulunmaktadır. Ayrıca İl merkezinde 11 Döviz Bürosu bulunmaktadır. Sigortacılık dalında faaliyet gösteren şirket bulunmamakla birlikte, 30 sigorta acentesi faaliyet göstermektedir. Trafik, yangın, hayat sigortası vb. konular en önemli faaliyet konularıdır.

Kayseri'de 1950'li ve 1960'lı yıllarda küçük işletmeler şeklinde kurulmaya başlayan özel sektör yatırımları 1970'lerde hem sayıca artmış, hem de ölçeklerini büyütmüştür. İhracata dayalı büyüme politikalarının izlendiği 1980'lerden sonra ise imalat sanayii faaliyetleri bellibaşlı alanlarda uzmanlaşarak gelişmişlerdir. Uzmanlaşılan sektörler ise çok eskiden beri üretimi yapılan, bilgi ve beceri birikiminin oluştuğu alanlardır. Nitekim Kayseri sanayileşmesinde, Kayseri'nin sahip olduğu esnaf ve zenaatkarlığa dayalı geleneksel ticaret ve üretim kültürünün önemli bir rolü olmuştur. Bununla birlikte, Kayseri İli'nin sanayileşme sürecinde kamu sektörü de etkin bir rol üstlenmiştir. Kayseri ekonomisinin Cumhuriyet Dönemi'nin başlangıcından bugüne değin geçirdiği aşamalara genel hatlarıyla baktığımızda, mevcut gelişme temposunun önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Harita 1 : Kayseri'nin Ülke İçindeki Yeri

Kayseri, Cumhuriyet Dönemi'ne oldukça zayıf bir ekonomik yapı ile girmiştir. 1950'li yıllara kadar olan dönemde kamu tarafından yapılan fiziki ve sosyal altyapı yatırımları yanında Cumhuriyet Dönemiyle birlikte kurulan öncü sanayi kuruluşlarına, 1950'lerden sonra yine kamu tarafından yapılan çeşitli sanayi yatırımlarının da eklenmesiyle, il ekonomisi tarım ağırlıklı yapıdan sanayiye doğru hızla dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Kamu öncülüğünde gerçekleştirilen bu girişimler, Kayseri'de modern sanayi kültürünün olgunlaşmasında ilk adımlar olurken, diğer yandan gelişen tarım, ticaret ve zenaat kaynaklı yerel sermaye birikimi ile 1970'li yıllarda özel sektör yatırımları da önemli ölçüde artmaya başlamıştır.

Kayseri'nin Ankara ve Adana gibi bölge merkezlerine yakınlığı, ilin ulaşım ve iletişim altyapısında hızlı bir gelişme sağlamıştır. Ayrıca, eğitim, sağlık ve benzeri sosyal altyapıda gerçekleştirilen yoğun kamu yatırımları da ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmıştır. İller ve bölgelerarası önemli karayollarının Kayseri'den geçmesi, çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan altyapı hizmetlerinin artan oranlarda hizmete girmesi, tarımda mekanizasyona gidilmesi, tarım kredi kooperatiflerinin ve bankaların açılması, Erciyes Üniversitesi ve bağlı fakültelerin kurulması, ticaret ve sanayide şirketleşmeye başlanılması ve tüm bu gelişmeler sonucunda KOBİ'ler öncülüğünde yaşanan ekonomik atılımlar, Kayseri ekonomisinde ağırlığı, tarımdan önce tarımsal sanayiye, ardından da tüm alanlarda çeşitlenmiş bir imalat sanayii yapısına kaydırmıştır.

Bu gelişmelerle, Kayseri'nin içe kapalı geleneksel ekonomik ve sosyal yapısı değişmiş, il modernleşme ve gelişme doğrultusunda motivasyon kazanmıştır. Günümüzde Kayseri'nin ekonomik ve sosyal yapısını yoğun bir şekilde modernleşme ögeleri belirlerken, yöre insanı yatırım ve kalkınma konularında aktif bir tutum sergilemektedir.

Mevcut durumda Kayseri ekonomisinin lokomotifi KOBİ'lerdir. Gelişen ve çeşitlenen sınai faaliyetler, Kayseri'de dinamik bir girişimci ve nitelikli bir işgücü yapısının oluşmasına öncülük etmiştir. Kısa vadede Kayseri'de; hem içsel dinamiklerle, hem de il dışından gelmesi muhtemel yerli ve yabancı yatırımlar gibi dışsal dinamiklerle, daha hızlı bir gelişme meydana geleceği görülmektedir. Katma

değeri yüksek sektörlerdeki yatırımların da hızlanması, il ekonomisinin sektörel düzeyde çeşitlenmesine ve zenginleşmesine katkı sağlayacaktır.

Günümüzde Kayseri'nin yatırıma ve üretime dönüştürülebilecek yeterli bir sermaye birikimi, zengin yeraltı ve yerüstü kaynakları ve gelişmiş bir beşeri altyapısı vardır. Bu nedenle yerel kaynakları yerinde yatırıma dönüştürmeyi kolaylaştıracak fiziki ve sosyal altyapı olanaklarının sağlanması önem kazanmaktadır. Kamu sektörünün bu alanda gerçekleştireceği faaliyetler, yerel kaynakların yerel ekonomiye transferinde önemli bir katkı olacağı gibi, aynı zamanda, yabancı sermayenin de Kayseri'ye gelmesinde etkili olacaktır. Mevcut bölgesel gelişme eğilimleri, Kayseri'nin çevre iller, diğer bölgeler ve ülkelerden de yatırımları çekeceğine işaret etmektedir. Bu durum, Kayseri'nin bölge merkezi olma işlevinin güçleneceğinin işaretleri olmaktadır[21].

Bununla beraber, kamu sektörünün öncülüğünde gerçekleştirilecek sosyal ve fiziki altyapı yatırımlarına azami yerel katılımın sağlanması, hem kamu maliyesinin mevcut yapısı, hem de çağdaş hizmet anlayışı açısından gereklidir. Özellikle Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri gibi yerel sanayileşme sürecinin vazgeçilmez unsurları olan fiziki altyapı yatırımlarında, kamu-özel sektör dengesinin azami yerel katılımı sağlayacak şekilde kurulması, yatırımların hızla gerçekleşmesi açısından önem taşımaktadır.

Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen Kayseri İli, ekonomik açıdan, oldukça sanayileşmiş olan iki merkez ilçe hariç, tarım ve hayvancılığa bağlı bir il durumundadır. Bu nedenle İl merkezinin mevcut durumu, potansiyeli ve sorunları diğer ilçelerden önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Dolayısıyla, mevcut durumun iyileştirilmesi ve sektörlerin çeşitlendirilmesi açısından getirilecek öneriler her iki kesim için farklılaşmaktadır. Bununla birlikte, kırsal kesimde tarım ve hayvancılığın desteklenmesi, mevcut ürünlerin değerlendirilmesi ve çeşitlendirilmesi, bir yandan merkeze göçü önlerken, diğer yandan da kırsal kesimdeki halkın refahını artırarak gelir dağılımındaki farkı azaltacaktır.

[21] Kayseri Şehri, çevre illeri içerecek şekilde önemli bir bölge merkezi niteliği taşımaktadır. Bunun önemli göstergelerinden birisi, mevcut durumda Kayseri İl Merkezine, İl'e'bağlı ilçeler yanında Yozgat, Sivas, Nevşehir ve Niğde gibi komşu illerden çalışma ve alışveriş için yoğun bir günübirlik trafik yaşanmasıdır.

2.4. Kayseri'nin GSYİH ve Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Çalışmalarında Durumu

2.4.1. GSYİH Değerleri

1987 ve 1997 yıllarını içeren 10 yıllık dönemde Kayseri İli'nin GSYİH değerleri şu şekilde gelişmiştir (Tablo 4):

Dönem başı olan 1987 yılında GSYİH'nın il-içi sektörel dağılımında; Tarım yüzde 14,6 , sanayi yüzde 17,1 ve Hizmetler yüzde 68,4'lük bir paya sahip olmuştur. 1997 yılına gelindiğinde ise il-içi dağılımda Tarım yüzde 12,1'e gerilemiş, sanayi önemli bir sıçrama yaparak yüzde 19,8'e yükselmiş, hizmetler ise çok küçük bir gerileme yaşamıştır. Belirtilen dönemde tarımın yıllık ortalama büyüme oranı yüzde 1,4 , sanayininki yüzde 4,8 , hizmetlerinki ise yüzde 3,2 olmuştur. İl GSYİH'nın yıllık ortalama büyüme oranı ise yüzde 3,2 olarak gerçekleşmiştir.

Anılan dönemde İç Anadolu Bölgesi de yıllık ortalama büyüme oranı olan yüzde 3,2 ile Kayseri İli ile aynı değere sahip olmuştur. Ancak, İç Anadolu Bölgesi'nde tarım sektörü daralarak negatif bir gelişme trendi izlerken, sanayi sektörü yüzde 6,1'lik oranıyla oldukça yüksek bir performans sergilemiştir.

Bununla birlikte, hem Kayseri İli'nin, hem de İç Anadolu Bölgesi'nin GSYİH değerlerindeki gelişmeler, Türkiye ortalamalarının altında kalmıştır. Belirtilen dönemde Türkiye'nin yıllık ortalama büyüme oranı yüzde 4,2 olarak gerçekleşirken, tarımda yüzde 1,2 , sanayide yüzde 5,5 ve hizmetlerde yüzde 4,4'lük bir büyüme kaydedilmiştir.

Kayseri İli'nin, İç Anadolu Bölgesi GSYİH oluşumuna katkısı ise sektörler itibariyle şöyle bir gelişme trendi izlemiştir:

Dönem başı olan 1987 yılında Kayseri İli tarımı Bölge tarımının yüzde 5,6'lık bölümünü oluştururken bu oran, 1992 yılında yüzde 6,5'e, 1997 yılında ise yüzde 6,6'ya yükselmiştir. Sanayi ise 1987 yılında yüzde 8,1'lik bir paya sahipken, 1992'de önemli bir gerileme yaşayarak yüzde 6,5'e, 1997'de ise yeniden bir yükselme ile yüzde 7,2'ye yükselmiştir. Bununla birlikte, dönem başındaki yüzde 8,1'lik pay yakalanamamıştır.

Tablo 4: Kayseri İli, İç Anadolu Bölgesi ve Türkiye'nin GSYİH Değerleri (1987 – 1997)

Sabit fiyatlarla gayri safi yurtiçi hasıla - Faaliyet kollarına ve 1987 yılı üretici fiyatlarına göre

KAYSERİ

	1987		1992			1997			1987-1997
	Değer 000 000 TL	Yüzde	Değer 000 000 TL	Yüzde	Yıllık Büyüme Oranı (%)	Değer 000 000 TL	Yüzde	Yıllık Büyüme Oranı (%)	Yıllık Ortalama Büyüme Oranı (%)
Tarım	**133.140**	**14,6**	**143.469**	**14,0**	**5,6**	**152.798**	**12,1**	**25,9**	**1,4**
Sanayi	**156.007**	**17,1**	**173.447**	**16,9**	**5,2**	**249.838**	**19,8**	**10,2**	**4,8**
Hizmetler	**625.825**	**68,4**	**708.995**	**69,1**	**7,9**	**856.861**	**68,0**	**3,6**	**3,2**
Toplam	**914.972**	**100,0**	**1.025.911**	**100,0**	**7,1**	**1.259.497**	**100,0**	**7,2**	**3,2**

İÇ ANADOLU BÖLGESİ

	1987		1992			1997			1987-1997
	Değer 000 000 TL	Yüzde	Değer 000 000 TL	Yüzde	Yıllık Büyüme Oranı (%)	Değer 000 000 TL	Yüzde	Yıllık Büyüme Oranı (%)	Yıllık Ortalama Büyüme Oranı (%)
Tarım	2.380.288	18,8	2.195.149	15,2	-6,8	2.321.491	13,4	1,9	-0,2
Sanayi	1.920.988	15,2	2.656.165	18,3	-1,1	3.478.823	20,1	6,9	6,1
Hizmetler	8.334.473	66,0	9.632.490	66,5	8,1	11.483.432	66,4	5,5	3,3
Toplam	**12.635.749**	**100,0**	**14.483.804**	**100,0**	**3,8**	**17.283.746**	**100,0**	**5,3**	**3,2**

TÜRKİYE

	1987		1992			1997			1987-1997
	Değer 000 000 TL	Yüzde	Değer 000 000 TL	Yüzde	Yıllık Büyüme Oranı (%)	Değer 000 000 TL	Yüzde	Yıllık Büyüme Oranı (%)	Yıllık Ortalama Büyüme Oranı (%)
Tarım	13.314.271	17,8	14.651.066	16,4	4,3	14.927.152	13,3	-2,3	1,2
Sanayi	19.275.707	25,8	24.268.324	27,1	5,9	32.835.383	29,2	10,4	5,5
Hizmetler	42.131.947	56,4	50.481.355	56,5	6,5	64.868.668	57,6	8,6	4,4
Toplam	**74.721.925**	**100,0**	**89.400.745**	**100,0**	**6,0**	**112.631.203**	**100,0**	**7,5**	**4,2**

KAYSERİ / İÇ ANADOLU

	1987		1992			1997		
	YÜZDE		YÜZDE			YÜZDE		
Tarım	5,6		6,5			6,6		
Sanayi	8,1		6,5			7,2		
Hizmetler	7,5		7,4			7,5		
Toplam	**7,2**		**7,1**			**7,3**		

KAYSERİ / TÜRKİYE

	1987		1992			1997		
	YÜZDE		YÜZDE			YÜZDE		
Tarım	1,00		0,98			1,02		
Sanayi	0,81		0,71			0,76		
Hizmetler	1,49		1,40			1,32		
Toplam	**1,22**		**1,15**			**1,12**		

İl hizmetler sektörünün bölge toplamına katkısı ise, yüzde 7,5'lik oranı ile dönem başı ve sonunda aynı kalmıştır.

GSYİH toplamında ise Kayseri İli'nin Bölge'ye katkısı 1987 yılında yüzde 7,2 iken, 1992 yılında 1 puanlık gerileme ile yüzde 7,1'e düşmüş, 1997 yılında ise yüzde 7,3'e çıkarak dönem başındaki oranını bir puan yükseltmiştir.

Kayseri İli'nin Türkiye GSYİH'na katkısı ise tarım sektörü dışında gerileme göstermiştir. Zira, 1987 yılında ülke sanayisinin yüzde 0,81'lik bölümünü oluşturan Kayseri İli sanayisi, 1997 yılında yüzde 0,76'ya gerilemiştir. Hizmetler sektörü ise yüzde 1,49'dan dönem sonunda 1,32'ye düşmüştür. İl'in ülke toplam GSYİH oluşumuna katkısı ise 1987 yılında yüzde 1,22 iken, 1992 yılında yüzde 1,15'e, 1997 yılında ise yüzde 1,12'ye gerilemiştir.

2000 yılında ise İl'in GSYİH'sı 1987 yılı fiyatlarıyla 1.373.965.000.000 liradır. 2000 yılında GSYİH büyüme oranı bir önceki yıla göre yüzde 8,9'dur. İl'in Ülke GSYİH oluşumuna katkısı ise yüzde 1,2'dir.

Kayseri İli 1987-1999 döneminde GSYİH'yı oluşturan sektörlerin payları ortalama olarak şöyle bir dağılım göstermektedir: Tarım yüzde 12,7 , sanayi 18,1 , hizmetler ise 69,2'dir. Aynı dönemde, Türkiye ortalamaları yüzde olarak sırasıyla 16,1 , 27,2 ve 56,6'dır.

1987-1999 yılları arasında il GSYİH'nın yıllık ortalama büyüme oranı yüzde 7,2'dir. Aynı dönemde, İç Anadolu Bölgesi GSYİH'nın yıllık ortalama büyüme oranı yüzde 3,2 ; Türkiye'ninki ise yüzde 4,2'dir. İl'in 1987-1999 döneminde yıllık ortalama kişi başına GSYİH'sı 1987 yılı fiyatlarıyla 1.102.459 TL'dir. Bu değer Bölge için 1.463.510 TL. iken, Türkiye için 1.574.424 TL'dır.

Özetle, anılan 10 yıllık dönemde Kayseri ili tüm sektörlerde büyüme yaşamış olmakla beraber, bu değerler hem İç Anadolu, hem de Türkiye ortalamalarının altında kalmıştır.

2.4.2. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Değerleri

Tüm sektörler itibariyle sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini ölçmeyi hedefleyen ve 1960'lı yıllardan bu yana DPT tarafından periyodik olarak yinelenen iller ve ilçeler itibariyle sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamaları araştırmaları yapılmaktadır. GSYİH serileri sadece ekonomik gelişmişliği açıklayan bir veri sepeti kullanırken, sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi çalışmaları ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardan seçilen ve çok sayıda değişkenin içerildiği bir veri sepeti kullanmaktadır. Bu kapsamda en son araştırma, 1996 yılında yapılmıştır. Söz konusu çalışmada; 58 adet değişken bazında 76 il sıralanmıştır. 76 il içerisinde Kayseri İli 15'nci sırada yeralmıştır (bkz. Tablo 5). 81 ilin merkez ilçelerine göre yapılan sıralamada ise Kayseri Merkez İlçe 12'nci sırada yeralmıştır (Tablo 6). Yine aynı araştırma sonuçlarına göre, toplam 13 ilin yeraldığı İç Anadolu Bölgesi içerisinde Ankara ve Eskişehir illerinden sonra üçüncü sırada yeralmaktadır.

Söz konusu çalışmaların sonuçlarına göre 1960'lı yıllardan günümüze Kayseri İli ve ilçelerinin aldığı değerler şöyle bir gelişim izlemiştir:

1966 yılında yapılan "İlçelere Göre Sosyo-Ekonomik Yönden Gelişmişlik Endeksi Çalışması"na göre, Kayseri'ye bağlı ilçelerin aldığı değerler şöyle özetlenebilir (DPT, 1966):

Çalışmada, Kayseri Merkez ilçe nüfus kriterinden dolayı kapsam dışı bırakılmıştır. Çalışma sonuçları, 1966 öncesi dönemde de Merkez İlçe ve diğer ilçeler arasındaki gelişmişlik farklılığını sergilemektedir. Zira, çalışma sonuçlarına göre Kayseri'de Türkiye ortalaması olan 100 endeksin üzerinde yeralan tek ilçe endeks değeri olan 115 ile Yeşilhisar olmuştur. Sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre diğer ilçeler ise şöyle sıralanmaktadır: Pınarbaşı (95), Yahyalı (81), Sarıoğlan (76), Bünyan (74), Develi (71), Felahiye (59), Tomarza (54), İncesu (53) ve Sarız (51).

Bu çalışmadan üç yıl sonra yapılan "Türkiye'de İller İtibariyle Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (1963-1967)" adlı araştırmanın sonuçlarına göre, 1963 yılı Türkiye ortalaması endeks değeri 100 alındığında Kayseri İli 1963'te 88,1, 1964'te 105,1, 1965'te 102,9, 1966'da 112,5 ve 1967'de 113,3 endeks değerlerine sahip olmuştur. Veriler, dönem başı olan 1963'ten 1964'e Kayseri İli'nin önemli bir sıçrama yaptığını ve diğer üç yılda da ulaştığı seviyeyi koruduğunu göstermektedir (Tolan ve diğ., 1969).

Verilerin 1970 yılı verilerini kapsayacak şekilde güncelleştirildiği bu çalışmanın devamı niteliğindeki çalışmada ise (Tolan, 1972), 1970 yılı nihai endeks değeri olarak Türkiye 100 alındığında Kayseri 83,4'lük bir değere sahip olmuştur. Bu değer ile Kayseri İli, sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması itibariyle toplam 67 il içerisinde 19'uncu sırada yeralmıştır.

Bir diğer çalışma "Kalkınmada Öncelikli Yörelerin Tesbiti ve Bu Yörelerdeki Teşvik Tedbirleri" adını taşımaktadır (Sanalan ve diğ. 1973). Bu araştırmanın sonucuna göre Kayseri İli, sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergesi değeri olan 0.84733 ile ülke genelinde 10'uncu sırada yeralmıştır.

Yine bu çalışmada Kayseri 0.71304 olan sanayi göstergesi değeriyle iller sıralamasında 9'uncu; 0.82107'lik mali-ticari gösterge değeriyle 23'üncü; 0.82941'lik tarım gösterge değeriyle 10'uncu; 0.77367'lik sosyal ve kültürel gösterge değeriyle 14'üncü; 0.80864'lük sağlık gösterge değeriyle 24'üncü, 0.75574'lük eğitim göstergesi değeriyle 28'inci, 0.83097'lik demografi göstergesi değeriyle 23'üncü ve 0.75935'lik haberleşme-ulaştırma göstergesi değeriyle iller sıralamasında 34'üncü sırada yeralmıştır.

"İller İçin Bir Gelişmişlik Göstergesi ve Sıralama" (Hacıhasanoğlu 1980) adlı araştırma sonucuna göre –0.047'lik endeks değeri ile Kayseri, ülke genelinde 67 il içerisinde 24'üncü sırada yeralmıştır.

"İlçeler İtibariyle İller…" (DPT, 1981), "İl ve İlçelerin…" (DPT, 1985) ve "İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralamaları Tesbiti" (DPT, 1991) araştırmaları sonuçlarına göre 1980'li yıllarda Kayseri'nin il ve/veya ilçe sosyo-ekonomik gelişmişlik değerleri ve ülke içindeki yeri nisbi olarak yükselmiştir. 1980'ler boyunca Kayseri Türkiye ortalamasına yakın veya üzerinde değerler almıştır.

1981 yılı çalışmasında, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük iller kapsam dışı tutularak 64 il bazında, ilki merkez ilçeler, diğeri de ilçeler itibariyle iller olmak üzere iki tür sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması yapılmıştır. Merkez İlçeler sıralamasında Kayseri İli, Anada, Bursa, Rize ve İçel'i izleyerek 7.336'lık endeks değeriyle 5'inci sırada yeralmıştır. İlçelerin gelişmişlik değerleri ortalamalarına göre illerin gelişmişlik değerlerinin heaplandığı diğer sıralama ise Kayseri İli'nde merkez ilçe ile diğer ilçeler arasındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik farkını yine çarpıcı biçimde sergilemektedir. Zira, Kayseri İli –0,079'luk endeks değeriyle 33'üncü sırada yeralmıştır. 612 ilçe kapsamında yapılan çalışmada Kayseri İli ilçeleri şu şekilde sıralanmıştır: Merkez (6), Yeşilhisar (237), Bünyan (266), Develi (288), Yahyalı (299), İncesu (308), Felahiye (341), Sarıoğlan (390), Pınarbaşı (451), Tomarza (453) ve Sarız (477) (DPT, 1981).

1985 yılı çalışmasında ise Kayseri İli 0,4244'lük endeks değeriyle 67 il içerisinde 19'uncu sırada yeralmıştır. Aynı çalışmada ilçeler ise şu şekilde sıralanmıştır: Merkez (26), İncesu (68), Bünyan (167), Yeşilhisar (179), Develi (247), Felahiye (259), Sarıoğlan (278), Pınarbaşı (289), Yahyalı (294), Tomarza (321) ve Sarız (443) (DPT, 1985).

Tablo 5: İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (1996)

Sıra	İl	Endeks	Sıra	İl	Endeks
1	İSTANBUL	4,879015	43	KASTAMONU	-0,331970
2	ANKARA	3,324472	44	ÇORUM	-0,338263
3	İZMİR	2,707983	45	GİRESUN	-0,342129
4	KOCAELİ	1,745641	46	ARTVİN	-0,361540
5	BURSA	1,561681	47	ERZİNCAN	-0,369077
6	ESKİŞEHİR	1,010243	43	SİVAS	-0,408015
7	ANTALYA	0,979019	49	AKSARAY	-0,449240
8	TEKİRDAĞ	0,912105	50	K.MARAŞ	-0,450686
9	ADANA	0,825002	51	BARTIN	-0,472164
10	İÇEL	0,692054	52	TOKAT	-0,481332
11	MUĞLA	0,625896	53	ÇANKIRI	-0,506919
12	AYDIN	0,572214	54	SİNOP	-0,512526
13	BALIKESİR	0,566499	55	ORDU	-0,535689
14	KIRKLARELİ	0,554468	56	ERZURUM	-0,550649
•15	***KAYSERİ***	***0,530593***	57	DİYARBAKIR	-0,614462
16	DENİZLİ	0,501473	58	YOZGAT	-0,639394
17	BİLECİK	0,474944	59	ŞANLIURFA	-0,657586
18	EDİRNE	0,408019	60	TUNCELİ	-0,694920
19	ZONGULDAK	0,362269	61	ADIYAMAN	-0,752853
20	ÇANAKKALE	0,351583	62	KARS	-0,754675
21	İSPARTA	0,337425	63	GÜMÜŞHANE	-0,783385
22	MANİSA	0,308470	64	BAYBURT	-0,798578
23	UŞAK	0,249609	65	BATMAN	-0,869404
24	KONYA	0,220072	66	MARDİN	-0,916083
25	GAZİANTEP	0,199953	67	VAN	-0,955459
26	HATAY	0,189559	68	SİİRT	-0,970848
27	SAKARYA	0,154779	69	IĞDIR	-0,980015
28	BOLU	0,147192	70	HAKKARİ	-1,053626
29	BURDUR	0,144998	71	BİTLİS	-1,056951
30	KIRIKKALE	0,141061	72	ARDAHAN	-1,057505
31	KÜTAHYA	0,093397	73	BİNGÖL	-1,060746
32	NEVŞEHİR	0,006389	74	AĞRI	-1,134534
33	ELAZIĞ	-0,024586	75	ŞIRNAK	-1,224524
34	TRABZON	-0,034803	76	MUŞ	-1,244671
35	SAMSUN	-0,042239			
36	KIRŞEHİR	-0,116527			
37	RİZE	-0,122267			
38	MALATYA	-0,179552			
39	AMASYA	-0,193947			
40	KARAMAN	-0,225250			
41	AFYON	-0,228109			
42	NİĞDE	-0,280378			

Tablo 6: İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmasında Merkez İlçelerin Sıralamadaki Yerleri (1996)

858	İlçe	İl		858	İlçe	İl	
1		İSTANBUL	NORMAL	41	62	DİYARBAKIR	I.DERECE
2		ANKARA	NORMAL	42	63	ÇORUM	I.DERECE
3		İZMİR	NORMAL	43	71	ZONGULDAK	I.DERECE
4	1	BURSA	NORMAL	44	73	ÇANKIRI	I.DERECE
5	2	ADANA	NORMAL	45	76	KIRŞEHİR	I.DERECE
6	3	ANTALYA	NORMAL	46	77	K.MARAŞ	I.DERECE
7	4	DENİZLİ	NORMAL	47	78	SİNOP	I.DERECE
8	5	ESKİŞEHİR	NORMAL	48	80	HATAY	NORMAL
9	6	KOCAELİ	NORMAL	49	82	BİLECİK	NORMAL
10	7	İÇEL	NORMAL	50	86	DÜZCE	NORMAL
11	9	KONYA	NORMAL	51	88	KARAMAN	I.DERECE
12	***10***	***KAYSERİ***	***NORMAL***	52	89	KIRKLARELİ	NORMAL
13	13	GAZİANTE	NORMAL	53	94	ARTVİN	I.DERECE
14	15	SAMSUN	I.DERECE	54	97	KASTAMONU	I.DERECE
15	20	AYDIN	NORMAL	55	102	NİĞDE	I.DERECE
16	21	TRABZON	I.DERECE	56	105	ŞANLIURFA	I.DERECE
17	22	EDİRNE	NORMAL	57	108	TOKAT	I.DERECE
18	25	İSPARTA	NORMAL	58	111	ERZİNCAN	I.DERECE
19	26	MANİSA	NORMAL	59	120	AKSARAY	I.DERECE
20	27	YALOVA	NORMAL	60	126	AMASYA	I.DERECE
21	31	BOLU	NORMAL	61	146	OSMANİYE	I.DERECE
22	33	BALIKESİR	NORMAL	62	149	YOZGAT	I.DERECE
23	34	SAKARYA	NORMAL	63	151	VAN	I.DERECE
24	35	ÇANAKKA	NORMAL	64	155	BATMAN	I.DERECE
25	36	TEKİRDAĞ	NORMAL	65	164	BARTIN	I.DERECE
26	33	UŞAK	NORMAL	66	168	KARS	I.DERECE
27	41	MALATYA	I.DERECE	67	170	ADIYAMAN	I.DERECE
28	44	MUĞLA	NORMAL	68	175	GÜMÜŞHANE	I.DERECE
29	47	GİRESUN	I.DERECE	69	179	MARDİN	I.DERECE
30	48	AFYON	NORMAL	70	186	SİİRT	I.DERECE
31	49	KARABÜK	I.DERECE	71	211	TUNCELİ	I.DERECE
32	50	ERZURUM	I.DERECE	72	246	KİLİS	I.DERECE
33	51	KIRIKKAL	I.DERECE	73	259	BAYBURT	I.DERECE
34	52	NEVŞEHİR	I.DERECE	74	330	BİNGÖL	I.DERECE
35	53	SİVAS	I.DERECE	75	340	BİTLİS	I.DERECE
36	54	ORDU	I.DERECE	76	352	AĞRI	I.DERECE
37	55	RİZE	I.DERECE	77	379	HAKKARİ	I.DERECE
38	56	ELAZIĞ	I.DERECE	78	467	İĞDIR	[.BERECE
39	57	KÜTAHYA	NORMAL	79	486	MUŞ	I.DERECE
40	60	BURDUR	NORMAL	80	560	ARDAHAN	I.DERECE
				81	582	ŞIRNAK	I.DERECE

NOT: "İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması" araştırmasında İstanbul, Ankara ve İzmir illeri gelişmiş merkezler olarak kabul edilerek kapsam dışında bırakılmıştır.

1991 yılı çalışmasında ise il kapsamı 73'e çıkmıştır. Kayseri İli ise 1.52401'lik endeks değeriyle 23'üncü sırada yeralmıştır (DPT, 1991).

Müsteşarlığımızca yapılan en son ilçe araştırması ise "İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması" adını taşımaktadır. Ülke genelinde 858 ilçe içerisinde Kayseri Büyükşehir İlçesi'nin 10'uncu sırada yeraldığı araştırmada, diğer ilçeler şu şekilde sıralanmıştır: Hacılar (91), Talas (122), Develi (252), Felahiye (257), İncesu (283), Bünyan (313), Yahyalı (378), Sarıoğlan (391), Yeşilhisar (430), Pınarbaşı (480), Özvatan (492), Akkışla (533), Sarız (556) ve Tomarza (585) (Dinçer, 1996).

En son 1996 yılında yapılan İl sıralamasında ise Kayseri İli, araştırma kapsamındaki 76 il içerisinde 0,530593'lük endeks değeriyle 15'inci sırada yeralmıştır (Dinçer B., Özaslan M., Satılmış E., 1996).

2.4.3. GSYİH ve Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Verilerinin Değerlendirilmesi

GSYİH serileri ile il ve ilçeler bazında yapılan Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi çalışmaları değerlendirildiğinde, Kayseri İli için şu genellemeleri yapmamız mümkün olmaktadır.

(1) Kayseri İli'nde Merkez İlçe ve diğer ilçeler arasında önemli bir sosyo-ekonomik gelişmişlik farkı bulunmaktadır. Merkez İlçe'de büyük ölçüde sanayileşmeden kaynaklanan gelişmenin, diğer ilçelere yayılması gerçekleşememiş, bu nedenle de kır-kent kutuplaşması artmıştır. Çevrede yeralan ilçelerin azgelişmişliği, bir bütün olarak Kayseri İli'nin sosyo-ekonomik gelişmişlik değerlerini etkilemekte ve Kayseri'yi iller sıralamasında aşağıya çekmektedir. Bu nedenle, ilçelerin ekonomik ve sosyal gelişmelerini hızlandıracak politikalar öncelikli olmalıdır.

(2) Araştırmalarda kullanılan sosyal ve ekonomik gösterge değerlerinde "toplam büyüklükler" ağırlıklı olduğunda Kayseri sıralamalarda yukarıya çıkmakta, "kişi başına değerler" ağırlıklı olduğunda il, alt sıralara inmektedir. Diğer bir deyişle,

il bazında toplam büyüklükler itibariyle tüm sektörlerde oldukça zengin bir potansiyele sahip olan Kayseri'nin, aynı zamanda büyük bir nüfusa sahip olması, göstergelerin nüfusa bölündüğü (fert başına değerler) değişkenlerde Kayseri'yi iller sıralamasında aşağıya çekmektedir. Ancak, nüfusun büyük olması, mevcut durumda Kayseri'nin gelişmesinde engel olarak görülmemelidir. Bu özelliğiyle Kayseri, gelişen yerel ekonomi ve yayılan çevre ekonomiler için büyük bir pazar ile zengin bir işgücü ve girişimci altyapısı sunmaktadır.

(3) Araştırmalarda kullanılan sosyal ve ekonomik gösterge değerlerinde "süreç değişkenler" ağırlıklı olduğunda, Kayseri sıralamalarda yukarıya çıkmakta, "kesit değişkenler" ağırlıklı olduğunda il alt sıralara inmektedir. Başka bir deyişle Kayseri nisbi olarak hızla gelişmektedir.

(4) Kayseri İli 1996 yılında yapılan sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre İkinci Derecede Gelişmiş İller Grubunda/ kademesinde yeralmıştır. DPT tarafından 1982'de yayımlanan Kademelenme çalışmasında bölge merkezi olarak belirlenen/ ortaya çıkan Gaziantep, Trabzon ve Samsun gibi iller ise 1996 yılı çalışmasında ancak Üçüncü Derecede Gelişmiş İller Grubunda/ kademesine yeralmıştır (DPT, 1982). Kayseri'nin son kademelenmedeki yeri İl'in bölge merkezi niteliğinin öne çıktığını göstermektedir. Bundan dolayı da İl, son yıllarda diğer iller ve bölgelerden önemli oranda bir göç almaktadır.

(5) Kayseri İli'nin sosyal ve ekonomik gelişmişlik değerleri diğer iller ile karşılaştırıldığında, İl'in oldukça dinamik bir gelişme performansına sahip olduğu görülmektedir. Özellikle son yıllarda İl'in sanayi sektöründe göstermiş olduğu atılımlar dikkat çekicidir. İl mevcut sanayi performansı doğrultusunda Ülke genelinde sayılı merkezlerden biri olmuş ve hatta "Anadolu Kaplanları" ya da "Yeni/ Yerel Sanayi Odakları" olarak tanımlanan iller arasında yeralmaktadır (DPT, 2001; Özcan, 1995). Ancak, Ülkenin birçok şehrinde ve Kayseri ile birlikte değerlendirilmesi gereken Denizli ve Gaziantep gibi sanayi odaklarında da olduğu gibi Kayseri İli'nin başlıca sorunu, Merkez İlçe ile diğer ilçeler arasındaki gelişmişlik farklılıkları olmaktadır. Bu durum ülkenin birçok şehrinde olduğu gibi Kayseri'de de belirgindir. Öyle ki, Melikgazi ve Kocasinan'dan oluşan Merkez (Büyükşehir) İlçe, 1997 yılında il-içi GSYİH'nın yüzde 70'e yakın bölümünü tek başına oluşturmaktadır. Diğer 14

ilçe ise yüzde 30'luk bölümünü paylaşmaktadır. Diğer illerde de çok çarpıcı bir biçimde görülen bu sorunun temel nedeni, sanayi ve hizmet faaliyetlerinin Merkez İlçe'de toplanmış olmasıdır. Diğer ilçeler –Rapor'da da detaylı olarak belirtildiği gibi- genellikle tarım ve hayvancılık ağırlıklı bir ekonomik yapıya sahip olmuştur.

Tarım sektörünün ise hem Ülke hem de il-içi GSYİH oluşumlarına katkısının yıllar itibariyle azalması, Ülkedeki çoğu ilde Merkez İlçeler ile diğer ilçeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarının azaltılması, Merkezi idare ile birlikte yerel idarelerin/ kurumların (kamu, özel ve gönüllü sektörlerin) ayrı ayrı ve birlikte yapacakları girişimleri gerekli kılmaktadır.

(6) GSYİH ve sosyo-ekonomik gelişmişlik araştırmaları birlikte değerlendirildiğinde ise Kayseri İli için şu yoruma varmamız mümkün olmaktadır: Kayseri sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi itibariyle iller sıralamasında daha ön sıralarda yeralmaktadır. Türkiye'deki uygulamada, GSYİH değerlerine üretim değerleri ile ulaşıldığı da gözönünde bulundurulduğunda, geçmiş dönemlerde kamu tarafından yapılan sosyal ve fiziki yatırımlar stoğu anlamına da gelebilecek olan sosyo-ekonomik gelişmenin, Kayseri'de üretimdeki gelişmenin önünde olduğu belirtilebilir. Diğer bir ifadeyle, geçmiş dönemde yapılan eğitim, sağlık, yol, OSB, enerji gibi sosyal ve fiziki altyapı yatırım stokları sosyo-ekonomik gelişmişliği ölçen başlıca değişkenler olmakta ve Kayseri'yi iller sıralamasında yukarıya taşımaktadır. Buna göre denilebilir ki; eğitim, sağlık ve benzeri yatırımlar açısından kamu, geçmiş dönemde Kayseri İline nisbi olarak yoğun yatırımlar yapmıştır.

2.5. Temel Sorunlar ve Gelişme Politikaları

Kayseri İli'nde ilçelerin ve kırsal kesimin geliştirilmesi hem ilin ekonomik gelişmesi, hem de gelişmenin dengeli dağılımı açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle, İl merkezi dışındaki ilçelerin geliştirilmesi ve mevcut potansiyellerin ortaya çıkarılarak harekete geçirilebilmesi için "*Kırsal Kalkınma Projelerine*" ağırlık verilmelidir. Bu kapsamda; başta tarım-hayvancılık olmak üzere ilçeler itibariyle çeşitlilik arzeden; halı ve kilim dokumacılığı, küçük ölçekli sanayi, maden rezervleri ve turizm gibi potansiyellerin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. İl merkezi ile diğer ilçeler arasındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıkları sorunu da dikkate

alındığında, ilçelerin potansiyellerini harekete geçirecek yatırımlar ve projelere öncelik verilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda öncelik verilmesi gereken konulardan başlıcaları şunlardır;

- Küçük sanayi potansiyeli gelişmekte olan ilçelerde KSS ve OSB'ler kurulması ve ayrıca belli sektörlerde uzmanlaşma eğilimi gösteren ilçelerde ihtisaslaşma sürecini ve nihai aşamada kalite ve verimliliği artıracak olan İhtisas OSB'ler kurulması,
- Halı ve kilim dokumacılığını geliştirecek özel projeler, fason üretimin teşviki, halı ve kilimcilikte kooperatifleşme girişimleri, pazarlama sorunlarını çözmek amacıyla yurtdışında çalışan Kayserili işçiler ile birlikte ortak projelerin geliştirilmesi ve uygulanması,
- Tarımsal sulama olanaklarını artıracak olan mevcut ve yeni sulama projelerine öncelik verilmesi ve yem bitkileri üretimini özendirilmesi,
- Tarımda mekanizasyonu hızlandıracak projelerin uygulamaya konulması,
- Tarım ve hayvancılıkta ürün çeşitliliğini sağlayacak tatlı su balıkçılığı, seracılık, mantar yetiştiriciliği, arıcılık ve sınai bitkiler gibi projelerin uygulamaya konulması,
- Hayvan ıslahı projelerinin geliştirilmesi,
- Mera ıslahı projelerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması,
- Maden potansiyellerinin değerlendirilmesine yönelik projeler geliştirilmesi,
- Turizm potansiyellerinin değerlendirilmesine yönelik projeler geliştirilmesi,
- İnsan kaynaklarını geliştirmeye yönelik olarak eğitim projeleri geliştirilmesi.

Bu kapsamda; merkezi idare ile yerel idareler yanında kamu, özel ve gönüllü sektörlerin birlikte ve ayrı ayrı yapacağı işlerin/ görevlerin tanımlaması, İlin planlı ve eşgüdüm içinde gelişimi açısından önemlidir.

Yine bu kapsamda kamu, potansiyeli olan ve gerekli olan yerlerde, yerel idareler ve özel sektör ile işbirliği çerçevesinde KSS, OSB, sulama projeleri, eğitim, sağlık yatırımları gibi fiziki ve sosyal altyapı yatırımlarına öncelik vermelidir.

Diğer yandan yerel idareler ve İl'de bulunan kamu, özel ve gönüllü sektör kuruluşları, aşağıda belirtilen sorunların çözümüne yönelik projelere ağırlık vermelidir.

- Sanayide yüksek teknoloji kullanımı ve katma değeri yüksek ürünlere geçiş,
- Yerel düzeyde firmalararası ve kurumlararası işbirliğini geliştirecek projeler, işbirliği-ortaklık projeleri,
- Yerel tanıtım faaliyetleri,
- İnsan kaynaklarını geliştirmeye yönelik eğitim projeleri,
- Kurumsallaşmayı/ profesyonelleşmeyi hızlandırıcı projeler,
- Üniversite-sanayi işbirliğini ve AR-GE faaliyetlerini geliştirici projeler,
- Ticaret merkezlerinin kurulması,
- Ticaret fuarlarının kurulması,
- Çok ortaklı girişimleri teşvik etmek, sektörel dış ticaret sermaye şirketleri gibi oluşumları kurmak ve yaygınlaştırmak,
- Yabancı sermaye ile ortaklık girişimlerini artırıcı faaliyetler.

Belirtilen projelerin uygulanmasında ve yeni projelerin uygulamaya aktarılmasında kurulmakta olan "Kayseri Kent Konseyi"nin de önemli işlevler üstlenmesi beklenmektedir.

3. GENEL BİLGİLER/ İLİN GENEL ÖZELLİKLERİ

3.1. İlin Adı ve Kısa Tarihçe

Çeşitli kaynaklara göre, Kayseri'de yerleşim tarihinin Neolitik Yeniçağa kadar uzandığı belirtilmektedir. Yerleşim yeri olarak daha kesin kanıtlar Eski Bronz devrine ait olup, Hörcüyük ve Cinniyurt Köyleri o dönemin yerleşim yerleri olarak gösterilmektedir. Kayseri'nin 21 kilometre kuzeydoğusunda yeralan Kültepe ise M.Ö. 4000 yıllarından (Kalkolit Çağ) başlayarak Roma Devri sonuna kadar daima yerleşim merkezi olmuştur. Kültepe'den başka, Yahyalı'nın Eğriköy ve İncesu höyükleri de aynı devir iskanına işaret etmektedir.

Anadolu'da ilk yazı Asurlular'dan kalmış olan çivi yazısıdır. Asurlular, M.Ö. 2000-1750 arasında Kültepe civarında yerleşmiş ve ticaretle uğraşmış bir kavimdir. Kültepe-Kaniş yakınındaki Karum'da (Pazar Yeri) bulunmuş olan tabletler arasında Asurlu tüccarlara ait ticari mektup ve senetler vardır.

M.Ö. 1750-1450 yılları arasında Mazaku ya da Özebya olarak anılan Kayseri ve çevresi Hitit Devleti'nin eline geçmiştir. Hititler'den sonra Frig Devleti'nin, M.Ö. 683'ten sonra Metlerin, M.Ö. 550'lerde de Persler'in hakimiyetine geçmiştir. M.Ö. 333 yılında Büyük İskender, Pers hakimiyetine son vermiştir. İl daha sonra Kapadokya Devleti'nin ve M.S. 17'de de Roma İmparatorluğu'nun eline geçmiştir. Bu dönemde Roma'nın eyaleti haline gelen Kayseri "Kayseriya" adıyla idare edilmiştir. Kayseri'nin Türk hakimiyetine girmesi 1072 yılında olmuştur.

Bütün bu dönemler boyunca Kayseri bir önceki bölümde de değinildiği gibi önemli bir ticaret merkezi olarak işlev görmüştür. Örneğin, Anadolu'nun merkezi bir bölgesinde bulunması dolayısıyla İpek Yolu gibi çok uzun bir dönem boyunca dünya ticaretinde önemli bir yer işgal etmiş olan bir ticaret yolu Kayseri üzerinden geçmiştir. İpek Yolu'nun İl'deki ticaret ve zenaat faaliyetlerinin gelişmesi açısından önemli bir yeri vardır.

Kayseri, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin büyük bir vilayeti olmuş ve hızla büyümüştür. 1926'da Tayyare Fabrikası (şimdiki Hava İkmal Bakım Merkezi) kurulmuş, 1927 yılında Kayseri Tren İstasyonu hizmete girmiştir. 1931'de Bünyan'da Sarmısaklı Çayı üzerinde kurulan hidroelektrik santralinden şehre elektrik verilmeye başlanmış ve 1953'te Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası açılmıştır. Kurulan bu işletmeler Kayseri İli'nde bir eğitim merkezi olarak da hizmet etmişler ve sanayinin gelişmesini sağlamışlardır. Bu gelişmeler sonucunda Kayseri, köyden kente göç olgusuyla (özellikle 1940'ların sonlarında) karşı karşıya kalmıştır. 1945 yılında ilk şehir imar planı yapılmış ve böylece, Kayseri ülkemizdeki diğer illere göre daha planlı bir gelişme gösterebilmiştir.

1950'den sonra ise nüfus hızla artmaya başlamıştır. Aynı yıl Şeker Fabrikası devreye girmiştir. Bu yıl özel sektör için de bir dönüm noktası olmuş ve kamu yatırımlarının yanısıra, özel sektör yatırımlarında da büyük artışlar görülmeye başlamıştır. Fakat, bu dönemde kurulmaya başlayan özel sektör yatırımları genellikle küçük ölçekli işletmelerdir.

Şehrin dışında kurulan Şeker Fabrikası, Tayyare Fabrikası ve Sümerbank gibi kuruluşlar şehir yerleşimini de etkilemiş ve bu fabrikalar civarında, çalışanlar tarafından yaptırılan kooperatif evleri ilin görünümünü değiştirmiştir. Benzeri etkiler, Eski Sanayi (1956) ve Yeni Sanayi Siteleri ve ayrıca Birlik Mensucat (1951) ve Orta Anadolu Mensucat (1955) Fabrikaları'nın kurulmasıyla da görülmüştür. Birinci (Kayseri) Organize Sanayi Bölgesi de günümüzde aynı şekilde şehir yerleşimini büyük ölçüde etkilemektedir.

1966 yılında şehirdeki gelişmeye bağlı olarak Anadolu Fuarı açılmış, 1963 yılında açılan Erkilet Havaalanı 1967 yılından itibaren sivil ulaşıma hizmet vermeye başlamıştır. Görülüyor ki, şehrin yerleşim planı olarak gelişmesinde, ana etken yerel sanayileşme dinamikleri olmuştur.

3.2. Coğrafi Konumu ve Yapısı

3.2.1. Genel Konum

İç Anadolu'nun yukarı Kızılırmak bölgesinde 340 56' ve 360 59' doğu boylamlarıyla 370 45' ve 380 18' kuzey enlemleri arasında yer alan Kayseri İli 16.917 kilometrekarelik yüzölçümüyle ülke topraklarının yüzde 2,2'lik bir bölümünü kaplamaktadır. İl merkezinin denizden yüksekliği 1054 metredir.

İl sınırlarının uç noktaları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 7: İl Sınırlarının Uç Noktaları

Yönler	Uç Noktalar	Enlem (Kuzey)	Boylam (Doğu)
Doğu	Uzunpınar-Pınarbaşı	38^0 00'	36^0 58'
Batı	Derbentbaşı-Yeşilhisar	38^0 24'	34^0 56'
Kuzey	Alamettin-Sarıoğlan	38^0 18'	35^0 52'
Güney	Büyükçakır-Yahyalı	37^0 45'	35^0 24'

Kaynak : Kayseri Valiliği İl Envanteri

İl alanı kuzeybatı ve kuzeyden Yozgat'ın Çayıralan ve Boğazlıyan; kuzey ve kuzeydoğudan Sivas'ın Gemerek, Şarkışla, Kangal ve Gürün; doğudan Kahramanmaraş'ın Afşin ve Göksun; güneyden Adana'nın Tufanbeyli, Saimbeyli Feke ve Karaisalı; güneybatıdan Niğde'nin Merkez ve Çamardı; batıdan ise Nevşehir'in Derinkuyu, Ürgüp ve Avanos ilçeleriyle çevrilidir.

İli, güneyden ve doğudan Orta Toroslar'ın uzantıları; kuzeyden ve batıdan ise geniş bir lav platosu sınırlar. Kayseri il topraklarının yüzde 36,1'i dağlarla, yüzde 14,8'i ovalarla, yüzde 49,1'i gibi büyük bir bölümü ise platolarla kaplıdır.

Toprakların yüzde 53,4'ü tarım arazisi olan İlin toprak kullanımında en küçük payı, yüzde 6,23 ile orman ve fundalık alan oluşturmaktadır. Arazi dağılımı aşağıdaki Tabloda sunulmuştur:

Tablo 8: Arazi Dağılımı

Arazi Dağılımı	Miktar(Ha)	Oran(%)
Tarım Arazisi	670.584	39.64
Çayır Mera	691.028	40.84
Orman ve Fundalık	107.157	6.34
Tarım Dışı Arazi	222.931	13.18
Toplam	**1.691.749**	**100.00**

Kaynak : Kayseri Valiliği İl Brifing Raporu

Görüldüğü üzere il yüzölçümünün yüzde 40'a yakın bölümünü tarım arazisi oluşturmaktadır. En düşük arazi oranı ise orman ve fundalık alandır. Kayseri orman yönünden oldukça fakirdir

3.2.2. Yeryüzü Şekilleri

Orta Anadolu'nun yukarı Kızılırmak bölümünde yer alan Kayseri il toprakları, kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu kırıklı-kıvrımlı yapıda ve birbirine koşut üç dağ sırası ile bunların arasındaki platolar ve çöküntü havzalarıyla biçimlenmiştir.

İlde yer alan ovalar, pliyosen ve kuvaternerdeki kırılma ve kıvrılma hareketleriyle oluşan tektonik çöküntü çukurlarının birikinti maddeleriyle dolması sonucu ortaya çıkmıştır.

a) Dağlar

İl alanını engebelendiren dağlar üç sıra halindedir. Bunlardan ikisi yer kabuğu hareketleriyle kırılma ve kıvrılmalara uğrayarak yükselmiş dağlardır. Diğer grup ise Orta Toroslar'ın Orta Anadolu'ya kıvrılan bölümünün uzantılarıdır. Bu dağlar birbirinden çöküntü havzalarıyla ve yüksek platolarla ayrılmıştır. Türkiye'nin önemli volkanlarından olan Erciyes Dağı da il sınırları içinde yer almaktadır.

Türkiye'nin en yüksek dağlarından olan Erciyes, Kayseri İli'nin güneybatısında tek bir kütle durumunda yükselmektedir.

Erciyes Dağı'nın kuzey yamaçlarında, yükseklikleri 2200 ile 2700 m. arasında değişen birçok volkan tepe sıralanmıştır.

Erciyes, III. Zaman ortalarından başlayarak çeşitli dönemlerde etkinlik gösteren, lav ve tüf püskürten eski bir yanardağdır. Bu özelliği ile Erciyes Dağı türlü yaştaki volkanlardan oluşmuş bir küme volkan olarak nitelendirilmektedir. Toros orojenez kuşağı ile İç Anadolu masifleri arasındaki alanda, püskürmelerle ortaya çıkan kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu dağların en önemlisi olan Erciyes, özellikle pontiyen, pliyosen ve pleistosendeki yanardağ püskürmeleri sonucu bir stratovolkan (tabakalı volkan) olarak yükselmiştir. Erciyes Dağı'nda bugünkü ana volkan konisi, bazaltlı lavlarla oluşan eski volkan temelinin, daha sonra kıvamlı andezit lavlarının püskürmesi sırasında iç basınç sonucu parçalanmasıyla açılan çukurda oluşmuştur. Ana doruğun doğusunda, dağı bir yay biçiminde çeviren Koç Dağı'nın eski volkanın kalıntısı olduğu sanılmaktadır. Bu arada dağın püskürmeleri sırasında ortaya çıkan lav, tüf, dışık (cüruf) ve lapilliler (yanardağ çakılı) yaklaşık 100 km. uzaklığa dek yayılmış ve bu volkanik malzemeler, Erciyes Dağı'nın çevresindeki tepe ve platoların buğünkü yapısını belirlemiştir.

Erciyes Dağı üzerinde IV. Zaman'da oluşan buzullar ise aşındırma yoluyla dağın yüksek kesiminde geniş ve derin sirkler (buz yalakları) ortaya çıkarmıştır. Dağda, 3000-3500 m. arası yükselti kuşağında yer alan bu 8 buz yalağından birinin geniş bölümünde bir buzul bulunmaktadır. Boyu 700 m, eni ise yaklaşık 200 m. olan bu buzulun kalınlığı 20 ile 50 m. arasında değişmektedir.

Günümüzde Erciyes, sönmüş bir genç volkan dağı olarak, 3916 m. yüksekliği, heybetli görünüşü, 1100 kilometrekareyi geçen alanı, çevresine canlılık veren varlığı ile bölgenin bir tabiat zenginliğidir.

İl alanını engebelendiren birbirine paralel üç dağ grubundan en kuzeyde olanı Erciyes ile başlayıp, Koramaz Dağı'yla (1900 m.) süren bu dağ sırası, son kabartısını il sınırlarının kuzeyinde, Hınzır Dağı'nda (2500 m.) gösterir. Koramaz ve Hınzır dağları kırıklı-kıvrımlı dağlar niteliğindedir.

Diğer bir dağ grubu, ilin güneyinde Süveğen dağı ile başlar. Aygörmez (2094 m.) ve Köşkerli (2000 m.) dağları ile süren sıra, Kepekli dağı (2225 m.) ile Uzunyayla'ya doğru uzanır.

İl sınırları içindeki kuzeydoğu-güneybatı uzantılı üç dağ sırasının en güneyindeki son grubunu oluşturan Tahtalı Dağları; Bakırdağı, Beydağı, Soğanlı Dağı ve Gövdeli Dağı gibi kabartılardan oluşmaktadır. Orta Toroslar'ın uzantıları olan bu sıradağın birçok noktası 2500 metrenin üzerindedir.

İlin başlıca yükseltileri Tablo 9'da belirtilmektedir.

Tablo 9: Başlıca Dağ ve Tepeler

Dağ ve Tepenin Adı	Yüksekliği (Metre)	Bulunduğu İlçe Veya İlçenin Adı	Üzerinde Bul. Sıradağ	Özellikleri
Erciyes Dağı	3.917	Melikgazi,Develi	-	Volkanik kış Sporu Yapılr
Aladağ	3.735	İncesu	-	-
Dumanlı Dağı	3.024	Pınarbaşı	Orta Toroslar	-
Binboğa Dağı	2.856	Sarız	Orta Toroslar	-
Hınzır Dağı	2.500	Akkışla	Orta Toroslar	-
Bakır Dağı	2.462	Develi	-	-
Tahtalı Dağı	2.100	Sarız	Orta Toroslar	-
Soğanlı Dağı	2.100	Sarız	Orta Toroslar	-
Rostan Dağı	2.100	Sarız	Orta Toroslar	-
Beydağı	2.054	Pınarbaşı	Orta Toroslar	-
Kızılviran Dağı	1.950	Bünyan	-	-
Aygörmez Dağı	1.950	Bünyan	-	-
Hodul Dağı	1.937	İncesu	-	-
Koramaz Dağı	1.900	Bünyan	-	-

Kaynak : Kayseri Valiliği İl Envanteri

b) Platolar, Yaylalar

Kayseri il alanının yüzde 49,1 gibi önemli bir bölümü, plato biçimindeki yüksek düzlüklerle kaplıdır. Bunlar kimi yerde akarsularla yarılmış yüksek plato düzlükleri, kimi yerde de dağlar arasında uzanan ve yine derin vadilerle parçalanmış havzalar durumundadır. Bu tür düzlüklerin bir bölümü, Kayseri ve Develi ovalarının çevresinde yer almıştır. Kayseri ovasının kuzeyi ile Develi ovasının doğu ve batısında yer alan bu platoların yüzeyi yer yer engebelidir. Ova tabanından 100-300 m. yükseklikteki platolar üzerinde tepelik ve dalgalı alanlar da geniş yer tutar. Bunlardan Kayseri ovasının kuzeyinde, Erkilet ile Kızılırmak vadisinin arasında yüksekliği 1300-1400 m olanı volkanik malzeme ile örtülüdür.

Söz konusu platolar, genellikle yatay duruşlu tortul katmanlarla (kalker, marn, kil) bunların üzerinde ve arasındaki volkanik taşlardan (andezit, bazalt, tüf) oluşmuştur. Bu katmanlar ve yığıntılar, zamanımızdan 15-20 milyon yıl önce, İç Anadolu'da geniş yer kaplayan göllerin içinde birikmiştir. Bir yandan yüksek kesimlerden akarsular tarafından koparılıp getirilen maddeler, bir yandan da Erciyes Dağı'nın kül tüfleri, göl içlerindeki bu birikintilerle karışarak tortulaşmıştır. Öte yandan sözkonusu göller, karalaşma evresinde yer yer lavlarla örtülmüştür. Bu alanlar daha sonra türlü yerkabuğu hareketleriyle ya da akarsuların etkisiyle plato görünümü almıştır.

İlde, bunların dışında Kızılırmak'ın kabaca kuzey ve güneyinde yer alan 16 km. uzunluğunda ve 1550 m. yüksekliğindeki Sultan Sekisi ve Amarat düzlükleri de bulunmaktadır. Bunlar yatay duruşlu kalkerler (yer yer travertenler) ve lavlarla örtülü, altlarında kalın çakıl yığınları yer alan yüksek düzlüklerdir.

Uzunyayla ve Zamantı teknesi ise, akarsularla derin biçimde yarılmış ve bu durumlarıyla plato görünümü almış havzalardır. Bunlardan Uzunyayla, dağlarla çevrili ve yüksekliği 1500-1600 m. arasında değişen çok geniş bir havzadır. Üç ırmağın başlangıç yeri olan Uzunyayla, sularını Zamantı Irmağı yoluyla Seyhan'a, Tohma çayı ile Fırat'a, kuzeydeki küçük derelerle de Kızılırmak'a gönderir. Uzunyayla özellikle Zamantı Irmağı'nın ilk kaynaklarını aldığı yer olması bakımından da önemlidir.

c) Akarsular

Kayseri İli, Kızılırmak ve Seyhan havzaları içinde kalmaktadır. İlin önemli akarsuları Kızılırmak havzasında yer alan Kızılırmak ve Sarımsaklı Suyu ile Seyhan havzasında kalan Zamantı Irmağı'dır. Kayseri'de bunların dışında irili ufaklı birçok dere ve çay da bulunmaktadır.

Türkiye'nin en uzun akarsuyu olan Kızılırmak'ın yaklaşık 128 km.lik bölümü Kayseri İl sınırları içindedir. İle kuzeybatıda Ebülhayır Köyü yakınlarında giren Kızılırmak, bir süre kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda aktıktan sonra, yine

kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunu akan ırmak, Kuşçu Kasabası önünde kuzeye doğru bir dirsek yapıp, kasabayı çevreler ve yine doğu-batı doğrultusunu alır. Kızılırmak bir süre aynı yönde aktıktan sonra kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunu alarak Bahçe Köyü'nün güneybatısında il sınırları dışına çıkar. Kızılırmak'ın il sınırları içindeki ortalama yıllık akımı, il merkezinin 30 km. kuzeybatısındaki Yemliha Kasabası'nda yapılan ölçümlere göre 63990 m^3/sn'dir.

Kaynağını Kayseri İli'nden alan en önemli akarsu ise Zamantı Irmağı'dır. Seyhan Irmağı'nın iki büyük kolundan biri olan ve il topraklarındaki uzunluğu 230 km. olan bu ırmak, Uzunyayla ortalarında, Örenşehir Bucağı yakınlarında Şerefiye Köyü'nde doğar. İlk kaynaklarını Uzunyayla'dan aldıktan sonra kabaca kuzey-güney doğrultusunda akan Zamantı, Pınarbaşı İlçesi'nin kuzeydoğusunda, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunu alır. Yolu boyunca dar ve derin vadiler içinde akan Zamantı Irmağı, Boran, Çermişek, Kuş, Tahtacık, Bercan, Tahtalımezar, Kuru ve Alagöz gibi çay ve dereleri de sularına katar. Menderesler çizerek akan Zamantı Irmağı, Tomarza'nın güneyinde sert bir dirsek yaparak batıya yöneldikten sonra yine sert bir dirsekle kuzey-güney doğrultusunu alır ve Yahyalı İlçesi'nin güneyinde il sınırları dışına çıkar.

Yağış alanı yaklaşık 8.700 km^2 olan Zamantı Irmağı'nın ortalama yıllık akımı 65.603 m^3 tür. Irmağın en yüksek debisi saniyede 970 m^3'e bu sıradaki su derinliği 410 cm'ye kadar çıkmaktadır.

İlin başlıca akarsuları ile ilgili sayısal ve diğer bilgiler aşağıdaki Tablo 10'da verilmektedir.

Tablo 10: İldeki Akarsular

Akarsuyun Adı	Top. Uzun. (Km)	İl Sınır. İçindeki Uzun. (Km)	Top. Uzun. Oranı (%)	Debi (M^3/Sn)	İl Sınırları İçinde Baş. Bitiş Noktaları	Kolu Olduğu Akarsu
Değirmen D.	32	32	100	0.481	Kababeltepe Palas	Kızılırmak
Develi Deresi	20	20	100	0.138	Yağlıpınar Aygörmez	Zamantı
Güzler Deresi.	25	25	100	0.083	Yassı Tumbat Akköy	Zamantı
Kesduyan Suyu	48	48	100	0.065	Yahyalı Çift Hınzırdağı	Kızılırmak
Kışla Deresi	12	12	100	71.0	İkrat Mevkii İncesu	Zamantı
Kızılırmak	1182	128	10.83	5.507	Karaözü Bahçeköy	-
Sarmısaklı S.	55	55	100	4.7	Çiçekli Yayla Beydeğirmeni	Kızılırmak
Sarız Çayı	60	60	100	0.036	Şarlak Molla-hüseyinler	Seyhan
Soğanlı Deresi	17	17	100	0.352	OrhanlıTumbaşı Tepe Iltaş	Zamantı
Tekir Suyu	19	19	100	0.834	Yağlıpınar Hisarcık	Kızılırmak
Yahyalı Deresi.	30	30	100	2.025	Kızkalesi Mustafabeyli	Zamantı
Zamantı	2303	2300	100	22.5	Şerefiye Kapuz	Seyhan

Kaynak : Kayseri Valiliği İl Envanteri

d) Göller

Doğal Göller

Kayseri İli'nde bulunan göllerin bir bölümü geniş sazlık ve bataklıklar durumundadır.

Develi Ovası'nın güney kesiminde yer alan Sultansazlığı çok sayıda dereyle sulanmakta olan geniş bir bataklıktır. Bir bütün halinde olmayıp, adacıklar biçiminde parçalanmış olan sazlıkta birtakım küçük gölcükler de oluşmuştur. Eğrigöl ve Sarp Gölü bunlar arasındadır. Sultan Sazlığı'ndaki saz, kamış ve hasırotlarından çeşitli biçimlerde yararlanılmaktadır.

Develi Ovası'nın kabaca ortasında, yaklaşık 94 km^2 lik bir alan kaplayan suları tuzlu olan Yay Gölü'nün derinliği ancak 2 m'ye varabilmektedir. Yaz döneminde gölün sularının bir bölümü çekilince tuz yüzeye çıkar. Gölün yakın çevresinde de kimi yerlerden tuzlu su çıkmaktadır.

Sarıoğlan İlçesi'nin güneybatı kesiminde, Palas Ovası'ndaki Tuzla gölü, sazlık ve bataklıktır. Bu gölün en derin yeri güneybatıda 15 m'yi bulur. Gölden tuz elde edilebilmektedir.

İl merkezinin 13 km. kuzeydoğusundaki Engir Gölü, 0.4 km^2 alan kaplar. Melikgazi ilçesine bağlı Gesi Bucağı ve Bağpınar Köyü'nden doğan sular buraya dökülmektedir.

Sarıgöl, Erciyes Dağı'nın eteklerinde yer alır. Denizden 2325 m. yükseklikte yer alan Sarıgöl, 0.12 km^2 bir alana yayılmış yalçın kayalıklarla çevrili bir krater gölüdür.

İlin başlıca doğal gölleri ile ilgili bilgiler Tablo 11'de verilmektedir.

Tablo 11: Doğal Göller

Gölün Adı	Alanı (Km^2)	En Derin Nokta(M)	Denizden Yükseklik(M)	Özellikleri
Camız Gölü	0.5	-	1072	Av Turizmine elverişlidir. Tabiatı koruma alanı ve sit alanıdır.
Çöl Gölü	27.2	-	1072	Yazın Kurumaktadır.
Sarıgöl	0.12	-	2325	Volkaniktir, Kullanma suyu temin edilebilir.
Yay Gölü	94	1.10	1071	Av Turizme elverişlidir. Tabiatı koruma alanı ve sit alanıdır.
Tuzla Gölü	23.3	-	1131.50	Tuz üretimi mümkündür.

Kaynak: Kayseri Valiliği İl Envanteri

İlin baraj gölleri ise Ağcaşar, Akköy, Kovalı ve Sarımsaklı'dır. Bu barajlarla ilgili bilgiler Tablo 12'de verilmektedir.

Tablo 12: Baraj Gölleri

Barajın Adı	İlçesi	Amacı	Yılı	Bulun. Nehir	Alan (km^2)	Yük-sek-liği (m)	Kret Uzun-luğu (m)	Göl Hac. (m^3)	Dol. Hacmi (m^3)
Ağcaşar	Yahyalı	Sulama	1986	Yahyalı Deresi	4.118	24	1275	$61.7x10^6$	1.7
Akköy	Yeşilhisar	Sulama Taskın	1967	Asarcık Deresi	0.800	41.5	198	$7.7x10^6$	0.43
Kovalı	Yeşilhisar	Sulama	1987	Dündarlı Çayı	1.670	42	1216	$25.1x10^6$	3
Sarımsaklı	Kocasinan	Sulama Taşkın	1968	Sarmısaklı Suyu	2.798	38	578	$34.8x10^6$	1.5

Kaynak: Kayseri Valiliği İl Envanteri

Göletler

İlde yer alan göletler; Karakuyu, Efkere, Selkapanı, Zincidere, Şıhlı, Tekir, Kepiç, Darılı ve Paşalı göletleridir. Göletlerle ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 13: Göletler

Adı	İlçesi	Amacı	Yarar. Aile Sayısı	Sulan. Alan (ha)	Tipi	Yüksek. (m)	Kret Uzun. (m)	Göl Hacmi (m^3)	Dolgu Hacmi (m^3)
Karakuyu	Pınarbaşı	Hayvan Sulama		7	Kargir	12	103	128000	7000
Efkere	Melikgazi	Sulama		7	Toprak Dolgu	13	95	85000	25000
Sel Kapanı (İncesu)	İncesu	Taşkın ve Sulama		80	Toprak Dolgu	18	100	1600000	76000
Zincidere	Talas	Sulama		15	Kaya Dolgu	17.85	100	175000	24000
Şıhlı	Develi	Sulama		220	Toprak Dolgu	21.5	364	1449000	249000
Tekir	Melikgazi	Sulama		372	Toprak Dolgu	19.5	290	2750000	200000
Kepiç	Felahiye	Sulama	65	1138	Homojen	18.38	198	661651	82353
Darılı	Felahiye	Sulama	120	2400	Homojen	17.00	227	1277107	147984
Paşalı	Pınarbaşı	Sulama	120	4400	Homojen	22.70	224	2749214	245095

Kaynak: Kayseri Valiliği İl Envanteri

e) Vadi ve Ovalar

Kayseri İli'nde yer yer dar ve derin boğaz görünümü alan vadiler bulunmaktadır. Bunların kimileri, örneğin Zamantı vadisi aynı zamanda da bir teknolojik çöküntü oluğu niteliğindedir. İl topraklarındaki çöküntü havzalarının tabanlarında oluşmuş geniş ovalar, genellikle dışarı akışı olmayan kapalı havza niteliğindedir.

İl sınırlarına Ebülhayır Köyü'nün güneydoğusunda giren Kızılırmak vadisi, özellikle Küpeli'nin güneyinden başlayarak oldukça dar ve derin bir boğaz oluşturur. Vadi, Obruk Köyü'ne kadar bu durumunu korur. Obruk'un kuzeyinde biraz genişleyen Kızılırmak vadisi, Mollahacı Köyü yakınında yine dar ve derin bir boğaz biçimini alır. Tabanı, Kuşçu Kasabası'ndan sonra genişleyen vadinin il içindeki uzantısı, Bahçeköy'ün güneybatısında sona erer.

Kayseri Ovası

İl topraklarının kuzeybatısında, Erciyes Dağı'nın kuzeyini kaplayan Kayseri Ovası, yaklaşık 890 km^2 lik yüzölçümüyle, İlin ve Yukarı Kızılırmak bölgesinin en geniş ovalarından birini oluşturmaktadır Kayseri Ovası'nın uzunluğu Erkilet yakınlarından doğuda Gömeç Köyü'ne kadar 40 kilometreyi bulur. Doğusunda Karahöyük (Kültepe) ve Engir gölü sazlığı, batısında ise Karasazlık gibi geniş bölümleri kurutulmuş bataklıklardan oluşan ovanın batı kesimi, Anbar ovası adıyla anılmaktadır.

Kayseri Ovası, yakın jeolojik dönemlerdeki (pliyosen-kuvaterner) kırılma ve kıvrılmalar sonucu oluşan tektonik çöküntü alanlarının birikinti maddeleriyle dolması sonucu ortaya çıkmıştır. Kayseri Ovası'nın denizden yüksekliği, yer yer küçük derelerle yarılan bu yamaçlar önünde 1100-1150 m, orta kesimlerde ise 1050 m. kadardır.

Ovanın 370 mm. olan yıllık yağış ortalaması, yağışlı yıllarda 400 mm'yi geçer. Yağış ortalaması, ova çevresindeki dağlık kesimlerde, özellikle Erciyes'te görece daha yüksektir.

Develi Ovası

İl'in ve Erciyes Dağı'nın güneybatısında yer alan Develi Ovası yaklaşık 1000 km^2'lik yüzölçümüyle, Kayseri'nin olduğu gibi Yukarı Kızılırmak bölgesinin de en geniş ovalarından biridir. Develi-Yeşilhisar İlçeleri arasında uzanan ovanın doğu-batı uzunluğu 35 km, kuzey-güney uzunluğu ise 30 km.yi bulur. Yüksekliği 1150 m. kadar olan Develi Ovası tektonik bir çöküntü alanında yer almaktadır. Ovada, çevredeki dağlardan inen akarsular ve kar sularının oluşturduğu taşkınlar sonucu ortaya çıkan Sultansazlığı, Kurbağa, Deve ve Yay Gölleri gibi bataklık ve gölcükler de vardır. Oluşum bakımından Kayseri Ovasıyla aynı özellikleri gösteren Develi Ovası çemberimsi görünümdedir. Develi Ovası'nın toprak örtüsü kalın, nemli ve bol humusludur. Nüfus yoğunluğunun düşük olduğu ovanın kıyı kesimlerinde tarla ve bahçe tarımı yapılmaktadır.

Diğer Ovalar

Kayseri İli'nde bu sayılan ovalardan başka, İl'in kuzeyinde yer alan iki küçük düzlük daha vardır. Gölova (Palas) ve Sarıoğlan adlarıyla anılan bu iki ova, Kayseri Ovası çöküntü alanından, Şarkışla'ya doğru uzanan tektonik çöküntü kuşağındaki küçük ovalar dizisinin ikisini oluşturmaktadır.

Bu iki ova, birbirinden yüksekliği 1300-1350 metre olan tepeler ve dalgalı bir alanla ayrılmıştır. Bunlardan 1106 metre yükseklikteki, 100 km^2 yüzölçümlü Gölova (Palas) kapalı bir çanak durumunda olup üzerinde Tuzla adlı bir göl yer almaktadır.

3.2.3. Jeolojik Yapı

Kayseri il alanında, paleozoikten (I. Zaman) günümüz oluşumlarına kadar çeşitli yaşta katmanlar ile geniş volkanik alanlar ve yerkabuğu hareketleriyle çökmüş ya da yükselmiş çeşitli yöreler vardır. İl'in güney bölümündeki Yahyalı İlçesi ile ortasındaki Bünyan İlçesi ve bunun doğusundaki Hınzır Dağı'na kadar uzanan kesimlerde permiyen ve permo karbonifer katmanları geniş yer tutmaktadır. İl'in kuzey bölümündeki tortu ve volkanik neojen alan altında metamorfik kristalen külteler yer almıştır. Pınarbaşı, Sarız İlçelerindeki dağların yapısında I. Zaman'ın

silüriyen, devoniyen katmanları ile mezozoike (II. Zaman) ait jura-kretase kırıklı kıvrımlı katmanları ve III. Zaman'ın eosen flişlerine rastlanmıştır. Bu arada dağların yapısında yer yer serpantin külteleri de oluşmuştur. Bu eski alanın üzerinde Bünyan İlçesi ve Tuzla Gölü çevrelerinden doğuya, Sivas İli alanına doğru genellikle oligo-miyosen jipsli serisi adıyla anılan kalın katmanlar biçimindeki alçı taşı yayılmıştır. Doğudaki Uzunyayla geniş ölçüde neojen katmanlarından oluşmuş bir alandır. Uzunyayla'nın yüksekliği Pazarören ve çevresiyle Hınzır ve Koramaz dağlarını I. Zaman alanı arasında, bu dağların yüksekliğine ulaşmış ve yaylanın bu kesiminde neojen katmanları geniş yer tutmuştur. İl topraklarının batı bölümü, ortada Erciyes Dağı olmak üzere kalın volkanik örtülerle kaplıdır. Bu alan, çeşitli andezitler, yer yer neojen yaşta bazalt lavları, volkanik tüfler, aglomeralar ve breşlerle örtülüdür.

Erciyes Dağı'nın yakın ve uzak çevresindeki tektonik çöküntülerle oluşan ve günümüzdeki ovaların alanlarını oluşturan geniş çukurluklarda, kuvaterner yaşlı alivüyonlar kalın sayılabilecek yağıntılar oluşturmuştur. Çöküntü ovalarındaki alüvyon birikintilerinin kalınlığı çok yerde 20-30 metreyi bulmakta, kimi yerlerde de bu kalınlığı aşmaktadır. Kuvaterner (IV. Zaman) oluşumlarından biri de dağların çevresindeki traverten ve kalker tüf tortulanmalarıdır. Bunun en güzel örneği Bünyan İlçesindeki traverten basamağıdır. Burada 90 metre yükseklikten düşen sular aynı zamanda görülmeğe değer bir görüntü oluşturmaktadır.

Bu arada Kayseri İli'nde türlü jeolojik dönemlere ait fosiller bulunmuştur. Örneğin, Kayseri'nin kuzeyinde Erkilet yakınındaki Akdere Vadisi'nin neojen yaşlı oluşumları arasında bulunan fosillerden buradaki serinin ponsiyen yaşlı olduğu saptanmıştır. Bu seride aşağıdan yukarıya doğru 20 m. kalınlıkta göl katmanları, 50 m. kalınlıkta marnlı beyaz tüfler, 5 m. kalınlıkta omurgalı fosil içeren kum taşı ve tüfler, 10 m. kalınlıkta tüf ile karışık pembe marnlar, 10 m. kalınlıkta aglomera ve breşler, en üsttede de yerine göre 20- 50 metre kalınlıkta lav örtüsü saptanmıştır.

a) Yeraltı Zenginlikleri

Kayseri İli, madenler açısından oldukça zengin bir ildir. Ancak il topraklarında yer alan madenlerin pek azı değerlendirilmektedir.

İlde işletilen madenlerin en önemlilerinden biri çinkodur. 800 bin ton toplam, 197 bin ton görünür rezervli çinko, Yahyalı ve Bünyan ilçelerindedir ve Çinkur fabrikasında işlenmektedir. 3 milyon ton toplam, 370 bin ton görünür rezervli kurşun-çinko karışımı damarlar ise Yahyalı ve Develi ilçeleri yakınlarında yer almaktadır.

Kayseri İli'nde işletilen bir başka maden demirdir. Demir yatakları, Yahyalı, Yeşilhisar, Develi, Felahiye, Pınarbaşı, Bünyan ve Sarız çevresindedir. 10,7 milyon ton toplam, 1,8 milyon ton görünür rezerv gösteren bu maden, biri Develi, ikisi Yeşilhisar ilçelerinde olmak üzere üç işletme tarafından üretilmektedir. İlin krom varlığı ise Pınarbaşı İlçesi'nde toplanmıştır. Kayseri İli'nde üretilen madenlerden olan kromun 56 bin ton görünür, 1 milyon ton muhtemel ve 374 bin ton mümkün rezervi vardır.

Bünyan, Pınarbaşı, Develi, Felahiye ve Yeşilhisar dolaylarında bulunan linyit, 4 milyon ton toplam rezervlidir. Erkilet'teki linyit ocaklarından ancak yöresel gereksinimleri karşılayabilecek miktarda üretim yapılmaktadır. Manganez ise Develi ve Pınarbaşı yakınlarında bulunmaktadır. 1200 ton toplam rezervli bu yataklarda zaman zaman üretim yapılmıştır. İlde, sayılan bu madenlerin dışında Sarız'da 450 bin ton toplam rezervli alüminyum ve asfalt, Bünyan ve Pınarbaşı'nda asbest, İl merkezinde 179,3 milyon m^3 toplam rezervli diyatomit, Bünyan'da alçıtaşı (jips) ve Erkilet'te tras yatakları vardır (Bkz. Ek Tablo 2).

b) Topraklar

Kızılırmak ve Seyhan havzalarının kapsamında olan Kayseri İli'nde büyük toprak grupları vardır. Özellikle çöküntü havzalarının tabanlarında yer alan ovalar, verimli alüvyal topraklarla kaplıdır.

Pınarbaşı ilçesi ve il merkezi dolayında yaygın olan kahverengi topraklar Toroslar'ın yer şekli ve iklimsel etkisinin bitip, kurak İç Anadolu iklimi etkisinin başladığı kesimlerde kireçli tortullar üzerinde oluşmuştur. Alüvyal, kahverengi ve kestane renkli toprak katmanlarıyla yapılanmış kahverengi topraklar, neojen yaşlı, pekişmemiş, kireçli tortullar üzerinde oluşmuştur. Tepelik alan görünümündeki kahverengi toprak kesiminde hafif ve orta eğimler yaygındır. Bu kesimde eğimler kısa olup, sırt ve etek düzlükleriyle kesilmiştir. Kahverengi toprak kuşağının doğal bitki

örtüsü çayırdır. Ancak dik eğimler ve dağlık alana geçişteki yükseltiler dışında bu örtü açılmış ve alan kuru tarıma ayrılmıştır.

Sarıoğlan dolayında yayılan kırmızı kahverengi topraklar, kahverengi toprak kuşağında, kireçli tortullar üzerinde oluşmuştur. Bu toprakları organik birikimli, ince bünyeli ve iyi drenajlı alüvyal, renk ve yapıca farklı kahverengi ve kireç birikimli, kestane rengi toprak katmanları oluşturmuştur. Kırmızı kahverengi toprakların yer aldığı alanlar dalgalı ve tepelik alan niteliğindedir. Hafif-orta eğimlerin yaygın olduğu kırmızı kahverengi toprak alanında dik eğimler de geniş yer tutmaktadır.

Doğal bitki örtüsü çayır olan bu tip toprakların büyük bölümü kuru tarımla bağ-bahçe tarımına ayrılmıştır. Otlakların daha çok dik eğimlerde yer aldığı kırmızı kahverengi toprak alanlarında çayır otlarından geven ve yavşana sık rastlanmaktadır. Alanda yer yer meşe çalılıkları da görülmektedir.

Pınarbaşı çevresindeki kırmızı renkli tortul kayaçlar üzerinde alüvyal, kahverengi ve kestane rengi toprak katmanları bulunan, kırmızımsı kahverengi topraklar oluşmuştur. Bu toprakların yayıldığı alan 21.525 hektar kadardır. Kırmızımsı rengi, yapılarındaki jeolojik maddelerden alan bu tip topraklar, kahverengi topraklarla aynı koşullarda oluşmuştur. Kırmızımsı kahverengi topraklar eosen yaşlı konglomera, şist, kumtaşı ve daha eski sert kalkerlerin üzerinde yayılır. Bu toprak kuşağının doğal bitki örtüsü çayırdır. Üçte ikisi otlak kullanışına ayrılan bu toprak alanının yüksek kesimlerinde meşe öbeklerine de rastlanmaktadır.

Sarız ilçesi çevresinde kireçli tortullar üzerinde oluşan kestane rengi topraklar, koyu, ince bünyeli, iyi drenajlı alüvyal, kahverengi ve kireç birikimli kestane rengi topraklardan yapılanmıştır. Bu tür topraklar İlde 70.166 hektar yer kaplar. Çakıllı, killi, neojen depozitleri üzerinde ve hafif-orta eğimli tepelik alanda oluşan kestane rengi topraklar, alüvyal katmanı kalın, koyu renkli, organik madde bakımından zengin, taneli yapıda ve dağılgan kıvamdadır. Kestane rengi toprakların doğal bitki örtüsü çayırdır. Ancak, hafif ve orta eğimli alanlar tarıma ayrılmıştır. Otlaklara ayrılan kesimlerde bitki örtüsünü buğdaygil, çayır otları, geven, sütleğen ve dikenli otlar oluşturmaktadır. Yükseltilerde bu örtü sıklaşır, çayır otları baskınlaşır. Bu kesimlerde ayrıca öbekler durumunda meşe çalılıkları da görülmektedir. Sarız çevresindeki yükseltilerde yayılan kestane rengi toprak alanlarının, hafif ve orta eğimli tepeliklerde yer alanları kuru tarıma alınmıştır.

İl merkezi ve Develi ilçesi dolaylarında yayılan organik topraklar, 7824 hektarlık alan kaplamaktadır. Organik topraklar çok bozuk drenajlı, aynı zamanda tuzlu ve alkalidir. Daha çok çayır ve tuzcul ot örtüsü altında yer alan organik toprak alanının 292 hektarının kuru tarım, 2837 hektarı otlak, 4594 hektarı ise çayır kullanımındadır.

Develi Ovası'nda görülen hidromorfik topraklar, kalın koyu renkli, organik madde bakımından zengince, iyi drenajlı alüvyal topraklar altında oluşmuştur. Hidromorfik toprağın yayıldığı alanlarda, sürekli nemli kalan üst toprak nedeniyle, bitki örtüsü sık çayırdır. Ancak, tuzlu katların yüzeye yakın olduğu durumlarda örtüyü tuzcul otlar ve tek yıllıklar oluşturmaktadır. Bu tip topraklar çayır olarak daha sonra da kuru-sulu tarım alanları ve otlak olarak kullanılmaktadır.

Alüvyal topraklar, Kayseri, Sarıoğlan ve Develi Ovalarıyla Bünyan çevresinde yer almıştır. Sularla taşınmış olup tane büyüklüğüne göre yatay sıralanmaya uğramış, gevşek yığıntılar üzerinde bulunan bu koyuca renkli, ince bünyeli, iyi drenajlı alüvyal topraklardan başka, oluşum göstermeyen topraklar da bu gruba girer.

Alüvyal toprak ana maddesi, çok değişik orijinli yüksek alanlardan taşınmış gevşek IV. Zaman yığıntılarıdır. Bu topraklar geniş çapta, ana maddeden ve ikinci derecede bulundukları yer şeklinden ileri gelen özellikleri yansıtır. Üzerinde yer aldığı tabanlar genellikle yüzde 1'den az eğimli ve alçak olan alüvyal topraklar, çevredeki öbür toprak tiplerine göre daha nemlidir. Alüvyal topraklar genellikle kuru ya da sulu tarıma ayrılmıştır. Bu toprakların bir bölümünde de bağ-bahçe tarımı yapılmaktadır.

Kayseri ve Develi Ovalarında görülen kolüvyal topraklar, dağlık ve tepelik alanlardan taban araziye geçiş şeritlerinde ve yerçekimi ya da küçük akıntılarla taşınmış olarak tane büyüklüğüne göre yatay sıralanma göstermeyen gelişmemiş materyal üzerinde yer alır. Kolüvyal topraklar zayıf, ince bünyeli ve iyi drenajlı alüvyalden başka oluşuma sahip olmayan genç topraklardır. Kolüvyal meteryalin taşındığı jeolojik maddeler, yumuşak kil ve marndan sert kalkere, asit püskürük tüflerden bazalta kadar değişebilmektedir. Bu değişmeler, toprak özelliklerine de yansımaktadır. Ayrıca kolüvyal topraklar değişik iklim kesimlerinde yeralabilir ve buna bağlı olarak üzerinde bitki örtüsü de değişebilir. Genellikle yüzde 1-6 eğimli olan kolüvyal topraklardan oturmuş alüvyal tabanlar çevresinde yer alanları,

alüvyallere benzer biçimde nemlidir. Ancak bu topraklar yatay sıralanma ve katlanma göstermez.

Kolüvyaller, komşusu bulundukları alüvyallerden daha kuru, daha eğimli taşlı ve çakıllı oluşlarıyla ayrılır. Ayrıca, bunlarda oluşan ince bünyeli, iyi drenajlı alüvyal katman daha soluk renkli, daha az belirgindir. Hafif eğimli olan kolüvyaller, kuru tarım ve bağ-bahçe tarımına alınmıştır. Çayır, otlak ve öbür kullanımların önemli yer tutmadığı kolüvyal toprak alanlarında kimi kesimler düzeltilerek sulu tarıma ayrılmıştır.

Kireçsiz kahverengi topraklar, İl merkezi çevresinde yayılım gösterir. Bunlar, kireçsiz jeolojik maddeler üzerinde kahverengi, kalın, ince bünyeli ve iyi drenajlı alüvyal topraklarla genellikle kil birikimli kahverengi topraklardan oluşmuştur. Bu tür toprağın Kayseri il merkezi yakınındaki örtüsü çayırdır. Yaygın olan çayır otları içinde önemli oranda tek yıllık otlar ve kurakçıl türler vardır. Bu toprak kuşağında, alçak ve hafif-orta eğimli kesimler, kuru tarım alanları olarak ayrılmıştır. Dik eğimli ve taşlı birikimler daha çok otlak kullanışına ayrılmıştır. Buralarda kuru tarım nadaslıdır.

3.2.4. İklim ve Bitki Örtüsü

Kayseri İli'nde kışları soğuk ve karyağışlı, yazları ise sıcak ve kurak karasal nitelikli Orta Anadolu iklimi egemendir. Ancak il iklimi, yükseltiye göre yer yer farklılıklar gösterir. Buna bağlı olarak ilde iklim, çukurda kalan bölgelerde daha yumuşakken, yaylalardan dağlık kesimlere doğru gidildikçe sertleşir. Örneğin, çevreye göre çukur bir alanda yer alan Develi Ovası'nda kış ayları görece yumuşak geçmektedir. Sıcaklık ortalaması, il merkezine göre daha yüksek kesimlerde yer alan Sarız ve Pınarbaşı ilçelerinde daha düşüktür. Aynı değer bir çöküntü çukurunda yer alan Develi İlçesi'nde de merkezdeki kadardır. Yağış miktarı ise, ilin yüksek kesimlerinde yer alan bölgelerinde daha fazladır.

Kayseri İli'nin birçok yerinde bozkır iklimi özellikleri vardır. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlıdır. Yüksek yerlerde ise yayla iklimi hüküm sürer.

Kayseri il merkezi ve 10 ilçesinde yer alanı istasyonlardan meteorolojik ölçümler yapılmaktadır. Uzun dönemli meteorolojik değerler aşağıdaki gibidir:

Ortalama sıcaklık	10,6 ^{o}C
En yüksek sıcaklık	40,7 ^{o}C
En düşük sıcaklık	-32,6 ^{o}C
Ortalama donlu gün	127,5
Ortalama açık gün	106,4
Ortalama kapalı gün	71,1
Ortalama yağışlı gün	111,4
Ortalama karlı gün	40,1
Ortalama nisbi nem (%)	64
Günlük ençok yağış Miktarı (nem)	68,5
En yüksek kar kalınlığı (cm)	42
Ortalama güneşlenme (Saat/dak.)	7,22
Hakim rüzgar yönü	Batı
Rakım (m)	1054

Kayseri il topraklarında, ovalarda olduğu gibi dağ ve tepelik alanlarda da bozkır bitki örtüsü egemendir. İlin yüksek kesimlerinde yer yer iyi orman örtüsüne de rastlanırsa da topraklar genellikle bozuk orman ve çalılıklar ile kaplıdır. İlin güney kesiminde Toros Dağlarının yer aldığı bölümde kara çam, kızıl çam, kök nar, ladin ve meşe türleri bulunmaktadır. İyi sayılabilecek nitelikteki ormanlar Tomarza, Yahyalı ve Develi ilçeleri çevresinde yer almıştır. Ormandan yoksun kalmış olan iç kesimlerdeki dağlarda ise seyrek çalılarla birlikte otluklar geniş yer tutar. Dağlar arasındaki çöküntü havzalarında ve ovalarında önceleri bozkır örtüsünün egemen olmasına karşılık, bu kesimler daha sonra geniş ölçüde tarım alanı durumuna getirilmiştir. Dağların etek bölümleri ise genellikle dağlık ve bahçeliktir. Dağların yüksek kesimlerinde güvenlikler (altragalus soyundan dikenli, yastık biçimli bitkiler), otluklar ve bunların arasında dikenlikler ve yüksek dağ çayırlarına rastlanmaktadır.

3.3. İdari Durum

Kayseri İli'nde; bir büyükşehir ile merkez ilçeler dahil 16 adet ilçe vardır. Bu ilçelere 48 kasaba ve 439 adet köy bağlıdır.

Merkez ilçe, 1988 yılında Kocasinan ve Melikgazi olarak iki ilçeye bölünmüş durumdadır.

İlin ilçeleri şunlardır; Melikgazi, Kocasinan, Akkışla, Bünyan, Develi, Felahiye, Hacılar, İncesu, Özvatan, Pınarbaşı, Sarıoğlan, Sarız, Talas, Tomarza, Yahyalı ve Yeşilhisar.

İldeki yerel yönetim birimlerinin dağılımı Tablo 14'de verilmektedir.

Tablo 14: Yerel Yönetim Kuruluşları

Kuruluşun Adı	Sayısı
Büyükşehir Belediyesi	1
İlçe Belediyesi	16
Kasaba Belediyesi	48
Köy	439

Kaynak : Kayseri Valiliği İl Brifing Raporu, 2001

Kayseri'deki belediye ve köylerin oluşları dağılımı ise Tablo 15'teki gibidir.

Tablo 15: Kayseri'de İlçelere Göre Belediye ve Köy Sayıları

İlçeler	Belediye	Köy	Mahalle
Büyükşchir	1	-	-
Kocasinan	9	41	51
Melikgazi	8	9	48
Akkışla	3	6	5
Bünyan	9	26	13
Develi	5	45	24
Felahiye	3	9	4
Hacılar	1	3	9
İncesu	3	13	10
Özvatan	2	4	5
Pınarbaşı	3	115	9
Sarıoğlan	6	19	3
Sarız	2	36	8
Talas	4	18	9
Tomarza	3	46	5
Yahyalı	2	28	12
Yeşilhisar	1	21	14
Toplam	65	439	229

Kaynak : Kayseri Valiliği, İl Mahalli İdareler Müdürlüğü

Kayseri'de merkezi yönetim bağlı kuruluşlar ile 65 belediye olmak üzere 145 kamu kuruluşu, kamu hizmetlerini yürütmektedir. Bunlardan 17'si Bölge Müdürlüğü olarak örgütlenmiştir.

4. KAYSERİ İLİ'NİN SOSYAL VE EKONOMİK YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Sosyal Sektörler

4.1.1. Nüfus Yapısı

2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Kayseri İli'nin toplam nüfusu 1.060.694'tür. Toplam nüfusun 732.410'u şehirlerde, 328.284 kişi ise köylerde yaşamaktadır. İlçeler arasında Kocasinan İlçesi 321.032 nüfusu ile ilk sırayı alırken, Akkışla İlçesi 9.897 nüfusu ile son sırada yeralmaktadır. Kayseri İli Türkiye toplam nüfusunun (67.844.903), yüzde 1,56'lık bir bölümünü oluşturmaktadır.

Toplam nüfusun yüzde 69'u kentsel alanlarda yaşamaktadır. Türkiye genelinde yüzde 65,01 olan şehirleşme oranı, İç Anadolu Bölgesi'nde yüzde 69,22'dir. Kayseri ili'nin oranı ülke ortalamasından yüksek, Bölge ortalamasından ise düşüktür.

Tablo 16: Kayseri İli ve İlçelerinin Toplam, Şehir ve Köy Nüfusları

İlçe Adı	Toplam	Şehir	Köy	Şehirleşme Oranı (%)
Kocasinan	321.032	272.933	48.093	85,00
Melikgazi	311.322	263.453	47.093	85,00
Akkışla	9.897	3.255	6.632	33,00
Bünyan	39.542	12.510	27.032	32,00
Develi	70.857	35.013	35.844	49,00
Felahiye	16.650	6.015	10.635	36,00
Hacılar	20.902	19.661	1.241	94,00
İncesu	22.616	8.406	14.210	28,00
Özvatan	10.513	7.105	3.408	68,00
Pınarbaşı	35.614	12.301	23.313	35,00
Sarıoğlan	27.702	5.245	22.556	19,00
Sarız	14.595	4.404	10.192	30,00
Talas	55.509	34.873	20.630	63,00
Tomarza	35.810	10.963	24.847	31,00
Yahyalı	43.203	22.665	20.538	52,00
Yeşilhisar	24.830	13.586	11.244	55,00
TOPLAM	1.060.694	732.410	328.284	69,00

Kaynak : DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları

İl'de 1990 yılı verileriyle ortalama hanehalkı büyüklüğü 5,04 ve Türkiye için bu değer 5,05'dir. Aradan geçen 11 yıllık dönemde bu oranın daha da küçüldüğü belirtilebilir. Hanehalkı büyüklüğü verisi Kayseri İli'nde aile yapısının büyük ölçüde modern çekirdek ailelerden oluştuğuna işaret etmektedir.

Kayseri İli nüfusu 1985-2000 yılları arasında şöyle bir gelişim izlemiştir.

1985 yılında 864.060 olan İl nüfusu, 1990 yılında 943.484'e, 2000 yılında ise 1.060.694'e yükselmiştir. 1985-1990 döneminde nüfus artış hızı binde 17,7 , 1990-2000 döneminde ise binde 10,6'dır.

Onbinden fazla nüfuslu yerleşim birimleri kent olarak alındığında, Kayseri'nin kentleşme düzeyi 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına göre yüzde 64 olarak ortaya çıkmaktadır. Kayseri İli'nde 10 yerleşim yerinin nüfusu 10 bin ve üzerindedir. Bu yerlerin toplam nüfusu, yani kentli olan nüfus toplamı 697.970'tir.

Kent tanımında nüfus ölçütü yerine il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfus ölçütü kullanıldığında, kentleşme oranı yüzde 69'a ulaşmaktadır.

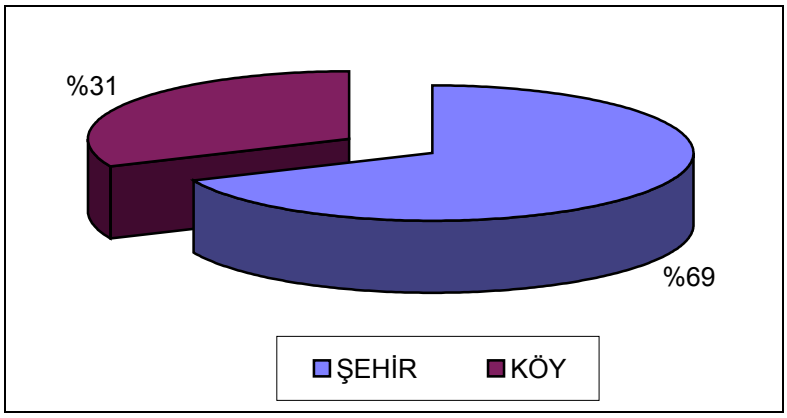

1960-2000 yılları arasındaki 40 yıllık sürede kentsel nüfus 161.340'tan 732.410'a çıkarak yaklaşık beş kat artmıştır. Kentsel nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise aynı dönemde yüzde 33'ten yüzde 69'a yükselmiştir.

Sayım yıllarına göre şehir ve köy nüfusları ile toplam nüfusa oranları aşağıdaki Tablo 17'de verilmektedir.

Tablo 17: Şehir ve Köy Nüfusları

Yıllar	Toplam	Şehir	Oran	Köy	Oran
1927	250 490	60 379	24.10	190 111	75.90
1935	310 458	71 344	22.98	239 114	77.02
1940	342 969	80 189	23.38	262 780	76.62
1915	370 089	86 474	23.37	283 615	76.63
1950	403 861	101 990	25.25	301 871	74.75
1955	422 010	128 262	30.39	293 748	69.61
1960	480 387	161 340	33.59	319 047	66.41
1965	536 206	191 221	35.66	344 985	64.34
1970	598 693	216 821	39.56	361 869	60.41
1975	676 809	295 582	43.67	381 227	56.33
1980	778 383	380 352	48.86	398 031	51.14
1985	864 060	488 556	56.51	375 504	43.46
1990	943 484	604 072	64.03	339 412	35.97
1997	974 035	681 791	70.00	292 244	30.00
2000	1 060 694	732 410	69.00	328 448	31.00

Kaynak : DİE Nüfus Sayımları

Türkiye'nin 1990-2000 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı binde 18,3 , il ve ilçe merkezlerinin yıllık nüfus artış hızı binde 27, bucak ve köylerin yıllık nüfus artış hızı binde 3,9 olarak gerçekleşmiştir.

İç Anadolu Bölgesinin ortalama yıllık nüfus artış hızı toplamda binde 15,92 , şehirlerde binde 22,69 ve köylerde binde 2,2 olarak gerçekleşmiştir.

Kayseri'nin sonuçlara göre toplam nüfusu 1.060.694, şehir nüfusu 732.419 ve köy nüfusu ise 328.284 olarak gerçekleşmiştir. Yıllık nüfus artış hızı toplamda binde 10,60 , şehirde binde 17,40 ve köyde binde –2,89 olarak gerçekleşmiştir. Nüfus yoğunluğu km^2'ye 62 kişidir.

Bu veriler değerlendirildiğinde; Kayseri'nin il genelinde nüfus artış hızlarının Türkiye ortalamasının ve İç Anadolu Bölgesinin oldukça altında kaldığı görülmektedir. Özellikle köyler nüfusu Türkiye ve İç Anadolu Bölgesinde küçük oranlı da olsa artarken, (Türkiye ortalama binde 3,9) Kayseri'de köyler nüfusu azalmaktadır (binde –2,89). 1990 sayımında köyler nüfusu Kayseri'de 338.090 iken, 2000 sayımında 328.448'e düşmüştür. On yılda onbin kişi azalmıştır. Bu durum Kayseri'de kırsal kesimin gerilediğinin göstergelerinden biri olmaktadır.

İl merkezlerinin nüfus büyüklükleri bakımından sıralanışına bakıldığında Kayseri il merkezi 524.818 kişilik nüfusuyla Türkiye'de 11. sırada gelmektedir. İl Merkezinin yıllık nüfus artış hızı binde 20,91' dir. Buna göre Kayseri il merkezi

Kayseri il ortalamasının üzerinde nüfus artış hızına sahiptir. Kayseri il merkezindeki yığılma devam etmektedir.

Kayseri'de ilçe merkezi nüfusunda azalma yaşanan ilçeler ve oranlarına bakıldığında binde olmak üzere; Sarız –19,47 , Felahiye –9,6 , Özvatan –8,29 , Bünyan -7,89 ve Tomarza –3,59 ilçe merkezlerinde nüfusun azaldığı görülmektedir. Nüfusu pozitif olarak artan ilçeler ise Melikgazi (81,09) (merkez ilçe), Talas (27,21) , Hacılar (17,89) , Yeşilhisar (13,45) , Kocasinan (12,38) (merkez ilçe), Yahyalı (11,00), İncesu (7,96) , Develi (7,19) , Sarıoğlan (7,00) şeklinde sıralanmaktadırlar.

Kayseri köy ve kasabaların durumları daha da kötü durumdadır. Pınarbaşı -43.69, Sarız -32.82, Özvatan -19.50, Akkışla -13.94, Yahyalı –12,36 , Yeşilhisar -11,66 , Develi –11,28 , Bünyan –8,81 oranında yıllık nüfus azalmasına uğrayan ilçeler olmuştur. Merkez ilçe konumundaki Melikgazi (55,78) , Kocasinan (10,75) ve il merkezine çok yakın mesafedeki Hacılar (9,50) ilçesi köy ve kasaba nüfusunda belirgin artışlar yaşanmıştır.

Kentleşme; düzeyinin yüksek olduğu yerler Kayseri İl Merkezi (Kocasinan ve Melikgazi İlçeleri) ile Hacılar, Develi ve Talas ilçe merkezleridir. Kimi ilçelerde nüfus azalırken bazılarında ise her geçen yıl artmaktadır.

Kentleşme itici, iletici ve çekici güçlerin etkisi altında oluşan ve değişen bir nüfus hareketidir. İtici etmenlerin başında, kırsal alanlarda ekonomik, sosyal ve kültürel imkanların kısıtlılığı gelmektedir. İletici etmenler, köyünden kopan nüfusu kentlere, il ve ilçe merkezlerine taşıyan ulaşım araçlarındaki ve imkanlarındaki gelişmedir. Çekici etmenler ise, köyünden ayrılan ya da ayrılmaya hazır bulunanları il ve ilçe merkezlerine çeken kentsel ekonomik ve toplumsal etmenlerdir.

Kayseri’de nüfusun il ve ilçe merkezlerinde yoğunlaşması üzerinde bütün bu etmenlerin değişik ölçülerde rolü vardır. Örneğin Pınarbaşı ve Sarız yöresinden olan nüfus göçünde tarım kesimindeki ekonomik koşullarda yeralan değişikliklerin önemli etkisi bulunmaktadır. Tarımda verimin düşüklüğü, tarımsal gelirin azlığı, tarım topraklarının aşırı derecede parçalanmış olması, hava şartlarının tarıma elverişsizliği gibi etmenler bu bölgeden büyük oranda nüfus göçüne neden olmuştur.

Nüfusun il merkezinde, Develi, Hacılar ve Talas ilçelerinde toplanmasının bu yerlerdeki sanayi ile yakın ilgisi vardır. Çünkü il sınırları içerisindeki sanayi kuruluşları il merkezi ve civarında yoğunlaşmıştır.

2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre; Kayseri İli nüfusunun yarısı erkek, yarısı kadın nüfustan oluşmaktadır. Bu durum, hemen hemen bütün sayımlarda benzerlik göstermektedir. 2000 yılında 1.060.694 olan il nüfusunun 529.767'si, bir başka deyişle yüzde 49'u erkek nüfus, 530.927'si yani yüzde 50,05'i ise kadın nüfustur. Bu oranların diğer sayımlardaki durumu Tablo 18'de verilmektedir.

Tablo 18: Sayım Yılları ve Cinsiyete Göre İl Nüfusu ve Oranı

Sayım Yılı	Toplam	Erkek	Oran(%)	Kadın	Oran(%)
1927	250 490	119 987	47.91	130 503	52.09
1935	310 458	149 737	48.22	150 721	51.78
1940	342 969	167 373	40.80	175 596	51.20
1945	370 089	183 775	49.65	186 314	50.35
1950	403 861	200 929	49.75	202 932	50.25
1955	422 010	210 707	49.92	211.303	50.08
1960	480 387	241 655	50.30	238 732	49.70
1965	536 206	266 972	49.78	269 234	50.22
1970	598 693	293 904	49.09	304 789	50.91
1975	676 809	242 613	50.62	334 196	49.38
1980	778 383	389 220	50.01	389 163	49.99
1985	864 060	430 545	49.82	433 515	50.18
1990	943 484	471 874	50.01	471 610	49.99
2000	1 060 694	529 767	49.95	530 927	50.05

Kaynak: DİE Nüfus Sayımları

2000 Yılı Genel Nüfus Sayımına göre 6 yaş ve üzeri nüfusun yüzde 92'si okuma-yazma bilmektedir. Okuma yazma bilenlerin yüzde 53,4'ünü erkek nüfus oluşturmaktadır. Okuma yazma bilmeyen yüzde 8'lik nüfusun yüzde 80'ini kadınlar oluşturmaktadır.

Tablo 19: Kayseri'de Okuma-Yazma Durumu

Okuma-Yazma Durumu	Toplam	Erkek	Kadın
Okuma-Yazma Bilen	829 572	443 193	386 379
Okuma-Yazma Bilmeyen	103 606	21 288	82 398
Genel Toplam	933 290	464 487	468 803

Kaynak: DİE 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı

Okur-yazar nüfusun 185.246'sı ilkokul mezunu, 3.071'i ilköğretim mezunu, 35.538'i ortaokul, 57.471'i lise ve dengi ve 32.456'sı yüksek öğretim mezunudur.

4.1.2. Eğitim-Öğretim ve Kültürel Altyapı

Kayseri İli'nin bellibaşlı eğitim göstergeleri itibariyle durumu şöyledir:

1997-1998 yılı verileriyle İl'deki okullaşma oranları nisbi olarak yüksektir. Zira, ilköğretimde okullaşma oranı yüzde 96,3 (İç Anadolu Bölgesi'nde yüzde 88,4 ; Ülke'de yüzde 86,7), ortaöğretimde yüzde 64 (Ülke'de yüzde 55,9), yüksek öğretimde ise yüzde 15'dir (Ülke'de yüzde 22,6). Eğitim göstergeleri itibariyle Kayseri İli, yüksek öğretimde okullaşma oranı dışında Türkiye ortalamalannın üzerindedir.

4.1.2.1. Eğitim-Öğretim

4.1.2.1.1. İlk ve Orta Öğretim

İl'de 2001-2002 öğretim yılında eğitim öğretim hizmeti verilen ilköğretim okullarının sayısal dağılımı aşağıdaki Tabloda yeralmaktadır:

Tablo 20: İlköğretim

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Anaokulu ve Sınıfı	140	165	4187
İlköğretim Okulu (Kamu)	541	6264	172228
İlköğretim Okulu (Özel)	14	272	3557
Toplam	**695**	**6701**	**179972**

Kaynak: Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü (2001-2002)

İl'de bulunan toplam 695 İlköğretim okulunda (1. ve 2. kademe) 6701 öğretmen görev yapmakta, toplam 179.972 öğrenci öğrenim görmektedir. Taşımalı eğitim kapsamında il genelinde 235 köyde 4357 öğrenci eğitim görmektedir. Taşımalı eğitim nedeniyle 152 köy okulu kapalı durumdadır.

İlde toplam 111 ortaöğretim okulu bulunmaktadır. 2001-2002 öğretim yılında, bu okullarda 42.877 öğrenci öğrenim görmekte, 2.614 öğretmen görev yapmaktadır. Tablo 21'de, orta öğretim okullarında; okul, öğretmen ve öğrenci sayıları verilmektedir.

Tablo 21: Orta Öğretim Okulları

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Genel Lise	29	854	21922
Anadolu Lisesi	9	211	3269
Anadolu Öğretmen Lisesi	2	21	455
Anadolu Ticaret Lisesi	1	27	447
And.Otelc.ve Turizm Mes.Lis.	1	20	108
Anadolu Teknik Lisesi	3	12	333
Fen Lisesi	1	27	263
Çok Programlı Lise	13	196	2953
Özel Lise	9	149	1187
End.Mes.Lis.ve Teknik Lise	12+4	557	5920
İmam-Hatip Lisesi	13	260	2147
Anadolu İmam-hatip Lisesi	2	51	546
Ticaret Lisesi	5	108	2083
Kız Meslek Lisesi	5	107	943
Anadolu Kız Meslek Lisesi	1	2	147
Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	1	12	154
Toplam	**111**	**2614**	**42877**

Kaynak: Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü (2001)

Son yıllarda Kayseri'de, ilkokullar hariç diğer okullardaki öğrenci ve okul sayısında artış yaşanmıştır. Diğer yandan, ilköğretimin 5 yıldan 8 yıla çıkarılması ve dolayısıyla ilkokul ve ortaokulların birleştirilmesi nedeniyle ilkokul sayıları azalmaktadır.

Ortaöğretim düzeyinde vakıf, dernek ve özel şahıslar tarafından işletilen 37 öğrenci yurdu bulunmaktadır. Toplam 2.476 öğrenci bu yurtlarda kalmaktadır.

Tablo 22: Orta Öğretim Yurtları

Sahibi	Yurt Sayısı	Kapasitesi	Barınan Öğrenci Sayısı
Vakıf	4	786	440
Dernek	15	1.531	893
Özel Şahıslar	18	1.763	1.143
Toplam	**37**	**4.080**	**2.476**

Kaynak: Kayseri Valiliği İl Brifing Raporu, 2001

Eğitim alanında Kayserili hayırseverlerin maddi ve manevi destek ve katkıları oldukça yüksektir. Milli Eğitim Bakanlığının yaptığı tespitlere göre ülke çapında yapılan sıralamada Kayseri "birinci" sıradadır.

1995-2001 yılları arasında, hayırsever katkısıyla gerçekleştirilen eğitim yatırımları Tablo 23'te yeralmaktadır.

Tablo 23: Hayırseverlerin Eğitim ve Öğretime Katkıları

Yılı	İlköğretim		Ortaöğretim	
	Okul Sayısı	Derslik Sayısı	Okul Sayısı	Derslik Sayısı
1996	6	47	3	48
1997	6	82	-	-
1998	12	243	-	-
1999	8	104	-	-
2000	11	126	2	31
2001	4	53	3	55

Kaynak: Kayseri Valiliği İl Brifing Raporu, 2001

Tablodan anlaşılacağı üzere Kayseri'de ilk ve ortaöğretimde fiziki yapılaşmada hayırseverler tarafından yaptırılan binalar oldukça önemli bir yer tutmaktadır. İl'de eğitim kalitesinin yükselmesi ve okullaşma oranının artmasında hayırseverler tarafından yaptırılan okulların önemi büyüktür.

Kayseri'de Milli Eğitim Bakanlığı dışında Sağlık Bakanlığı'na bağlı Kayseri, Bünyan ve Develi'de 3 sağlık meslek lisesi ile Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak bir Polis Meslek Yüksek Okulu bulunmaktadır.

4.1.2.1.2. Yüksek Öğretim

İlde yükseköğrenim kuruluşu olarak Erciyes Üniversitesi bulunmaktadır. Erciyes Üniversitesinin temelini 1969 yılında Hacettepe Üniversitesine bağlı olarak kurulan Kayseri Gevher Nesibe Tıp Fakültesi oluşturmaktadır. Daha sonra yine aynı üniversiteye bağlı olarak İşletme Fakültesi kurulmuş ve 1978 yılında da bu fakülteler 2175 sayılı kanunla kurulan Kayseri Üniversitesini oluşturmuştur. 1982 yılında ise Erciyes Üniversitesi adını almıştır.

Yükseköğrenimde 2001-2002 öğretim yılında öğrenci sayısı toplamı 22.040'tır.

Üniversitede 166 profesör, 89 doçent, 215 yardımcı doçent, 578 araştırma görevlisi, 167 öğretim görevlisi, 65 uzman, 168 okutman, 34 yabancı uyruklu öğretim elemanı olmak üzere toplam 1482 öğretim üyesi görev yapmaktadır.

Fakülte ve Yüksekokullar

Erciyes Üniversitesine bağlı olarak 12 fakülte bulunmaktadır. Bunlardan 8'i Kayseri'de, 3'ü Yozgat'ta, 1'i de Nevşehir'de bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla;

Tıp Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Mimarlık Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Veteriner Fakültesi, Yozgat İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yozgat Fen-Edebiyat Fakültesi, Yozgat Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Nevşehir İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'dir.

Onüçüncü fakülte olarak Kayseri'de Eğitim Fakültesi'nin kurulması kararı alınmıştır.

Erciyes Üniversitesine bağlı 13 yüksekokul vardır. Bunlardan dördü Kayseri dışında olup, üçü Nevşehir'de diğer ikisi ise Yozgat'tadır. Bunlar;

Kayseri Meslek Yüksek Okulu, Safiye Çıkrıkçıoğlu Meslek Yüksek Okulu, Halil Bayraktar Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Atatürk Sağlık Yüksek Okulu, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu, Sivil Havacılık Meslek Yüksek Okulu, Kocasinan Meslek Yüksek Okulu, Yabancı Diller Yüksek Okulu, Yozgat Meslek Yüksek Okulu, Yozgat Sağlık Yüksek Okulu, Nevşehir Sağlık Yüksek Okulu, Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu, Nevşehir Meslek Yüksek Okulu'dur.

Araştırma Merkezi ve Enstitüler

Erciyes Üniversitesi bünyesinde 8 araştırma ve uygulama merkezi ile 4 enstitü bulunmaktadır. Bunlar;

Atatürk İlkeleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Bilgisayar Bilimleri Uygulama ve Araştırma Merkezi, Çevre Koruması Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yüksek İrtifa Spor Bilimleri Araştırma Uygulama Merkezi, Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırma Uygulama Merkezi, Türk Dünyası Araştırmaları Merkezi, Enerji

Dönüşümleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Teknoloji Araştırma Uygulama Merkezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü'dür.

Üniversitelerin kentlerin sosyal ve ekonomik hayatına canlılık kattığı bir gerçektir. Özellikle Tıp Fakültesi Kayseri dışındaki yakın il ve ilçelere de hizmet sunmaktadır. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Mühendislik Fakültesi ve Meslek Yüksek Okullarının İl'in sosyal ve ekonomik hayatına katkısı büyüktür. Sanayi kuruluşlarının idari ve teknik eleman ihtiyaç ağırlıklı olarak bu okullardan mezun Kayseri'de ikamet eden insanlardan karşılanmaktadır.

Yine İl'in doğal tarihi, kültürü ile ilgili olarak Fen-Edebiyat, Güzel Sanatlar, Mimarlık Fakültelerinin yetiştirdiği elemanlar, yaptıkları araştırmalar ve yayınlarla katkı sağlamaktadır.

Tıp Fakültesi ise İç Anadolu bölgesinde Kayseri dışındaki yakın il ve ilçelere de hizmet sunmaktadır.

Ziraat Fakültesi ile Hukuk Fakültesinin açılması yönünde girişimler vardır. Ayrıca ilçelerde, ilçelerin yöresel ve ekonomik özelliklerine uygun yüksek okulların açılması için önceki yıllardan beri yoğun talepler olmaktadır. Ancak, üniversite yönetimi gerek öğretim kadrosu, gerek fiziki yapı ve finansman yetersizliği nedeniyle bu taleplere olumlu bakmamaktadır. Yakın bir gelecekte ilave edilecek ünitelerle Tıp Fakültesi'nin daha modern ve gelişmiş tekniklerle hizmet vermesi beklenmektedir.

Yükseköğretim Öğrenci Yurtları

İlde Kredi ve Yurtlar Kurumu'na bağlı 2 yüksek öğrenim öğrenci yurdu bulunmaktadır. Bu yurtlardan 1'i kız yurdu, diğeri erkek öğrenci yurdudur.

Erkek ve kız öğrenciler bakımından yurt kapasitesi yeterlidir. Erkek öğrenci yurdunda 1047 öğrenci, kız yurdunda ise 1274 öğrenci barınmaktadır. Şu anda Kayseri'de yurt sorunu bulunmamaktadır.

4.1.2.1.3. Yaygın Eğitim

Yaygın eğitim çalışmaları, olgunlaşma enstitüsü, halk eğitim merkezleri, çıraklık eğitim merkezleri, özel kurs ve dersaneler bünyesinde sürdürülmektedir.

İlde 16 halk eğitim merkezi, 8 çıraklık eğitim merkezi ve 41 özel dershane bulunmaktadır. Yaygın eğitim veren okul ve merkezler ile kursiyer sayıları Tablo 24'te yeralmaktadır.

Tablo 24: Yaygın Eğitim Okulları

Okul-Merkez Türü	Sayısı	Öğretmen Sayısı	Kursiyer Sayısı
Olgunlaşma Enstitüsü	1	33	2.050
Halk Eğitim Merkezi	16	52	10.561
Çıraklık Eğitim Merkezi	8	100	4.270
Özel Eğitim	4	27	289
Özel Dershaneler	41	396	11.100
Özel Kurslar (Ö.M.T.S.K. Dahil)	57	170	11.065
Toplam	**127**	**778**	**39.335**

Kaynak: Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü (2001-2002)

4.1.2.2. Gençlik ve Spor

Kayseri'de 3 profesyonel lig kulübü ile birlikte toplam 114 spor kulübü vardır. Futbolda ikinci lig A kategorisinde Kayserispor ve Erciyesspor ile üçüncü lig 3. Grupta Kayseri Elektrik Spor profesyonel ligde yer alan spor kulüpleridir.

Kayseride 1.Amatör Kümede 36, 2.Amatör Kümede 39 kulüp bulunmaktadır. Basketbol liginde 12, Voleybol liginde 11, Hentbol liginde 8 takım mücadele etmektedir. Ayrıca 6 adet kayak kulübü faaliyet göstermektedir.

Kayseri'de futbol hariç 31 branşta 1406'sı erkek, 691'i kız toplam 2097 lisanslı sporcu bulunmaktadır. Futbolda 5575 lisanslı sporcu vardır. Ayrıca, ildeki antrenör sayısı 377, hakem sayısı ise 524'tür. İl'de her kesimden spora olan ilgi her geçen yıl artmaktadır. Branşlar avcılık-atıcılık, Boks, Güreş, Kayak, Yüzme, Satranç, Biriç, Bilardo, Atletizm, Jimnastik, Halter, Masa tenisi, Tekvando, Vücut Geliştirme, Tenis, Basketbol, Dağcılık, Hentbol, Okçuluk, Badminton, Özürlüler, Bisiklet, Futbol, Judo, Voleybol, İzcilik, Karate, Üniversiteler, Geleneksel spor ve Herkes İçin Spor branşlarıdır.

Kayseri'de spora olan ilgi hemen her yaşta artmaktadır. Profesyonel spor kulüplerinin futbol dışında diğer branşlarda da ortaya çıkması, amatör spor kulüplerinin her geçen yıl sayıca artması, yaşam boyu spor sebebiyle her yaştan insanın günlük yürüyüş, koşu, jimnastik vb. etkinliklere katılması spora olan ilginin arttığını göstermektedir.

Profesyonel liglerde futbol 2 ve 3. liglerindeki takımlar dışında mücadele eden takımlardan deplasmanlı bayanlar voleybol 2. liginde KARSU Moluspor, deplasmanlı bölgesel bayanlar voleybol liginde Sağlıkspor, deplasmanlı bölgesel basketbol ve voleybol liginde Melikgazi Belediyespor ve Erciyes Üniversitespor, satranç 1. liginde Yeni DSİspor, 2. liginde Erciyes Üniversitespor ve Kayseri TED Kolejispor, 3. liginde Melikgazi Belediyespor, bayanlar masa tenisi 3. liginde Yeni DSİ Spor, erkekler masa tenisi 3. liginde Gençlikspor, kulüplerarası kros liginde KARSU Moluspor, deplasmanlı basketbol liginde Kayseri Sağırspor bulunmaktadır.

Spordaki çeşitliliğin profesyonel liglerde yer alacak aşamaya gelmiş olması Kayseri'de spora olan ilginin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

4.1.2.3. Kültürel Altyapı

Kayseri'nin artan nüfusu ile kültürel hayatı arasında dengeli bir gelişme yoktur. Kültürel yaşam açısından Kayseri'nin oldukça sönük kaldığı görülmektedir. Erciyes Üniversitesi her ne kadar kendi bünyesinde bir çok sosyal ve kültürel etkinlikler gerçekleştiriyor olsa da, üniversite dışında oldukça sınırlı kalmaktadır.

İlde örenyerleri ve müze ziyaretçisi sayısında önemli bir düşme görülmektedir. Bu durum Kayseri'nin turizm açısından oldukça cazip olan Kapadokya Bölgesi'ne çok yakın olmasına rağmen turist çekemediğini göstermektedir.

Müzeler

İlde üç önemli müze vardır. Arkeoloji, Etnografya ve Tıp Tarihi müzesi isimleriyle anılan bu müzelerden başka Sultansazlığı'ndaki Kuş müzesi küçük olmakla beraber dördüncü müze olarak anılabilir. Ayrıca 1988 yılından beri Atatürk Konağı olarak hizmet veren bina, 1998 yılında Atatürk Müzesi olarak düzenlenmiştir. Böylece ildeki toplam müze sayısı 5'e ulaşmıştır.

Tablo 25: Müzeler

Müzenin Adı	Eser Sayısı	2001 Yılında Gezen Kişi Sayısı
Atatürk Müzesi	41	12.554
Arkeoloji Müzesi	8.680	11.161
Etnografya Müzesi	2.229	4.611
Tıp Tarihi Müzesi	38	28.287
Sultansazlığı Kuş Müzesi	50	300
Toplam	**11.038**	**56.913**

Kaynak: Kayseri Valiliği, İl Brifing Raporu 2001.

Müzelerde yukarda belirtilen eserlerin dışında 19.302 adet sikke, 117 adet tablet, 266 adet mühür ve mühür baskısı, 84 adet arşiv vesikası olmak üzere toplam 19.769 adet eser mevcuttur.

Arkeoloji Müzesi, 1929 yılında Hunat medresesinde açılmış ve 1969 yılında Melikgazi ilçesinde Gültepe mahallesinde bulunan bugünkü binasına taşınmıştır. Çeşitli çağ ve uygarlıklara ait toplam 25.795 adet eser sergilenmektedir.

Etnografya Müzesi, 1983 yılında Hunat medresesinin içinde açılmıştır. Toplam 2229 adet eser yer almaktadır.

Tıp Tarihi Müzesi, Selçuklu sultanı İkinci Kılıçaslan'ın kızı Gevher Nesibe Sultanın vasiyeti üzerine kardeşi Gıyaseddin Keyhusrev tarafından 1205 yılında Anadolu'nun ve Avrupa'nın ilk tıp okulu ve hastanesi olarak yaptırılmıştır. Bugün müze olarak kullanılmaktadır. Bu müzede ilaç yapımında kullanılan aletler, reçetelerden örnekler, tıbbi kitap ve dokümanlarla, çeşitli tıbbi araç-gereçler ve hasta ile akıl hastalarını iyileştirici çeşitli mekanları içeren odalar yer almaktadır.

Sultansazlığı Kuş Müzesi, Yeşilhisar ilçesinin Ovaçiftliği köyünde bulunmaktadır. Sultansazlığı Kuş Cenneti adı da verilen Erciyes Dağının güneyinde Yahyalı, Develi ve Yeşilhisar ilçesi sınırları içerisinde yer alan sulak bölgede yaşayan kuş türlerinin sergilendiği bir müzedir.

Örenyerleri

Kayseri'de Soğanlı ve Kültepe Örenyeri olmak üzere iki önemli örenyeri bulunmaktadır. 2001 yılında toplam 13.785 kişi buraları ziyaret etmiştir.

Kütüphaneler

İl merkezi ve ilçelerde Kültür Müdürlüğüne bağlı toplam 28 kütüphane bulunmaktadır. Büyükşehir Belediyesinin ve Kocasinan Belediyesinin açmış oldukları kütüphanelerle birlikte bu sayı 30'u bulmuştur.

İl Kültür Müdürlüğüne bağlı Kütüphanelerdeki kitap sayıları Tablo 26'da verilmektedir.

Tablo 26: Kütüphaneler

Kütüphane Adı	Kitap Sayısı
Halk Kütüphanesi	252.457
Çocuk Kütüphanesi	9.501
Toplam	**258.644**

Kaynak: Kayseri Valiliği, İl Brifing Raporu, 2001.

Sinema, Tiyatro, Sanat Galerisi

Kayseri'de son yıllarda sinemaların çoğu kapanmıştır. Şu anda il merkezinde 2 adet sinemada 8 salon bulunmaktadır. İldeki sinema, tiyatro ve sanat galerisi sayısı ile buradaki etkinlikler Tablo 27'de verilmektedir.

Tablo 27: Sinema, Tiyatro, Sanat Galerisi

Yer	Sayısı	Kapasitesi	Yararlanan Sayısı
Sinema	2	903	92 000
Tiyatro	1	600	15 000
Sanat Galerisi	1	80	11 734

Kaynak: Kayseri Valiliği, İl Brifing Raporu, 2001.

Basın ve Yayın Organları ile Matbaalar

İlde yayınlanan gazete ve dergiler Kayseri'nin kültürel ve aktüel yaşam konusunda önemli fikirler vermektedir. Ulusal basın ve yayın organlarının yanında yerel basım ve yayın organlarının yaygınlığı bu bakımdan önemlidir. Ancak okur ve izleyici açısından aynı görüşü ileri sürmek imkansızdır. Çünkü 4 yerel TV ve çok sayıda yerel gazetenin izleyici ve okur sayısı yeterli değildir.

İl'de yayınlanan gazetelerin periyodu, trajı, baskı ve yayın turu ile ilgili bilgiler Tablo 28'de verilmektedir.

Tablo 28: İl'de Yayınlanan Gazete ve Dergiler

Yayın Adı	Yeri	Periyodu	Trajı	Baskı	Yayın Türü
Kayseri Akın Günlük	Kayseri	Günlük	1000	Ofset	Gazete
Kayseri Anadolu Haber	Kayseri	Günlük	750	Ofset	Gazete
Yeni Kayseri	Kayseri	Günlük	2000	Ofset	Gazete
Develi	Develi	Haftalık	250	Fotokopi	Gazete
Kayseri Hakimiyet 2000	Kayseri	Günlük	500	Ofset	Gazete
Kayseri	Kayseri	Günlük	400	Ofset	Gazete
Kayseri Olay	Kayseri	Günlük	500	Ofset	Gazete
Millet	Kayseri	Günlük	100	Ofset	Gazete
Seyrani	Develi	15 Günlük	300	Ofset	Gazete
Develi İstiklal	Develi	15 Günlük	300	Ofset	Gazete
Süper Kayseri Ekspres	Kayseri	Aylık	2000	Ofset	Gazete
Ülker	Kayseri	Günlük	250	Ofset	Gazete
Kayseri Star	Kayseri	Günlük	500	Ofset	Gazete
Kayseri Gündem	Kayseri	Günlük	850	Ofset	Gazete
Erciyes	Kayseri	Günlük	185	Ofset	Gazete
Kayseri Ana Haber	Kayseri	Günlük	500	Ofset	Gazete
Büyük Kayseri	Kayseri	Günlük	1000	Ofset	Gazete
Bizim İncesu	İncesu	Aylık	100	Ofset	Gazete
Kayseri Ses	Kayseri	Haftalık	750	Ofset	Gazete
Kayseri Zambak	Kayseri	Haftada 3	4000	Ofset	Gazete
Yahyalı Yediveren	Yahyalı	Aylık	150	Ofset	Gazete
Hacılar Haber	Hacılar	Aylık	400	Ofset	Gazete

Kaynak: Kayseri Valiliği, İl Brifing Raporu, 2001.

İlde çok sayıda yayın yapan yerel radyo ve televizyon kuruluşu bulunmaktadır. Yerel televizyonlar Başak TV, Erciyes TV, Elif TV ve Kay TV olmak üzere 4 adettir.

İl Merkezi ve İlçe'lerde 20 özel radyo yayın yapmaktadır. Bunların bazıları Kayseri FM, 38 FM, Kayradyo, Anadolu FM, Gözde FM, Radyo Uzel, Kolej FM ve diğerleri.

İl merkezinde 93, ilçelerde 6 olmak üzere toplam 99 matbaa bulunmaktadır. Matbaalardan birisi İl Özel İdaresine ve diğeri Erciyes Üniversitesine ait kamu matbaasıdır.

Özel Kutlama Günleri

Kayseri'nin geleneksel ve kültürel yaşamında yerel kutlama günlerinin önemli rolü vardır. İl merkezinde ve hemen her ilçesinde yöresel kutlamalar her yıl periyodik olarak tekrarlanmakta ve sosyal, kültürel ve ekonomik yaşama canlılık

kazandırmaktadır. Kayseri'de mahalli özel kutlama günleri ve tarihleri Tablo 29'da verilmektedir.

Tablo 29: Özel Kutlama Günleri

Kutlamanın Adı	Tarihi	Yeri
Anadolu Fuarı	10 Temmuz-10 Ağustos	Kayseri
Aşıklar Bayramı	Eylül	Kayseri
Atatürk'ün Kayseri'ye Gelişi	19 Aralık	Kayseri
Dadaloğlu Kül. ve San. Şenliği	15-16 Eylül	Kayseri-Özlüce
Çilek-Kiraz Festivali	Haziran	Yahyalı
Kültür ve Sanat Haftası	7-13 Nisan	Kayseri
Mimarsinan Anma Günü	9 Nisan	Ağırnas
Pastırma Festivali	Eylül	Kayseri
Seyrani Şenlikleri	8-9 Eylül	Develi
Seyyid Burhaneddin An. Günü	24 Mart	Kayseri
Üzüm Festivali	Eylül	İncesu
Yoğurt Festivali	18 Mayıs	Akkışla
Erciyes Kar Şenliği	Ocak-Şubat	Erciyes
Atlı Yayla Şenliği	1 Temmuz	Erciyes
Sarız Kilim Festivali	19 Temmuz	Sarız
İncili Çavuş Kültür-Sanat Şen.	6 Ekim	Kayseri-İncili
Ahilik Kültür Haftası	10-16 Ekim	Kayseri
Yamula Patlıcan Festivali	Ağustos veya Eylül	Yemliha
Ağırnas Kültür ve Turizm Festivali	17-18 Ağustos	Ağırnas

Kaynak: Kayseri Valiliği İl Brifing Raporu (2001)

4.1.3. Sağlık

İl'in bellibaşlı sağlık göstergeleri itibariyle durumu şöyledir:

1999 yılı DİE verilerine göre ilde yatak başına 354 hasta düşmektedir (İç Anadolu Bölgesi ve Türkiye ortalamaları sırasıyla 311 ve 356'dır). Uzman doktor başına ise 2155 hasta düşmektedir (Bölge ve Türkiye ortalamaları sırasıyla 1414 ve 1934'tür). Pratisyen doktor başına düşen hasta sayısı Kayseri'de 2155 Bölgede 1414, Türkiye'de 1934'tür. Doktor başına düşen hasta sayısı itibariyle İl, Türkiye ve bölge ortalamalarının çok üzerinde seyretmektedir.

İl'de tam teşekküllü sağlık tesisleri bulunmakla beraber, Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi bünyesinde hizmete açılan hastaneler, Kayseri'de sağlık sektörünün gelişmesine katkı sağlamıştır.

Sağlık Hizmetleri

Kayseri'de sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığı'na bağlı kurumlarda, SSK Genel Müdürlüğü'ne bağlı kurumlarda, Erciyes Üniversitesi'nde, özel sağlık kuruluşlarında ve Askeri Hastanede yürütülmektedir. Bu kurumlara bağlı olarak toplam 19 hastane mevcuttur.

İl genelinde toplam 518 uzman hekim, 407 pratisyen hekim, 354 asistan doktor, 161 diş hekimi görev yapmaktadır. 1070 hemşire, 734 ebe, 1219 sağlık teknisyeni, 305 eczacı ve 215 sağlık memuru ile birlikte toplam 4983 sağlık görevlisi bulunmaktadır.

Yatak işgal oranı yüzde 60,7, bebek ölüm hızı binde 13'tür.

Sağlık Bakanlığına Bağlı Kurumlar

Sağlık Bakanlığına bağlı 12 hastane, 99 sağlık ocağı, 151 köy sağlıkevi, 237 Mahalle Sağlıkevi, 3 Verem Savaş Dispanseri ile 2 Ana Çocuk Sağlığı ve aile planlaması merkezi bulunmaktadır. Hastanelerin isimleri ile yatak kapasiteleri Tablo 30'da yeralmaktadır.

Tablo 30: Hastaneler

Hastane Adı	Yatak Kapasitesi
Kayseri Devlet Hastanesi	700
Göğüs Hastalıkları Hastanesi	125
Kayseri Doğumevi Hastanesi	125
Bünyan Devlet Hastanesi	50
Develi Devlet Hastanesi	100
Felahiye Devlet Hastanesi	25
Pınarbaşı Devlet Hastanesi	50
Sarız Devlet Hastanesi	25
Yahyalı Devlet Hastanesi	50
Yeşilhisar Devlet Hastanesi	25
Tomarza Devlet Hastanesi	25
İncesu Devlet Hastanesi	25
Toplam	**1325**

Kaynak: Kayseri Valiliği İl Brifing Raporu (2001)

SSK Sağlık Kuruluşları

Sosyal Sigortalar Kurumuna ait 1 hastane bulunmaktadır. Bölge hastanesi konumundadır. Niğde, Nevşehir, Kırşehir ve Yozgat'tan çok yoğun hasta gelmektedir.

310 yatak kapasitelidir. Bölge hastanesi olması nedeniyle yatak kapasitesi yeterli değildir. Bu nedenle yeni bir hastaneye ihtiyaç vardır.

Erciyes Üniversitesi Sağlık Kuruluşları

Erciyes Üniversitesine bağlı Gevher Nesibe Tıp Fakültesi hastanesi 869, Onkoloji Hastanesi 86, Organ Nakli Hastanesi 87 ve Diyaliz Hastanesi 90 yatak olmak üzere toplam 1 132 yatak kapasitesi bulunmaktadır. Onkoloji, organ nakli ve diyaliz hastaneleri Kayseri'li hayırseverlerce yaptırılarak üniversiteye kazandırılmıştır. Bu hastanelere de çevre illerden yoğun hasta gelmektedir.

Özel Hastaneler

Kayseri'de 5 özel hastane bulunmaktadır. Melikgazi A. Çeşmebaşı, Hayat Ömür, Kalp ve Güneş Hastanesi adıyla bilinen bu hastanelerde toplam 143 yatak bulunmaktadır.

Ayrıca; Kızılay Polikliniği ile birlikte 10 adet özel sağlık merkezi ve poliklinik bulunmaktadır.

23 Tıbbi tahlil laboratuarı, 1 adet böbrek taşı kırma merkezi, 24 röntgen teşhis laboratuarı, 204 özel muayenehane, 128 özel diş hekimliği, 275 özel eczane ve 11 ecza deposu, ilde bulunan diğer sağlık kuruluşlarıdır.

4.1.4. Sosyal Yardım Hizmetleri

Yetiştirme Yurtları ve Çocuk Yuvaları

İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı olarak 3 çocuk yuvası, 2 yetiştirme yurdu ve 1 Rehabilitasyon Merkezi bulunmaktadır. 0-18 yaş grubunda toplam 505 muhtaç çocuk korunma altındadır. Ayrıca 92 çocuk ise yer bulunmadığı için sırada beklemektedir. Yuva ve yurtların isimleri, yaş grubu ve kalan çocuk sayılarını içeren bilgiler Tablo 31'de verilmektedir.

Tablo 31: Yuva ve Yurtlar

Yuva-Yurdun Adı	Yaş Grubu	Kalan Çocuk	Sırada Bekleyen
Kayseri Çocuk Yuvası	0-6	83	12
Osman Düşüngel Çocuk Yuvası	7-12	124	15
Ahmet Baldöktü Çocuk Yuvası	7-12	86	10
Erkek Yetiştirme Yurdu	13-18	82	39
Kız Yetiştirme Yurdu	13-18	79	16
75.Yıl İstikbal Rehabilitasyon ve Aile Dan. Mrk.	0-18	51	-
Toplam		**505**	**92**

Kaynak: Kayseri Valiliği İl Brifing Raporu (2001)

Kreş ve Gündüz Bakımevleri

Kayseri'de 5 özel kreş ve gündüz bakımevi bulunmaktadır. Bu kreşler, toplam 168 çocuk kapasiteli olup, halen 168 çocuğa bakılmaktadır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları

İl merkezi ve ilçelerde olmak üzere 17 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı bulunmaktadır. Kayseri'de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca 2001 yılında 68.769 kişiye 3.2 trilyon lira yardım yapılmış olup, ayni ve nakdi olarak yapılan yardımların türü ve tutarları Tablo 32'de verilmektedir.

Tablo 32: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca Yapılan Yardımlar

(Milyar TL)

Yardımın Türü	Miktarı	
	Kişi Sayısı	Tutarı
Yiyecek Yardımı	11.432	502,3
Giyecek yardımı	7.912	55,3
Yakacak yardımı	13.275	897,1
Sağlık Yardımı	7.528	463,9
Eğitim Yardımı	21.554	846,7
Geçimini Temin	190	18,8
Burs ve Para	6.848	382,2
TOPLAM	**68.769**	**3.166,3**

Kaynak: Kayseri Valiliği İl Brifing Raporu (2001)

4.1.5. Sosyal Güvenlik

Emekli Sandığı

Kayseri'de Emekli Sandığı'na bağlı olarak 2001 yılı sonu itibariyle 27.567 kişi çalışmakta olup, toplam 17.151 kişi aylık almaktadır. Ayrıca 2022 Sayılı Kanuna göre 15.606 kişi aylık almaktadır. Emekli Sandığı'ndan aylık alanların dağılımı Tablo 33'de verilmektedir.

Tablo 33: Emekli Sandığına Bağlı Aylık Alanlar

Aylık Alanlar	Sayısı
Emekli	10.476
Adi malül	280
Görev Malülü	160
Emekli Dul ve Yetimleri	4.537
Adi Malül Dul ve Yetimleri	286
Görev Malülü Dul ve Yetimliği	770
Vatani Hizmet ve Madalya Aylığı	642
Toplam	**17.151**

Kaynak: Kayseri Valiliği İl Brifing Raporu (2001)

Sosyal Sigortalar Kurumu

SSK'na bağlı olarak 80.616 sigortalı çalışmakta olup, 68.318 kişi emekli aylığı almaktadır. Sosyal Sigortalar Kurumu'ndan aylık alanların dağılımı Tablo 34'de verilmektedir.

Tablo 34: SSK'dan Emekli Aylığı Alanlar

Aylık Alanlar	Sayısı
Malül Aylığı Alanlar	1.847
Yaşlılık Aylığı Alanlar	46.309
Ölüm Aylığı Alanlar	17.971
Sürekli İşgöremez Olanlar	798
Ölüm Hak Sahipleri	1.393
İş Kazası Alanlar	-
Toplam	**68.318**

Kaynak: Kayseri Valiliği İl Brifing Raporu (2001)

Bağ-kur

Bağ-kur'da toplam 85.130 kişi sigortalı bulunmaktadır. Ayrıca 23.663 kişi aylık almaktadır. Bağ-kur'dan aylık alanların dağılımı Tablo 35'de verilmektedir.

Tablo 35: Bağ-Kur'dan Aylık Alanlar

Aylık Alanlar	Sayısı
Yaşlılık Aylığı	13.334
Malüllük Aylığı	298
Dul ve Yetim Aylığı	10.031
Toplam	**23.663**

Kaynak: Kayseri Valiliği İl Brifing Raporu (2001)

4.2. Ekonomik Sektörler

4.2.1. Tarım Sektörü

4.2.1.1. Genel Bilgiler

İç Anadolu Bölgesinin doğusunda Orta Kızılırmak bölümünde yeralan Kayseri İlinin yüzölçümü 1.691.749 hektardır. İlin yüzeysel görünümü, sıra dağlar ve derin vadilerle yarılmış yüksek yaylalar ve geniş ovalardan ibarettir.

İlde 88.153 çiftçi ailesi mevcuttur. İl nüfusunun yüzde 46'sı tarımla uğraşmaktadır. Geçen yıllara kıyasla tarımla uğraşan nüfusta azalma gözlenmektedir. Genelde, köylerden şehir merkezlerine göçler devam ettiği için tarımla uğraşan nüfus sürekli azalmaktadır.

Köylerden şehirlere göçün nedenleri arasında, köy yerleşim alanlarında tarım alanlarının yeterli olmayışı, tarımsal verimliliğin düşüklüğü, mevcut tarım potansiyelinin aile işgücü istihdamı ve geçimini sağlayacak miktarda bulunmayışı, tarımsal gelirlerin düşük oluşu gibi nedenler yer almaktadır.

4.2.1.1.1. Arazilerden Faydalanma

İl arazi varlığının yarıya yakını, tarım alet ve makinaları ile işlenebilir "kültür arazisi" özelliği göstermektedir. Bununla birlikte çayır ve mera arazisi de büyük bir alan kaplamaktadır. İlde yoğun dağlık alanların bulunması ve geniş çorak arazilerin varlığı tarım dışı alanların da geniş yer tutmasına neden olmaktadır.

4.2.1.1.2. Tarım Alanları

İl'de toplam tarım alanı 670.584 hektardır. Bu alanın büyük bir kısmını kuru tarım alanı teşkil etmektedir. Sulu ve kuru tarım alanlarının dağılımı Tablo 36'da verilmektedir.

Tablo 36: Kuru ve Sulu Tarım Alanları Dağılımı

Kuru Tarım Alanı (Ha)		Sulu Tarım Alanı (Ha)		Toplam (Ha)
Tarla	Bağ-Bahçe	Tarla	Bağ-Bahçe	
583.408	1676	80.470	5030	670.584
%87	%0.3	%11.7	%1	%100

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü (2001)

(a) Kuru Tarım Alanlarının Özellikleri

İlde kuru tarım alanları, akarsulardan uzak ve yeraltı suyu bulunmayan yerlerde bulunmaktadır. Genelde, meyilli araziler ve dağ yamaçlarında yeralmaktadır.

Kuru tarım alanları Pınarbaşı, Tomarza, Develi, Kocasinan, Talas, Bünyan, Sarıoğlan, Felahiye ilçelerinde yaygındır. Bu alanlar, Kızılırmak ve Zamantı ırmağının geçtiği yerlerde ve yeraltı suyu bakımından zengin Develi ve Sarımsaklı ovalarında yeralmaktadır.

İl'de yeni sulama amaçlı yatırımların tamamlanmasıyla birlikte bu tür kıraç alanlar sulanabilen tarımsal alanlara dönüşebilecektir. Bu nedenle tarımsal sulama, kırsal kesimin kalkınmasında önemli bir rol oynayacaktır.

(b) Sulu Tarım Alanlarının Özellikleri

Sulu tarım alanları genelde çöküntü ve alüvyol ovalarda bulunmaktadır. Develi ve Sarımsaklı ovalarını teşkil eden bu ovalar, yeraltı ve baraj sulaması yönünden zengindirler.

Sulanan arazilerde, ağırlıklı olarak şeker pancarı, çerezlik ayçiçeği ve kuru fasülye ziraatı yapılmaktadır. Buğday, şeker pancarı ve kuru fasülye ile münavebeli olarak üretilmektedir. Sulanan arazilerin şehir kenarında olan kısımlarında az

miktarda ticari sebze ve meyvecilik de yapılmaktadır. Genelde bu araziler tarla arazisidir.

Sulu tarım alanlarında araziler, geleneksel sulama usulü olan salma sulama şeklinde sulanmaktadır. İl'de son 15 yıl içinde yağmurlama sulama usulü de yaygınlaşmaya başlamıştır.

4.2.1.1.3. Tarım Arazisinin Bitki Türlerine Göre Dağılımı

Tarım arazisinin bitki türlerine göre ortalama dağılımı Tablo 37'de verilmektedir.

Tablo 37: Tarım Arazisinin Bitki Türlerine Göre Dağılımı

Bitki Türü	Ekiliş Alan (Ha)	Ekiliş-Oran (%)
Tahıllar	322.744	48
Baklagiller	20.672	3
Endüstri Bitkileri	8.226	1
Yağlı Tohumlar	3.750	1
Yumru Bitkiler	1.750	1
Meyve-Bağ-Bahçe	26.950	3
Sebzeler	3.846	1
Nadas Alanı	282.646	42
Toplam	**670.584**	**100**

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2001

Tablodan da izlenebileceği gibi, İldeki tarım alanlarının yüzde 48'i tahıl, yüzde 42'si de nadas alanlarından oluşmaktadır. Toplam yüzde 90'a ulaşan bu oran sulama imkanlarındaki yetersizliklerden kaynaklanmaktadır. Özellikle nadas alanlarının, yüzde 42 gibi bir oranda olması oldukça düşündürücüdür. Bu oranın büyüklüğü tarımda verim ve gelir düşüklüğünün bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Sulama imkanlarının artırılması, tarımsal ürünlerde çeşitlenmeye neden olacaktır. Özellikle sanayi bitkilerindeki artış sanayinin gelişmesine, yem bitkileri üretimindeki artış da hayvancılığın gelişimine büyük katkı sağlayacaktır.

4.2.1.1.4. İşletme Büyüklükleri ve Sınıflandırma

a) Tarımsal İşletme Büyüklükleri

Kayseri'de tarımsal işletmeler, genellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşan aile işletmeleri şeklindedir. İşletme büyüklükleri ve sayıları Tablo 38'de gösterilmektedir.

Tablo 38: İşletme Büyüklükleri ve Sayıları

Büyüklük Sınırları (Da)	İşletme Sayısı (Adet)	Oran %
0-9	4.362	7
10-19	5.137	8
20-49	18.839	31
50-99	15.906	26
100-199	10.916	18
200-499	5.529	9
500-999	353	1
Toplam	**61.042**	**100**

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2001.

Tablodan da görüldüğü gibi tarım işletmelerinin büyük çoğunluğu küçük ve orta büyüklükteki işletmelerden oluşmaktadır. Mevcut araziler miras yoluyla daha da küçülmektedir. Diğer yandan, küçük tarımsal işletmelerin etkin çalışmadıkları ve ölçek ekonomisinden kaynaklanan sorunlardan dolayı verimlerinin düşük olduğu bilinmektedir. Miras hukuku yoluyla toprakların daha da parçalanmasını sınırlandıracak ulusal politikalara olan ihtiyaç Ülke genelinde olduğu gibi Kayseri'de de varlığını sürdürmektedir.

b) Tarım Arazisinin Sınıflandırılması

Kayseri'de tarım alanlarının, kullanılabilirlik niteliklerine göre sınıflaması Tablo 39'da yeralmaktadır.

Tablo 39: Tarım Arazisi Sınıfları

Arazi Sınıfları	Alan (Ha.)	Oran %
I. Sınıf	173.999	26
II. Sınıf	172.608	26
III. Sınıf	323.977	48
Toplam	**670.584**	**100**

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2001.

4.2.1.2. Bitkisel Üretim

4.2.1.2.1. Tarla Ürünleri

(a) Hububat Üretimi

İlin, tarım yapısının hakim karakterini hububat üretimi teşkil etmektedir. En çok *buğday*, *arpa* ve *çavdar* üretimi yapılmaktadır. Son yıllarda, çavdar üretimi önemli ölçüde gerilemiş, çavdar ekim alanları, buğday ve arpa ekim alanlarına dönüşmeye başlamıştır.

İlde hububat, genelde nadasa ekilmektedir. Sulanan alanlarda, az miktarda münavebeye girmektedir.

Modern tarım tekniklerinin uygulanması, gübreleme, zirai mücadele ve kaliteli tohumluk kullanımı sonucu ilde hububat üretimi artmıştır. Daha önceleri, dekardan kıraçta 100-140 kg. buğday alınırken bu miktar bugün ortalama 200-220 kg., suluda ise 350-450 kg.'a çıkmıştır. Arpa'dan ise, kıraçta 250 kg. suluda 350 kg. ürün alınmaktadır.

Üretilen hububat, TMO ve tüccarlar tarafından satın alınmaktadır. Pazarlama sorunu yoktur. İlin hububat üretimi, il ihtiyacını karşılamakta, hatta bir miktar ürün de il dışına ihraç edilmektedir.

(b) Bakliyat Üretimi

İlde hububattan sonra ekim sırasını bakliyat ekimi almakta, bunların başında *nohut* gelmektedir. *Yeşil mercimek* ve kuru *fasulye* de bakliyat ürünleri arasında yeralmaktadır.

İlde nohut ve yeşil mercimek nadas alanlarına ekilmekte, böylece adı geçen alanların daraltılması ve çiftçilere mevcut işletmelerinden daha fazla gelir sağlaması bakımından faydalı olmaktadır.

Kuru fasülye ekimi, sulanan alanlarda yapılmaktadır. Develi ilçesinin Erciyes Dağı eteklerinde ise, toprak yapısı ve toprağın su tutma kabiliyetinin iyi olması sebebiyle kıraç alanda da üretim gerçekleşmektedir. Bakliyat ürünleri, TMO ve tüccar tarfından satın alınmaktadır. Üretim İl tüketimini karşılamakta, bir miktar da il dışına ihraç edilmektedir (bkz. Tablo 40).

(c) Endüstri Bitkileri Üretimi

Endüstri bitkilerinin başında *şeker pancarı* gelmektedir. Şeker pancarından dekara ortalama 4-5 ton ürün alınmaktadır. Sulu arazilere ekilen şeker pancarı, kuru fasulye, ayçiçeği ve buğdayla münavebeye girmektedir.

Şeker fabrikaları tarafından ektirilen ve satın alınan şeker pancarı, çiftçilere modern tarım tekniklerini götürmek için de faydalı olmuştur. Develi Ovasının şeker pancarı, Bor Şeker Fabrikası tarafından alınıp işlenmektedir.

Patates üretimi daha çok; Pınarbaşı, Tomarza, Kocasinan, Develi ve Yeşilhisar ilçesinde yapılmaktadır.

İlde üretilen *çerezlik ayçiçeği*, ülke genelinde isim yapmıştır.

İle, il dışından K.Soğan ve K.Sarımsak geldiğinden bunların üretiminde düşme olmuştur. Belirtilen ürünler, komşu ve uzak illerden ithal edilmek suretiyle İlin ihtiyacı karşılanmaktadır (bkz. Tablo 40).

Tablo 40: Kayseri İli Tarla Ürünleri Ekiliş ve Verimleri

Ürün Adı	Ekim Alanı (Ha.)	Üretim (Ton)
Buğday	253.200	467.335
Arpa	91.540	198.347
Çavdar	26.920	43.153
Yulaf	1.090	1.220
Nohut	7.080	8.949
K. Fasulye	5.988	8.169
Y.Mercimek	1.769	1.792
Fiğ (Kuru Ot)	546	1.647
Şeker Pancarı	10.011	443.625
Ayçiçeği	3.395	4.902
K. Soğan	310	5.285
K.Sarımsak	55	486
Patates	3.503	104.275
Yonca (Kuru Ot)	5.140	51.400
Korunga (Kuru Ot)	1.745	5.043
Mısır (Dane)	660	24.575

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2001.

(d) Yem Bitkileri Üretimi

İlde yem bitkilerinden en çok *yonca* yetiştirilmektedir. Yetiştirilen yonca "Kayseri Yoncası" adıyla ün yapmıştır.

Yonca üretimi için tesis edilen alanda en az 7 yıl süreyle ürün alınabilmektedir. Yoncalık tesisleri, bir yandan üretilen ürün ile hayvanlara iyi bir protein kaynağı olmakta, diğer yandan da toprak azotla zenginleştirilerek verimli hale getirilmektedir.

İlde yonca kuru ot olarak tüketilmektedir. Yonca tarlası yılda 4 kez biçilmekte, dekardan ortalama 900-1200 kg. kuru ot alınmaktadır.

Yonca tarımı sulanan arazilerde yapılmaktadır. Kıraç alanda ise, az miktarda *fiğ* ve *korunga* üretilmektedir (bkz. Tablo 40).

4.2.1.2.2. Bağ - Bahçe Ürünleri

(a) Meyvecilik

Kayseri'de meyvecilik alanında, *elma, kayısı* ve *üzüm* başta gelmektedir. En çok üretimi yapılan meyveler bunlardır. Toprağa dayalı üretimde buğdaydan sonra elma üretimi yer almaktadır. Kayseri elmacılığı diğer illerin elmacılığı ile rekabet edecek durumdadır. İl ihtiyacını karşıladığı gibi il dışına da ihraç edilmektedir.

Ticari meyvecilikte elmacılık ağırlıktadır. Çok sayıda kapama elma bahçeleri vardır. Elma üretiminde en çok yer alan çeşitler Amasya, starking ve goldendir.

Kayseri'de kayısı da yetiştirilmektedir. Kayısı, özellikle bağlık alanlarda yetiştirilen bir meyve türüdür. İlde 19404 hektar bağ alanı bulunmaktadır. Kayısı üretimi bu alanlarda dağınık olarak yapılmaktadır. Kapama kayısıcılık oldukça azdır. Kayısı türü olarak daha çok zerdali yetiştirilmektedir.

Bağcılıkta maliyetlerin artması ve bol miktarda turfanda üzüm girmesi il bağcılığını krize sokmuştur. Özellikle şehirlerin kenar arazilerinde yer alan yaşlı bağlar terkedilmekte, bu alanlar konut yapımına açılmakta, yenileri de tesis edilmediğinden bağcılık alanı süratle azalmaktadır.

İl'deki meyveciliğin durumu Tablo 41'de meyve veren ağaç sayısı ve üretim miktarı itibariyle verilmektedir.

Tablo 41: Kayseri'de Meyvecilik ve Üretim Durumu

Ürün Adı	Meyve Veren Ağaç Sayısı (Adet)	Üretim (Ton)
Armut	59.160	1.578
Ayva	11.160	230
Elma	1.104.800	71.915
Erik	29.685	694
Kayısı	339.920	7.826
Kiraz	38.250	760
Şeftali	13.670	224
Vişne	24.470	386
Badem	5.630	54
Dut	19.810	215

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2001.

(b) Sebzecilik

İlde tarla ürünleri arasında sebzecilik de önemli bir yer tutmaktadır. Ancak sebzecilik de İç Anadolu Bölgesinin diğer illeri gibi turfanda sebzecilik ve sera sebzeciliği yapan illerden olumsuz yönde etkilenmiştir. Özellikle bu olumsuz etki *kavun* ve *karpuz* üretiminde çok açık bir şekilde gözlenmektedir. 1970 öncesi var olan ucsuz bucaksız bostan ekim alanları bugün yok olmuştur. Bostan ekim alanlarının ortadan kalkması, birçoğu Kayseri'ye özgü olan 15 çeşit kavun ve 12 çeşit karpuzun da yok olmasına neden olmuştur.

İlde ticarî karpuz üretimi az miktarda Yeşilhisar ilçesinde yapılmaktadır. Yetiştirilen karpuz türü Kayseri'ye özgü olup "Kesteriş karpuzu" adıyla anılmaktadır.

Kayseri'nin merkez köylerinde, çoğunlukla kışlık turşu yapımında kullanılan "Ticarî Kelek Üretimi" yapılmaktadır.

Ayrıca sebzelerden en çok sırası ile *domates, taze fasulye* ve *taze soğan* yetiştirilmektedir. Sebzecilik, aile tüketimi için yapılmakta, çiftçi aileleri, ihtiyaç fazlalıklarını semt ve ilçe pazarlarına getirip perakende olarak satmaktadırlar.

Kayseri'ye özgü sebze çeşitlerinden birisi de "*Yemliha patlıcanı*" adıyla anılan patlıcandır. Sadece Yemliha Kasabasında yetişen ve diğer patlıcan çeşitlerine göre daha kaliteli olan bu patlıcan ülke geneline bu kasabadan yayılmıştır.

Genel olarak Kayseri'nin sebze ihtiyacı büyük ölçüde il dışından karşılanmaktadır.

İl'de sebzeciliğin durumu ekim alanları ve üretim miktarları itibariyle Tablo 42'de görülmektedir.

Tablo 42: Kayseri'de Sebze Ekim Alanı ve Üretim Durumu

Ürün Adı	Ekim Alanı (Ha.)	Üretim (Ton)
Lahana (Beyaz)	20	443
Marul	6	99
Ispanak	20	201
Pırasa	7	138
Taze Fasulye	171	1024
Kavun	108	2331
Karpuz	368	9900
Sakız Kabağı	55	1050
Hıyar	80	1339
Patlıcan	72	1535
Domates	572	11340
Biber	40	289
Taze Sarımsak	22	137
Taze Soğan	72	1183
Maydonoz	3	16
Havuç	7	I 95
Turp	3	40

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2001.

(c) Seracılık ve Süs Bitkileri

Son yıllarda Kayseri ili'nde de *çiçekcilik* alanında ticarî işletmeler kurulmaya başlamıştır. Bu amaçla özellikle il merkezinde ve çeşitli ilçelerde seralar açılmıştır.

4.2.1.3. Hayvancılık

Kayseri bir ticaret ve sanayi şehri olmasına rağmen tarım ve hayvancılığın halkın sosyal ve ekonomik hayatında önemli bir yeri vardır. Özellikle et ve et mamülleri üretimi bakımından ülkemizin önemli illerinden birisidir.

Hayvancılık genelde ekstansif, meraya dayalı köy hayvancılığı niteliğindedir. Bu durum özellikle küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği için geçerlidir. Besicilik yarı entansif şartlarda yapılmaktadır. 1955 yılında açılan Kayseri Şeker Fabrikası ile 1960'larda açılan yem fabrikaları ve et kombinalarının varlığı, özellikle besiciliğin olumlu yönde gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Hayvancılığın İlin toplam tarımsal üretim değeri içindeki payı, 1950'lerde yüzde 35-40 dolayında iken, 1970'lerde yüzde 40-45'e çıkmıştır. 1988'de bu oran yüzde 51 olarak gerçekleşmiştir.

İlde küçükbaş hayvancılık çayır ve meraya dayalı bir özellik göstermekte, masrafsız yetiştiricilik yapılmaktadır. İlde tarım arazilerinin büyük bir bölümü sulanmayan kıraç ve dağlık arazilerden oluştuğundan koyunculuk kendine özgü özellikleri nedeniyle yaygındır. Merada bitki örtüsü zayıftır. Hayvanlar karınlarını doyurabilmek için çok dolaşmak, her gün ortalama 5-10 km. yürümek zorundadır.

İlde hayvancılık işletmelerinin yapısı ekstansif bir nitelik gösterip küçük aile işletmeleri şeklindedir. Genellikle hayvan barınakları gerekli hijyenik ve teknik şartlara sahip değildir. Yalnızca süt sığırcılığı yapan işletme sayısı hemen hemen yok denecek kadar azdır.

Hayvanların beslenmesi geleneksel usullere göre yapılmakta olup, yonca kesi, kuru ot, yaş pancar posası ve saman gibi kaba yemler kullanılmaktadır. Kesif yem olarak da; karma yemler, arpa kırması, buğday kepeği, pamuk tohumu küsbesi vb. kullanılmaktadır.

Kayseri sığır besiciliğinin yoğun olarak yapıldığı illerden biridir. Bunun en önemli sebeplerinden birisi et ve et mamülleri üretim merkezi olmasıdır. Sabit bağlamalı kapalı ahırlarda besicilik yapılmaktadır. Besi süreleri orta ve uzun süreli olup altı ayla bir yıl arasında değişmektedir. Besi materyalini bölgeden temin edilen yerli, kültür ırk ve melezleri teşkil etmektedir.

Kayseri İli'nde Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza ilçelerinde halkın ana geçim kaynağı genelde hayvancılıktır. Buralarda koyun yetiştiriliciğine bağlı olarak mera hayvancılığı yaygındır. Bu ilçelerde son yıllarda sığır besiciliği ve süt sığırcılığı yetiştiriciliği de artmaya başlamıştır.

Pınarbaşı, Sarız, Akkışla, Tomarza, Develi ve Yahyalı ilçelerinde yaylacılık yoğundur. Yaylalarda üretilen süt, genelde sabit ve seyyar mandıralarda peynir olarak değerlendirilmektedir.

Bütün ilçelerde canlı hayvan pazarları bulunmaktadır. Bunların en büyüğü ve gelişmişi, Kocasinan ilçesi Etbalık Kurumu bünyesindedir.

Son yıllarda büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık alanında ülke genelinde olduğu gibi Kayseri'de de gerileme gözlenmektedir. Hayvan sayılarında düşüş vardır.

4.2.1.3.1. Büyükbaş Hayvancılık

İlde büyükbaş hayvan üretiminin başında sığırcılık yer almaktadır. Çoğunlukla yerli, kültür ve melez cinsi sığır üretimi yapılmaktadır. Sığır üretiminde verimi yüksek kültür ve melez sığır üretimi yerli sığır aleyhine artmış, bu nedenle sığır varlığında son yıllarda düşme görülmüştür.

Aile işletmeciliği şeklinde olan sığırcılık üretiminde aileler, verimi düşük 7-8 adet yerli sığır beslemek yerine verimi yüksek 3-4 adet ıslah edilmiş ırkları beslemeyi tercih etmektedirler. Sığır besiciliği ağırlıklı olarak Kocasinan ve Melikgazi ilçelerinde yoğundur.

Kayseri'de özellikle kaliteli kaymağı, yoğurdu ve ayranı için az miktarda da olsa manda da yetiştirilmektedir.

4.2.1.3.2. Küçükbaş Hayvancılık

İlde küçükbaş hayvan üretiminin başında koyunculuk yer almaktadır. Koyun yetiştiriciliğinde en çok yerli akkaraman koyunu üretimine önem verilmekte, bunu yerli keçi üretimi takip etmektedir.

Ülke genelinde olduğu gibi Kayseri İli'nde de koyun ve keçi sayısında azalma vardır. Koyun yetiştiriliciği ağırlıklı olarak Pınarbaşı, Tomarza, Develi ve Yahyalı ilçelerinde yapılmaktadır.

4.2.1.3.3. Binek Hayvanları

Motorlu taşıtların artması ve tarımda traktörün kullanılmaya başlaması sonucunda doğal olarak binek hayvanı sayısı azalmış, hatta bazı türler ortadan kalkmıştır. Örneğin at ve eşek sayısı sürekli olarak azalırken, öküz ve katır ise tamamen ortadan kalkmıştır.

1991-2001 yılları arasındaki dönemde, büyük ve küçükbaş hayvan sayıları ile yük hayvanlarının sayılarının gelişimi Tablo 43'de verilmektedir.

Tablo 43: Büyük ve Küçük Baş Hayvan Sayıları

Hayvan Cinsi	Hayvan Sayısı				
	1991	1995	1997	2000	2001
Sığır	183854	187710	160210	168189	188421
Manda	6628	6350	3750	3656	3738
Koyun	1046593	977580	630890	450431	402464
Kıl Keçi	54795	44130	57330	39130	35900
At	7050	6110	2930	1607	1620
Eşek	24666	22290	10490	7835	7175

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

4.2.1.3.4. Tavukçuluk

İlde 1980 öncesinde yumurta ve tavuk eti ihtiyacı büyük ölçüde il dışından karşılanmakta iken, son yıllarda özel sektörün, önce yumurta, sonra et tavukculuğunda büyük yatırımlar yapmasıyla tavukçuluk alanında gelişmeler kaydedilmiştir. Yumurtacılık işletmelerinin tamamı "kafes tavukculuğu" şeklindedir. Et tavukculuğu, et verimi yüksek "Broiler" üretimine dönük olarak yapılmaktadır.

Yumurta ve tavuk eti üretimi, il ihtiyacını karşıladığı gibi, il dışına da ihraç edilmektedir. Böylece tavukçuluğun son yıllarda il ekonomisine büyük katkısı olmuştur.

İlde 2001 yılı sonu itibariyle 1.292.210 adet yumurta tavuğu, 5.297.773 adet broiler türü kümes hayvanı bulunmaktadır.

4.2.1.3.5. Arıcılık

Kayseri, çiçek yönünden zengin iller arasında yeralmaktadır. Bu potansiyel, arıcılık için büyük bir avantaj sağlamaktadır. Ülke genelinde olduğu gibi arı hastalıkları nedeniyle 1978-1982 yıllarında arıcılık büyük bir kriz geçirmiştir. Alınan etkili önlemler sonucu bu kriz atlatılmış ve böylece arıcılık alanında bir gelişme gözlenmiştir. Eski kovanların yerini yeni kovanlar almaya başlamıştır.

1991-2001 yılları itibariyle kovan sayısı ve bal üretimine ilişkin sayısal veriler Tablo 44'de verilmektedir.

Tablo 44: Kovan Sayısı ve Bal Üretimi

	1991	1995	1996	1997	2000	2001
Kovan Sayısı	36785	35394	35774	46789	49390	49760
Bal Üretimi (Ton)	666	667	678	654		

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

4.2.1.3.6. Su Ürünleri

(a) Doğal Su Ürünleri Avcılığı

İlde doğal su ürünleri arasında Kızılırmak ve Zamantı ırmağında sazan, yayın ve turna balığı bulunmaktadır. Ayrıca Devlet Su İşleri ve Köy Hizmetleri tarafından yaptırılan baraj ve göletlere zaman zaman aynalı sazan yavrusu atılmaktadır.

Su kalitesi uygun tabiî su kaynaklarının çıkış yerlerine yapılan havuzlarda da alabalık üretimi yapılmaktadır. Yılda 1700 ton üzerinde kapasiteli, 17 alabalık tesisi bulunmaktadır. Bunlardan Pınarbaşı ilçesindeki Kent Alabalık Üretim İşleme ve Pazarlama Tesisi (800 ton) ile Örenşehir Alabalık Üretim Tesisi (600 ton) başta gelmektedir.

Yerli balık üretimi il ihtiyacını karşılamamakta, bu ihtiyaç il dışından getirilen deniz balıklarıyla giderilmektedir.

4.2.1.3.7. Muhtelif Hayvansal Ürünler ve Üretimi

(a) Hayvan Başına Üretim Miktarları

Modern tarım teknikleri ve ıslah yöntemlerinin uygulanması sonucu, hayvansal ürünlerde önemli ölçüde artış gerçekleşmiştir. Yerli sığırlardan yılda ortalama 750 kg. süt alınırken, kültür ırklarından 2500 kg., melezlerden ise 1800 kg. süt alınmaktadır. Et üretimi ise yerlilerde ortalama 90-120 kg., kültür ırklarında 300 kg., melez ırklarda ise 200 kg. dır.

Aile tavukculuğunda, tavuk başına ortalama verim 120-150 adet yumurta, ticarî tavukculukta 270-280 adet yumurtadır. Etlik piliçlerden ortalama 1250 gr. et alınmaktadır.

Bir eski kovandan ortalama 12 kg., fenni kovandan ise 20 kg. bal alınmaktadır.

1991-1997 yıllarında Kayseri'de elde edilen hayvansal ürünlere ilişkin sayısal veriler Tablo 45, 46, 47, 48 ve 49'da yeralmaktadır.

Tablo 45: Kesilen Hayvan Sayısı, Et ve Deri Üretimi

	1991	1995	1996	1997
Kesilen Hayvan Sayısı	75372	96630	71290	95843
Et Üretimi (Ton)	6760	9110	5320	8032
Deri Üretimi (Adet)	75372	105350	77800	104745

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

Tablo 46: Sağılan Hayvan Sayısı ve Süt Üretimi

	1991	1995	1996	1997
Sağılan Hayvan Sayısı	696003	632250	607370	521603
Süt Üretimi (Ton)	132240	150195	151670	148685

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

Tablo 47: Kırkılan Hayvan Sayısı ve Yapağı Üretimi

	1991	1995	1996	1997
Kırkılan Hayvan Sayısı	1045000			
Yapağı Üretimi (Ton)	1045	1605	1502	1035

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

Tablo 48: Mandıracılık

	1991	1995	1996	1997	1998	1999
Faal Mandıra Sayısı	15	28	28	16	13	10
İşlenen Süt (Ton)	14800	23030	23700	18800	15500	9400
Beyaz Peynir (Ton)	1765	2883	2902	1900	1900	1170
Tereyağ (ton)	105	194	500	95	90	25

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

Tablo 49: Besicilik

	1991	1992	1993	1994	2000	2001
Sığır Sayısı	183854	93414	95339	87918	168189	188421
Koyun Sayısı	1046593	112862	116364	108825	450431	402464

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

İl'de pastırma ve sucuk imalatı yapan 11 kuruluşun yıllık üretim kapasitesi 24.722 tondur. Ancak, 2001 yılında 2.756 ton pastırma-sucuk üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu üretim için kesilen sığır sayısı 13.711 olup, elde edilen 3814 ton et pastırma-sucuk üretiminde kullanılmıştır.

(6) Karma Yem Üretimi ve Tüketimi

İlde karma yem üreten Kayseri Yem Fabrikası, Meysu Yem Fabrikası, Değirmencilik Anonim Şirketi, Tomarza ve Kaytaş Yem Fabrikaları bulunmaktadır. Üretim yapan fabrikaların yemleri, hem il hem de il dışında pazarlanmaktadır. Kayseri'ye, tüketim için il dışından da karma yem girişi olmaktadır.

1991-1999 yılları arasında Kayseri'de üretilen ve tüketilen karma yem miktarları Tablo 50 ve 51'de verilmektedir.

Tablo 50: Karma Yem Üretimi (Ton)

Yem Cinsi	1991	1997	1998	1999
Besi Yemi	27640	21282	53300	60624
Süt Yemi	6375	7635	2500	2890
Kuzu ve Buzağı Yemi	790	728	540	588
Balık Yemi			5	17
Kanatlı Yemi	31245	47112	101350	103832
Toplam	**66050**	**76757**	**159695**	**167951**

Kaynak: Kayseri Valiliği, İl Envanteri

Tablo 51: Karma Yem Tüketimi (Ton)

Yem Cinsi	1991	1994	1995	1996
Besi Yemi	32100	30300	31850	24250
Süt Yemi	6312	5610	5650	10698
Kuzu ve Buzağı Yemi	650	560	600	1589
Kanatlı Yemi	53400	71250	81200	34790
Toplam	**92462**	**107720**	**129300**	**71327**

Kaynak: Kayseri Valiliği, İl Envanteri

4.2.1.4. Tarım Alet ve Makinaları

Modern tarım tekniklerinin gelişmesi ile birlikte tarımsal mekanizasyon alanında da teknoloji hızla gelişmektedir. Bu nedenle eski tarım alet ve makinaları terkedilmeye başlanmış, bunların yerini yeni alet ve makinalar almıştır. Böylece tarım alet ve makinalarının kapasitesi, niteliği, çeşitliliği hızla artmıştır.

Kayseri'de mevcut bulunan tarım alet ve makinalarının cins ve sayıları 1991-2001 yılları itibariyle Tablo 52'de yeralmaktadır.

Tablo 52: Tarımsal Araç ve Gereçler

Araç Cinsi	1991	1995	1998	1999	2001
Traktör	9182	9068	11643	11822	11583
Römork	8766	8849			11785
Pulluk	10587	10650	11165	14388	13613
Kültüvatör	6690	6812	7385	9381	9742
Tahıl Mibzeri	1249	1250			5596
Kimyevi Gübre Dağıtıcı	2780	3215	6124	6110	5596
Harman Makinası	1739	1586	2353	2739	2813
Biçerdöver	62	56	55	59	59
Selektör	80	87	110	80	126
Pulvarizatör	4328	5969	7228	7598	8384
Süt Sağım Makinası	175	107			908

Kaynak: Kayseri Valiliği, İl Envanteri

4.2.1.5. Sulama

Tarımda sulama, verimi artıran önemli faktörlerden biridir. Üretimde diğer girdiler yanında sulamanın ürün artışındaki rolü yüzde 40 olarak tesbit edilmiştir. Kayseri'de sulama, hem kamu, hem de halk yatırımlarıyla yapılmaktadır.

İlde sulanabilir 607.316 hektar arazi mevcuttur. Devlet Su İşleri ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü çalışmalarıyla bu alanlar sulu ziraata kazandırılmaya devam edilmektedir. Sulama çalışmaları, baraj-gölet, yerüstü ve yeraltı sulama çalışmaları adı altında yürütülmektedir.

İlde yerüstü sulaması genellikle Kızılırmak, Zamantı ırmağı ve Sarız çayından yapılmaktadır. İl, zengin yeraltı su kaynaklarına da sahiptir. Bu sulardan gerek içmesuyu, gerekse tarımda sulama suyu olarak DSİ tarafından derin kuyu sondajları açılmak suretiyle faydalanılmaktadır

Kamu ve özel sulamaları, baraj-gölet sulamaları, yerüstü sulamaları ile yeraltı su potansiyeline ilişkin bilgi ve sayısal veriler Tablo 53, 54, 55 ve 56'da yeralmaktadır.

Tablo 53: Barajlar

Barajın Adı	İlçesi	Amacı	Yılı	Bulunduğu Nehir	Yıllık Ortalama Akım (Hm^3)	Depolama Hacmi (Hm^3)	Sulama Alanı (Ha)
Ağçaşar	Yahyalı	Sulama	1986	Yahyalı Deresi	85.93	61.70	15035
Akköy	Yeşilhisar	Sulama-Taşkın	1967	Asarcık Deresi	8.30	7.74	946
Kovalı	Yeşilhisar	Sulama	1987	Dündarlı Çayı	32.76	25.10	3322
Sarmısaklı	Kocasinan	Sulama-Taşkın	1968	Sarmısaklı Suyu	49.00	38	6501

Kaynak: Kayseri Valiliği, İl Envanteri

Tablo 54: Göletler

Adı	İlçesi	Amacı	Yılı	Bulunduğu Nehir	Yıllık Ortalama Akım (hm^3)	Depolama Hacmi (hm^3)	Sulama Alanı (ha)
Karakuyu	Pınarbaşı	Sulama	1965	Kurudere	11.100	0.070	8
Efkere	Melikgazi	Sulama	1989	Değirmendere	0.925	0.025	8
Sel Kapanı	İncesu	Sulama	1975	Kışla deresi	2.060	0.076	95
Zincidere	Talas	Sulama	1991	Gümüşlücedere	6.000	0.087	15
Şıhlı	Develi	Sulama					
Tekir	Melikgazi	Sulama	1991	Tekir deresi	2.000	2.300	372
Kepiç	Felahiye	Sulama	1990	Tozlu deresi	0.661	0.661	114
Darılı	Felahiye	Sulama	1982	Kovalık deresi	1.277	1.277	174
Paşalı	Pınarbaşı	Sulama	1986	Öteyüz deresi	3.266	2.749	445
Abdideresi	Tomarza	Sulama	1964	Abdi deresi	1.800	1.800	240
Killikboğazı	Tomarza	Sulama	1965	Su deresi	0.225	0.225	40

Kaynak: Kayseri Valiliği, İl Envanteri

Tablo 55: Yerüstü Sulamaları

Tesisin Adı	Yeri	Su Kaynağı Adı	Faydası (ha)	İşletmeye Açıl. Yıl
Yemliha Sulaması	Yemliha	Kızılırmak	946	1962
Müşker Sulaması	Hisarcık	Tekirderesi	709	1963
Elma Bahçesi Sulaması	Yahyalı	Yahyalı suyu	556	1967
Kıranardı Sulaması	Hisarcık	Tekirderesi	266	1978
Sarız Sulaması	Sarız	Sarızçayı	1229	1970
Ayşepınar Sulaması	Pınarbaşı	Zamantı Nehri	130	1966
Taşhan Pompaj Sulaması	Kocasinan	Kızılırmak	591	1983
Reşadiye Sulaması	Talas	Gümüşlüce Deresi	248	1961
Ekinciler Sulaması	Bünyan	Tacinsuyu	662	1992
Yeşilhisar Tevliyat Sulaması	Yeşilhisar	Dündarlı Çayı	1182	1962
Zamantı Sulaması	Pınarbaşı	Zamantı Nehri	4024	1962
Bünyan Tacin Sulaması	Bünyan	Tacin Suyu	221	1994

Kaynak: Kayseri Valiliği, İl Envanteri

İldeki tarım alanlarının sulama durumu Tablo 58'de verilmektedir.

Yıllara göre devlet ve halk sulaması aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 56: Kayseri'de Tarım Alanlarının Sulama Durumu

Tarım Alanı	Miktar (ha)	Oranı (%)
Toplam Tarım Alanı	670.584	100
Sulanabilir Alan	607.316	91
Sulanan Alan	87.941	13
(Devlet Sulaması)	(83.891)	(95)
(Halk Sulaması)	(4.050)	(5)

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2001.

4.2.1.6. Su, Toprak ve Enerji Kaynakları Potansiyeli

Kayseri İli yüzölçümü 16.917 km2 ve rakımı 1068 m.dir. İle yıllık ortalama 388 mm3 yağış düşmektedir. Bu yağışın yüzde 25'i akışa geçmektedir.

A) Su Kaynakları :

1- Yerüstü Suları : İl sınırları içerisinde Kızılırmak Nehri, Seyhan Nehri'nin ana kolu olan Zamantı Irmağı ve Sarız Çayları akmaktadır. Bu nehirlerin ilk çıkışındaki yıllık ortalama akımları ve havza alanları Tablo 57'de verilmiştir.

Tablo 57: Akarsuların Akımları ve Havza Alanları

Akarsu Adı	Havza Alanı (km^2)	Yıllık Ortalama Akımı (hm^3)
Kızılırmak Nehri	9.216	2.237
Zamantı Irmağı	7.385	1.347
Sarız Çayı	316	149
Toplam	**16.917**	**3.733**

Not : Kayseri İl çıkışında Kızılırmak Nehri havza alanı 9.216 km2 olarak verilmiştir. Bu alan içerisinde Kızılırmak havzasına açılan Develi Kapalı Havzası (3.190 km2) ve Tuzla kapalı havzası (480 km2) yer almaktadır.

2- Yeraltı Suları : Kayseri İli sınırları içerisinde hesaplanan yer altı suyu potansiyeli 348 hm3 tür. Bunun 188,09 hm3'ü sulamaya, 121,96 hm3'ü içme suyuna tahsis edilmiştir. Kullanılabilecek 37,95 hm3/ yıllık kapasite vardır.

DSİ XII. Bölge Müdürlüğünün kurulduğu tarihten itibaren Kayseri İlinde su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi için yaptığı hizmetler aşağıda şekilde sıralanmaktadır.

Etüt Edilen Arazi	: 330 818 ha
Sulamaya Elverişli Arazi	: 240 992 ha
Ekonomik Olarak Sulanabilecek Arazi	: 149 347 ha

Etüt yapılan bu alanlarda aşamalarına göre geliştirilen projeler :

1- Ön İnceleme Master ve Planı Tamamlanan	:7 030 ha
- Büyük Su İşleri	:5 573 ha
- Küçük Su İşleri	: 1 457 ha
2- Planlaması Tamamlanan	: 11 187 ha
- Büyük Su İşleri	: 11 187 ha
3- 2001 Yılı Yatırım Programında Olan	: 90 575 ha
- İnşaatı Devam Eden Büyük Su İşleri	: 76 710 ha
a) Sarıoğlan Barajı	: 6 123 ha
b) Bahçelik Barajı	:36 282 ha
c) Develi II.Merhale Projesi Zamantı Derivasyon Tüneli	: 34 305 ha
- İnşaatına Başlanılmayan Büyük su işleri	: 6 463 ha
a) Yamula barajı ve HES Projesi	: 6 463 ha
4- 2001 Yılı Yatırım Programında Olan KSİ	: 7 402 ha
- İnşaatı Devam Eden Küçük Su İşleri	: 3 959 ha
a) İncesu Sel Kapanı Yükseltilmesi	: 404ha
b) Pınarbaşı Kazancık Sulaması	: 2 355 ha
c) Pınarbaşı Tahtaköprü sulaması	: 1 500 ha
- İnşaatına Başlanılmayan KSİ	: 3 443ha
a) Kayseri-Melikgazi Gesi-Nize-Yeşilyurt-Gürpınar Sulaması	: 579 ha
b) Karamanlı Göleti ve Sulaması	: 558 ha
c) Tomarza Büyükcanlı Göleti ve Sulaması	: 232 ha
d) Pınarbaşı Methiye Göleti ve Sulaması	: 622 ha
e) İncesu Süksün Sulaması	: 1 452 ha

5- Yap İşlet Devret Modeline Göre İnşaatı Devam Eden Projeler

Kurulu Güç	: 205 MW
Toplam Enerji Üretimi	: 465 GWh/yıl
- İnşaatı Devam Eden :	
a) Yamula HES	
Kurulu Güç	: 200MW
Toplam Enerji Üretimi	: 443 GWh/yıl

b) Karasu Molu HES
Kurulu Güç : 5 MW
Toplam Enerji Üretimi 22 GWh/yıl

6- DSİ Programında İnşaatı başlanılmayan
Kurulu Güç : 13,4 MW
Toplam Enerji Üretimi : 59,4 GWh/yıl
a) Develi HES
Kurulu Güç : 6,7MW
Toplam Enerji Üretimi : 24,8 GWh/yıl
b) Doğanlar HES
Kurulu Güç : 6,7 MW
Toplam Enerji Üretimi 34,6 GWh/yıl

4.2.1.7. İçme, Kullanma, Endüstri Suyu Potansiyelleri ve Projeksiyonları

Kayseri ilinin içme ve kullanma suyunu temin amacı ile ihale ile "Kayseri Kenti İçme, Kullanma ve Endüstri Suyu Temini Planlama Raporu ve Kat'i Projesi" yaptırılarak Nisan 1988 yılında yayınlanmıştır.

Bu projeye göre Kayseri Kenti (Merkez+Argıncık+Ambarköy), Talas ilçesi, Erciyes içme, kullanma ve endüstri suyu temini ihtiyaçları karşılanmaktadır. Bunun içinde Zamantı nehri su kaynağı olarak alınmıştır. Zamantı nehrinin suları inşaatı devam eden Bahçelik barajında depolanacak, ana iletim kanalı ve Bünyan tünelleri vasıtasıyla Sarmısaklı barajına derive edilecektir. Sarımsaklı ovasındaki 77 hm^3/yıl kapasitesindeki YAS içme suyuna verilecek ve Zamantı nehrinden gelen su Sarmısaklı sulaması YAS ikamesinde kullanılacaktır. Bu amaçla Bahçelik barajından içme suyu için 92,54 hm^3/yıl, YAS ikamesi için 4,21 hm^3/yıl olmak üzere toplam 96,75 hm^3/yıl su Sarımsaklı barajına derive edilecektir.

İçme suyu planlama raporuna göre Kayseri Merkez ve çevre belediyelerinin 2025 yılındaki su ihtiyacı 169,54 hm^3/yıl olarak tesbit edilmiştir.

Zamantı nehrindeki kalite bozukluğu ve ana iletim kanalının büyük kapasiteli olması (Q=30,609 m^3/s) kış aylarında büyük işletme problemleri ortaya çıkaracağı sebebiyle içme suyuna alternatif kaynaklar araştırma yoluna gidilmiştir.

1993 yılında Sarmısaklı ovası YAS potansiyeli yeniden araştırılmış, yapılan çalışmalar sonucunda emniyetli YAS rezervi 79 hm^3/yıl olarak tesbit edilmiştir.

1996 yılında Kayseri İçmesuyu Temini öncelikli çalışmalarda görülen çeşitli eksiklik ve olumsuzluklar nedeni ile yeniden ele alınmasına gerek duyularak bir ara rapor hazırlanmıştır.

Bu çalışmaya göre:

1. Bu ara rapora göre Projede nüfus ve su ihtiyacı projeksiyonları yenilenmiştir.

2. Kayseri içmesuyu ihtiyacını karşılamak üzere kaynak araştırmasına gidilmiş ve projeye esas olacak 4 adet büyük kaynak tespit edilmiş, işletme çalışmaları yapılmıştır. Bu kaynaklar ve yıllık alınabilecek su miktarları aşağıda verilmiştir.

Tacin kaynağı	:25,69 hm^3/yıl
Akin kaynağı	:31,60 hm^3/yıl
Yukarı Künye kaynağı	:31,30 hm^3/yıl
Göldeğirmeni kaynağı	:34,86 hm^3/yıl
Karasaz (Vanvanlı) kaynakları	:15,00 hm^3/yıl

3. Tacin barajının yapılmasına gerek olmadığı ve programdan çıkarılması teklif edilmiştir.

4. Tacin barajından sulanması düşünülen alanlarla, Sarmısaklı YAS'dan sulanan alanlara Bahçelik barajından su verilerek Tacin kaynağı ve Sarmısaklı YAS'ın tamamı olan 79 hm^3/yıl su Kayseri içmesuyu ihtiyacında kullanılabilecektir.

5. Düşünülen bu kaynaklar Bahçelik barajı inşaatının bitimi gözönünde bulundurularak kademelendirilecektir.

6. Acil çözüm çalışmalarında Karasaz ovasında yer alan kaynakların verimlerinin hesaplanması için 11 adet araştırma kuyusu açılmıştır. Ovadaki emniyetli

YAS rezervini tesbit etmek için Karasaz ovasının boşalım noktasında istasyon kurulması gerekmektedir.

4.2.1.8. Tarımsal Yatırım Projeleri

Bu bölümde Tarım İl Müdürlüğü tarafından halen yürütülmekte olan projeler genel hatlarıyla özetlenecektir.

4.2.1.8.1. Bitkisel Üretimi Geliştirme Projesi

Projenin amacı, modern tarım teknikleri yanında, ıslah edilmiş, verim gücü yüksek ve kaliteli ürünleri çiftcilere ektirerek, birim alandan alınan ürün miktarını artırmak, örnek çiftçiler aracılığıyla bütün çiftcilere faydalı olmaktır. Bu kapsamda 2001 yılında ayva, armut, elma, kayısı, kiraz, ceviz, şeftali vb. toplam 10.015 meyve fidanı dağıtılmıştır. Ayrıca, 803 dekar yonca, 383 dekar korunga, 1625 dekar fiğ ve 3374 dekar sılajlık mısır olmak üzere toplam 6186 dekar alanda yem bitkisi ekimi yaptırılmıştır.

4.2.1.8.2. İthal Süt Sığırcılığı Projesi

Proje, yurt dışından süt ve et verimi yüksek, iyi cins süt sığırı ithal edilerek çiftçilere dağıtılmasını amaçlamaktadır. Projenin bir özelliği de süt ineği bedellerinin yüzde 25'inin devlet tarafından sübvanse edilmesidir. Projeli işletmeler, teknik elemanlar tarafından sürekli kontrolde tutularak, bunların daha rasyonel çalışmaları sağlanmaktadır. 2001 yılında Develi ilçesinde Saray Halı A.Ş. tarafından kurulan süt hayvancılığı işletmesi için yurt dışından 765 baş gebe düve ithal edilmiştir.

4.2.1.8.3. Hayvan Islahı Çalışmaları

Yerli sığırların ıslahı ve kültür, melez ırkı sığırların tohumlama ihtiyacını karşılamak için bütün ilçeler düzeyinde sığırlarda tabiî ve sun'i tohumlama yapılmaktadır.

Bu tohumlamalar, Tarım İl Müdürlüğü çalışmaları dahilinde 88 adet boğa ve 14 adet sun'i tohumlama ekibi ile yürütülmektedir.

1991-1999 döneminde tabiî ve suni tohumlama miktarları Tablo 58'de verilmektedir.

Tablo 58: Tabii ve Suni Tohumlama

Tohumlama Cinsi	1991	1995	1996	1997	1998	1999	2001
Tabii Tohumlama	5052	4970	4180	3712	5190	5800	7482
Suni Tohumlama	5542	5574	4247	3251	2519	2326	2194
Toplam	**10594**	**10544**	**8427**	**6963**	**7709**	**8126**	**9676**

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

4.2.1.8.4. Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Proje Çalışmaları

Bu proje uygulaması Kayseri'de 1987 yılında başlamış, 1995 yılında ülke genelinde olduğu gibi sona ermiştir. Proje dahilinde, özkaynağa dayalı olarak yapılan yatırımların tutarının yüzde 25'i devlet tarafından karşılanmak suretiyle çiftçiler, modern tarım tesisleri kurmaya özendirilmiştir. Çalışmalar büyük ölçüde hedefine ulaşmıştır.

4.2.1.8.5. Destekleme Çalışmaları

a) Tohumluk Dağıtımı

Çiftçilerin ihtiyaç duydukları kaliteli, verim gücü yüksek, hastalıksız ve temiz tohumları karşılamak amacıyla tohumluk dağıtımı yapılmaktadır. Buğday tohumu olarak Gerek 79, Kıraç 66, Bezostiya 1, Atay 85, Kundura 1149, Şahin, Çakmak, Bolal türü tohumlar ile arpa tohumu olarak Tokak, Bülbül 89 türü tohum dağıtımı yapılmaktadır.

b) Meyve Fidanı Dağıtımı

Devlet fidanlıklarından temin edilerek talepte bulunan çiftçilere elma, armut, kayısı, kiraz, şeftali, erik, vişne, ceviz, dut, ayva ve bağ çubuğu gibi kaliteli meyve fidanları, bedeli karşılığı dağıtılmaktadır. 2001 yılında 10.015 meyve fidanı dağıtılmıştır.

c) Civciv Dağıtımı

Çiftçilere ticarî işletmeciliğe dönük olarak tavuk civcivi, hindi palazı ve pekin ördeği dağıtımı yapılmaktadır.

d) Tarımsal Kooperatifler

Tarımsal çalışmalara daha da etkinlik ve verimlilik kazandırmak, çiftcilerin kredi taleplerini karşılamak, pazar sorunlarını çözmek amacıyla faaliyetlerini sürdüren kooperatiflere ilişkin sayısal bilgiler Tablo 59'da verilmektedir.

Tablo 59: Tarımsal Amaçlı Kooperatifler

Kooperatif	1991	1995	1996	1997	1998	1999	2001
Sulama	40	49	47	47	47	47	53
Kalkınma	18	28	27	30	34	31	37
Pancar	1	1	1	1	1	1	1
Su ürünleri	-	1	1	1	1	1	1
Tarımsal kalkınma	52	-	-	-	-	-	-
Toplam	**111**	**79**	**76**	**79**	**83**	**80**	**92**

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

e) Gübre Dağıtımı

İlde fenni gübre darboğazı olmamaktadır. Yıllar itibariyle gübre tüketimine ilişkin sayısal bilgiler aşağıdaki çizelgede görülmektedir.

Tablo 60: Gübre Tüketimi (Ton)

Gübre Cinsi	1991	1995	1996	1997	1998	1999
Saf Azot	43515	108283	97075	105360	100717	106518
Saf Fosfor	35377	94484	81748	104206	87851	81759

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

f) Çiftçi Eğitimi ve Tarımsal Yayım

Çiftçilere modern tarım tekniklerinin öğretilmesi ve ulaştırılması, tarımda verimliliğin ve karlılığın arttırılması amacıyla tarımsal yayım çalışmalarına önem verilmektedir. Bu faaliyetler içerisinde deneme ve demonstrasyon çalışmaları, çiftçi

toplantıları, çeşitli kurslar, sergiler ve teşvik müsabakaları, tarla günleri, biçerdöver kontrolü, hizmetiçi eğitim çalışmaları ve kitle iletişim araçlarıyla yapılan çalışmalar yer almaktadır.

g) Hayvan Sağlığı Çalışmaları

Ülke hayvancılığını olumsuz yönde etkileyen önemli hastalıkların başında sığırlarda veba ve şap, koyunlarda ise çiçek ve brucellosis hastalıkları gelmektedir. Bu hastalıklar çok çabuk yayılma ve bulaşma özelliğine sahiptir.

Belirtilen hastalıkların önlenmesi amacıyla etkin önlemler alınmakta, çiftçiler uyarılmakta ve koruyucu olarak hayvanlar aşılatılmaktadır.

1991 yılında ülke genelinde varolan veba salgını Kayseri'de de görülmüş ve bu nedenle hastalığa yakalandığı belirlenen 530 sığır itlaf edilmiştir. Karşılığında sığır sahiplerine toplam 1,3 milyar lira ödeme yapılmıştır.

Hayvan sağlığını korumanın ana ve temel çalışmalarından ikisi koruyucu ve tedavi edici aşılama çalışmalarıdır. Aşılama çalışmaları içerisinde sığır vebası, sığır şap aşısı, koyun şap aşısı, antraks-sığır, antraks-koyun, koyun çiçek, S-19, Rew-L, kuduz, theleoriosis, vibriosis, new-catle, marek, entero-toksemie, enf-hep-nekrozen, agalaksi, yanıkara, difteri çiçek, gumbaro-marek, tavuf tifosu aşıları yer almaktadır.

h) Tarımsal Kontrol Çalışmaları

Gıda Denetimleri

İl dahilinde faaliyette bulunan, her türlü gıda maddesi üreten ve işleyen fabrika ve imalathâneler, Tarım İl Müdürlüğü tarafından denetlenmekte, numuneler alınarak İl Kontrol Laboratuvar Müdürlüğü'ne tahlile gönderilmektedir. Gıda tüzük ve yönetmeliklerine uymayanlar uyarılmakta, gerektiğinde yasal işlemlere başvurulmaktadır.

Yem Denetimleri

Kayseri'de karma yem üreten yem fabrikaları ve yem bayileri Tarım İl Müdürlüğü elemanları tarafından denetlenmekte, kontrol ve tescil işlemleri yapılmaktadır. Yem bayiliği için ruhsatlar da aynı müdürlük tarafından verilmektedir.

İlde 5 adet yem fabrikası ve 153 adet yem bayi bulunmaktadır.

Kombina ve Mezbaha Kontrolleri

Kayseri'de 9 adet kombina, 14 adet mezbaha bulunmaktadır. Bunların denetimleri her yıl yapılmakta tüzük ve yönetmeliklere uymayanlar uyarılmakta, gerektiğinde yasal yaptırımlar uygulanmaktadır.

Tohumculuk Kontrol Çalışmaları

Tohum alım ve satımı yapan bayiler Tarım İl Müdürlüğü elemanlarınca kontrol edilmekte, bayi izin ve tohum yetiştirici belgeleri aynı müdürlükçe verilmektedir.

Bitki Koruma Çalışmaları

İlde hastalık ve zararlıları ile mücadelede, hububatta zararlı olan Kımıl'a karşı her yıl ortalama 14 bin dekar, süneye karşı 106 bin dekar alan uçakla ilaçlanmaktadır. Yabancı ota karşı ise yılda ortalama 963,5 bin dekar alanda ilaçlama gerçekleştirilmektedir.

Ekin kambu böceğine karşı 3000 ton, sürmeye karşı 40 bin ton tohum ilaçlanmaktadır. Çeşitli meyve hastalık ve zararlılarına karşı yılda ortalama 2.750.000 ağaç ilaçlanmaktadır. Fareye karşı 30 bin dekar, gelengiye karşı ise 4000 dekar alanda ilaçlama yapılmaktadır.

i) İl Kontrol Laboratuvar Müdürlüğü Çalışmaları

İl Kontrol Laboratuvar Müdürlüğü 1967 yılında Kayseri, Kırşehir, Nevşehir ve Niğde İllerini kapsayacak şekilde, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın görevleri arasında bulunan gıda ve yem ile bunların imalatında kullanılan hammaddeler, tohumluk, ziraî ilaçlar, su ürünleri ve kirliliğinin kontrolü, hayvan hastalıklarının teşhisi amacı ile kurulmuştur.

4.2.1.9. Tarımsal İşletmeler

İl'de Tarım ve Köyişleri bakanlığına bağlı Yahyalı Hayvancılık Üretme İstasyonu ve Güneşli Ziraî Üretim İşletmesi ve Çiftçi Eğitim merkezi adı altında 2 resmî tarımsal işletme bulunmaktadır.

4.2.1.9.1. Kayseri Yem Bitkileri Üretme İstasyonu

Kocasinan İlçesinin Yeşilmahalle semtinde 1965 yılında 1456 dekar alan üzerinde faaliyete başlayan Yem Bitkileri Üretme İstasyonu, İl genelinde yem bitkilerinin ekimini yaygınlaştırmak, yem bitkileri tohumu üretmek ve çiftçilerin büyükbaş damızlık, civciv ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuştur.

Yem Bitkileri Üretme İstasyonu Müdürlüğü, arazisi ve tesisleriyle birlikte 1995 yılında Erciyes Üniversitesi Veteriner Fakültesi'ne devredilerek, Kocasinan İlçesi Güneşli Bucağı içinde bulunan Güneşli Zirai İşletmesi'ne taşınmıştır.

4.2.1.9.2. Güneşli Zirai Üretim İşletmesi

Güneşli Zirai Üretim İşletmesi, 1973 yılında 981 dekar alan üzerinde başlangıçta "Güneşli Ziraat Okulu" adı altında, "Ziraat Teknisyeni" yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Okul faaliyetine 1984 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihte kapatılarak Güneşli Zirai Üretim İşletmesi ve Çiftçi Eğitim Merkezi adını almıştır. Adı geçen tarihten itibaren burada Bakanlığın meslek içi eğitim ve çiftçilere yönelik kurs çalışmaları yapılmaktadır.

4.2.1.9.3. Yahyalı Hayvancılık Üretme İstasyonu

Yahyalı Hayvancılık Üretme İstasyonu Müdürlüğü, 1953 yılında "Yahyalı Fidanlık Müdürlüğü" adı altında Yahyalı İlçesinde 1200 dekar alan üzerinde kurularak, Kayseri ve bölge İlleri çiftçilerinin meyve fidanı ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuştur.

Müdürlüğün arazisinin yarısı Ağcaşar Barajı alanına girmesi sonucu, kalan arazide kaliteli fidan üretimi yapılmayacağından işletme 1986 yılında "Yahyalı Hayvancılık Üretme İstasyonu Müdürlüğü" ismini alarak Fidan üretimine son vermiş, Kayseri İli ve bölge illeri çiftçilerinin büyük baş damızlık ve hindi palazı ihtiyaçlarını karşılamak için görevlendirilmiştir. İşletmenin sığırcılık şubesi kuruluş aşamasında olduğu için damızlık dağıtımına başlayamamıştır. Hindicilik Şubesinden ise yılda ortalama 40 bin hindi palazı dağıtımı gerçekleştirilmiştir.

4.2.1.10. Ormancılık

Ormanlık ve fundalık alan Kayseri İli yüzölçümünün yüzde 4'ünü oluşturmaktadır. Toplam orman alanının yüzde 2'si verimli, yüzde 67'si bozuk, yüzde 5'i baltalık ve yüzde 6'sı koru ormanlarıdır.

Kayseri İlinde orman ürünü olarak tomruk, kağıtlık odun ve yakacak odun üretimi mevcuttur. Ancak orman alanlarının çok sınırlı olması orman ürünleri üretiminin de sınırlı olmasına yol açmakta, son yıllarda üretim miktarlarında düşüş olduğu görülmektedir.

Kayseri, orman yönünden fakirdir. Toplam 107.158 hektar orman alanı mevcuttur. Orman alanlarının büyük bir bölümü bozuk orman alanıdır.

Orman alanının 62.449 hektarlık bölümü Kayseri Orman İşletme Müdürlüğünün sorumluluk alanı içerisindedir. Bu alanın 14.698 hektarı prodüktif, 47.751 hektarı ise bozuk orman alanıdır.

Orman alanının 44.709 hektarlık bölümü ise Yahyalı Devlet Orman İşletme Müdürlüğünün sorumluluk alanı içerisindedir. Bu alanın da 11.674 hektarı prodüktif, 33.034 hektarı ise bozuk orman alanıdır.

1988 yılında uygulamaya konulan Kayseri Yeşil Kuşak Projesi çerçevesinde 8836 hektar alanın ağaçlandırılması çalışmaları devam etmektedir. Bu proje kapsamında Erciyes dağı etekleri, Yılanlı Dağı, Ali Dağı ve civarı, Organize Sanayi Bölgesi, Boğazköprü Mevkii ve Hisarcık civarının ağaçlandırılmasına çalışılmaktadır.

4.2.2. Sanayi Sektörü

Bilindiği gibi sanayi sektörü imalat, enerji ve madencilik alt sektörlerinden oluşmaktadır. Bu kısımda, imalat sanayinin ölçek yapısı, istihdam, üretim, yatırım ve dış ticaret konuları bu alt sektörler bazında ele alınacaktır.

4.2.2.1. İmalat Sanayii

İmalat sanayii, ülkelerin sanayileşmesinde ve kalkınmasında adeta bir lokomotif görevi yapmaktadır. Bunun için bugün sanayileşmiş olarak adlandırılan ülkelerin hemen hepsi de imalat sanayiinin kendi şartlarına uygun belirli alt sektörlerinde yoğunlaşmak suretiyle uluslararası rekabette yerlerini almışlardır.

Ülkemizde de daha 1930'lu yıllarda devletin öncülüğünde imalat sanayii yatırımlarına belirli bir planlama dahilinde öncelik verilmiştir. Nitekim 1933 yılında başlatılan Beş Yıllık Sanayi Planlarının önceliği de ağırlıklı olarak kamusal finansmanlı sanayi yatırımlarına ağırlık vermek olmuştur.

Kayseri İli daha Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ülkemizin önemli sanayi odaklarından birisi olarak yerini almıştır. Nitekim bu doğrultuda 6 Ekim 1926'da Kayseri Tayyare Fabrikası kurulmuş ve 1930'lu yıllarda üretime başlanılmıştır. Her ne kadar İlde uçak üretimi 1950'lerin başında durmuşsa da, tekstil, temel metaller, makina-teçhizat ve mobilya gibi önemli imalat sanayi dalları hızlı bir şekilde gelişme göstermiştir.

4.2.2.1.1. İmalat Sanayiinde Faaliyet Gösteren İşletmelerin Ölçek Yapısı ve Sektörel Dağılım

İl imalat sanayiinde faaliyet gösteren 10 ve daha fazla kişi çalıştıran işletme toplamı 152'dir ve bunların 145'i özel sektöre, 7 tanesi ise kamu sektörüne aittir.

10 ve daha fazla kişi çalıştıran imalat sanayii işletmelerinden 72'si 10-24 arası kişi çalıştıran işletmeler, kalan 80'i ise 25 ve daha fazla kişi çalıştıran işletmelerdir.

Buradan hareketle, İl imalat sanayisinde; gerek orta ve küçük ölçekli kuruluşlarının, gerekse büyük ölçekli sanayi kuruluşların miktar bakımından oldukça önemli bir toplam tuttukları söylenebilir. Başka bir deyişle, İl hem küçük ve orta ölçekli hem de büyük ölçekli sanayi kuruluşları açısından önemli bir merkez durumundadır.

Belirtmek gerekir ki, ilin büyük ölçekte (200+) faaliyet gösteren en belirgin sektörünün, toplam 10 işletmeyle (8'i özel sektöre ait) tekstil olduğu görülmektedir. Nitekim, ilde ülkemizin en büyük 500 firması arasına giren ilk 5 firmadan 3'ü (Orta Anadolu, Birlik Mensucat ve Karsu Tekstil San. ve Tic.A.Ş.leri) tekstil sektöründe faaliyet göstermektedir. Ayrıca, İlde üretim yapan büyük halı firmaları da (Saray ve Atlas) yine 500 büyük sanayi kuruluşları arasında yerlerini almaktadırlar.

İl'de yeralan toplam 2.293 işletmeden 1.186'sı (yüzde 52'si), Mobilya, Metalden Eşya İmalatı ve Gıda Maddeleri işkoluna aittir. Büyüklü-küçüklü işletme sayısı açısından en önemli işkolları sırasıyla, Ağaç-Mobilya İşleri, Makina-Teçhizat, Metal Ana Sanayii, Gıda Maddeleri ve Tekstil işkollarıdır.

4.2.2.2. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri

4.2.2.2.1. Organize Sanayi Bölgeleri

Planlı dönemin başlangıcından günümüze değin uygulanmakta olan Organize Sanayi Bölgeleri politikası, yerel sermaye birikiminin il dışına çıkmasını engellemede ve yerel sanayiye transferinde önemli bir planlama aracı olarak işlev görmüştür.

Kentleşme ve sanayileşme ilişkilerini düzenlemek açısından ayrıcalıklı bir konuma sahip olan Organize Sanayi Bölgeleri, sanayi birimlerinin çevrede yaratacağı olumsuz etkileri denetlemede, daha kolay ve ucuz üretim yapmalarını sağlamada ve daha düşük maliyetli altyapı hizmetlerinden yararlanmada büyük olanaklar sunmaktadır. Ayrıca, Organize Sanayi Bölgeleri yerel düzeyde küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmelerine elverişli bir ortam sağlayarak sanayinin yerelleşmesine ve böylece sanayinin bölgelerarasında daha dengeli dağılımına da önemli ölçüde katkı

sağlamaktadır. Nitekim 40 yıla yakın bir süredir uygulanagelen bu planlama aracı, il düzeyinden ilçe düzeylerine değin yaygınlaşmaktadır. OSB'ler yöresel kaynakların değerlendirilmesinde ve yerel üretim faktörlerinin yörede kalmasını ve değerlendirilmesini sağla-yarak küçük ve orta ölçekli girişimi mümkün kılmada ve önünü açmada talep edilir olmuştur.

Kayseri İli genelinde; 1'i bitmiş, 6'sı devam eden ve 1'i de Teklif kapsamında olmak üzere toplam 8 OSB projesi uygulamaya konmuştur.

Faaliyette olan *Kayseri Organize Sanayi Bölgesi*, Bakanlar Kurulu'nun 29.03.1973 tarih ve 7/6177 sayılı kararı ile kurulmuş ve 1976 yılında İl Özel İdaresi, Sanayi Odası ve Sanayiciler Derneği'nin katılımı ile Müteşebbis Kurul oluşturulmuştur.

Organize Sanayi Bölgesi, Kayseri merkezine yaklaşık 14 kilometre uzaklıkta, Yılanlıdağ eteklerinde, tarımsal verimi düşük, 8 milyon m2 alan üzerine kurulmuş, daha sonra genişleme ihtiyacı duyulması üzerine çevresindeki 4 milyon m2 lik alan kamulaştırılarak toplam alanı 12 milyon m2 'ye çıkmıştır. Bölgenin yüzde 40'ına yakın bölümü yeşil alan ve yollar, diğer bölümü ise sanayi parsellerinden oluşmaktadır. Bölge, 5-120 bin m2 büyüklüğünde 457 adet parseli kapsamaktadır. Organize Sanayi Bölgesinde 383 parselde 333 fabrika faaliyet göstermekte ve 20.350 dolayında işçi çalışmaktadır. Bölgenin imar planındaki alan dağılımı Tablo 61'deki gibidir:

Tablo 61: Kayseri Organize Sanayi Bölgesi Alanı Paylaşımı

Alan Paylaşımı	Büyüklüğü (m^2)	Oran (%)
Yollar	1.071.160	08
Çevre Yeşil Alan	2.040.000	16
Parklar	405.000	03
Sosyal Tesisler	203.000	02
Sanayi Parselleri	9.129.000	71
Toplam	**12.848.160**	**100**

Kaynak: Kayseri Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü, 2001.

Kayseri Organize Sanayi Bölgesi'ndeki sanayi parsellerinin durumu ise Tablo 62'de yeralmaktadır (Bazı büyük işletmeler birkaç parsel üzerine kurulu olduğu için parsel ve fabrika sayısı farklılık göstermektedir.).

Tablo 62: Kayseri Organize Sanayi Bölgesinde Parsel ve Tesis Durumu

Fabrikaların Durumu	**Parsel Sayısı**	**Tesis Sayısı**
İnşaatı Bitip Üretime Geçilen	383	333
Üretime Hazır	19	11
İnşa Halinde	16	17
Proje Çalışması Yapılan	38	29
Boş	1	1
Toplam	**457**	**391**

Kaynak: Kayseri Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü, 2001.

Mevcut Organize Sanayi Bölgesinde sanayi parsellerinin tamamının kullanılması nedeniyle yeni bir organize sanayi bölgesi oluşturulması ihtiyacı doğmuş ve Kayseri-Adana karayolunun 47'inci kilometresinde kurulu bulunan TAKSAN Takım Tezgahları Fabrikasının batısında belirlenen alanda *İncesu Organize Sanayi Bölgesi* kurulmuştur. Bölgenin kamulaştırma ve altyapı çalışmaları tamamlanmış, arsa tahsisine başlanmıştır.

Ayrıca, Mimarsinan Kasabası yakınında *Kayseri 2. Organize Sanayi Bölgesi (Mimar Sinan),* Develi'de ise *Develi Organize Sanayi Bölgesi*nin yer tesbiti yapılmış, kamulaştırma ve altyapı çalışmalarına başlanması beklenmektedir. Kayseri Organize sanayi Bölgesinin bitişiğinde Hacılar İlçesi hudutları içerisinde kalan alan ise *Hacılar Özel Organize Sanayi Bölgesi* olarak belirlenmiş olup, burada 50 civarında fabrika üretim yapmaktadır. Ayrıca, 1998 yılında etüd-proje olarak Yatırım Programına alınan *Talas (Başakpınar) OSB* projesinin etüt çalışmalarının 2003 yılında tamamlanması beklenmektedir.

Organize Sanayi Bölgeleri dışında da sanayi yatırımları devam etmektedir. Halihazırda var olan fabrikaların tevsi, kapasite arttırma, yenileme yatırımlarına ilave olarak komple yeni yatırımlar da yer almaktadır.

4.2.2.2.2. Küçük Sanayi Siteleri

Küçük sanayi işletmelerinin ve esnaf-sanatkarların Ülke genelinde en önemli sorunlarından biri işyeri sorunudur. Bu doğrultuda Planlı Dönemin başından beri uygulanan Küçük Sanayi Siteleri politikası ve uygulamalarının ayrıcalıklı bir konumu

olmuştur. Küçük Sanayi Siteleri; orta ve büyük ölçekli sanayinin yerel düzeyde gelişmesine başlangıç teşkil etmek, yerel sanayinin tamir ve bakım yönünden sorunlarını gidermek, özel beceri isteyen bazı malların üretimini yapmak ve orta ve büyük sanayi işletmelerine yan sanayi olarak yardımcı olmak işlevlerini yerine getirerek, yerel kalkınmada ve Ülke kalkınmasında önemli bir işleve sahiptir.

Küçük sanayi siteleri uygulamaları ile sağlıklı şartlara sahip, teknik ve ekonomik yönden çağdaş gereklere uygun modern işyerleri inşa ederek, işletmelerin hem verimleri yükseltilmekte, hem de tamirattan imalata, imalattan seri imalata, dolayısıyla tamircilikten küçük ve orta ölçekli sanayiye geçişe olanak sağlanmaktadır.

Yöre ve Ülke kalkınmasında önemli bir konuma sahip olan küçük sanayi siteleri uygulamasının Kayseri'deki mevcut durumu şöyle özetlenebilir:

Kayseri'de faaliyette olan 8 adet küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. Küçük sanayi sitelerinin 7'si Kayseri merkezinde, 1 tanesi ise Pınarbaşı ilçesindedir. Bu sitelerde toplam 5.053 işyeri yeralmakta ve 19 056 işçi çalışmaktadır.

İl genelinde yapımı tamamlanan ve devam eden Küçük Sanayi Sitelerine ait bilgiler Tablo 63'de belirtilmektedir.

Tablo 63: Kayseri'de Küçük Sanayi Sitelerinin Durumu

K.Sanayi Sitesi Adı	Faaliyete Geçiş Tarihi	İşyeri Sayısı	Çalışan İşçi Sayısı
Eski Sanayi Sitesi	1957	2178	4521
Yeni Sanayi Sitesi	1972	1134	6305
Orta Sanayi Bölgesi	1979	55	84
Doğu Sanayi Ağaç İşleri	1985	280	483
İmalatçılar-Pazarlama San.	1985	220	312
Ağaç İşleri Sanayi Sitesi	1995	850	6800
Argıncık Küçük Sanayi S.	1992	220	421
Pınarbaşı Küçük Sanayi S.	1999	116	130
TOPLAM		**5053**	**19056**

Kaynak: Kayseri Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, 2001.

Ayrıca İl'de yapımı devam eden 300 ortaklı Kayseri Demirciler Küçük Sanayi Sitesi ve 28 ortaklı Tomarza Küçük Sanayi Sitesinin inşaatı devam etmektedir.

Tablo 64: Kayseri İlindeki Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgelerine Ait Özet Bilgiler (Mart-2002 Tarihi İtibariyle)

(Milyon TL.)

A. Küçük Sanayi Siteleri

HİZMETE SUNULANLAR	**BAŞLAMA BİTİŞ** *YILI*	**İŞYERİ** *SAYISI*	*KARAKTERİSTİĞİ*	**VERİLEN KREDİ YILI** *FİYAT.*	**2000** *FİYAT.*
MERKEZ KSS	1970-1974	464	Sos.Tes. %60 Krd. 216 m2	22	3.751.501
DEVELİ KSS	1971-1973	120	Sos.Tes. %40 Krd. 70 m2	3	586.142
MERKEZ (AĞAÇ İŞL.) KSS	1984-1992	848	Sos.T.Ç.O. %85 K. 230 m2	14.148	14.508.790
PINARBAŞI KSS	1984-2000	104	Sos.T.Ç.O. %80 K. 123 m2	132.266	2.042.443
TOPLAM:		1536		146.439	20.888.884

Tomarza Küçük Sanayi Sitesi yatırımı devam etmekte, 2004 yılında tamamlanması planlanmış bulunmaktadır.

B. Organize Sanayi Bölgeleri

HİZMETE *SUNULANLAR*	**BAŞLAMA BİTİŞ** *YILI*	**TOPLAM** *HEKTAR*	**KREDİ** *ORANI*	*KARAKTERİSTİĞİ*	**VERİLEN KREDİ YILI** *FİYAT.*	**2002** *FİYAT.*
MERKEZ 1. OSB	1977-1990	600	95	-	4.717	15.676.717

DEVAM EDENLER	**BAŞLAMA BİTİŞ YILI**	**TOPLAM HEKTAR**	**KREDİ ORANI (%)**	**PROJE TUTARI**	**KÜMÜLATİF HAR. YILI FİYAT.**	**KÜMÜLATİF HAR. 2002 FİYAT.**	**2002 YILI ÖDENEK DURUMU PROGRAM**	**2002 YILI ÖDENEK DURUMU REVİZE**
İNCESU OSB	1998-2006	600	95	15.000.000	168.168	899.880	540.000	540.000
MERKEZ II. (Mimar Sinan) OSB	1998-2004	600						
Hacılar OSB	1998-2006	700						
Develi OSB	1999-2005	225						
Talas (Başakpınar) OSB	1998-2003							
TOPLAM:		2215		15.000.000	168.168	899.880	540.000	540.000

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

4.2.2.3. Madencilik

Kayseri'de önemli maden rezervi bulunmaktadır Maden rezervi olan başlıca yerler ve cinsleri Tablo 65'de belirtilmektedir:

Tablo 65: Maden Rezervleri

Maden Cinsi	Yer
Alüminyum	Sarız
Kurşun-Çinko	Yahyalı
Çinko	Yahyalı (Celal Dağı)
Demir	Yahyalı
Alçıtaşı	Akkışla
Çimento Hammaddesi	Bünyan
Kaolen	Felahiye (Badanalık Mevkii)
Pomza	Develi, Talas, Tomarza
Tuğla-Kiremit Hammaddesi	Develi
Linyit	Pınarbaşı,Sarıoğlan, Yeşilhisar
Diyatomit	Kocasinan (Hırka köy)
Krom	Pınarbaşı

Kaynak: Kayseri Valiliği, İl Brifing Raporu, 2001.

4.2.2.4. Enerji

İlin elektrik ihtiyacı Bünyan ve Sızır hidroelektrik santrallarından karşılanmaktadır. Elektrik dağıtımı Kayseri ve Civarı Elektrik TAŞ. adlı ayrıcalıklı bir şirket tarafından yapılmaktadır.

Elektrik enerjisi tüketimi her yıl artmaktadır. 2001 yılı toplam tüketim miktarı 1.358.806.248 kilowatsaattir. Kullanıldığı yerlere göre yıllar itibariyle elektrik enerjisi tüketimi Tablo 66'da belirtilmektedir.

Tablo 66: Elektrik Enerjisi Tüketiminin Yıllara Göre Dağılımı

Abone Cinsi	Yıllara Göre Tüketim (Kwh)			
	1998	1999	2000	2001
Meskenler	254.918.756	307.670.963	334.612.334	330.525.075
Resmi Daire ve Ticarethaneler	97.380.895	103.636.082	115.881.931	114.104.771
Sanayi	818.151.943	675.493.655	751.987.192	745.219.531
İl, İlçe İçmesuyu	36.688.658	34.021.763	40.483.519	37.583.803
Köyler + Diğer	161.682.023	116.349.301	115.478.183	131.371.067
Toplam	**1.368.822.275**	**1.237.171.764**	**1.358.443.159**	**1.358.806.248**

Kaynak: Kayseri Valiliği, İl Brifing Raporu, 2001.

Her yıl artan enerji tüketiminin karşılanmasına yönelik olarak enerji üretimini arttırmak amacıyla Zamantı nehri üzerinde kurulmaya başlanan Çamlıca HES ve Kızılırmak nehri üzerinde Yap-İşlet-Devret modeliyle gerçekleştirilecek olan Yamula ve Bayramhacılı Barajı ve HES Projeleri Kayseri'nin gündeminde yer almaktadır.

Kayseri İlindeki hidroelektrik enerji potansiyelinin aşamalarına göre dağılımları Tablo 67'de verilmektedir.

Tablo 67: Kayseri'de Hidroelektrik Enerji Potansiyelinin Durumu

Aşaması	**Kurulu Güç (MW)**	**Yıllık Enerji Üretimi (GWh)**
1- Planlama Aşamasında Olan	190,00	834,31
- - Gümüşören HES	5,00	12,15
- - Gıcık HES	1,00	4,7
- - Çamlıca II HES	30,0	132,90
- - Çamlıca III HES	25,00	123,00
- - İndere HES	62,00	236,30
- - Tatlar HES	60,00	290,80
- - Topaktaş HES	7,00	34,40
2- 2001 Yılı Programında Olan İnşaatına Hiç Başlanmayan	13,40	59,40
- - Develi HES	6,70	24,80
- - Doğanlar HES	6.70	43,60
3- Yap-İşlet-Devret Programında Olan HES	205,00	464,70
- - Yamula HES	200,00	443,00
- - Karasu Molu HES	5.00	21,70
4- DSİ Dışı İşletmede Olan HES	85,50	433,40
- - Çamlıca I HES	84.00	429,00
- - Pınarbaşı HES	0,10	0,40
- - Bünyan HES	1,40	4,00
Kayseri İli Enerji Potansiyeli	439,90	1791,80

Kaynak: DSİ 12. Bölge Müdürlüğü, 2001.

4.2.3. Hizmetler Sektörü

4.2.3.1. Ulaştırma

Kayseri, coğrafi açıdan İç Anadolu ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde yeralan illeri, batıya ve güneye bağlayan demir ve karayolları üzerinde bulunan bir kentimizdir. Bir başka deyişle, yurdun dört bir yanına ulaşan karayolları ve demir yolları ile ülke ulaşım ağında önemli bir merkezdir. İldeki önemli karayolları

bağlantıları, kuzey-güney yönündeki Sivas-Kayseri-Niğde-Adana Karayolu ile, doğu-batı yönündeki Ankara-Kayseri-Malatya-Elazığ-Diyarbakır Karayolu bağlantısıdır. Ayrıca, doğu-batı yönündeki demiryolu ile kuzey-güney yönündeki demiryolu bağlantısı da, demiryolu açısından Kayseri'yi önemli bir kavşak noktası konumuna getirmektedir.

İlde toplam 464 km devlet yolu, 686 km il yolu olmak üzere toplam 1.150 km karayolu ağı (1.121 km. asfalt ve 29 km. geçit vermez) bulunmaktadır.

Ayrıca köy yolu ağı ise 3.260 km'dir. Köyyollarının niteliğine göre dağılımı ise Tablo 68'de yeralmaktadır.

Tablo 68: Köy Yolları

Köy Yolu	Uzunluğu (Km)
Asfalt	1.393
Stabilize	1.539
Tesviye	311
Ham Yol	17
Toplam	**3.260**

Kaynak: Kayseri Valiliği, İl Brifing Raporu, 2001.

Karayolları Yol Araştırma Dairesi tarafından ülke düzeyinde, yollar için hesaplanan "ulaşılabilirlik endeksi"ne göre en yüksek ulaşılabilirlik endeksine sahip iller sırasıyla Ankara, Kayseri, Sivas, Adana, Afyon ve Konya'dır.

İlde bulunan demiryolu istasyonu 1927'den beri hizmet vermektedir. 1994 yılında Kayseri'de demir yolları hattı toplam uzunluğu 196 km'dir. Demiryolları toplam uzunluğu karayolları ile kıyaslandığında oldukça düşük seviyede kalmaktadır. Türkiye genelinde demiryolu ağı açısından en büyük ulaşılabilirlik endeksine sahip noktalar Afyon, Adana, Eskişehir, Kayseri, Manisa ve Ankara'dır. Ayrıca Kayseri şehir merkezi itibariyle de demiryolu ağına sahip bir ildir.

Demiryolları ile Kayseri'ye gelen malzemeler, dokuma bez, basma, iplik, buğday, un, çimento, maden direği, tank, askeri malzeme, krom, kömür, çubuk demir, suni elyaf ve petrol ürünleridir. Kayseri'den giden malzemeler ise krom cevheri, tahıllar, dokuma, un, tank ve askeri personel araçları, oto lastiği ve parke taşıdır. Bu

nakliyat karayolu ile taşınmasına imkan olmayan yarı mamul ve hammadde taşıması ağırlıklıdır.

4.2.3.1.1. Devam Eden Karayolları Projeleri

a) Kayseri Kuzey Çevreyolu: Ağır taşıt trafiğini şehir dışına alarak taşıt trafiğinden kaynaklanan hava kirliliğini azaltmak ve trafik güvenliğini artırmak amacıyla yapımına karar verilmiştir. 2000 yılında 5,9 trilyon lira keşif bedelle, toplam uzunluğu 27 km. ve bölünmüş yol standardında olan yolun , ilk 15,2 km.si ihale edilmiştir. 2001 yılında ayrılan 493 Milyar TL. ödenekle, Erkilet'ten Boğazköprü istikametinde çalışmalar yapılmıştır. Yolun kalan 12.km.lik kısmının ihale edilebilmesi için, 2001 yılı fiyatları ile 20 Trilyon TL.ye, ihale edilen kısmın tamamlanabilmesi için 10 trilyon TL.ye ve yolun kamulaştırma işlemlerinin yapılabilmesi için, 10 trilyon TL. olmak üzere toplam 40 trilyon TL. ödeneğe ihtiyaç vardır. 2002 yılı Yatırım Programında 700 milyar lira ödenek ayrılmıştır.

b) Boğazköprü-Himmetdede-Avanos Ayr.Yolu: Kayseri-Ankara yolunun tek yönlü olması ve yoğun taşıt trafiğine cevap verememesi nedeniyle yapımına karar verilen Boğazköprü-Himmetdede yolunun Boğazköprü'den itibaren 16 km.lik kesim 964,3 milyar TL. keşif bedelle 25.08.1998 tarihinde ihale edilmiştir. 2001 yılında 542 milyar TL. ödeneği kullanılmıştır. Bugüne kadar Boğazköprü'den itibaren 4 km. bölünmüş yol 6 km. de tek yol olarak tamamlanmıştır. İhale edilen kısmın tamamlanması için 5 trilyon TL.ye ihtiyaç vardır. İhale edilen kısımdan sonra, Himmetdede bölünmüş yoluna kadar tek yol olarak arada kalan 9 km.lik yolun 3 km.sinin toprak işleri tamamlanmıştır. Bu kısmın asfaltının yapılması ve başlanılmamış 6 km.nin yapılması için 1 trilyon TL.ye ihtiyaç vardır. 2002 yılında 1,5 trilyon lira ödenek ayrılmıştır.

c) Ürgüp-Boğazköprü Yolu: Özellikle Kapadokya'ya gelen yerli ve yabancı turistlerin Kayseri ve çevresinde bulunan turistik yerlere daha kolay ulaşmalarını sağlamak amacı ile yapımına karar verilen Ürgüp-Boğazköprü yolu 02.12.1996 tarihinde 611,6 milyar TL. keşif bedelle ihale edilmiş olup, bölünmüş yol çalışmaları devam etmektedir. 2001 yılında 1 trilyon 150 milyar TL. ödenek ile çalışmalara

devam edilmiş, 2002 yılında 800 milyar TL. ödenek ayrılmıştır. 2003 yılında bitirilmesi beklenmektedir.

d) Kayseri-Develi-Tufanbeyli Yolu: Develi-Tufanbeyli istikametinde Kayseri ili sınırlarında bulunan 63 km.lik kısmın projesi hazırlanmış, ulaşımda güçlük çekilen Gezbe geçidi ve Saraycık Geçişleri emanet olarak yapılmıştır. Yolun tamamının yapılabilmesi için 6 trilyon TL.lik ihale yapılması gereklidir.

e) Kayseri-Pınarbaşı-Gürün Yolu: 1994 yılından itibaren bölüm bölüm iyileştirme çalışmaları yapılan yolun 2001 yılı ödeneği 35,5 milyar TL. olup, çalışmalarda 81,5 milyar TL. harcama yapılarak 2001 yılı çalışmaları tamamlanmıştır.

f) Karayolu İyileştirme ve Trafik Güvenliği Projeleri: Kayseri ili sınırları içinde bulunan 8 adet kara noktanın sinyalizasyon, kavşak düzenlemesi, oto korkuluk vs. çalışmalarıyla iyileştirilmesi için 2001 yılında 227 milyar TL. ödenek ile çalışmalara başlanmıştır. Ödeneğin 143,1 milyar TL.si Dünya Bankası kredisi olup çalışmalar devam etmektedir.

g) Kayseri-Malatya Yolunda Dörttaş Grubu Köprüleri: Yatırım Programına alınan dört adet köprünün 2001 yılı ödeneği 100 milyar TL. olup iş ihale edilmiştir.

h) Hisarcık Geçişi: Erciyes Kayak Merkezine daha rahat ulaşımın sağlanması için hızlı bir çalışma temposuyla %80 düzeyinde tamamlanan projede 2001 yılı ödeneği 50 milyar TL. olmasına rağmen 75,6 milyar TL. harcanarak çalışmaların bitirilmesine çalışılmaktadır.

ı) Ödenek Yetersizliğinden Başlanamayan Projeler:

- Yeşilhisar-Niğde (Araplı Geçişi) Yolu
- Kayseri-Elbaşı Ayr.-Tomarza Yolu
- Kayseri-Hacılar Erciyes Yolu

Projelerinde ödenek yetersizliğinden 2001 yılında çalışma yapılamamıştır.

Kayseri ili sınırlarında bulunan Kayseri-Ankara, Kayseri-Adana, Kayseri-Sivas, Kayseri-Malatya yollarında yoğun taşıt trafiği dikkate alındığında acilen BSK kaplama yapılması gerekmektedir. İleriki yıllarda bu işler için de ödenek ayrılması yerinde olacaktır. Yapımı planlanan Ankara-Adana otoylunun Kayseri bağlantı yolu da programa alınmalıdır.

4.2.3.1.2. Demiryolu Ulaşımı

Ülkemiz sahip olduğu demiryolu hattıyla dünyada 25.sırada iken karayolu hattıyla 13. sıradadır. Ulaştırma yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payı sürekli artarken demiryolu yatırımlarının payı azalmış ve çok düşük düzeyde kalmıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak yolcu ve yük taşımacılığı karayollarına kaymıştır. Bunun yanısıra demiryollarımızda kullanılan lokomotif ve vagonlarımızın oldukça eski olması ve tam olarak randıman vermemesi de taşımacılık sektöründe olumsuzluklar yaşanmasına neden olmuştur.

Tüm dünyada olduğu gibi taşıma alt sistemlerinin ülkemizin çıkarlarına denk düşecek şekilde birbirini tamamlanması gerektiği benimsenmeli ve dengeli bir gelişmeyi sağlayacak şekilde ulaştırma master planı yapılmalıdır.

Kayseri İli, mevcut demiryollarından Ankara ve İstanbul bağlantılı tren seferlerinden yararlanılamamaktadır. Büyük ölçüde karayolu ulaşım araçları ve kısmen de havayolu ile bu ulaşım sağlanmaktadır. Oysa kitle ulaşım aracı olarak hızlı tren seferlerinin konulması ve mevcut demiryollarının iyileştirilmesi Ankara ve İstanbul ile olan ticari, sınai ve hizmet amaçlı yoğun ilişkiler nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, aynı güzergah üzerinde bulunan Kayseri ve Hacılar Organize Sanayi Bölgesi ile Serbest Bölgeye ulaşım tamamen karayoluyla sağlanmaktadır. Oysa bu bölgelere gelecek 5 yıl sonrasında yaklaşık 100 bin işçi ve çalışan gidip gelecektir. Bölgelere yakın olan demiryolunun bu bölgelere uzatılması ulaşım açısından rantabl bir yatırım olarak görülmektedir.

Kayseri'nin yıllık ihracatı yaklaşık 500 milyon dolardır. Yeni yatırımlar nedeniyle de gerek hammadde gerekse üretim makineleri ithalatı çokça yapılmaktadır.

Bu nedenle ithalat ve ihracatta toplu taşımacılıktan yararlanmak amacıyla süratle bir konteyner kara terminali yapılması gerekmektedir.

Söz konusu konteynır terminali projesi, DDY Genel Müdürlüğünün 1998 yılı yatırım programına alınmış, ancak ödenek aktarılmaması nedeniyle fizibilite etüdü, arazi ve fiziksel planlama çalışmalarına başlanamamıştır. Gerekli ödenekle desteklendiği takdirde projenin yapım çalışmalarına başlanılması beklenmektedir. 2002 yılı Yatırım Programında bu projeye ödenek tahsis edilmiş olduğundan fizibilite etüdü, arazi ve fiziksel planlama çalışmalarına Şubat 2002'de başlanmıştır.

Demiryolu ulaşımının geliştirilerek daha verimli ve güvenli ulaşımın sağlanabilmesi için başlıca öneriler şunlardır.

1-Demiryolu malzemelerinin yerli imalatının geliştirilmesi sağlanmalıdır.

2-Mevcut demiryolu hatlarının varyant vb. yatırımlarla standartlarının yükseltilmesi (Yap-İşlet-Devret, Fon, Kredi vb. usullerle).

3-Raylı taşım hatlarının uzak semtlere, ilçelere, havaalanına uzatılması sağlanmalıdır.

4-Kayaş-Kırıkkale-Kayseri hattının elektrikli işletilmesi için ödenek –kredi temin edilmesi.

5-Trenle kapıdan-kapıya yük taşınması için firmalarla işbirliği ile, çeşitli hacimde konteyner-sandık imal ettirilmesi.

6-Savurganlığın önlenmesi, normların tatbiki için sürekli eğitim yapılması ve kontrolü, rekabet için yeniden yapılanmaya devam edilmesi.

7-Demiryolu Kanununun TBMM'nde görüşülmesinin teklifi.

8-Kayseri ilinde OBS (Otomatik Blok Sistemi) CTC' ye (Sinyallerin Merkezinden Kumandası) dönüştürülmesi projesi tamamlanmış olup, trafik akışı hızlandırılmıştır.

9-Boğazköprü-Ulukışla arasında Sinyalizasyon ve Elektrifikasyon yapılması Etüd-proje aşamasındadır.

4.2.3.1.3. Kent İçi Ulaşım (Raylı Taşıma Sistemi)

Kayseri merkez nüfusunun hızla artışı karşısında kent içi ulaşımda yaşanan güçlükler alternatif ulaşım olanaklarının araştırılmaya başlanmasına neden olmuştur.

Bu çerçevede gündeme getirilen en önemli alternatif Kayseri Raylı Sistem çalışmalarıdır.

"Kayseri Kentiçi ve Yakın Çevre Ulaşım Etüdü ve Raylı Sistem Avan Projeleri ve Fizibilite Etüdü Hazırlanması" işi ihalesini alan Ortak Girişim ile Büyükşehir Belediyesi arasında 12 Ocak 2000 tarihinde sözleşme yapılarak çalışmalara başlanmıştır.

Bu çalışmayla; gelişmekte olan Kayseri ili ve yakın çevredeki alanda günümüzde karşılaşılan ve gelecekte karşılaşılması muhtemel ulaşım sorunlarının belirlenmesi, kentiçi ulaşım sorunlarının çözümlenmesinde toplu taşım ağırlıklı ve muhtemel bir hafif raylı sistem (HRS) çözüm önerilerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Getirilecek çözümlerle;

-Enerji kaynaklarının etkin kullanılması,
-Ulaşımdan kaynaklanan çevre kirliliğinin en aza indirilmesi,
-Ulaşımda güvenli, konfor ve emniyetin artırılması,
-Tarihi ve doğal çevreye saygılı toplu taşım ağırlıklı bir ulaşım yapısının oluşturulması,
-Ortalama yolculuk süresinin azaltılıp, hareketliliğin yükseltilmesi,

Böylece kent ve dolayısıyla ülke ekonomisine katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

Kayseri Raylı Taşıma Sistemi güzergahı 16,4 km uzunluğundadır. Depo sahası Belsin, geceleme tesisi Mimarsinan mevkiinde tasarlanmıştır.

2020 yılında saatte 13.300 ve günde 222.000, her iki yönde toplam 445.000 yolcu taşıyabilecektir. Sistemdeki araç ihtiyaçları 2004 yılında 22, 2012'de 40, 2020'de 56'dır.

Terminal kavşağında ve Nato Kavşağında olmak üzere 2 adet açma kapama tünel, 34 adet yüzeysel istasyon ve 4 adet terminal olacaktır.

DLH Genel Müdürlüğünce proje onayı yapılmıştır. Yakın zamanda ihaleye çıkılması beklenmektedir.Raylı sistem mühendislik çalışmaları tahmini inşaat süresi 36 aydır. Projenin 2004 yılında faaliyete geçmesi planlanmaktadır.

4.2.3.1.4. Hava Ulaşımı

Kayseri Havaalanı sivil trafiğe 15 Kasım 1998 tarihinde açılmıştır. Havaalanı dış hat seferleri ile iç hat seferlerine açık (yolcu giriş-çıkış hudut kapısı olan) liman statüsünde bir meydan durumundadır.

1999'da charter seferleri pek yapılmamıştır. Fakat 2000 yılında ve 2001 yılında bir önceki yıla oranla yüzde 80'lere varan artışlarla charter seferleri yapılmıştır. 2000 yılında toplam 12 aylık uçak trafiği iniş/kalkış 1935 uçak, giriş/çıkış yapan yolcu sayısı ise 166.430'dur. 2001 yılında uçak iniş/ kalkışı 1480 uçak, yolcu sayısı 145.816'dır. 2001 yılında bir önceki yıla göre uçak iniş-kalkış sayısında ve yolcu trafiğinde düşme gözlenmektedir.

Kategori olarak Askeri ve Sivil olması nedeniyle askeri sınırlar içinde kaldığı için Terminal binası küçüktür ve bu nedenle yaz trafiğinde yetersiz kalmaktadır. Gümrük hizmetlerinde sıkıntı yaşanmaktadır. Bu nedenle Gümrük ve Gümrük Muhafaza birimlerinin de Havaalanında bulundurulması gerekmektedir. Otoparkı yetersiz olup, charter seferlerinde sıkıntı çekilmektedir. Pasaport kabinlerinin yetersizliği nedeniyle yaz aylarında yığılmalar olmaktadır.

Genel olarak Havaalanının Askeri-Sivil kategoriden Sivil kategoriye çevrilerek Liman statüsüne dönüşmesiyle, Kayseri'ye ekonomik katkısı daha çok olacaktır.

Havaalanından her gün iç hat İstanbul-Kayseri-İstanbul ve Charter seferleri devam etmektedir. Bunun yanında; özellikle yaz aylarında Antalya-Kayseri-Antalya ve Kayseri-İzmir karşılıklı seferlerinin haftada bir gün olarak denenmesinde yarar olacağı dile getirilmektedir.

Kayseri havaalanın 17 adet sivil ve askeri kategorideki Havaalanları içinde uçak trafiğinde 2000 yılı istatistiklerine göre 4'üncü sırada, yolcu trafiğine göre 2'nci sıradadır. 2001 yılı istatistiklerine göre bu sıralamayı geçmiş durumdadır. Meydan Müdürlüğü 2001 yılı Ocak ayı itibariyle doğrudan Genel Müdürlüğe bağlı müstakil bir Meydan Müdürlüğü haline getirilmiştir. Havaalanında personel ve araç gereç konusunda sıkıntı çekilmektedir. Havaalanı "Yasadışı Müdahale ve Eylemlere Karşı Sivil Havacılığı Koruma ve Güvenlik Talimatı"na uygun değildir. Terminal çıkışından 50 m. uzakta araç parkı olması gerekirken, mevcut park terminal çıkışından hemen sonra ve park alanı çevre tel örgüsü terminale 35 m. uzakta olduğu için emniyet şeridi içinde değildir. DHMİ Genel Müdürlüğüne Hava Kuvvetlerinden 7500 m^2 150 araçlık otopark yeri tahsisi edilmesi talebinde bulunulmuştur.

Terminalin Giden yolcu girişindeki büyük boy X-RAY Bagaj Kontrol Cihazına ek olarak Orta boy X-RAY cihazına acil ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca VİP giriş-çıkışını ayırarak küçük boy X-RAY cihazı monte edilmesi gerekmektedir.

Dış Hatlara açık hudut kapısı olan liman statüsündeki Havaalanında Güvenlik Kamera sistemi kaçınılmaz olmuştur.

Meydan Müdürlüğüne Askeri Kulede 2 adet Hava trafik kontrolörü görevlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü halen 12'nci Hava Ulaştırma Ana Üs Komutanlığı bünyesindeki kulede çalışan askerlerin lisansları bulunmamakta ve sivil uçakların kule kayıt formaları düzenli tutulamamaktadır. Ayrıca Havaalanında uçak saatleri dışında da THY personelinden 1 kişinin bulundurulması uygun görülmektedir.

Havaalanında itfaiye birimi kurulmamıştır. THY uçaklarına itfaiye hizmeti mesai saatleri içinde 12. Ana Üs Komutanlığı itfaiyesince verilmektedir. Özel Hava Yolu uçaklarına Kayseri Büyükşehir Belediyesi itfaiyesi hizmet vermektedir. Bu kadar yoğun olan bir havaalanında itfaiye biriminin kurulması zorunlu hale gelmiştir.

Uçaklara yakıt ikmali THY iç hat uçaklarına 12. Ana Üs Komutanlığında JP-8 yakıtı verilmektedir. POAŞ Tesis İnşaatı devam etmektedir. Tesis kurulduktan sonra THY İç-Dış (Charter) uçaklarına POAŞ yakıt verecektir. Ayrıca Mobil A.Ş. 300 m^2

alanda sabit tank ve yürüyen tankerlerle sözleşmeli havayolu şirketlerine yakıt ikmali yapmaktadır.

Meydanda ILS/GP montajının yapılabilmesi için Havaalanı Müdürlüğü ve DSİ 12. Bölge Müdürlüğü arasında yapılan bir protokol ile 12. Hava Ulaştırma Üs Komutanlığı içindeki 2400 m.lik Sarımsaklı Deresinin 400 m. güneye ötelenmesi ve 25 pist başındaki 700 m. lik eski dereyi de kaplayan alanın ve yolun pist seviyesine indirilerek cihaz kurulacak alanın deplase edilmesi işinin bitimine müteakip gerekli alt yapı, elektrik inşaat çalışmalarından sonra cihaz montajının yapılması beklenmektedir. Meydana ILS/GP montajı yapıldıktan sonra yaz-kış THY ve Özel Hava Yolu şirketlerinin özellikle kış ağırlıklı uçak seferleri gerçekleştirilmiş olacaktır.

Yoğunlaşan hava trafiğine cevap verebilmek için Meydanın büyümesi gerekmekte olup, bunun için de Hava Kuvvetlerinden yer talep edilmesi gerekmektedir.

Kayseri İç Anadolu'nun en dinamik şehirlerinden biridir. Kayseri sanayi alanında da büyük potansiyele sahiptir. İl'in turizm potansiyelleri de düşünüldüğünde, havaalanının geliştirilmesinin ilin gelişmesine yapacağı katkı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

4.2.3.2. Bankacılık ve Sigortacılık

İlde bankacılık sektörü oldukça gelişmiştir. Banka sayısının artması ve sunulan hizmetlerin çeşitlilik kazanması, kurulan ATM ve kredi kartı sistemi ile halkın nakit ve kredi kullanım alışkanlıkları değişmektedir. İlde mevcut banka şubelerinin çoğu teknolojik gelişmeye uyum sağlamış durumdadır.

Mevcut durumda ilde 38 banka ve 94 banka şubesi bulunmaktadır. Ayrıca 11 döviz bürosu hizmet vermektedir.

Sanayide yatırımların devam etmesi ve Kayseri ekonomisinde faaliyette bulunan kişi ve kurumların güvenilirliği bankacılık sektörünü canlı tutmaktadır. Bankacılık piyasası açısından Kayseri, güvenilirliği yüksek ve ekonomik açıdan canlı

bir ildir. Halihazırda faaliyet gösteren bankalar yanında bazı ihtisas bankaları da şube hazırlığı içindedirler. Bu durum bankacılık sektöründe rekabet yaratarak bankacılık hizmetlerinde zaman ve maliyet azalışına neden olarak sanayiciye avantaj sağlayacaktır.

Sigortacılık faaliyetleri de oldukça hareketlidir. Kayseri'de 112 sigorta acentası bulunmaktadır.

4.2.3.3. Haberleşme

Kayseri İlinde Cumhuriyetin kuruluşu sonrasından günümüze yeterli sayılabilecek bir haberleşme ağı oluşmuştur.

Kayseri'de telefonsuz köy yoktur. Telefon santrallerinin yüzde 90'ını ise otomatik santraller oluşturmaktadır.

Kayseri'de toplam 327.963 abonelik otomatik santral kapasitesi bulunmaktadır. Santral kapasitesi ve abone durumu Tablo 69'da görülmektedir.

Tablo 69: Yıllara Göre Santral ve Abone Durumu

Yıllar	Otomatik Santral Kapasitesi	Mevcut Abone Sayısı	Bekleyen Abone Sayısı
1995	239.113	220.118	4.317
1996	253.173	235.742	2.260
1997	275.601	251.621	2.300
1998	287.725	267.364	3.766
1999	308.380	286.992	1.830
2000	325.711	295.619	2.316
2001	327.963	299.224	243

Kaynak: Kayseri Valiliği, İl Envanteri

Türkiye genelinde 10 büyükşehirde planlanan Kablo-TV çalışmaları Kayseri'de 1991 yılında projelendirilmiş olup, 1993 yılında toplam 68.000 abonelik Kablo-TV şebekesi sözleşmesi kapsamında Fevzi Çakmak ve Meydan sahalarında 46.317 abonelik Kablo TV şebekesi yapılmıştır. 2001 yılı sonu itibariyle İlde 10.156 Kablo TV abonesi bulunmaktadır.

Ayrıca, 787'si kartlı ankesör, 48'i jetonlu, 13'ü masa tipi ve 250'si de kredi kartlı olmak üzere toplam 1.098 ankesör bulunmaktadır.

İlde toplam 3 Türk Telekom A.Ş. işyeri ile 7 acente bulunmaktadır.

Kayseri'de de bütün Türkiye'de olduğu gibi özel yayın kuruluşlarının kurulmasıyla birlikte özel radyo ve TV'ler yayına başlamışlardır. Kayseri'de halen yayın yapan 4 Yerel TV (Elif, Başak, Erciyes ve KayTV) ve 20 özel FM radyo kanalı bulunmaktadır.

Kayseri İl Telekom Müdürlüğünün hizmet bölgesindeki yerleşim yerlerinde toplam şebeke kapasitesi 480.860/625.110 prensibal/lokal'dir. Gelen ödenek miktarı doğrultusunda yatırımlar yapılmaktadır. Buna göre Talas, Pınarbaşı, Belsin, Beyazşehir, İldem santral sahalarında kablo çalışmaları devam etmektedir.

Kırsal yerleşim alanlarındaki haberleşmelerin hava şartlarından ve avcı saçmalarından meydana gelen hasarları en aza indirmek, bakım işletme kolaylıkları sağlamak için kablolar yarser yöntemiyle yeraltına alınmaktadır. 2001 yılı içerisinde 72 km.lik güzergah yeraltına alınmıştır. Toplam yarser uzunluğu 602 km.dir. Sarız ilçesinde çalışmalar devam etmektedir.

Demirciyazısı, Battalgazi ve Yıldırım Beyazıt santral binaları gelir paylaşımı ile faaliyete geçecektir. Bu santral sahalarındaki şebeke çalışmalarının tamamlanması ve santrallerin işletmeye açılması ile daha kaliteli ve ekonomik haberleşme yapılacaktır.

Ülkemizin artan haberleşme ihtiyaçlarını karşılamakta kullanılan telefon, faks, internet vb. iletişim araçlarının bina içi telefon tesisatı bulunmaması veya sözkonusu tesisatın sağlıklı bir biçimde çalışmaması nedeniyle, iletim hatlarının bina dış cephesinden örümcek ağına benzer biçimde taşınmaları neticesinde oluşan görsel kirliliğin önlenmesi ile aynı zamanda arıza ve kaçak görüşmelere meydan verilmemesi amacıyla Belediyeler, Bayındırlık ve İskan Müdürlükleri ve mahalli çevre kuruluşlarının da işbirliği ile düzenlemeler yapılması beklenmektedir.

İlde mevcut toplam 325.711 abone kapasiteli telefon santrali serviste olup; 290.000 çalışan abone vardır. Mevcut durumda, tüm santrallerde internet erişimi sağlanabilmektedir. Serviste olan toplam 44.425 hat kapasiteli krosbar ve elif santralleri hariç diğer santrallerden abonelerin istemesi halinde detaylı fatura verilebilmektedir. Toplam 30.400 hatlık krosbar santaller hariç diğer tüm santrallerden abone kullanım kolaylıkları (kilitleme, uyandırma, çağrı yönlendirme vb. gibi hizmetler) müşterilere verilebilmektedir. Bu nedenle mevcut eski teknolojideki santraller yenileriyle değiştirilerek hem istenen hizmetler verilebilecek, hem de klasik sadece ses erişimi dışında ISDN, online servisler, internet erişimi daha hızlı daha güvenli yapılabilecektir. Böylece dünyanın her yerine her anda ses, data, resim, video görüntülerinin rahatlıkla iletilmesi ve bu yolla yaşam kalitesi ve verimliliğin artırılması sağlanmış olacaktır.

Türk Telekom A.Ş.nin 2003 yılında ses iletimindeki tekel hakkının da sona ereceği düşünüldüğünde özellikle transmisyon altyapısını en üst seviyeye çıkararak rekabet gücünü sürdürmek gerekmektedir. Bu amaçla Türkiye genelinde olduğu gibi Kayseri İli'nde de SDH ve WDM sistemleri kurarak tüm taleplerin en üst seviyede karşılanması planlanmıştır. Bu çerçevede Fevziçakmak, Meydan, Aydınlıkevler, Yenimahalle, Erkilet, Kumarlı, Beyazşehir, İldem, Talas, Eskişehirbağları, İncesu , Yahyalı, Develi, Tomarza, Bünyan, Pınarbaşı,Felahiye, Özvatan, Sarıoğlan, Başakpınar, Tuzhisar, Güneşli, Karasu, Himmetdede, Pazarören, SDH 16 sistemleri 2001 yılı sonuna kadar kurulacaktır. İller arası alternatif haberleşme hatları içinse Kayseri-Aksaray ve Ankara-Kayseri-Diyarbakır arasına DWDM sistemi planlanmıştır.

Meydan, Talas, Yenidoğan, Mevlana, Aydınlıkevler ve Belsin semtlerinde kablolu TV yayını yapılmaktadır. Mevcut 46.000 abonelik kapasitenin 10.157'si kullanılmaktadır.

Ülke genelindeki gelişmelere paralel olarak Kayseri'de de cep telefonu abone sayısında hızlı bir artış yaşanmaktadır.

Develi,Talas, Karsu,Yıldırım Beyazıt ve Esenyurt santrallerinde sayısal data sistemleri kurulacaktır.

Demrciyazısı, Yıldırım Beyazıt santral ve hizmet binası inşaatı 2001 yılı yatırım programındadır.

Türkiye'nin en geniş şehir meydanlarından birine sahip olan Kayseri'de, meydanın estetik görünümünü bozan PTT hizmet binasının içindeki santralin başka bir yere taşınarak yıkılması halinde şehir meydanının estetik güzelliği daha da artacaktır. Bu yöndeki çalışmaların hızlandırılması gerekmektedir.

4.2.3.4. Turizm

Kayseri turizm potansiyeli yüksek bir ilimizdir. Tarihi turizm, dağ turizmi, kış turizmi, foto safari, av turizmi, göl turizmi, kaplıca turizmi ve akarsu balıkçılığı bakımından zengindir. Alt ve üst yapıların geliştirilmesi, pazarlama ve tanıtım faaliyetlerine önem verilmesi halinde bu potansiyelden daha fazla yararlanılabilecektir.

2001 yılında Kayseri'yi ziyaret eden turist sayısı 164.833'dür. Bunların 31.243'ü yabancı ve 133.590'ı yerli turisttir. Turistler, genellikle günübirlik gelip gitmektedir. 2001 yılında geçen yıllara göre turist sayısında önemli bir artış görülmektedir.

Yeterli konaklama tesisi bulunmaması turistlerin günübirlik gelip gitmelerine neden olmaktadır. Turistler genellikle Kapadokya Bölgesinde konaklamaktadırlar. İlde Turizm İşletme Belgeli 7 adet konaklama tesisi bulunmaktadır. Bunların yatak kapasitesi toplamı 812'dir. Tesislerden biri 4 yıldızlı, 2'si 3 yıldızlı ve 4'ü 2 yıldızlıdır. İlde 5 yıldızlı konaklama tesisi bulunmamaktadır. 14 adet Turizm Yatırım Belgeli tesisin toplam yatak kapasitesi ise 1785'dir. Ayrıca İlde, Turistik işletme belgeli 6, yatırım belgeli 1 adet lokanta ve kafeterya bulunmakta olup, 22 adet seyahat acentası faaliyet göstermektedir.

1996-2001 yılları itibariyle Kayseri İli'ni ziyaret eden yerli ve yabancı turist sayıları Tablo 70'de gösterilmiştir.

Tablo 70: Yerli ve Yabancı Turist Sayıları

Yılı	Yerli Turist Sayısı	Yabancı Turist Sayısı	Toplam Turist Sayısı
1996	83.438	65.019	148.457
1997	80.663	40.275	120.938
1998	58.570	33.500	92.070
1999	69.210	14.028	83.238
2000	69.650	14.250	83.900
2001	133.590	31.243	164.833

Kaynak: Kayseri Valiliği, İl Envanteri

Kayseri'de turistik önem arzeden ve edebilecek olan tarihi ve doğal zenginliklere gelince; bunların başlıcalarını aşağıdaki şekilde ortaya koyabiliriz:

Kültepe Höyüğü (Kaniş-Karum), Erkilet Tümülüsü, Yılanlıdağ Tümülüsü, Herakles Lahti, Beştepeler Tümülüsleri ve Kapaklı Lahti, Garipler Tümülüsü, Roma Mezarı, Zihra Kalesi, Kayseri Kalesi, Gereme Harabeleri; çok sayıda medreseler, türbeler, kümbetler, köşkler, hanlar, hamamlar, kervansaraylar (Hunat Camii ve Hamamı, Ulu Cami, Hacı Kılıç Cami ve Medresesi, Şifahiye ve Giyasiye Medreseleri, Döner Kümbet, Hasbek Kadın Kümbeti, Kızıl Köşk, Hıdırellez Köşkü, Vezir Hanı, Kara Mustafa Paşa Kervansarayı vb.), Erciyes Dağı, Sultan Sazlığı, Yahyalı Şelaleleri (Kapuzbaşı Şelalesi vb.), Yedi Göller, Tekgöz ve Çiftgöz Kaplıcaları.

İl sınırları içinde bir çok yeraltı şehri ve kaya yerleşim alanı bulunmaktadır. Bunlardan Doğanlı, Soğanlı, Erdemli tescilli durumdadır. Çomaklı, Gülbayır, Talas, Zincidere, Turan ve Ağımas'da bulunan yeraltı şehirleri tescilsiz olup, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca değerlendirmeye alınmışlardır.

Sultan Sazlığı (Kuş Cenneti)

Kayseri'nin güneyinde Develi-Yahyalı-Yeşilhisar ilçelerinin oluşturduğu bir üçgen içinde on bin hektarlık bir alandır. Doğal yapısı 295 kuş türünün yaşamasına imkan vermektedir. A kategorisinde bir doğal yaşam alanı olup 1988 yılında ulusal park ilan edilmiştir. İki gözetleme kulesi inşa edilmiş ve iskele inşaası çalışmaları devam etmektedir.

Sultan Sazlığı barındırdığı kuş türleri nedeniyle foto safari denilen turizm türü açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Fotoğraf çekmek için çok sayıda turist bölgeye uğramaktadır.

Sultan Sazlığı, tatlı ve tuzlu su ekosistemlerinin olduğu ulusal ve uluslararası öneme sahip bir sulak alandır. 21.4.1988 tarihinde Tabiatı Koruma Alanı olarak ilan edilmiş ve daha sonra da önemli bir sulak alan olarak uluslararası RAMSAR Sözleşmesi kapsamına alınmıştır.

Kapuzbaşı Şelaleleri

Kayseri'de 107 kilometre uzaklıktaki Yahyalı ilçesinin güneyinde, ilçe merkezine 76 km. mesafede yeralan Kapuzbaşı Şelaleleri yedi şelaleden oluşmaktadır. Aladağ zirvelerinde bulunan kar ve buzulların erimesiyle beslenen, yükseklikleri 30-70 m. arasında değişen şelalelerin suları Aladağ-Aksu Çayının sularıyla beraber Zamantı ırmağına dökülmektedir. Orman arazisinden dar bir vadiye akan şelaleler, milli parkçılık, dağcılık, avcılık, akarsu balıkçılığı vb. açılardan yaptığı potansiyel nedeniyle, Orman Bakanlığınca ulusal park olarak ilan edilmiş ve master plan çalışmalarına başlanmıştır.

Kapuzbaşı Şelaleleri, akış yüksekliği bakımından Uganda'da bulunan Vittoria (100 m) hariç, ABD'de Ugara (55 m), Erzurum'da Tortum (50 m), Antalya'da Düden (25 m) ve Manavgat Şelaleri'nden yüksektir.

Erciyes Dağı

Erciyes Dağı şehir merkezine 25 km. uzaklıkta yeralan, dağ sporları ve kış turizmi açısından önemli bir potansiyele sahip bir doğal zenginliktir. Erciyes Kayak Merkezi, Kayseri İlinin güneyinde Erciyes Dağının doğu ve kuzey-batı yamaçlarında 1800 m ile 3000 m arasında yer almaktadır. Uludağ ve Palandöken dağlarına rakip olabilecek bir potansiyele sahip olup, uluslararası kayak merkezi ilan edilmiştir. Kayak mevsimi 1 Kasım-1 Mayıs tarihleri arasında beş aylık oldukça uzun bir süreyi kapsamaktadır. Kar kalitesi iyidir. Kayak alanları yüzde 30-10 arasında değişiklik gösteren eğime sahiptir. Çeşitli disiplinlerde kayak yarışlarına imkan tanımaktadır. Az

bilenler için olduğu kadar orta düzeyde kaymayı bilenler ve usta kayakçılar için de uygun pist alanlarına sahiptir.

Erciyes Kayak Merkezi'nde 836 yatak kapasiteli 7 tesis bulunmaktadır. Bu tesislerin 6 tanesi kamu sektörüne aittir. Tek özel işletme olan Dedeman Oteli ise özel kesim tarafından işletilmektedir.

Hisarcık sırtlarında üç pistli kayak merkezinin yapım çalışmaları sürmektedir. Diğer yandan, Erciyes'te şenlikler düzenlenebilmekte ve yayla turizminden yararlanılabilmektedir.

Diğer Zenginlikler

Kızılırmak ve Zamantı Irmağı su sporlarına uygun su rejimleriyle dikkati çekmektedirler. Her iki ırmak da özellikle rafting ve kanoculuğa uygun yapılarıyla il turizm potansiyelini artırmaktadır. Kayseri İl Turizm Müdürlüğü bu konunun öneminin farkında olup, ilde rafting sporunun geliştirilmesi ve dünyaya bu zenginliğin duyurulması için her yıl Kızılırmak ve Zamantı Irmağı'nda rafting şenlikleri düzenlenmektedir.

Kayseri'de beş adet müze mevcuttur. Bunlar; Atatürk Müzesi, Kayseri Arkeoloji Müzesi, Kayseri Etnografya Müzesi, Gevher Nesibe Tıp Tarihi Müzesi ve Sultan Sazlığı Kuş Müzesi'dir. Bunların 2001 yılı itibariyle ziyaretçi sayıları sırasıyla 12.554, 11.161, 3.438, 29.297 ve 300'dür. Ayrıca, biletli girilen ören yerleri de vardır. Bunlar: Soğanlı Ören Yeri ve Kültepe Ören Yeridir. 2001 yılında 13.785 kişi bu örenyerlerini ziyaret etmiştir.

Kayseri'de 1.300 kadar kaplıca ve içmece kaynağı tespit edilmiş olup, bunlardan üç kaplıca (Bayramhacı, Tekgöz, Çiftgöz) ve üç içmece faaliyettedir. Yeşilhisar içmecesi birinci sınıf içmece kategorisindedir. Kaplıcalar ise ikinci sınıf kaplıca kategorisindedir.

İlde turizmi geliştirmeye yönelik olarak kurulmuş üç adet turizm geliştirme kooperatifi mevcuttur. Bu kooperatiflerin kuruluş amaçları, doğal, tarihi, arkeolojik ve

sosyo-kültürel turizm değerleri ile diğer turizm potansiyellerinin geliştirilmesine yardımcı olmak ve ortaklarının turizm ile ilgili ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bunlardan bir tanesi Soğanlı'da faaliyet göstermektedir. Bu kooperatif meşhur Soğanlı oyuncak bebeklerinin pazarlamasını yapmaktadır. Diğer iki kooperatif ise Yahyalı'da kurulmuş olup henüz faaliyet göstermemektedirler.

4.2.3.5. İnşaat

Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü verilerine göre 2001 yılında, ticaret odalarına (Kayseri'de 4 adet ticaret odası mevcut olup bunlar; Kayseri, Yahyalı, Bünyan ve Develi Ticaret Odalarıdır) ve Sanayi Odasına kayıtlı toplam 2257 müteahhit faaliyet göstermektedir. Ancak, bu müteahhitlerden ancak 100-200 adeti faal durumda bulunmaktadır. 2000 Nüfus Sayımı'na göre ise, inşaat alanında çalışanların sayısı 14820'si erkek ve 23'ü kadın olmak üzere 14843 kişidir.

2000 yılında ilde faaliyet gösteren kooperatf sayısı 896'dır. Bunlardan 571'i faal durumdadır. Faal durumdaki kooperatiflerden 535'i İl merkezinde, 5'i Pınarbaşı'da, 2'si Bünyan'da, 12'si Develi'de, 6'sı İncesu'da, 2'si Sarıoğlan'da, 1'i Felahiye'de, 1'i Tomarza'da, 2'si Yeşilhisar'da, 2'si Hacılar'da, 1'i Özvatan'da ve 2'si de Yahyalı İlçesi'ndedir. Kooperatiflerin toplam üye sayısı 76.500 olup, bunlardan 72.314'ü İl merkezindeki kooperatiflerin üyeleridir.

5. KAMU VE ÖZEL SEKTÖR YATIRIMLARI: UYGUN YATIRIM ALANLARI VE KAMU DESTEKLERİ

5.1. Kamu Yatırımları

5.1.1. 1997-2001 Yılları Arasında Kamu Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

1997-2001 döneminde muhtelif iller hariç, 2001 yılı fiyatlarıyla Kayseri İli'ne toplam 173,7 trilyon lira ödenek tahsis edilmiştir.

Tablo 72'den de izlenilebileceği gibi bu ödeneğin sektörel dağılımı yüzde olarak; tarımda 7,6 , imalatta 2,2 , ulaştırma-haberleşmede 3,3 , eğitimde 15,6 , sağlıkta 16,1 ve diğer kamu hizmetlerinde 55,1'dir.

5.1.2. 2002 Yılı Kamu Yatırımları ([22])

Kayseri İli'ne 2002 yılında, birden fazla ili kapsayan muhtelif projeler hariç, toplam 43,3 trilyon lira ödenek ayrılmıştır. 2002 yılı ödeneklerinin sektörlere göre dağılımı ise sırasıyla şöyledir: Tarım sektörü 3,3 trilyon lira, imalat sektörü 400 milyar lira, ulaştırma sektörü 2,2 trilyon lira, turizm sektörü 901 milyar lira, eğitim sektörü 8,6 trilyon lira, sağlık sektörü 6,8 trilyon lira ve diğer kamu hizmetleri sektörü ise 21,8 trilyon liradır. 2002 Yılı Yatırımlarının Sektörel dağılımı Tablo 71'de verilmektedir.

Tarım sektörüne ayrılan ödeneklerin tamamı yapımı devam etmekte olan dört adet sulama projesine tahsis edilmiştir. Bu projelerden ilki 9456 hektar sulama kapasiteli Sarmısaklı Yenileme Projesidir ve 2003 yılında tamamlanacaktır. İkinci proje ise 2005 yılında tamamlanacak olan 6123 hektar sulama kapasiteli Sarıoğlan Projesidir. Diğer iki sulama projesi ise 34305 hektar sulama kapasiteli Develi II. Merhale projesi ile 36282 hektar sulama kapasiteli Bahçelik Sulama projeleridir. Her iki proje de 2007 yılında tamamlanacaktır. Yatırım Programında yeralan sulama

(22) 2002 Yılı Yatırım Programında yeralan projelerin proje numaraları, yeri, başlama-bitiş tarihleri, toplam proje tutarı, 2001 sonuna kadar yapılan tahmini harcama tutarı ve 2002 yılı ödenekleri için Ek Tablo 1'deki "Kayseri İli 2002 Yılı Yatırım Programı"na bakılabilir.

projeleri tamamlandığında 86.166 hektarlık bir alan sulama imkanına kavuşacaktır. Projelerin tamamlanması, sulanan alanların kıt olduğu Kayseri tarımına önemli katkı sağlayacaktır. Ayrıca, İl'de kır-kent gelişmişlik farklılığının çok yoğun olduğu bilinmektedir. İl'de kırsal kesimin sorunları, tüm sorunların önündedir. Dolayısıyla, yapımı devam eden ve yatırım programına alınacak yeni sulama projeleri, kırsal kesimin sorunlarını azaltmada önemli bir işlev görecektir.

Tablo 71: Kayseri İlinde 2002 Yılı Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

(MİLYAR TL.)

SEKTÖR	PROJE SAYISI	PROJE BEDELİ TOPLAMI	ÖNCEKİ YILLAR HARCAMASI	2002 YILI YATIRIMI
TARIM	4	403242	52114	3300
İMALAT	1	400	-	400
ULAŞTIRM	2	60638	8411	2200
TURİZM	3	12858	4934	901
EĞİTİM	15	49795	36343	8633
SAĞLIK	9	46011	29964	6813
D.K.H.	10	210511	105443	21856
TOPLAM	44	783455	237209	44103

Yatırım Programında imalat sektörüne ayrılan 400 milyar liralık ödeneğin tamamı ise TAKSAN Genel Müdürlüğünün İdame, Yenileme ve Tamamlama projesine tahsis edilmiştir. Projenin 2002 yılında tamamlanması programlanmıştır.

Ulaştırma sektörü kapsamında ise iki adet proje yeralmaktadır. Bu projeler sırasıyla; 37 kilometrelik Boğazköprü- Himmetdede- Avanos Ayrımı ile 27,5 kilometrelik Kayseri Kuzey Çevre Yolu projeleridir. İlk proje 2003, diğeri ise 2005 yılında tamalanacak şekilde Yatırım Programında yeralmaktadır.

Eğitim sektörü projeleri kapsamında yeralan ve 2002 yılında tamalanacak olan bir proje Yahyalı Antrenman Spor Salonu projesidir. Projeye 325 milyar liralık ödenek tahsis edilmiştir. 2003 yılında hizmete girecek olan Kayseri İl Kültür Merkezi Projesine ise 2 trilyon lira ödenek ayrılmıştır. Erciyes Üniversitesinin devam etmekte olan çeşitli yatırımları için ise 5 trilyon liralık ödenek tahsisatı yapılmıştır.

Tablo 72: 1997-2001 Yılları Kayseri İli Kamu Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

(2001 YILI FİYATLARIYLA, MİLYAR TL.)

YILLAR	TARIM	MADENCİLİK	İMALAT	ENERJİ	HABERLEŞME	ULAŞTIRMA	TURİZM	KONUT	EĞİTİM	SAĞLIK	DİĞER KAMU HİZMETLERİ	TOPLAM
1997	3.254	0	860	1	1.819	0	0	7.560	5.739	23.591		**42.824**
1998	2.766	0	1.224	34	341	3	0	6.889	6.399	11.564		**29.220**
1999	2.549	0	817	0	444	0	0	4.932	5.303	20.093		**34.138**
2000	2.638	0	497	0	2.053	48	0	4.232	6.080	21.011		**36.559**
2001	2.000	0	400	0	1,050	16	0	3.504	4.470	19.524		**30.964**
TOPLAM	**13.207**	**0**	**3.798**	**35**	**5.707**	**0**	**0**	**27.117**	**27.992**	**95.783**		**173.706**
%	**7,6**	**0,0**	**2,2**	**0,0**	**3,3**	**0,0**	**0,0**	**15,6**	**16,1**	**55,1**	**100,0**	

Kayseri İli'nde Sağlık Bakanlığı yatırımları arasında yeralan ve 2003 yılında tamamlanacak olan dört adet proje bulunmaktadır. Bunlar 50 yataklı Sarız ve 30 yataklı Özvatan Devlet Hastaneleri ile 200 yataklı Kayseri Çocuk Hastanesi ve Kayseri Hekimevi projeleridir. Sağlık sektörü yatırımları kapsamında Erciyes Üniversitesinin çeşitli yatırımları için ise toplam 6,5 trilyon liralık ödenek ayrılmıştır.

Diğer Kamu Hizmetleri Sektörü kapsamında ise 2008 yılında tamamlanacak olan Kayseri (Bahçelik) İçmesuyu Projesine 6,5 trilyon lira ödenek ayrılmıştır. Bir diğer proje ise 200 milyar lira ödenek tahsisatı yapılan Kapalı Çarşı Onarımı Projesidir.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yatırımları arasında yeralan 600 hektarlık İncesu Organize Sanayi Bölgesi projesine 540 milyar lira ve 88 işyerilik Tomarza Küçük Sanayi Sitesi Projesine ise 100 milyar liralık ödenek ayrılmıştır.

5.2. Kayseri İlinde Yapılacak Yatırımlara Uygulanan Devlet Yardımları

Kayseri ili ve ilçeleri Yatırımlarda Devlet Yardımları yönünden Normal Yöreler kapsamında yeralmaktadır.

5.2.1. Kayseri'de Teşvik Belgeli Olarak Yapılacak Yatırımlar

İldeki teşvik belgeli yatırımlar, 18.1.2001 tarih ve 24291 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2000/1821 sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu Esasları Hakkında karara istinaden yürürlüğe konulan 2001/1 sayılı tebliğde belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde desteklenmektedir.

Bu karar çerçevesinde başlıca destek unsurlarını şu şekilde sıralamak mümkündür.

1. Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu istisnası

Teşvik belgesi kapsamındaki makine ve teçhizat ithalatı, yürürlükteki İthalat Rejimi kararı çerçevesinde, Gümrük vergisi ve Toplu Konut Fonu'dan istisnadır.

2. Yatırım İndirimi

Gelir veya Kurumlar Vergisi indirimidir. Kayseri ilinde yapılacak yatırımlarda;

- Organize Sanayi Bölgesinde yüzde 100,
- Özel önem taşıyan sektör yatırımlarında yüzde 100,
- Diğer yatırımlarda yüzde 60

olarak uygulanmaktadır.

3. Katma Değer Vergisi İstisnası

Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında yeralan makina ve teçhizatın yurtiçi ve yurtdışı alımlarında Katma Değer Vergisi istisnası uygulanmaktadır.

4. Vergi, Resim ve Harç İstisnası

Teşvik belgeli yatırımlarda, yatırımın tamamlanmasından sonra 2 yıl içerisinde 10 bin ABD Doları tutarında ihracat taahhüt edilmesi kaydıyla; şirket kuruluşu, sermaye tezyidi, yatırım kredileri ve ayni sermaye iştiraklerinde bunların şirket adına tapuya tescil işlemleri ve bu kapsamda düzenlenecek kağıtlar damga vergisinden ve harçlardan muaftır.

5. Fon Kaynaklı Kredi Tahsisi,

- Araştırma-Geliştirme yatırımları,
- Teknopark yatırımları,
- Teknoparklarda yapılacak yatırımlar,
- Çevre korumaya yönelik yatırımlar,
- Bilim Teknoloji Yüksek Kurulu veya TÜBİTAK tarafından belirlenen öncelikli teknoloji alanındaki yatırımlar,
- Bölgesel gelişmeye yönelik yatırımlar,
- Organize Sanayi Bölgelerine taşınacak yatırımlar,

öngörülen şartlar çerçevesinde Teşvik Fonu kaynaklı krediden yararlandırılmaktadır.

5.2.2. Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Desteklenmesi

18.01.2001 tarih ve 24291 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2000/1822 sayılı karar ve bu karara istinaden yürürlüğe konulan 2001/1 Sayılı Tebliğ çerçevesinde KOBİ'lerin desteklenmesine devam edilmektedir.

Bu karar çerçevesinde;

- İmalat (çırcır ve entegre olmayan paketleme yatırımları hariç),
- Tarımsal sanayi,
- Turizm (konaklama tesisleri),
- Eğitim ve Sağlık,
- Madencilik,
- Yazılım geliştirme yatırımları

belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde, Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu istisnası, Yatırım İndirimi, Katma Değer Vergisi istisnası, Vergi, resim ve harç istinası, Fon'dan Kredi Tahsisi gibi desteklerden yararlandırılmaktadır.

Fon'dan, imalat ve tarımsal sanayi sektörlerindeki yatırımlarda faizsiz sabit yatırım tutarının;

- Mikro ölçekli (1-9 işçi) işletmelerde yüzde 50'si,
- Küçük ölçekli (10-49 işçi) işletmelerde yüzde 40'ı,
- Orta ölçekli (50-250 işçi) işletmelerde yüzde 30'u

oranlarında yatırım kredisi tahsis edilebilir.

Bu Karar kapsamında, kullandırılacak yatırım kredileri 200 milyar, işletme kredileri ise 80 milyar üst sınırını aşamayacaktır. KOBİ işletmelerinde normal yörelerde yüzde 30'u özkaynaktan karşılanması gerekmektedir.

Yatırım kredi faizleri yüzde 15, işletme kredilerinde ise yüzde 25'tir.

Yatırım kredilerinin vadesi bir yılı ödemesiz 4 yıl, işletme kredilerinde 2 yıldır.

5.2.3. Kayseri İline Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Değerlendirilmesi

Kayseri İli'nde 1985 yılı öncesinde teşvik belgeli yatırım sayısı oldukça sınırlı sayıdadır. 1985 yılı ise Kayseri için yatırımlar bakımından bir dönüm noktasıdır. Yatırımlarda hem nicel, hem de nitel bir artış başlamıştır. Bu yıldan itibaren görülen artış, 1985 Yılı Program Kararnamesinde öngörülen teşvik tedbirlerinin bir sonucudur. Bir yandan teşvik tedbirlerinin prim oranları yıllar itibariyle arttırılmış, diğer yandan teşvik tedbirlerinden yararlandırılan yatırım konuları genişletilmiş, çok sayıda yatırım türü özendirilmiştir. 84/8860 sayılı Karar ile Merkez Bankası nezdinde Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu kurulmuş ve 1985 yılına kadar olmayan bir teşvik tedbiri olarak Kaynak Kullanımını Destekleme Primi uygulamaya konulmuştur. Aynı teşvik tedbiri 88/12944 sayılı karar ile genişletilmiş ve prim oranları yükseltilmiştir. Kayseri'de 1980-1990 yılları arasında gerçekleştirilen teşvikli yatırımlar aşağıdaki gibidir.

Yıllar	Teşvik Belgeli Yatırım (Adet)	Yatırım Tutarı (Milyon TL)
1980	7	1.030
1981	21	4.156
1982	11	6.453
1983	8	4.056
1984	10	9.194
1985	17	14.877
1986	32	50.178
1987	39	66.747
1988	34	229.054
1989	37	283.977

Yukarıda görüleceği üzere, Kayseri'de teşvik belgeli yatırım sayısı 1985 yılı öncesinde oldukça azdır. 1985 yılı sonrasında uygulamaya konulan teşvik primi ve kaynak kullanımını destekleme primi Kayseri'deki yatırımların artmasına neden olmuş, 1988 yılında organize sanayi bölgesindeki yatırımların ikinci derecede kalkınmada öncelikli yöre teşviklerinden yararlandırılması sonucunda ise çok daha fazla artmıştır. 1987 yılında sayı olarak, 1988 ve 1989 yılında ise yatırım tutarı olarak bir artış vardır. 1988 yılında organize sanayi bölgesindeki yatırımlarda kaynak kullanımını destekleme primi oranının yüzde 7'den yüzde 40'a çıkarılması, teşvik priminin ise yüzde 25'e çıkarılması yeni ve büyük yatırımların sayısını artırmıştır. 1988 ve 1989 yılı yatırımlarının çoğunluğunu Kayseri Organize Sanayi Bölgesindeki yatırımlar oluşturmuştur.

Özetle, bu dönemde Kayseri sanayisinin gelişmesinde ve sınai yatırımların artmasında, uygulanan teşvik tedbirlerinin büyük bir etkisi olmuştur. 1990 yılından sonra teşvik tedbirlerinin özellikle nakit desteklerin kısıtlanmasıyla yatırımlar büyük ölçüde azalmıştır.

Kayseri ili için 1994 yılında 16, 1997 yılında 117 ve 2000 yılında ise 82 adet yatırım teşvik belgesi düzenlenmiştir.

Verilen teşvik belgelerinin yatırım tutarı yönünden dağılımı sırasıyla 2 trilyon lira, 64 trilyon lira ve 83 trilyon liradır.

Verilen teşvik belgelerinin öngördüğü istihdam ise, sırasıyla; 665 kişi, 6512 kişi ve 4694 kişidir.

Aynı yıllarda verilen teşvik belgelerinin yatırım tutarı yönünden Türkiye içindeki paylarının, sırasıyla; binde 9, yüzde 1,9 ve binde 9 olduğu gözlenmektedir.

1994-2000 döneminde muhtelif iller hariç, Türkiye genelinde verilen 26.932 teşvik belgesinin 3.956'sı İç Anadolu Bölgesi'ne verilmiştir. Aynı dönemde Kayseri İli'ne 532 teşvik belgesi verilmiştir.

Kayseri İli'nin 1994-2000 döneminde yıllık ortalama kişi başına teşvik belgeli yatırım tutarı 2001 yılı fiyatlarıyla 418,9 milyon TL. iken, değerler, muhtelif iller hariç, Bölge için 215,2 milyon TL, Türkiye için 302,3 milyon TL dır. Kayseri İli, altı yıllık dönemde verilen teşvik belgeleri itibariyle, hem İç Anadolu, hem de Ülke ortalamalarının üzerinde yeralmıştır.

5.2.4. Sanayi Destek Kurumları

Ülkemizde sanayi işletmelerine ve özellikle KOBİ'lere çeşitli destekler sağlayan kuruluşlar vardır. Bunlardan bazıları aşağıda belirtilmiştir.

5.2.4.1. KOSGEB – Kayseri Küçük İşletmeler Geliştirme Merkez Müdürlüğü

KOSGEB'in Kayseri'de bir birimi bulunmaktadır. Bu birimin varlığı KOBİ'lere teknoloji desteği, AR-GE faaliyetleri, fuar, tanıtım vb. alanlarda destek sağlanması bakımından bir avantaj olmaktadır.

AR-GE projeleri, bilgi, teknoloji ve patent uyumlu projeler, teknokent, teknopark ve siberkent programları, ulusal ve uluslararası teknoloji kurumları ile işbirliğini geliştirme programları, teknoloji geliştirme merkezlerinin oluşturulması, tekno-net bilgi ağının kurulması ve geliştirilmesi gibi konularda KOSGEB, KOBİ'lere olan desteğini arttırmaktadır.

Bilgiyi üretme, üretime dönüştürme ve yayma konularında üniversite-sanayi işbirliğinin sağlanması ve geliştirilmesi amacıyla 1991 yılından itibaren üniversite kampüslerinde teknoloji merkezleri kurulmaya başlanmıştır. TEKMER adı verilen bu merkezlerin sayısı 10 olmuştur. Erciyes Üniversitesi'nde de 2000 yılında kurulmuş bulunmaktadır.

Bu Merkezden KOSGEB tarafından geri dönüşümlü ve geri dönüşümsüz olarak AR-GE projesi geliştiren firmalara destek programları uygulanmaya başlamıştır.

Geri dönüşümlü olarak verilen desteklerin başında genel ve özel amaçlı malzeme ve teçhizat için parasal destek gelmektedir.

Geri dönüşümsüz destekler içerisinde danışmanlık, yurtdışı fuarları ziyaret, yurtiçi-yurtdışı fuarlara katılım, yazılım ve yayım temini, AR-GE sonuçlarını yayınlama, tanıtım, istihdam, eğitim, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım, döküman hazırlama danışmanlığı, Web sayfası tasarımı gibi destekler yer almaktadır.

Bu çerçevede Kayseri'de KOSGEB Müdürlüğü'nün ve TEKMER'in KOBİ'lerle olan ilişkisinin arttırılması, işlevsel destek uygulamalarının geliştirilmesi önemli görülmektedir.

5.2.4.2. Akdeniz İhracatçılar Birliği

Birliğin Kayseri'de bir irtibat bürosu bulunmaktadır. İhracatçıların ortak çıkarlarını birleştirmek amacıyla, üyelerinin mesleki faaliyetlerini ve ilişkilerini değerlendirmek, karşılaştıkları sorunları gidermek, ülke ve bölge ihracatını arttırmak üzere kurulan bu birliklerin en belirleyici özelliği sadece ihracata yönelik olmasıdır.

Birliğin Kayseri'de bir irtibat bürosunun bulunması, Kayseri'deki üretici ve ihracatçıların yönlendirilmesi, desteklenmesi, bilgilendirilmesi bakımından çeşitli yararlar sağlamakta, ihracatın geliştirilmesine destek olmaktadır.

5.2.4.3. Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)

Ülkemizin teknolojik altyapısını geliştirmek ve güçlendirmek için sanayinin uluslararası düzeyde rekabet gücünün artırılmasına katkıda bulunmak amacıyla 1991 yılında kurulmuş bulunan Vakıf, kuruluşundan itibaren 10 yıl içerisinde 200 projeye destek vererek sanayicinin teknoloji geliştirme faaliyetlerine 75 milyon dolar civarında destek sağlamış ve ülke sanayisinde 170 milyon dolarlık AR-GE hacmi yaratmıştır.

TTGV, 2001 yılında Dünya Bankası ile imzalanan Endüstriyel Teknoloji Projesi kapsamında;

- Teknoloji Geliştirme Projeleri Desteği: Sanayi kuruluşları ve yazılım şirketlerince gerçekleştirilen, teknolojik yenilik ve gelişme içeren projelere 2 milyon dolara kadar 2 yıl ödemesiz, proje sonucunda 4 yıl faizsiz fon ödemeli kredi desteği sağlanmaktadır.
- İkinci Aşama Proje Desteği: Daha önce desteklenen firmalara pazar şartlarına göre iyileştirme, satış sonrası sorun giderme amacıyla birinci aşamada verilen desteğin yüzde 50'si oranında 1 yıl için verilen kredi desteğidir.
- Teknoloji Destek Hizmetleri: KOBİ'lere proje bazında uzman yardımı sağlanır.

- Teknoloji Hizmet Merkezleri: Teknoloji hizmet merkezi projeleri için projenin yüzde 20'sine kadar 1 milyon dolar geri ödemeli yapılan desteklerdir.
- Teknoparklar: Teknopark projelerine proje bütçesinin yüzde 20'si oranında 2,5 milyon dolar geri ödemeli yapılan destektir.
- Risk Sermayesi: Özel sektörde teknolojik risk sermayesinin yaratılmasını teşvik etmek üzere oluşturulan Risk Sermaye Fonu'ndan, ticari hedefi açıkça vurgulanan kar amaçlı risk sermayesi fonu şirketlerine yapılan desteği kapsamaktadır. 4 milyon dolar katılımla 2 adet şirket kurmayı amaçlamaktadır.

Kayseri'deki işletmelerin bu vakfın desteklerinden yararlanması Kayseri sanayiinin gelişmesi bakımından önemli görülmektedir. Bu nedenle, Vakfın imkanlarında ve faaliyet alanlarının bilinmesinde yarar vardır.

5.2.4.4. Kayseri Sanayi Odası

Kayseri Sanayi Odası, Kayseri'deki sanayicilerin en üst mesleki birimi olarak örgütlenmiştir. Kuruluş amaçlarına uygun hizmetlerine Teşvik Belgesi Düzenleme-Kapatma yetki ve görevleri de eklenmiş bulunmaktadır.

2001 yılında 10 ilin Sanayi ve Ticaret Odalarına verilen bu yetki kapsamında Kayseri Sanayi Odası, Kayseri'deki sanayi işletmelerinin teşvik belgeli yatırım taleplerinde; Teşvik Belgesi düzenlenmesi için müracaat edilen yerel birim niteliğine kavuşmuştur.

5.2.5. Özel Sektör İçin Önerilebilecek Uygun Yatırım Alanları

İç Anadolu Bölgesinde gelişmiş bir sanayi ve ticaret merkezi konumunda olan Kayseri ilinde imalat sanayiinin mevcut durumu incelendiğinde; ilde merkez ilçe dışındaki ilçelerde imalat sanayiinin yeterince gelişmediği ve mevcut sanayi tesislerinin de, genel olarak tarıma dayalı sanayi işletme (agro-industry) karakteristiğine sahip bulunduğu görülmektedir. Ayrıca, mevcut işletmelerin tarımsal ve hayvansal kaynak potansiyeline bağlı bir gelişme gösterdiği dikkati çekmektedir. İl

merkezinde ise, sanayinin Türkiye'nin bir çok iline kıyasla daha gelişmiş durumda olduğu ve hemen her sektörde, orta ve özellikle küçük ölçekte sanayi tesislerinin faaliyette bulunduğu görülmektedir.

İl imalat sanayiinin belli dallarında (tekstil, kablo ve emaye teller, madencilik, mobilya vb.) gerek kamuya ait gerekse özel sektöre ait olmak üzere, Türkiye üretim kapasitesi içerisinde önemli bir yer tutan firmalar bulunmakla beraber, imalat sanayiinin diğer dallarında gelişi güzel bir şekilde yatırım kararı verilmiş bir çok firma bulunmaktadır. İldeki girişimcilerin, imalat sanayiinde yatırım kararı verirken genelde, bölgenin ve hatta Türkiye'nin mevcut durumu ve potansiyel gelişebilme eksenlerini dikkate almadıkları için, il imalat sanayiinde bir dağınıklık ve belli sektörlerde (mobilya - kanepe ve divan-, elektrikli ev aletleri, elektrikli ve tüpgazlı soba vs.) de bir yığılma olmaktadır. Bu durum ise, özellikle yığılmanın olduğu sektörlerde faaliyet gösteren tesislerin, ürettikleri mallara karşı olan talebin mevsimlik ve konjonktürel etkiler neticesinde dalgalanması ve rekabet şartlarındaki gelişmeler sonucunda ekonomik olarak darboğaza girmesine ve bir çok firmanın atıl kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca, iktisadilik prensibine aykırı olarak belli sektörlerde yığılmanın olması, kıt durumda olan sermaye kaynağının alternatif yatırım alanlarına gitmesini de engellemekte ve çarpık bir sanayileşmeye neden olmaktadır.

Bu çalışma Kayseri İli'nde özel sektör için uygun yatırım alanları tesbit etme konusuna odaklanmamış olsa da, bu konuda yapılan daha önceki çalışmaların önerileri aşağıda özetlenmeye çalışılacaktır. Kayseri İli için uygun yatırım konularını belirleyen/ öneren en kapsamlı çalışma Türkiye Kalkınma Bankası (1996) tarafından hazırlanmıştır.

TKB Araştırması, yörenin ekonomik ve sosyal koşullarını dikkate alarak, öneri niteliğinde yatırım konuları belirlemiştir. Diğer yandan önerilen yatırım konularının; uygulanabilirlikleri, teknik, ekonomik ve mali yapılabilirlik çalışmalarının daha detaylı incelemeler ile desteklenmesi gerekmektedir. Kayseri İli için TKB Raporu'nda belirlenen yatırım konuları sektörler itibariyle özetle şunlardır ([23]):

(1) Tarım ve Hayvancılık

Su ürünleri; Besicilik (Süt); Besicilik (Et); Tavuk Üretimi ve Kesim Çiftliği; Arıcılık; Mantar Yetiştiriciliği; Seracılık

(2) İmalat Sanayii

Süt İşleme; Bakliyat Paketleme, Tasnifleme; Reçel ve Marmelat; Makarna; Bisküvi ve Gofret; Pamuklu Dokuma; Boya, Apre ve Baskı; Çorap; Örme Kumaş; Örme Eşya; Hazır Giyim; Oluklu Mukavva Kağıtları; Oluklu Mukavva Kutu; Çimento; Hazır Beton; Prefabrik Yapı Elemanı; Tarım İlaçları; Veteriner İlaçları; Gübre; Boya; PVC Boru, PVC Kapı ve Pencere; Optik Cam; Güneş Kollektörü; Soğutucu; Makina İmalatı; İplik Masurası; Otomotiv Sanayii Dövme-Döküm Parçaları; Lastik Kaplama.

(3) Hizmetler Sektörü

Yeme, İçme ve Konaklama Tesisi; 4 ve 5 Yıldızlı Oteller; Özel Hastane; Soğuk Hava Deposu

Kayseri Ticaret Odası tarafından da uygun yatırım konuları için uzmanlara fizibilite etüdleri yaptırılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: 50 bin büyükbaş, 200 bin küçükbaş kapasiteli Entegre Et Tesisine İlişkin Fizibilite Etüdü (KTO, 1997 a), 250 ton/ gün Süt İşleme Kapasiteli Entegre Süt Tesisine İlişkin Fizibilite Etüdü (KTO, 1997 b), 300 bin adet/ yıl kapasiteli Bayan Takım Elbise İmalatına İlişkin Fizibilite Etüdü (KTO, 1997 c).

5.2.6. Endüstri Bölgeleri Önerisi: İncesu ve Mimar Sinan OSB'leri

Organize Sanayi Bölgeleri; bölgesel dengesizlikleri gidererek sanayileşmenin yurt geneline yayılması, sanayi altyapısının kurulması, sanayileşme için uygun bir ortamın sağlanması ve özellikle sanayi kuruluşları arasında işbirliğinin artırılması için önemli avantajlar sağlamaktadır. Diğer yandan, bilgi ekonomisi ve teknoloji de kalkınmanın temel unsurları arasına girmiştir.

[23] Önerilen yatırım konularıyla ilgili; kapasite, yatırım tutarı ve istihdam gibi daha kapsamlı bilgiler için bkz. TKB Raporu (1996).

Sanayileşmede yeniden yapılanmanın temini, verimliliğin artırılması, yeni teknolojilere uyum sağlanması, girişimcilik ruhunun desteklenmesi ve sanayinin belirli merkezlerden Anadolu'ya yaygınlaştırılması çalışmalarının titizlikle sürdürülmesi gerekmektedir.

Bu çerçevede hazırlanan, endüstri bölgelerinin oluşturulmasına ilişkin 4737 sayılı "Endüstri Bölgeleri Kanunu" 19.1.2002 tarih ve 24645 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış bulunmaktadır. Bu kanunun amacının yatırımları teşvik etmek, yurt dışında çalışan Türk işçilerinin tasarruflarını Türkiye'de yatırıma yönlendirmek ve yabancı sermaye girişinin artırılmasını sağlamak olduğu Kanunun birinci maddesinde belirtilmektedir. Aynı Kanunun Geçici 1.maddesinde ise "4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu hükümlerine göre kurulmuş bulunan mevcut organize sanayi bölgelerinden Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca uygun görülenler, Endüstri Bölgeleri Koordinasyon Kurulunun teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca endüstri bölgesi olarak ilan edilebilir" denilmektedir.

Bu madde hükmü çerçevesinde, Kayseri'de kurulmuş ve kamulaştırma çalışmaları ile parselasyon çalışmaları tamamlanıp parsel tahsisine başlanmış bulunan İncesu Organize Sanayi Bölgesi ile yer seçimi yapılan, kamulaştırma çalışmalarına başlanan ve endüstri bölgesi olması için gerekli her türlü olumlu kriterlere sahip olan Mimarsinan Organize Sanayi Bölgesinin "Endüstri Bölgesi" kabul edilmesine il yatırımcı çevrelerinde büyük önem verilmektedir.

5.2.6.1. İncesu OSB'de Endüstri Bölgesi

İncesu Organize Sanayi Bölgesi, Kayseri-Adana devlet karayolunun 43'üncü kilometresinde bulunan TAKSAN Takım Tezgahları Fabrikasının arazisinin bir bölümü ile bitişiğinde bulunan ve kamulaştırması tamamlanan toplam 600 hektarlık bir arazi üzerine kurulmuştur.

TAKSAN Takım Tezgahları Fabrikası, 1976 yılında kurulmuş, 1985 yılında Doğu Alman ve Çekoslovak lisanslı konvansiyonel frezeleme, delme ve taşlama

makineleri üretimine başlamış, 6 fabrikadan oluşan bir entegre tesis olarak 4 tip tezgah üretmektedir. AR-GE çalışmaları sonunda çağdaş tezgah üretimine geçilmiş ve ayrıca bünyesinde özel girişimci bir yan sanayi sitesi oluşturulmuştur. Böylece 18 küçük girişimci şirket, TAKSAN'ın üretici gücüne katkı sağlamaktadır. TAKSAN, savunma sanayi faaliyetlerine yönelik üretimler de gerçekleştirmektedir. 21.08.1998 tarih ve 98/51 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu kararıyla özelleştirme kapsam ve programına alınmıştır.

İncesu Organize Sanayi Bölgesi'nin de Endüstri Bölgesi olarak belirlenmesi dile getirilen bir başka öneridir. Başlıca avantajları şunlardır: TAKSAN'ın varlığı, kamulaştırma ve parselasyon çalışmalarının tamamlanması, altyapı tesislerine ve arsa tahsislerine başlanması, yoğun arsa talebi, Kayseri-Adana devlet karayolu üzerinde bulunması, DDY geçişine sınır olması, Kayseri Serbest Bölgesine yakınlığı ile fiziki ve sınai yapılaşmanın tamamlanmasıyla birlikte, başta İncesu olmak üzere Yeşilhisar, Yahyalı ve Develi ilçeleri ve köylerinde yaşayan nüfusa istihdam imkanı yaratması ve bu ilçelerin sosyal ve ekonomik gelişmesine katkı sağlaması olarak belirlenmektedir.

5.2.6.2. Mimar Sinan OSB'de Endüstri Bölgesi

Kayseri Organize Sanayi Bölgesinde sanayi parseli kalmaması nedeniyle özellikle bu bölgede yatırımı bulunan sanayiciler ek yatırımları için mevcut işletmelerine yakın yer aramaktadırlar. Bu nedenle, Kayseri Organize Sanayi Bölgesine 20 kilometre mesafede olan Mimarsinan Organize Sanayi Bölgesinin sanayi tesisleri kurulmasına elverişli hale getirilmesi beklenmektedir.

Bu bölgenin endüstri bölgesi olarak belirlenmesinde başlıca avantajlar şöylece sıralanmaktadır. Kayseri-Malatya devlet karayolu üzerinde bulunması, 700 hektarlık bir alanı kapsaması, kamulaştırma çalışmalarına başlanması, altyapı proje çalışmalarına başlanması, 270 adet sanayi parselinin bulunması, bu parsellere olan yoğun talep, 30 adet sanayi parselinin ön tahsisinin yapılması vb. hususlar ile başta Mimarsinan kasabası olmak üzere Bünyan ilçesi ve köyleri ile çevre ilçe ve köylerde yaşayan insanlara istihdam olanağı yaratması ve bu yerleşimlerin sosyal ve ekonomik gelişmesine katkı sağlaması, ayrıca Kayseri Serbest Bölgesine yakınlığı.

6. KAYSERİ İLİ'NİN SEKTÖREL SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

6.1. Tarım Sektörü

6.1.1. Bitkisel Üretim

Kayseri'de bitkisel üretim, sanayi ve ticaret sektörleri kadar gelişmemiştir. Son yıllarda ise İl'de bitkisel üretim Ülke genelinde olduğu gibi diğer sektörlere göre bir durağanlık ve gerileme yaşamaktadır. Ülke genelinde olduğu gibi Kayseri İli'nde de bitkisel üretimin gerilemesinin başlıca nedenleri şöyle sıralanabilir:

- *Yetersiz sulama:* Sulama olanaklarının sınırlılığı bitkisel üretimi olumsuz yönde etkilemektedir. Zira, tarım alanlarının sadece yüzde 12'sinde sulu tarım yapılabilmektedir. Sulanan alanın sınırlı oluşu, çiftçileri nadas ve kuru tarıma uygun tahıl üretimine yönlendirmektedir. Bu nedenle, bitkisel üretimde verim ve gelir düşük olmaktadır.
- *Örgütlenme yetersizliği ile girdi ve ürün fiyatları arasındaki dengesizlik:* Tarımda örgütlenmenin ve pazarlık gücünün zayıf olması nedeniyle tarımsal girdi ve ürün fiyatlarının oluşumuna üretici etki edememekte ve bu nedenle oluşan fiyatları kabul etmek durumunda kalmaktadır. Bir yandan üreticinin kullandığı girdi fiyatları artarken, diğer yandan üreticinin ürettiği malın fiyatını belirleyememesi bitkisel üretimi olumsuz yönde etkilemekte ve böylece tarımsal gelir düşmektedir. Bunun sonucunda kırsal kesimden şehirlere göç yaşanmakta ve böylece tarım sektöründe çalışan genç nüfus giderek azalmaktadır.
- *Kredi uygulamasının yetersizliği ve teminat sorunları:* Tarımda giderek daha fazla sermayeye ihtiyaç duyulması, bu sektörde önemli bir politika aracı olarak kredi politikasını ön plana çıkarmaktadır. Diğer yandan, nakit dönüşü hızlı olmadığı için kredi faizlerinin yüksek seviyelerde seyretmesi ve çiftçiler kredi temininde teminat sorunuyla karşılaşmaları kredi uygulamalarının etkinliğinin daha da azalmasına neden olmaktadır.

- *Geleneksel yöntemlere dayalı üretim anlayışı:* Üretim genellikle geleneksel yöntemlere dayalı olarak yapılmaktadır. Bu da hem bitkisel üretim miktarını, hem de üretilen ürünün kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.
- *Teknik yardım yetersizliği:* Çiftçi üreteceği ürünü kendi planlamakta ve ilgili makamlardan bu konuda teknik yardım almamaktadır.
- *Tarımda Modernizasyon:* Bitkisel üretimde, yatırımla getiri arasındaki sürenin uzun olması sebebiyle, yeni tekniklerin kullanımı yaygınlaştırılamamaktadır. Ancak, son yıllarda tarım araçlarının modernleşmeye başlaması ve gübre kullanımının da yaygınlaşmasıyla verimlilik artmıştır.
- *Pazar Sorunları:* Sanayici hammadde üreticisini desteklemediği için, üreticilerin sanayicilere karşı güveni yoktur. Pazar sorunu, üreticilerin karşılaştığı önemli sorunlardan biridir. Üreticiler, aralarında dayanışma sağlamak üzere birlikler de oluşturamamaktadırlar.
- *Tarımsal arazilerin küçük parçalardan oluşması ve ölçek ekonomisinden yararlanamama:* Tarımda araziler parçalanmış durumdadır. 1991 Tarım Sayımı'na göre, tarım işletmelerinin yüzde 79,3'ü 10-199 dekar büyüklüktedir. Bu da; küçük işletme sayısını artırmakta, rasyonel girdi ve modern teknik kullanımını güçleştirmekte, üretimde verimliliği olumsuz yönde etkileyerek, tarımsal üretim rekoltesinin olabileceğinden daha düşük olmasına yol açmaktadır:
- *Yetersiz sebze üretimi:* Sebze üretimi çok yetersizdir. Türkiye toplam arzı içinde Kayseri'nin payı yüzde 0,04'dür. Bunun başlıca nedeni ise sulama imkanlarının yetersizliğidir.
- *Meyvecilikte sorunlar:* Meyve üretiminde verimlilik düzeyi Türkiye ortalamasının altındadır. Örneğin, elma üretiminde Kayseri'de ağaç başına 34 kg verim alınırken bu rakam Marmara Bölgesi'nde 100-120 kg.'dır. Ayrıca, meyve ağacı sayısı azalmaktadır.
- *Yumrulu bitkilerde sorunlar:* Yumrulu bitkilerde (şeker pancarı, patates) verim düşüktür. Ekim alanı açısından Türkiye genelinde Kayseri'nin payı yüzde 2,1 , üretimdeki payı ise yüzde 1,5'tur.

- *Tarım arazilerinin azalması:* Tarım arazileri azalmakta, tarımsal ekipman birinci sınıf araziye kaymakta, ikinci ve üçüncü sınıf araziler atıl kalmaktadır.
- *Geçimlik üretimin baskınlığı ve ihtisaslaşmanın yetersizliği:* Sayıları 64.000'i bulan tarım işletmelerinde bitkisel ve hayvansal üretim birlikte yapılmaktadır. Sadece bitkisel üretim yapanların payı yüzde 15, sadece hayvansal üretim yapanların payı ise yüzde 7'dir.
- *Sulanan alanın yetersizliği:* Sulanabilen tarım alanları iller ortalaması olan yüzde 10'un altındadır. Diğer yandan, tarıma açılabilecek arazinin sınırına gelinmiş durumdadır. Dolayısıyla, tarımda verim artışının en önemli aracı sulama olmalıdır.

Bitkisel Üretimin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

Kayseri'de bitkisel üretimin geliştirilebilmesi ve yerel pazarların ötesine ulaşılabilmesi açısından sektörün problemlerinin çözülmesi gerekmektedir. Bitkisel üretim sektörün sorunları ve çözümlerinin önemli bir bölümü genel olmakla birlikte, Kayseri İli'ne özgü sorunlarla birlikte toplu olarak belirtilmesinde yarar vardır. Bu amaçla, geliştirilebilecek önerilerden bazıları şunlardır:

- Bitkisel üretimin gelişebilmesi için, tarım sektöründe çalışan nüfusun gelirinin artırılması ve daha elverişli bir yaşam ortamının sağlanması gerekmektedir. Bu da üretiminin artırılmasıyla mümkündür. Üretimin artırılması ise, halen uygulanmakta olan tarımsal tekniklerin geliştirilmesine, üretimde kullanılan girdilerin en elverişli koşullarda sağlanarak üreticiye dağıtılmasına, tarımsal yapı sorunlarının çözülmesine, toprak ve su kaynaklarının en etkin şekilde kullanılmasına ve üretim planlaması yapılmasına bağlıdır.
- Bitkisel üretimi geliştirme projeleri, finansal araçlarla da desteklenerek kapsamı genişletilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. Bu kapsamda;
  - kaliteli, verim gücü yüksek tohumluk dağıtım çalışmaları,
  - kaliteli meyve fidanı dağıtımı,
  - Gübre dağıtımı,

- Çiftçi eğitimi ve tarımsal yayım çalışmaları (deneme ve demonstrasyon, çiftçi toplantıları, kurslar, sergiler, teşvik müsabakaları, tarla günleri, hizmetiçi eğitim faaliyetleri, kitle iletişim araçları)

yaygınlaştırılmalıdır.

- Çiftçiye teknik yardım sağlamak, bilgilendirmek, ürünün kalitesini artırmak amacıyla kaliteli tohumların sağlanması, mevcut kaynakların en etkin şekilde kullanılması ve üretim planlaması gibi konularda Tarım İl Müdürlüğü'ne büyük görevler düşmektedir. Belirtilen konularda Tarım İl Müdürlüğü'nün çiftçiye sürekli hizmet vermesi, tarımsal üretimi ve geliri artıracaktır. Tarım İl Müdürlüğü'nün personel, araç-gereç, teknik donanım ve finansmanla desteklenmesi önem taşımaktadır.
- Üretimin artırılabilmesi, sebze ve meyveleri işleyecek tesislere bağlıdır. Örneğin; süt ürünlerini işleyecek tesisler kurulduğunda, bir yandan hayvancılık sektörü gelişirken, diğer yandan da meyveli süt, yoğurt ve dondurma üretimiyle birlikte vişne, kayısı gibi meyvelerin de üretimi teşvik edilmiş olacaktır. Ayrıca Kayseri'nin Adana ve Mersin'e yakınlığı gözönüne alınarak, ilgili karayolları bağlantısının da elverişli hale getirilmesiyle, bu tesislerde üretimin yetersiz olduğu durumlarda kolayca hammadde sağlanabilecektir.
- İlde patatesleri değerlendirecek tesisler kurulabilir. Böylece, patates üretimi önemli ölçüde artırılabilir. Patatesler cips yapılarak ya da ön kızartması yapılmış parmak patates haline getirilerek piyasada talebin fazla olduğu ürünlere kayılmış olacaktır.
- Bitkisel üretimin artırılabilmesi için sulama imkanlarının artırılması gerekmektedir. Sulama imkanlarının artmasıyla birlikte sanayi bitkileri ve yem bitkileri üretimi artacağından, sanayinin ve hayvancılığın gelişmesi açısından da sulama projeleri önem taşımaktadır.
- Sıcak su kaynaklarının bulunduğu yerlerde seracılığın geliştirilmesi için araştırma çalışmaları yapılmalı ve seracılık teşvik edilmelidir.
- Modern teknoloji kullanımı yoluyla verimin artırılabilmesi için çiftçiye uygun şartlarda kredi verilmeli ve kredi kolaylıkları sağlanmalıdır. Ayrıca, teminat sorununu giderici tedbirler geliştirilmelidir.

- Sanayicinin çiftçiyi desteklemesini sağlayacak tedbirler geliştirilmeli ve entegre tesislerin kurulması özendirilmelidir.
- Üretici mutlaka pazar politikası araçlarıyla desteklenmelidir. Tarımsal ürünlere pazar bulacak aracı firmaların da kurulması özendirilmelidir.
- Üretici birlikleri ve tarım satış kooperatifleri kurulmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.
- Ziraat odaları güçlendirilmeli ve sektörde önemli ölçüde söz sahibi haline getirilmelidir.
- Erciyes Üniversitesi'ne bağlı olarak Ziraat Fakültesi kurulmalıdır.
- Çiftçi Eğitim Şube Müdürlükleri çiftçinin eğitimi ve bilgilendirilmesi çalışmalarını hızlandırmalıdır. Bu yolla, tarımsal üretim, verimlilik ve ürün kalitesi artabilecektir.
- Teknolojiye uyum sağlayacak yeni ürün türleri için gerekli incelemeler yapılmalı ve çiftçi teşvik edilmelidir.
- Toprağa zarar veren ve zaman içinde üretimde azalmaya yol açan kimyasal tarım yerine, organik tarıma geçilmelidir. Bunun için Kayseri'de ve civar illerdeki ekolojik ürünlerin pazarlanmasını sağlayacak firmalar kurulmalıdır.
- Tarım İl Müdürlüğü aktif bir şekilde çalışmalıdır.
- Tarımda ihtisaslaşmaya gidilmeli, polikültür yapıya son verilmelidir.

Sonuç olarak, Kayseri'de bitkisel üretimin gelişebilmesi açısından iki faktör büyük bir önem taşımaktadır: Bunlar; *çiftçilerin bilgilendirilmesi* ve aralarında *birlik oluşturmalarıdır.* Bunun yanında kamunun da desteği ile *sulama projelerinin tamamlanması, arazi parçalanmalarının önlenmesi* yoluyla sektörün geliştirilmesi mümkündür. Böylece bir yandan tarım kesimi gelişirken, diğer yandan da tarıma dayalı sanayiler gelişecek ve sanayiye kaynak sağlanabilecektir.

6.1.2. Hayvancılık

Genel olarak İldeki hayvancılığın sorunlarını ülke hayvancılığının sorunlarından ayırmak mümkün değildir. Hayvancılığın sorunlarını şu şekilde sıralamak mümkün olabilir:

- Tavuk yetiştiriciliği hariç diğer tüm hayvancılık dalları geleneksel aile işletmeciliği şeklinde ve ekstansif olarak yapılmaktadır.
- Yetiştiricilerin, kültür ırkı ve melezlerinin bakım ve beslemesi konularında bilgi eksiklikleri vardır.
- Hayvan ıslahı ve yetiştiriciliğinde suni tohumlama hizmetlerinden gereği gibi yararlanılamamaktadır.
- Hayvan barınakları gerekli teknik ve hijyenik şartlara sahip olmaktan uzaktır.
- Başta tavukçuluk olmak üzere, süt sığırcılığı ve besiciliği ile uğraşan yetiştiriciler elde ettikleri ürünleri pazarlama konusunda güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.
- Yem bitkileri yetiştiriciliği istenilen düzeyde değildir. Bu durum aşırı otlatma sebebiyle çayır ve meraların bozulmasına neden olmaktadır.
- Bölgeler arasında kontrolsüz hayvan hareketlerinin olması, köy hayvanlarının karışık olarak otlatılmaları ve yakın köylerin hayvanlarının birbirleriyle temas halinde bulunmaları salgın hayvan hastalıklarına ve bunun sonucunda önemli ekonomik kayıplara neden olmaktadır.
- Hayvansal ürün fiyatları ile yem fiyatları arasında bir denge sağlanamamaktadır.
- Hayvancılık işletmeleri (tavukçuluk hariç) küçük ölçeklidir.
- Üreticiler arsında işbirliği ve koordinasyon sağlanamamaktadır.
- Çayır ve meralar azalmaktadır.
- Hayvan verimi (et ve süt) düşüktür.

- Tarımsal işletmelerin yüzde 76'sı hem bitkisel, hem de hayvansal ürünlerle ilgilenmektedir.
- İldeki büyükbaş hayvan sayısındaki azalmaya paralel olarak pastırma ve sucuk üretimi her geçen yıl azalmaktadır.
- Pınarbaşı, Uzunyayla atçılığı yok olmuştur.

Hayvancılık Sektörünün Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

Hayvancılık sektörünün sorunlarına yönelik olarak şu çözüm önerileri getirilebilir:

- Tabii ve suni tohumlama ile civciv dağıtımı gibi Hayvan Islahı çalışmaları yaygınlaştırılmalıdır.
- Hayvancılık sektörü, hayvan varlığı ve işletme ölçeği açısından daha rasyonel bir yapıya kavuşturulmalıdır.
- Üretimde ihtisaslaşmaya gidilmelidir.
- Üreticiler arasında işbirliği sağlayacak örgütlenmeler oluşturulmalı ve hayvan ıslah çalışmaları hızlandırılmalıdır.
- Pınarbaşı ve Sarız yöresinde organize hayvancılık bölgesi kurulmalıdır.
- Et entegre tesisleri kurulmalıdır. Pastırma ve sucuk üretiminde kalite ve pazar üstünlüğünü yakalayacak çalışmalar yapılmalıdır.
- Veteriner Fakültesi geliştirilmelidir.
- Çiftçi eğitimi çalışmaları yaygınlaştırılmalıdır.
- Pınarbaşı ilçesinde Uzunyayla atçılığı yeniden ele alınmalı, tesisler kurularak yeniden geliştirilmelidir. Bu kapsamda Atçılığı Geliştirme Projesi uygulamaya konulmuş ve Tarım Bakanlığı'nın desteği sağlanmıştır.

6.2. Sanayi Sektörü

6.2.1. İmalat Sanayii

İl imalat sanayiinin sorunlarının bir kısmı kendi iç yapısından, bir kısmı ise yerel altyapı sorunlarından kaynaklanmaktadır. Bu sorunlar ve çözüm yolları şu şekilde sıralanabilir.

(1) İhracat Yetersizliği

Kayseri önemli bir sanayi merkezi olmasına rağmen, mevcut ihracat değeri, olması gerekenin çok altındadır. Bu yetersizliğin en önemli nedenleri ve önerilen çözüm önerileri aşağıdadır:

- Bazı büyük firmaların genel merkezlerinin İstanbul'da olmaları dolayısıyla, ihracatları İstanbul üzerinden yapılmakta ve dolayısıyla tüm ihracat rakamları Kayseri Sanayi Odasındaki kayıtlarda gözükmemektedir.
- İl'de faaliyet gösteren sektörler, genellikle katma değeri düşük ve uluslararası nakliyesi zor ürünler üzerinde yoğunlaşmışlardır. Örneğin, kanepe ve mobilya sektörü İl'de en hızla gelişen sektörlerden biri olmasına rağmen, ürünlerin kaba oluşu nedeniyle taşımacılık maliyetleri artmaktadır. Dolayısıyla, ihracat oldukça kısıtlı olmaktadır.
- Sanayi işyerlerinin önemli bir kısmı ihracat yapamayacak kadar küçük ölçektedir. Örneğin, kanepe ve mobilya sektöründeki firmaların büyük bir kısmı, maliyet ve kalite yönünden uluslararası piyasalarda rekabet edemeyecek kadar küçük ölçekte çalışmaktadırlar.
- Sektörel dış ticaret şirketlerinin olmayışı bir diğer eksikliktir. Bilindiği gibi, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin (KOBİ'ler) tek başlarına ihracatta kalıcı bir başarı sağlamaları oldukça zordur. Çünkü, bu işletmeler ne yeterince sermaye ve insan donanımına, ne de bu işi yapabilecek

organizasyona sahiptirler. Onun için de bu konuda örgütlenmeye ihtiyaçları vardır. Nitekim, ülkemizde de bu sorunun çözümüne yönelik olarak 3.10.1994 tarih ve 22070 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 94/10 sayılı ve 18.5.1995 tarihli 95/4 sayılı tebliğler ile Sektörel Dış Ticaret Şirketleri modeli uygulamaya konulmuştur [24]

- İlde ihracatın yeterince artırılamamasının en önemli nedenlerinden birisi de, Serbest Bölgenin henüz faaliyete geçmemiş olmasıdır.
- Son olarak, Uluslararası Havaalanının olmayışı bir başka neden olarak sayılabilir.

(2) Profesyonel Yönetici Eksikliği

İl sanayiine bakıldığında, bazı büyük firmalar dışında genellikle profesyonel yönetici istihdamı yaygın değildir. Sorunun en önemli nedenleri ve çözüm yolları şöyle açıklanabilir.

- Bazı firmalar profesyonel yönetici çalıştırmanın vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğunun bilincinde değildirler.
- İhtiyacın farkına varsalar da, bazı sermaye sahipleri aradıkları nitelikte bir yöneticiyi bulamadıklarını ifade etmektedirler.
- Firmalarda aile ortaklığı geleneğinin de etkisiyle, sermaye sahipleri firmanın yönetimini de ellerinde bulundurmaktadırlar. Başka bir deyişle, sermaye sahiplerinin hemen her şeyi bildiklerini zannetmeleri, sorunun önemli bir nedeni olarak gözükmektedir. Oysa, çağdaş girişimcilik ruhu, bazı temel niteliklere ve işletmecilik bilgilerine sahip olmayı gerektirmektedir.
- Profesyonel yöneticilere karşı güven eksikliği vardır.

---

[24] Sektörel Dış Ticaret Şirketleri başlıca şu avantajlara sahiptir:

(i) Bu şirketler, aynı sektörde faaliyet gösteren KOBİ'lerin tek bir organizasyon altında örgütlenerek tüm kapasitelerini bir araya koymak suretiyle ihracatlarını artırmak için finansman, tedarik, nakliye, sigorta ve gümrükleme gibi konularda uzmanlaşmalarını ve daha etkin faaliyet göstermelerini sağlamaktadır.

(ii) Ürünlerin tanıtılması, çeşitlendirilmesi, pazar paylarının artırılması ve yeni pazarlara girilmesi için Devlet yardımlarından öncelikle yararlanabilmektedirler.

(iii) İthalat teminatlarında Eximbank aracılığıyla sağlanan kolaylıklardan faydalanabilmektedirler

(iv) Yapacakları yatırımlarında finansman kolaylığı sağlanmaktadır.

(v) Eximbank kredilerinden öncelikli ve uygun olarak kullandırılma imkanları sağlanmaktadır.

(vi) Halk Bankası kredilerinden yararlanılabilmektedir.

- Her ne kadar açıktan ifade edilmese de, bazı durumlarda kayıt dışı işlemleri yapabilme arzusu da, profesyonel yönetici çalıştırmamanın bir nedeni olabilmektedir.
- Kentte sosyal ve kültürel yaşamın sönük oluşu il dışından profesyonel yöneticilerin getirilmesinin önünde duran bir başka engeldir.

Çözüm olarak, Üniversitedeki işletme, iktisat ve mühendislik dallarının (özelikle de tekstil mühendisliğinin) geliştirilmesi ve öğrencilerin ve öğretim üyelerinin sanayide uygulama yapmalarının sağlanması gerekmektedir. Ayrıca, kentin fiziki ve sosyo-kültürel altyapısının geliştirilmesi ve kentsel yaşam kalitesinin artırılması profesyonel yöneticilerin istihdamını kolaylaştıracaktır.

(3) Vasıflı İnsangücü Eksikliği

İl sanayisinin bir diğer önemli sorunu da, yetişkin ara insan gücünün yetersizliğidir.

Çözüm olarak, ildeki mevcut teknik liselerin, Erciyes Üniversitesine bağlı ilgili mühendislik bölümlerinin, fizik, kimya ve biyoloji gibi diğer fen bilimleri dallarının, meslek yüksekokullarına ait ilgili bölümlerin, iktisat ve işletme bölümlerinin, işgücü eğitim merkezlerinin (çıraklık eğitim merkezleri gibi) ve firmaların hizmet-içi eğitim düzeylerinin teorik ve pratik olarak bu ihtiyacı giderecek şekilde iyileştirilmesi gerekmektedir.

(4) Üniversite-Sanayi İşbirliği ve AR-GE Yetersizliği

Türkiye genelinde olduğu gibi, Kayseri'de de üniversite-sanayi işbirliği istenilen düzeyde değildir. Bu durumun olumsuz sonuçları da, yukarıda belirtilen pek çok sorunun kaynağını teşkil etmektedir. Ancak, işin ilginç yanı, hem üniversite hem de sanayi çevrelerinin üniversite ile sanayi arasında olması gereken bu işbirliği ve dayanışmanın yeterince olmadığının farkında olmalarına rağmen, durumun iyileştirilmesine yönelik olarak dikkate değer adımların atılmadığı ve bunları sürdürebilmek için gerekli kurum ve organizasyonların ne yazık ki oluşturulamadığı görülmektedir.

Konunun çözümünde son derece önemli bir sorun da sanayi kesiminin AR-GE faaliyetlerine yeterince ilgi duymamaları ve bunun için de gerekli fon ayırma konusunda fazlaca çekingen olmalarıdır.

Oysa bilindiği gibi, ileri ülkelerin bizim gibi gelişmekte olan ülkelerden gerek makro düzeyde ve gerekse mikro (firma) düzey(in)de en önemli ayırt edici özelliklerinde biri, AR-GE'ye ayırdıkları fonların giderek artmasıdır. Zira, ülkelerin ve firmaları uzun dönemde varlıklarını ve gelişmişliklerini ve hatta Gümrük Birliğine girildikten sonraki gümrük kısıtlamalarının giderek azaltıldığı ortamda uluslararası rekabet güçlerini sürdürebilmelerinin en vazgeçilmez unsurlarından birisi, hiç şüphesiz AR-GE'ye ayrılacak olan fonların ve bu sayede istihdam edilecek olan teknik işgücünün yeterli seviyede olmasıdır.

Bundan dolayı da, firmaların günü birlik maliyetlerinin ve getirilerinin yanında, uzun vadede karşılaşacakları maliyet (AR-GE harcamaları vb.) ve getirileri de dikkate alarak plan ve projelerini yapmaları gerekmektedir. Ancak, bunun için de yüksek maliyet ve düşük kalite ile üretim yapan ve yakın gelecekte rekabet imkanları giderek daralan küçük ölçekli işletmeler yerine, daha düşük maliyet ve daha yüksek kalite ile yüksek rekabet gücüne sahip daha büyük ölçekli işletmeler haline gelmeleri giderek bir zorunluluk haline gelmektedir.

Buradan hareketle, Kayseri ekonomisinin gelişmesinde en önemli unsurlardan birisi, yeterli düzeyde bir üniversite-sanayi işbirliğinin kurulması ve buradan doğacak olan projelerin hayata geçirilmesidir denilebilir.

Sorunun çözümüne yönelik olarak aşağıdaki önlemler dikkatle gözden geçirilmeli ve uygulanması yönünde faaliyetlere hız verilmelidir:

- Üniversite-sanayi işbirliği konusundaki yetersizliklerin giderilebilmesi için, karşılıklı özverilerle desteklenen değişik kuruluşlar olması gerekmektedir. Bu kuruluşların temel işlevi, üniversitedeki teorik bilgilerle sanayideki

pratik bilgileri bir arada değerlendirerek, yaşanan sorunlara ve geleceğe yönelik projeler üretmek olmalıdır. Bu kuruluşlarda gerçekleştirilecek olan araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin finansmanı tamamen sanayi çevresinden, yönetimi üniversite ve sanayiden ortaklaşa katılımla, araştırıcılar ise üniversiteden olmalıdır.

- Üniversite-sanayi işbirliğine yönelik olarak kurulacak olan kuruluşların daha etkin çalıştırılabilmesi için, ilgili kamu ve özel kurum ve kuruluşların da desteğinin alınması yararlı olacaktır. Bunlar içerisinde Valilik, belediyeler, çeşitli işadamları ile esnaf ve sanatkar derneklerinin özellikle belirtilmesi gerekmektedir.
- Öğrencilerin bitirme projelerinin staj aşamasının gerçekleştirilmesinde sanayicilerin gereken katkıyı sağlamaları, işadamlarıyla, öğretim üyeleri ve fakülte yöneticileri tarafından belirlenecek yetenekli öğrencilere öğrencilik dönemlerinde, işadamları tarafından maddi katkılar sağlanarak okul sonrası dönem için bugünden beşeri sermaye yatırımlarının artırılması ve öğretim üyelerine proje ve danışmanlık imkanlarının sunulması yararlı olacaktır.

(5) Birlikte İş Yapma Eksikliği

Kayseri'nin sanayiinde görülen en önemli eksikliklerden biri de, sanayicilerin birlikte iş yapma geleneklerinin olmayışıdır. Bir miktar sermayesi olan herkes, o anda piyasada en çok para kazandıran sektörde faaliyete başlamakta ve bir zaman sonra da sektör maalesef tıkanma noktasına gelmektedir. Bunun sonucu olarak da, çok zor şartlar altında biriken küçük tasarruflar sınai yatırımlardan, başta gayrimenkul satın alımı olmak üzere diğer spekülatif yatırımlara ve rant sağlayıcı yatırımlara kaymaktadır.

Ayrıca, daha önceden o sektörde faaliyet gösteren bir çok küçük ölçekli işletme hemen şimdiden tıkanma noktasına gelmiş durumdadır. Örneğin; kanepe, çek-yat, mobilya sektörü İlin en hızla gelişen bir sektörüdür. Ancak, şu anda sektörde faaliyet gösteren 350'den fazla firma bulunmaktadır. Bunların büyük bir kısmı da küçük ölçekte üretim yapmaktadır. Bunların yanında, İlde faaliyet gösteren birkaç büyük firma giderek hem üretim maliyetleri açısından hem de kalite açısından küçük

firmaları zor durumda bırakmaktadır. Özellikle, Gümrük Birliğine giriş sonrası dönemde küçüklerin işbirliği yaparak sürdürülebilir bir rekabet gücü elde etmeleri kaçınılmaz hale gelmiştir.

Çözüm olarak, aşağıdaki tedbirlerin alınması yararlı olacaktır:

- İl'de firmaların birlikte iş yapma kültürünü artırmayı amaçlayan kurumsallaşma çabaları artırılmalıdır. Bu doğrultuda, ağırlıklı olarak kamu kuruluşları arasında işbirliği ve eşgüdüm sağlama ve kamu yatırımlarının uygulanması ve izlenmesi alanında işlev gören "İl Koordinasyon Kurulu"nun özel sektör yatırımları ve özel sektör kuruluşlarına yönelik olarakta işlev görmesi yönünde etkinleştirilmesi sağlanabilir. Buradan hareketle; (a) hem küçük firmaların biraraya gelmelerine yardımcı olunmalı, (b) hem de sanayicilerin kendi sorunlarının ötesinde Kayseri için neler yapılması gerektiği konusunda katkıları sağlanmalıdır.
- Ticaret Odası, Sanayi Odası, Esnaf ve Sanatkarlar Odası, KOSGEB, KAYSİAD, MÜSİAD ve GESİAD gibi kuruluşlar zaman zaman biraraya gelerek, birbirlerinin faaliyetleri ve üyeleri arasında irtibat sağlamalı ve Kayseri'nin gelecekte büyük bir sanayi ve hizmet merkezi olması idealinin gerçekleşmesi için ortak hedefler ve projeler belirlemelidir. Bu amaç doğrultusunda adıgeçen kuruluşların da kurucu üye olarak yeralacağı Kayseri "Kent Konseyi" oluşumu, kurumlar ve kuruluşlar üstü bir "şemsiye kuruluş" olarak işlev görebilir. Bu nedenle, Kayseri Kent Konseyi'nin oluşumu hızlandırılmalı, etkinleştirilmeli ve İl'de bulunan sosyal ve ekonomik amaçlı kuruluşların Kent Konseyi çatısı altında birleşmeleri sağlanmalıdır.
- Çok ortaklı, halka açık şirketleşme modellerinin uygulamaya konulması yararlı olacaktır. Bu modellerden bazıları daha önce diğer şehirlerde olduğu gibi Kayseri'de de uygulamaya konulmuş olmasına rağmen başarıyla sonuçlandırılamamıştır[25]. Bununla birlikte, geçmiş dönemlerdeki eksiklikler de gözönünde bulundurularak, çok ortaklı girişimlerin özendirilmesi ve geliştirilmesi önem taşımaktadır.

[25] Çok ortaklı şirketleşme modeline Kayseri'deki başarılı örneklerden birisi 1951 yılında kurulan Birlik Mensucat'tır.

(6) Yüksek Teknoloji Kullanan ve Katma Değeri Yüksek Endüstrilerin Yeterince Olmayışı

Kayseri sanayiinde faaliyet gösteren sektörler genel olarak, ileri teknoloji ile üretim yapan ve katma değeri yüksek olan endüstrilerin fazla olmadığı iş kollarıdır. Zira, mevcut endüstri dallarının çoğunlukla emek-yoğun ve ikincil derecede ileri teknoloji kullanan ve elde edilen ürünlerin fiziki hacimlerinin de nispi olarak büyük olduğu görülmektedir. Örneğin, İlde en önemli sektörler olan tekstil, kanepe, çek-yat ve mobilya, yatak, yorgan ve uyku seti ve gıda sektörlerinin nispeten emek-yoğun teknolojilerle üretim yaptıkları ve katma değeri düşük ürünler ürettikleri söylenebilir.

Bu nedenlerden dolayı, yukarıdaki endüstrilerde üretilen malların ambalajlama ve nakliye sorunları büyük olduğu için (özellikle de mobilya ürünleri), bunların uluslararası rekabet güçleri sınırlı olmaktadır.

İlde, yukarıdaki sektörlere göre nispeten daha ileri teknoloji kullanan sektörler ve firmalar da mevcuttur, ancak bunların sayısı oldukça sınırlıdır. Örneğin, makina ve teçhizat sektöründe faaliyet gösteren İkinci Hava İkmal Bakım Merkezi, Ana Tamir, Tak-San ve Hes Makina ile Hes Fiber Optik gibi büyük firmalar bu grupta değerlendirilebilirler. Kayseri sanayiinin ve dolayısıyla İlin rekabet gücünün artırılabilmesi için, bu gibi sektörlerin ve hatta daha ileri teknoloji ile üretim yapabilen mikro-elektronik sanayiinin gelişmesi bir zorunluluk arzetmektedir.

6.2.2. Sanayi Altyapı ve Diğer Altyapı

(1) Organize Sanayi Bölgelerinin Kurulması

Yapımı devam etmekte olan başta İncesu ve Mimar Sinan OSB olmak üzere, Develi ve Talas OSB'lerinin biran önce hizmete sunulması sanayicilerin en büyük arzularından birisidir. Kayseri, bilindiği gibi gerek küçük, gerekse büyük ölçekte

sanayisi hızla gelişen illerimizden birisidir. Nitekim Kayseri 1994 yılında sanayi kuşağına dahil edilmiştir. Ancak, hem hızla artan kendi nüfusu, hem de kente gelen dış göçün giderek artması sonucu, şehir merkezi hızla dışa doğru yayılmakta ve mevcut sanayi kuruluşları iskan bölgeleri içerisinde kalmaktadır. Ayrıca, bu kuruluşlar oldukça dağınık ve plansız bir şekilde kurulmuşlardır.

Özellikle yeni kurulmakta olan sanayi kuruluşları için organize sanayi bölgeleri, aşağıdaki getirileri sağlayacaktır:

- Plansızlık ve dağınıklık giderilmiş olacaktır.
- Sanayi kuruluşları büyük ölçüde mesken bölgelerinden uzaklaştırılmış olacaklardır.
- Yeni sanayicilere uygun işyerleri açılmış olacaktır.
- Özellikle aynı meslekte faaliyet gösteren küçük ölçekli sınai işyerlerinin bir arada olması, birbirlerine destek olmalarını ve üretimin daha da artmasını sağlayacaktır.
- Ayrıca, bu tür organize sanayi bölgeleri, işyerlerinin yan sanayileri ile bir arada olmasına, dolayısıyla üretimin ve istihdamın artışına önemli katkılarda bulunacaktır.
- OSB'lerin bir başka yararı da, (özellikle ilçelerde kurulanlar) merkez ve ilçeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarının giderilmesine katkı sağlamasıdır.

(2) Arsaların Çok Pahalı Oluşu ve Endüstriyel Amaçlı Arsa Üretiminin Yetersizliği

Kayseri, Türkiye'de arsa fiyatlarının en pahalı olduğu illerden birisidir. Bunun sonucu olarak da, İlde tasarrufların önemli bir kısmı verimli olmayan ve bir anlamda da rant yatırımı olarak nitelendirilebilecek gayrimenkul alımlarına gitmektedir. Bundan en fazla etkilenen de hiç şüphesiz sanayi olmaktadır.

Sorunun nedenleri aşağıdaki gibi açıklanabilir:

- Makro ekonomi politikalarındaki istikrarsızlıklar, tasarrufçuları reel yatırım yapmak yerine daha çok faiz ve rant geliri elde edebilecekleri alanlara sevk etmektedir. Bu durumda, elinde birikimi olan küçük ve büyük tasarrufçular, faiz, döviz ve borsa gibi tamamen mali nitelikli bir yatırım üçgeni ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu alanlardan hangisinde daha yüksek kar görülürse, kaynakların o yöne yönlendirilmesi eğiliminin yaygınlaştığı bu son yıllarda, sanayicilerimizin üretim kapasitelerini artırıcı yatırımlara girişmeleri giderek daha az rantabıl hale gelmiştir.
- Büyük ölçüde son yıllarda yaşanan ekonomik dengesizliklerin de bir sonucu olarak toplumsal değerlerin aşınması, insanların birbirine güven duygusunu zayıflatmış ve birlikte iş yapma eğilimi giderek azalmıştır. Bu duruma, daha önce de bahsedildiği gibi, Kayseri'de daha önceki yıllarda (1970'lerde) yaşanan bazı kötü örnekler de eklenince, insanlar birlikte üretken alanlara yatırım yapma yerine; faiz, döviz, borsaya yatırım yapma yanında, gayrimenkule olan taleplerini artırmışlardır.
- İlde konut yatırımına talebin bu kadar hızla artışına ve bir ölçüde de merkez belediyelerin kendi gelirlerini artırmak amacıyla, arsa üretimindeki önceliği, konuta yönelik kullanmaları neden olmuştur. Ancak, merkez belediyelerin birinci dereceden yetkilileri tarafından da belirtildiği gibi, bundan sonra endüstriyel amaçlı nispeten ucuz arsa üretimi de artacaktır. Ayrıca, faaliyete geçme aşamasında olan serbest bölgenin de bir kısmı özellikle küçük ölçekli işletmelere verilecektir.

(3) Lüks Otel ve Lokantaların Yetersiz Oluşu

Sanayi ve turizmle ilgili yetkililerin üzerinde durdukları bir diğer sorun da, İlde henüz beş yıldızlı bir otelin ve lüks lokantaların olmayışıdır. Özellikle bazı büyük

sanayicilerin yurtiçi ve yurt dışından gelen misafirlerini ağırlamakta sıkıntı çektikleri belirtilmiştir. Bunun da, sanayicilerin yurtiçi ve yurt dışı bağlantılarını olumsuz yönde etkilediği ifade edilmektedir. Çözüm olarak da, özel sektörün bu konuda kendi girişimleriyle yatırım yapmaları beklenmektedir.

(4) Serbest Bölge

Serbest bölge konusu, Kayseri'li sanayicilerin en önemli taleplerinden birisi olmuştur.

Bakanlar Kurulunun 11.06.1997 tarih ve 97/9524 sayılı kararı gereği yer ve sınırları belirlenen Kayseri Serbest Bölgesi 01.11.1998 tarihindc resmen açılmış, 28.10.1999 tarihinde de ticari faaliyete geçmiştir.

Kayseri Serbest Bölgesi 6.905.854 m^2'lik toplam alanı ve 5.380.000 m^2'lik net parsel alanı bakımından ülkemizin en büyük serbest bölgesidir.

Bölgcnin ticari faaliyete geçtiği 1999 yılında 7 firma ruhsat alarak toplam 106.333 m^2 alan üzerinde 14.568 m^2 kapalı alan inşa etmiştir. İlk yıl bölgeye yapılan yatırım tutarı 1.703.091 ABD doları ve sermaye aktarımı 32.050.000 dolardır. 1999 yılında bölgeden yurtdışına 357.216 dolarlık ihracat gerçekleştirilmiştir.

2000 yılında 10 firma daha faaliyet ruhsatı almış ve bu firmalar toplam 65.000 m^2 alan üzerinde 7.881 m^2 kapalı alan inşa cdcrek bölgeye 1.568.200 dolarlık yatırım ve 6.127.000 dolarlık sermaye aktarımı yapmışlardır. 2000 yılında bölgenin ithalatı 12.341.312 dolar, ihracatı 9.880.603 dolar olmuştur. Toplam ticaret hacmi isc önceki yıla göre yüzde 700 artarak 22.221.915 dolar olmuştur.

2001 yılında 5 firma faaliyet ruhsatı almış ve toplam 26.960 m^2 alan üzerinde 9.830 m^2 kapalı alan inşa etmişlerdir. 2001 yılında bölgeye yapılan yatırım tutarı 2.355.500 dolar ve sermaye aktarımı 3.400.00 dolar olmuştur. Aynı dönem içerisinde 11.417.315 dolarlık ithalat, 15.656.276 dolarlık ihracat yapılmış ve toplam ticaret hacmi 27.073.591 dolar olarak gerçekleşmiştir.

2001 yılı sonu itibariyle bölgede 1 adet Bölge Kurucu İşleticiliği, 2 adet İşyeri Kiralama, 2 adet Depo İşletmeciliği, 8 adet Üretim ve 9 adet Alım Satım konularında faaliyet göstermek üzere toplam 22 adet faaliyet ruhsatı verilmiş kullanıcı bulunmaktadır. Bu firmaların scktörel dağılımı ise elektrik, elektronik, inşaat malzemeleri, kimyasal ürünler, metal sanayii, petrol ürünleri, tekstil ve gıda alanlarındadır.

Bölgede 1. Etabın yüzde 45'ine tekabül eden yaklaşık 650.000 m^2'lik kısmı satılmış olup, halihazırda 1.050.000 m^2'lik altyapısı satışa hazır durumdadır.

Kayseri Serbest Bölgesi, daha çok üretim ağırlıklı hizmet vermekte ve Serbest Bölge dışındaki firmalara göre daha ucuza üretim yapma imkanı sağlamaktadır. Çünkü, burada faaliyet gösteren firmalar bazı vergi muafiyetlerine tabidirler, gümrüksüz ithal girdisi sağlama imkanları vardır ve uluslararası altyapı hizmetleri tamamlanmış bulunmaktadır. Mevzuatın esnek oluşu nedeniyle dış ticaret işlemleri ve özellikle de ihracat artışları hızlanacağından, burada faaliyet gösteren firmaların uluslararası rekabet güçleri artacaktır. Serbest bölgede yeni iş alanlarının ortaya çıkmasıyla, istihdam artışı sağlanacaktır. Örneğin, konfeksiyon gibi ihracat şansı daha fazla olan katma değeri yüksek sektörlerde büyük bir atılımın olacağı söylenebilir. Serbest bölge yoluyla yabancı sermaye girişi hızlanacak ve gerekli teknoloji transferi imkanları ortaya çıkacaktır.

(5) Antrepo

Yukarıda belirtilen serbest bölgenin kurulmasına ilave olarak, bir antrepo yerinin kurulması, özellikle bazı mallar için (halı gibi), firmaların ithalat sonrasında, o anda satın alma imkanları olmadığı veya hemen ihtiyaçları olmayan malları bir müddet gümrüksüz depolamak istemeleri durumunda büyük kolaylık sağlayacaktır. Böyle bir imkanın sunulmasıyla, firmalar ihtiyaç duydukları hammadde ve ara mal gibi malların tamamının aynı anda satın alarak finansman sıkıntısı içine

girmeyecekler, ihtiyaçları ölçüsünde mal almak suretiyle bu sıkıntılarını aşabileceklerdir.

(6) Konteyner Bulundurma Yeri

Firmaların dış ticarete konu olan mallarının taşınmasında karşılaştıkları bir diğer önemli sorun da, Kayseri'de bu malları limanlara götürecek ve oradan getirecek konteynırları koyacak uygun bir yerin henüz olmayışıdır. Bu durum, dış ticaret yapan firmaların Kayseri ve limanlar arasındaki taşıma maliyetlerini iki katına çıkarmaktadır. Bu durumun çözümüne yönelik olarak, Kayseri Serbest Bölgesi ile Organize Sanayi Bölgesi yakınında veya demir yolunun yakınında uygun bulunan bir araziye böyle bir yerin kurulmuş olması gerekmektedir.

2002 Yılı Yatırım Programında Kara Konteyner Terminali Projesine yer verilmiş ve etüt-proje-inşaat çalışmaları için ödenek ayrılmıştır. Bu bakımdan önemli bir gelişme sağlanmıştır.

(7) Elektrik Enerjisi ve Baraj Sorunu

İlde son zamanların en güncel ekonomik sorunlarından birisi de, sanayiinin elektrik enerjisi sorunu ve bunun çözümüne yönelik olarak yapılması düşünülen barajlar ile yeni enerji üretimi arayışlarıdır.

Bu amaçla İl sınırları içerisinde yapılması planlanan barajlar, başta Yemliha (Yamula) Barajı olmak üzere, Develi 2. Merhale Projesi kapsamında Develi HES, Bahçelik Barajı ve HES ile Sarıoğlan Barajı ve HES projeleridir. Elektrik enerjisi üretme yanında sulama amacıyla da yapılması planlanan bu barajlardan özellikle Yemliha Barajının yapılması için çok önemli adımlar atılmış ve projeye başlanmıştır. Kayseri Elektrik Üretim A.Ş. tarafından yaptırılmaktadır.

Barajın 60 Km. uzunluğunda ve maliyetinin de 160 milyon dolar olacağı belirtilmektedir. Bunun 30 milyon dolarlık kısmı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından, kalan 130 milyon dolarlık kısmın ise dış kredi ile finanse edilmesi düşünülmektedir.

Enerji sorununu baraj yaparak çözmenin yanında diğer bir yol da, özellikle yüksek elektrik kullanımına sahip firmaların "otoprodüktör" adı verilen yöntemle kendi kullanacakları elektrik enerjisini üretmeleridir. Kayseri Organize Sanayi Bölgesinde bu yönde bir çalışma yapılmaktadır. Organize Sanayi dışında yeralan yüksek elektrik tüketen firmaların otoprodüktör kurmaları rantabl görülmektedir.

Böylece, yapılması planlanan barajlar ve elektrik üretimine dönük önlemler sayesinde, özellikle sanayide kullanımı çok pahalı olan elektrik enerjisi daha ucuza mal edilebilecektir. Ayrıca, gelecekteki ihtiyaç düşünülerek enerji üretim kapasitesi de artırılmış olacaktır. Bütün bunlara bağlı olarak da gelecekte elektrik kısıntıları büyük ölçüde giderileceğinden, gelecekte sanayinin üretimi kesintiye uğramamış olacaktır. Yukarıda sayılan elektrik enerjisi ile ilgili getirilerinin yanında, İlin önemli ölçüde sulama ihtiyacı da giderilmiş olacaktır.

(8) Kayseri-Ankara ve Kayseri-Mersin Karayollarının Otoban Olmaması

Kayseri-Ankara arasında mesafenin yakın olması nedeniyle, havayolu ile yolcu taşımacılığının gerek maliyet, gerekse süre açısından avantajı olmadığı için, kara taşımacılığı şu anda en anlamlı seçenek durumundadır. Hızlı ve modern bir demiryolu taşımacılığı ile de, mevcut durum iyileştirilebilir ancak, bu seçenek yakın gelecek için pek mümkün gözükmemektedir.

Dolayısıyla, işadamlarının ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirdikleri bağlantılarını sağlıklı bir şekilde yürütebilmeleri için, Kayseri-Ankara Karayolunun bölünmüş yol olması önem taşımaktadır.

6.2.3. Madencilik

Bu sektörde devlete ait madenler, devletten kiralama yoluyla özel işletmelerce işletilmektedir. Maden sektöründe fiyatların oluşumunda büyük ölçüde alıcılar etkilidir. Yurt içine satılan madenlerin fiyatı devlet tarafından, yurt dışına satılan madenlerin fiyatı ise yurt dışı talep tarafından belirlenmektedir. Bu durum girdi maliyetlerinin yüksek olduğu bu sektörde belirsizliğe ve sıkıntıya yol açmaktadır. İşletmeler bürokratik engellerin azaltılmasını ve fiyatların serbest bırakılmasını dile getirmektedirler.

İlde çıkarılan krom madeni ya doğrudan cevher olarak ihraç edilmekte, ya da Elazığ-Ferro-Krom Tesislerinde zenginleştirilerek ihraç edilmektedir. İlde bu alanda bir tesis bulunmamaktadır. İl sınırları içinde kurulacak bir tesisle madenin yurt içinde işlenmek suretiyle ihracı sağlanabilecektir.

Ek Tablo 2'de de görülebileceği gibi, zengin maden kaynaklarına sahip olan İl'de mevcut potansiyellerin işletilmesine yönelik tedbirler geliştirilmesi önem taşımaktadır. İldeki maden yatakları olarak Sarız'da alüminyum, Yahyalı'da kurşun, çinko ve demir, Akkışla ve Bünyan'da alçıtaşı ve çimento hammaddesi, Develi, Talas ve Tomarza'da pomza, Felahiye'de kaolen, Pınarbaşı'da krom ve linyit önemli olanlarıdır.

6.3. Hizmetler/ Kamu Hizmetleri Sektörü

6.3.1. Turizm

(1) Turizm Sektörünün Sorunları

Kayseri, tarihi ve doğal turizm kaynakları açısından önemli potansiyellere sahip olmakla beraber, mevcut potansiyelden etkin bir şekilde yararlanılamamaktadır. Turizm sektörüne ilişkin sorunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Şehrin simgelerinden biri olan Kayseri Kalesi çirkin bir yapılaşma içinde üçüncü sınıf bir alış-veriş merkezi niteliğindedir.
- Erciyes Dağı'nda çevre kirlenmesi sorunu bulunmaktadır. Mekanik tesisler yetersizdir. Özel turistik konaklama tesisi yetersizdir.
- Sultan Sazlığı'nda bilinçsiz avlanma ve DSİ Develi Projesi'nin neden olduğu çevre tahribatı sorunu devam etmektedir.
- Kapuzbaşı Şelaleleri'ne ulaşım imkanları sınırlıdır.
- İlde 1000 dolayında olan turistik yatak kapasitesi çok yetersizdir.
- Turistlerin İlde kalış süresi çok kısadır.
- Turistik tesislerin yetersizlikleri kongre turizminin gelişimini engellemektedir.
- İlde kültür turizmi canlı değildir. Buna bağlı olarak müze ve ören yerlerini ziyaret edenlerin sayısı azdır.
- Kayseri'yi Kapadokya'ya bağlayan karayolu bağlantısı tamamlanamamıştır.

Öneriler

- Kapadokya'daki bütün illeri kapsayacak entegre turizm planlamasına gidilerek yaz, kış ve yayla turizmi bir bütün içinde düşünülmeli, yabancıların ilde kalış süresi uzatılmalı, ilin kültürel özellikleri yabancılara tanıtılmalıdır.
- İlde yatak kapasitesi artırılmalıdır.
- Erciyes Master Planı hazırlanmalı, merkezin doğal yapısını bozmayacak şekilde altyapıya sahip konaklama tesisleri kurulmalıdır.
- Erciyes'te yeni pist alanlarına özellikle Haçlar bölgesinde; teleski, telesiyej ve babylift inşa edilmelidir.
- Erciyes'te mevcut kayak merkezindeki mekanik tesisler yenilenmeli, buz pateni pisti inşa edilmelidir.
- Erciyes Birinci Yerleşim Bölgesi ışıklandırılmalıdır.

- Erciyes Sarıgöl civarındaki Yılkı Atları korunmaya alınmalıdır.
- Erciyes Dağı'nda gerekli teçhizata ve yeterli personele sahip bir sağlık merkezi kurulmalıdır.
- Toplu taşım araçlarının Erciyes Kayak Merkezi'ne servis yapmaları sağlanmalıdır.
- Erciyes Dağı'ndaki arıtma tesisi biran önce bitirilmelidir.
- Yeraltı şehirlerinin ve diğer turistik değerlerin çevre düzenlemesi ve ışıklandırması yapılmalıdır.
- Kayseri Kalesi yeniden düzenlenmeli halı ve ziynet eşyaları gibi turistik eşyaların tanıtılıp satıldığı, el sanatları sergilerinin bulunduğu, İl Turizm Bürosu'nun, Kayseri mutfağının tanıtılacağı bir restoranın ve eğlence merkezlerinin bulunduğu bir kompleks haline getirilmelidir.
- Kayseri Turizm Haritası en kısa zamanda hazırlanarak hizmete sunulmalıdır.
- Kapuzbaşı Şelaleri'ne ulaşım imkanları artırılmalı, günübirlik konaklama tesisleri inşa edilmelidir.
- Kayseri-Ürgüp yolu biran önce bitirilmelidir.
- Sultan Sazlığı'na günübirlik tesisler yapılmalı ve avcılara karşı tedbirler artırılmalıdır.
- İlde yaşayanlara turizmin önemini anlatacak tanıtım faaliyetleri yürütülmelidir.
- Kültür ve Turizm İl Müdürlüklerinin faaliyetleri arasında koordinasyon sağlanmalıdır.

6.3.2. Eğitim

Kayseri'de DİE verilerine göre, okul ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları Türkiye ve İç Anadolu Bölgesi ortalamasının üzerindedir.

İlköğretimde okul başına öğrenci sayısı Türkiye'de 192, İç Anadolu'da 206, Kayseri'de 224; öğretmen başına öğrenci sayısı Türkiye'de 30, İç Anadolu'da 28, Kayseri'de 32'dir.

Genel ortaöğretimde okul başına öğrenci sayısı Türkiye'de 483, İç Anadolu'da 457, Kayseri'de 552; öğretmen başına öğrenci sayısı Türkiye'de 17, İç Anadolu'da 16, Kayseri'de 23'tür.

Mesleki ve teknik ortaöğretimde okul başına öğrenci sayısı Türkiye'de 300, İç Anadolu'da 287, Kayseri'de 341; öğretmen başına öğrenci sayısı Türkiye'de 13, İç Anadolu'da 12, Kayseri'de 16'dır.

Kayseri'de okul gruplarına göre okullaşma oranları yüksek öğretim hariç olmak üzere Türkiye ortalamasının üzerinde yer almaktadır. İlkokulda okullaşma oranı Türkiye'de yüzde 89, Kayseri'de yüzde 93; Ortaokulda okullaşma oranı Türkiye'de yüzde 53, Kayseri'de yüzde 60; Liselerde okullaşma oranı Türkiye'de yüzde 37, Kayseri'de yüzde 42; Üniversite ve yüksekokulda okullaşma oranı ise Türkiye'de yüzde 8,5, Kayseri'de yüzde 6,6'dır. Eğitim sektörünün sorunları ve ihtiyaçları şunlardır:

- İl genelinde tüm branşlar itibariyle 1699 öğretmene, 140 sınıf öğretmenine ihtiyaç vardır.
- Taşımalı eğitim nedeniyle 152 köy okulu kapalı bulunmakta, bu nedenle okul binaları ve lojmanlar atıl durmaktadır.
- Üniversite bünyesinde ilin ihtiyaç duyduğu Ziraat ve Hukuk Fakülteleri ile kırsal kesimdeki sosyal ve ekonomik potansiyeli canlandıracak Meslek Yüksek Okulları (Halıcılık, Hayvancılık, Tekstil vb.) kurulmamıştır.
- İlin sanayi ve ticari kimliğine boyut kazandırması beklenen ve bölge illerine de yarar sağlaması düşünülen ikinci bir üniversite olarak teknik bir üniversite bulunmamaktadır.

Eğitim sektöründeki sorunların çözümüne yönelik öneriler aşağıda sıralanmıştır.

- Türkiye ve İç Anadolu ortalamasının üzerinde olan okul ve öğretmen başına öğrenci sayısını aşağıya çekmek için ihtiyaç duyulan okul yapımı ve öğretmen açıklarının giderilmesi gerekmektedir. Okul yapımında Kayserili hayırseverlerin katkısı oldukça büyüktür. Buna karşın, kamunun okul yapımındaki payı yetersizdir. Okul açığının giderilmesine hayırseverlerin katkıları bile yetmemektedir. Bu nedenle, Milli Eğitim Bakanlığı'nın Kayseri'de okul yapımı projelerini arttırması gerekmektedir. Bununla birlikte, öğretmen atamalarında Kayseri'ye ağırlık verilmelidir.
- İlk, orta ve lise öğreniminde Kayseri'de okullaşma oranının Türkiye ortalamasının üzerinde olması sevindirici bir gelişmedir. Ancak yüksek öğretimdeki okullaşma oranını yükseltecek tedbirlerin alınması gerekmektedir. İkinci bir üniversite olarak Kayseri Teknik Üniversitesi'nin kurulması, Ziraat ve Hukuk Fakülteleri ile yeni yüksek okulların açılması önem arzetmektedir.
- Taşımalı eğitim ile kapalı bulunan binaların atıl durumdan kurtarılması gereklidir. Bu binalara ilçe yönetimlerince köylerin ekonomik ve sosyal kalkınmasına yönelik işlev kazandırılabilir. (Kütüphane, halı-kilim atölyesi, kooperatif binası vb.)
- Üniversite-sanayi işbirliği çerçevesinde yüksek öğrenim öğrencilerinin sanayi kuruluşlarında staj görmeleri özendirilmeli, araştırma ve tez çalışmalarında ilin sosyal, kültürel, ekonomik konularına ağırlık verilmelidir.

6.3.3. Kültür

- Kayseri'de sosyal ve kültürel yaşam oldukça sönüktür.
- Kütüphane ve okur sayısı yetersizdir. İl Halk Kütüphanesinde okullarda verilen ödevler nedeniyle özellikle hafta sonlarında yığılmalar olmaktadır. Öğrenciler dışında okuyucu sayısı yok denecek kadar azdır.
- Sinema ve tiyatro izleme alışkanlığı yoktur. İl merkezindeki ve ilçelerdeki sinamalar kapanmıştır. İl merkezinde 2 sinema bulunmaktadır. İl'de devlet tiyatrosu kurulmamıştır.

- İl Kültür Merkezi İnşaatı uzun yıllardan beri tamamlanamamıştır.
- Kültür Bakanlığı'na bağlı bir konservatuvar bulunmamaktadır.
- SİT özelliği taşıyan yer ve yapıların korunması yönünde halk yeterli bilinçte değildir. Buraların korunması ve restorasyon çalışmaları için kamu ödeneği yetersizdir. Eski Kayseri mahallesi olarak 7 tarihi konağın restorasyonu, bakım ve onarımı bugüne kadar yapılamamıştır.
- Müze ve ören yerlerini ziyaret edenlerin sayısı düşüktür. Yerli ziyaretçi ilgisizliği sosyal ve kültürel bir sorun olarak görülmektedir.
- İldeki yerel kutlama günleri, festival ve şenlikler kültürel yaşama canlılık getirmektedir. Ancak, insanların ilgisi yetersizdir.
- Yöresel el sanatları potansiyeli vardır. Bu potansiyelin değerlendirilmesi, el sanatları üretiminin geliştirilmesi ve özendirilmesi yönünde çalışmalar az da olsa yapılmaktadır.
-
- İlin kültür sektöründe yukarıda sayılan sorunlarının giderilebilmesi için, aşağıda çeşitli çözüm önerileri sıralanmıştır.
-
- Kayseri'deki sosyal ve kültürel yaşamı canlandırmak ve geliştirmek için öncelikle kamunun kültür sektöründeki yatırımlarının hızlandırılması gerekmektedir. Kayseri için önemli bir proje olarak uzun yıllardan beri devam eden İl Kültür Merkezi'nin en kısa sürede tamamlanmasına çalışılmalıdır. 2001 yılında değişik kaynaklardan sağlanan ödeneklerle yapımı hızlanan projenin 2002 yılı içerisinde bitirilmesi hedeflenmelidir. Böylece, tiyatro, müzik, bale, opera, kongreler, sempozyum, panel, konferans vb. etkinlikler Kayseri'nin gündemine girmiş olacaktır.
- İl merkezi ve ilçelerde bulunan kütüphanelere yerel yönetimlerin destek vermesi gerekmektedir. Mevcut ve yeni yapılacak kütüphanelerde kitap, döküman vb. kaynakların artırılmasına önem verilmeli, okur sayısının artırılması için kamu ve özel sektörde özendirici etkinlikler düzenlenmelidir.

- Büyükşehir Belediyesinin ve merkez ilçe belediyelerinin "her mahalleye bir kütüphane" anlayışı içerisinde yatırımlara gitmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu belediyeler, programlarında kütüphane yatırımlarına yer vermelidir.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca koruma altına alınan yapı ve eserlerin bakım ve onarımlarına, restorasyon çalışmalarına önem verilmeli ve yeterli ödenekler sağlanmalıdır. Yerel bütçeli kuruluşların işbirliği ile kurumlaşma çerçevesinde, bu yapılara sahip çıkılabilir.
- Özel kutlama günlerine halkın katılımı, bu günlerin organizasyonu ve tanıtımına desteğin sağlanması, ilgili yörenin sosyal ve kültürel yaşamına bir canlılık getirecektir.
- Yöresel el sanatları içerisinde özel bir yeri olan Sarız ve Yahyalı kilimi, Yahyalı el halısı, Soğanlı bebeği gibi ürünlerin üretiminin birlik ya da kooperatifleşme yoluyla kalite, standart, pazarlama sorunlarına çözüm getiren çalışmalar yapılmalı, bu üretimlerin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.
- Müze ve ören yerlerinin ziyaret edilmesinin; turizmin gelişmesi, insanların bilgi ve görgüsünün artması, boş zamanların değerlendirilmesi, gözlem ve araştırma çalışmalarına kaynak olma, tarih ve kültür bilincinin artması yönünden sağlanan önemli yararları bulunmaktadır. Özellikle öğrencilerin, sivil toplum örgütlenmeleri içerisinde yeralan insanların, araştırmacıların, bu yerleri ziyaret etmelerinin özendirilmesi konularında tanıtım ve yayın yoluyla çeşitli çalışmalar yapılmalı ve yerli ziyaretçi sayısı artırılmalıdır.

6.3.4. Sağlık

Kayseri'de, DİE verilerine göre sağlık personeli başına düşen hasta sayısı Türkiye ve İç Anadolu ortalamalarının çok üzerindedir.

- Uzman hekim başına düşen hasta sayısı Türkiye'de 1934, İç Anadolu'da 1414 iken Kayseri'de 2155'tir.
- Diş hekimi başına düşen hasta sayısı Türkiye'de 4936, İç Anadolu'da 4000 iken Kayseri'de 7730'dur.

- Hemşire başına düşen hasta sayısı Türkiye'de 935, İç Anadolu'da 792 iken Kayseri'de 1138'dir.
- Pratisyen hekim başına düşen hasta sayısı Türkiye'de 1934, İç Anadolu'da 1414 iken Kayseri'de 2155'tir.
- Sağlık memuru başına düşen hasta sayısı Türkiye'de 1934, İç Anadolu'da 1414 iken Kayseri'de 2155'tir.
- Ebe başına düşen hasta sayısı Türkiye'de 1934, İç Anadolu'da 1414 iken Kayseri'de 2155'tir.

Kayseri'deki hastaneler bölge hastanesi konumuna gelmiştir. Bu nedenle, çevre illerden çok yoğun bir şekilde özellikle Tıp Fakültesi hastanesine ve SSK hastanesine hasta başvurusu olmaktadır. Dolayısıyla hasta trafiği oldukça yoğundur.

SSK hastanesinin kapasitesi yetersizdir. Bu nedenle, hastalar Tıp Fakültesi Hastanesine ve Devlet hastanesine yönlendirilmektedir.

İlçelerden Bünyan, Develi, Felahiye, Pınarbaşı, Sarız, Yahyalı, Yeşilhisar, Tomarza ve İncesu'da Devlet hastanesi bulunmamasına rağmen il merkezindeki hastanelere olan hücum, ilçe hastanelerini işlevlerini yerine getiremez duruma düşürmektedir.

Bağkur'lu hastalar için Bağkur Hastanesi ve Çocuk hastanesi bulunmamaktadır.

Sağlık sistemindeki sorunların giderilmesi için aşağıda sıralanan önerilerin yerine getirilmesi gerekmektedir.

- İkinci bir SSK hastanesinin kurulması önem taşımaktadır. 310 yatak kapasiteli mevcut hastane bölge hastanesi konumunda olduğundan çevre il ve ilçelerden çok sayıda hasta gelmektedir. Yeni hastane için yer tesbiti yapılmıştır. Yatırım programına alınması ve ivedilikle tamamlanması önem taşımaktadır.

- Bağkur hastanesi için Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği önderliğinde Vakıf kurulmuş, hastane için yer tesbiti yapılmış, ancak yeterli finansman sağlanamadığından inşaatına başlanamamıştır. Bu hastane için kamu desteğinin gerektiği dile getirilmektedir.
- Sağlık sektöründeki fiziki yapılaşmada (hastane, sağlıkocağı, sağlıkevi yapımı) Kayserili hayırseverlerin katkısı oldukça büyüktür. Tıp Fakültesi hastanesi bünyesinde 3 ek hastane (onkoloji, organ nakli, diyaliz) hayırseverler tarafından yaptırılmıştır. Sağlık Bakanlığı'na bağlı diğer hastanelerin ek bina yapımı, oda tefrişi, tıbbi cihaz alımı vb. alanlarda da hayırseverlerin desteği sağlanmaktadır. Ancak SSK hastanesi ve Bağkur hastanesi için böyle bir destek sağlanamamıştır.
- Eksikliği duyulan çocuk hastanesi 2002 yılı Yatırım Programına alınmıştır. 101 milyar lira ödenek ayrılan hastanenin yapımının hızlandırılması ve kısa sürede tamamlanması için ödenek miktarının artırılması gerekmektedir.
- Hastaların ilk müracaat yeri sağlık kuruluşlarının iyileştirilmesi, etkinleştirilmesi ve yeterli sağlık personeli ve tıbbi alet ve cihazlarla donatılması gerekmektedir. Böylece gerek ilçelerden, gerek doğrudan hastanelere başvurular azalacak, il merkezindeki hastanelerde daha etkin ve verimli sağlık hizmeti sunulabilecektir.

6.3.5. Kentsel Altyapı

Kayseri il merkezinin şehir imar ve altyapısı itibariyle diğer illere göre belirli avantajları bulunmaktadır. Düzenli imar ve şehirleşme bu avantajların başında gelmektedir. Şehrin geniş bir arsa üzerinde düzgün bir zemin üzerinde kurulmuş olması şehir merkezinin altyapı kolaylığını beraberinde getirmektedir. Buna karşın çeşitli altyapı sorunları vardır.

- Şehir merkezinde hava kirliliği her geçen yıl artmaktadır. Motorlu araç sayısının fazlalığı, kalitesiz ısınma sistemleri ve yakıt kullanımının varlığı hava kirliliğinin en önemli etkenlerinin başında gelmektedir.
- Altyapı yatırım çalışmalarında (içmesuyu, kanalizasyon, telefon hatları, yol bakım ve onarım çalışmaları vb) sorumlu kuruluşlar arasında işbirliği ve

koordinasyon eksikliği vardır. Büyükşehir Belediyesi bünyesindeki UKOME (Ulaşım Koordinasyon Merkezi) ve AYKOME (Altyapı Koordinasyon Merkezi), yasal ve uygulama alanlarındaki eksiklikler nedeniyle işlevlerini yerine getirememektedir.

- Kentiçi ulaşımda toplu taşımacılıkta belediye otobüs işletmeciliği hakimdir. Raylı sistem bulunmamaktadır.
- Doğalgaz projesinin Kayseri sınırları içinden geçen ana boru hatları yatırımı tamamlanmasına karşın, şehir içi dolaşım hatları konusunda henüz yatırımlar gerçekleştirilmemiştir.
- Büyükşehir merkezi ile civar ilçe ve kasabaların atık suları su ve toprak kirliliğine neden olmaktadır.

Kayseri şehir merkezinin altyapı sorunlarına çözüm getirmek amacıyla aşağıda sıralanan çalışmaların yapılması gerekmektedir.

- Hava kirliliğini kesin önlemek amacıyla raylı taşıma sisteminin kurulması ve doğalgaz kullanımına geçilmesi zorunlu hale gelmiştir. Raylı taşıma projesinin etüt çalışmalarının tamamlanması olumlu bir gelişmedir. Bu yatırıma en kısa zamanda başlanmalıdır.
- Şehiriçi doğalgaz iletim hatlarının yapılmasına hemen başlanmalıdır. Bu amaçla, kurulan KAYGAZ A.Ş.'nin etkinleştirilmesi ve şirkete gerekli desteğin verilmesi gerekmektedir.
- Büyükşehir Belediyesi UKOME ve AYKOME'sinin yeniden yapılandırılması, yeni hukuki ve yasal çerçevesinin kurulması ve bu birimlerin etkinleştirilmesi gerekmektedir. Büyükşehir Belediyeleri için genel bir sorun olarak gündemde olan bu konunun çözümü yönünde Kayseri Büyükşehir pilot il olarak ele alınabilir, UKOME ve AYKOME içerisinde yer alan kamu kuruluşlarının yatırım ve bütçe katılımı sağlanabilir. Böylece kentiçi ulaşım ve altyapı yatırım uygulamalarında "yap-boz" düzensizliğinden kurtulmuş olunacaktır.
- Su ve toprak kirlenmesine neden olan atıksuların deşarj ve arıtılması yönünde KASKİ Genel Müdürlüğü'nce gerekli yatırımlara başlanmıştır. Atıksu ana kollektör borularının döşenmesi tamamlanmıştır. Kentiçi diğer

yan dolaşım ve boşaltım hatlarının da tamamlanması gerekmektedir. Kayseri Atıksu Arıtma Tesisi projesi uygulamaya konulmuştur. Bu projenin en kısa süre içerisinde bitirilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

6.3.6. Ulaştırma

- Ankara-Himmetdede karayolu bağlantısında trafik yoğunluğu fazladır ve ulaşım zaman almaktadır. Bu nedenle meydana gelen trafik kazaları can ve mal kaybına yol açmaktadır.
- Kayseri çevre yolunun transit özelliği ortadan kalkmıştır. Yol şehrin içinden geçmektedir. Yolda yüzey suyu drenaj problemleri ortaya çıkmakta, trafik sıkışmakta trafik kazaları artmaktadır. Can ve mal güvenliği tehlikeye girmekte, çevre ve gürültü kirliliği ortaya çıkmaktadır.
- Yük taşımacılığında araçların aşırı yüklenmesi, yolların ömrünün azalmasına ve yol bakım maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır.
- Demiryollarından insan ve yük taşımacılığında yeterince yararlanılamamaktadır.
- Eski Sivas-Kayseri-Ankara hattının, Sivas-Malatya-Kayseri-Ankara hattı şeklinde düzenlenmesi ulaşım süresini uzatmaktadır. Yolcu sayısının giderek azalmasında bu unsur yanında istasyon sayısının fazla oluşu ve hatların gidiş-geliş şeklinde düzenlenmemiş olmasının rolü vardır.

Öneriler

- Erkilet Havaalanının uluslararası standartlara kavuşturulması önem arzetmektedir.
- Kayseri-Ankara ve Kayseri-Mersin karayolu bağlantıları ihtiyaçlara cevap verecek özellikte olmalıdır. Kayseri'ye oldukça yakın olan Mersin ve İskenderun limanları, gerek yükleme-boşaltma, gerekse depolama hizmetleri açısından oldukça elverişli limanlardır. Kayseri-Ulukışla arasındaki yol tek yol ve trafik yoğunluğu nedeniyle yetersiz kalmaktadır. Ulukışla-Pozantı arasındaki 52 km'lik otoyolun proje çalışmaları devam etmektedir. Kayseri-Mersin arasındaki karayolunun bölünmesi ya da otobana dönüştürülmesi ile ulaşım süresinin kısalması yanında hız, güvenlik ve kalite gibi konularda

iyileştirme sağlanacaktır. Dolayısıyla Mersin ve İskenderun limanlarından Kayseri sanayisi maksimum oranda faydalanacaktır.

- Ankara-Kayseri yolunun Boğazköprü girişi öncesinden başlayarak mevcut çevre yoluna kuzey yönden paralel olarak uzanacak yeni bir çevre yolu yapım projesi gündemdedir ve biran önce tamamlanmalıdır. Bu projenin hayata geçirilmesi ile şehirlerarası trafiğin merkezden geçmesi önlenerek ulaşım hızı kesintiye uğramayacaktır ve böylece çevre ve gürültü kirliliği önlenecektir. Ayrıca bu çevre yolu üzerinde yapımı planlanan modern bir şehirlerarası otobüs terminal binası ile de yolcu taşımacılığında uzun vadede otobüslerin şehir trafiğine girmeleri önlenecektir. Bu projelerin mümkün olan en kısa sürede hayata geçirilmesi hızla büyüyen bir şehir olan Kayseri'nin yakın gelecekte karşı karşıya kalacağı potansiyel sorunların önüne geçecektir.
- Kayseri Ülkemizin önemli turizm merkezlerinden Kapadokya bölgesine 65 km. uzaklıktadır. Kayseri'yi Kapadokya Bölgesi'ne bağlayan karayolu bağlantısını 40 km. kısaltacak yeni karayolu bağlantısı ödenek yokluğundan tamamlanamamaktadır. Ürgüp-İncesu-Hacılar-Erciyes bağlantılı yolun yapım çalışmalarının biran önce bitirilmesi turistik açıdan oldukça önemlidir. Bu yolun biran önce ulaşıma açılması turistik açıdan her mevsim yoğun bir bölge olan Kapadokya ile Kayseri arasındaki mesafenin kısalmasını sağlayacak bu bölgeye gelen turistlerin Kayseri'deki turistik alanları ziyaret etme eğilimlerini artıracaktır.
- Erciyes'deki dağ turizmi açısından dağ karayollarının standardının (geometrik ve fiziki olarak) yükseltilmesi gerekmektedir. Mevcut yol, parke üzeri asfalt kaplamadır. Buzlanmanın önlenmesi için yolların beton asfalt yapılması gerekmektedir.
- Erciyes'in Hacılar'a bakan bölgesinde, oldukça uygun kayak pistleri bulunmaktadır. Bu bölgenin kayak turizmine açılması için öncelikle ulaşım imkanının sağlanması gerekmektedir. Halihazırda Hacılar'dan bu bölgeye uzanan bir yol yapılmaktadır. Ayrıca uygun kayak pistlerine ulaşmak için yeni yol projeleri de gündemdedir.
- Türkiye genelinde olduğu gibi Kayseri'nin ihtiyacı olan petrol ihtiyacı kamyonlarla temin edilmektedir. Bunun yollardaki trafik emniyeti ve taşıma açısından maliyeti yüksektir. Batı ülkelerindeki gibi boru hatları vasıtasıyla

yapılacak bir aktarım, uzun vadede hem karayolları açısından, hem de trafik emniyeti açısından çok önemli kazançlar sağlayacaktır.

- Karayolları açısından problem teşkil eden ve çözüm bekleyen diğer bir konu ise "otokorkuluk"tur. Tehlikeli geçiş bölgelerine acilen otokorkuluk konması trafik güvenliği açısından önem arz etmektedir. Fakat ödenek yokluğundan dolayı yaklaşık 40-50 km. gerekli olan otokorkuluk yapımı yıllık 1500-3000 metre ile sınırlı kalmaktadır.

6.4. Çeşitli Sektörler İtibariyle Kayseri İli'nin Önemli Projeleri

6.4.1. Develi 2. Merhale Projesi

Develi Sulaması II. Merhale I. Kısım İnşaatı

Develi Projesi, Orta Anadolu'da Kızılırmak havzası içinde yer almakta olup, Develi Sulaması II. Merhale I. Kısım inşaatı, adı geçen projenin bir bölümünü oluşturmaktır.

Develi Sulaması I. II. Merhale Projesi, Develi Ovası ile İncesu-Kayseri arasında yer alan toplam 57.666 hektarlık alanın sulanmasını hedef almaktadır. DSİ Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan 1960 tarihli planlama raporunda havzadaki su kaynaklarının 290 milyon metreküp, su ihtiyacının ise 401 milyon metreküp olduğu belirtilerek 111 milyon metreküp suyun Zamantı Nehrinden havzaya çevrilmesi için bir tünel inşa ettirilmesi ekonomik bulunmuş ve Develi Projesi entegre bir sistem olarak tasarlanmıştır.

Develi Sulaması II. Merhale I. Kısım İnşaatı, 10.700 metre uzunluğundaki Zamantı Derivasyon Tüneli, Irmak üzerindeki regülatör ve tünel girişine iletim kanalı ile tünel çıkışından başlayarak Develi Hidroelektrik Santralına kadar uzanan 5.320 km uzunluğunda İsale Kanalı, Zamantı Sol Sahil Sulama Ana Kanalı'nın 38,345 km'lik ilk bölümünü ve adı geçen kanallar üzerindeki sanat yapılarını içermektedir.

İlk olarak 1976 yılı yatırım programında yer alan Develi Projesi planlama raporunda bir bütün olarak ele alınmasına rağmen daha sonra iki merhaleye ayrılmıştır. 1987 yılında I. Merhale olarak tanımlanan Ağcaşar ve Kovalı Barajları ve bunlara bağlı olarak çalışacak sulamaların inşaatları tamamlanarak 18 346 hektar alan sulu tarıma açılmış, 110 km² 'lik drenaj kanalları ve Çalbalma Boşaltım Tüneli de ikmal edilmiştir. Bu güne kadar havzanın yeraltı su kaynaklarını değerlendirmek amacıyla 187 adet YAS kuyusu ile 9700 ha arazi kooperatifler aracılığı ile sulamaya kavuşmuştur.

1991 yılında ihalesi yapılan projede 10 yılda yüzde 20 gerçekleşme olmuştur. Projenin gerekli ödeneklerle desteklenerek biran önce tamamlanması önem taşımaktadır. 2002 yılında projeye 1,4 trilyon lira ödenek ayrılmıştır.

(b) Zamantı Regülatörü ve Derivasyon Tüneli

Şu anda Develi ovası 1. Merhale kapsamında yapılan Ağcaşar ve Kovalı sulamaları ile 18.346 hektar alan sulanmaktadır. Sulamayla gelen yıllık gelir artışı 9,9 trilyon lira tutarındadır. Ancak Zamantı Derivasyon Tünelinin bitmemesinden dolayı Ağcaşar Barajı depolama görevini yapamamakta, kurak sezonlarda baraj su seviyesi sulama mevsiminden önce kullanılabilir seviyenin altına düşmektedir. Örneğin 1999 yılında su yetersizliğinden dolayı Ağustos ayı başından itibaren Ağcaşar ve Kovalı sulama birliklerine su verilememiştir.

Bu olaydan dolayı meydana gelen üretim kaybının 300 milyar lira civarında olduğu Ağcaşar ve Kovalı sulama birliklerince ifade edilmiştir. 2000 yılında da aynı durumun ve kuraklığın devam etmesinden dolayı üretici zor duruma düşmüştür. Zamantı Derivasyon Tüneli'nin bitimi ile hem Ağcaşar ve Kovalı sulamaları kesintisiz olarak sürdürülebilecek, ayrıca 34.305 hektar alan sulamaya açılabilecektir.

Projenin tamamlanmasıyla beklenen yıllık gelir artışı 19,7 trilyon lira olacaktır. 2000 yılı fiyatlarıyla zamantı tünelinin keşfi 41,5 trilyon lira, toplamda Develi 2. merhale inşaatının keşfi ise 59,5 trilyon liradır. Görüldüğü üzere proje kendini 3 yıl içerisinde amorti ederek yörenin kalkınmasına önemli katkı sağlayacaktır.

Projenin Sultan Sazlığı Kuş Cennetini Etkileyen Boyutları

Türkiye'deki sayılı kuş cennetlerinden Sultansazlığı, Develi ovasında yer almaktadır. Çok çeşitli kuş türlerini barındıran bölge doğal hayat açısından çok önemli olup koruma altına alınmış ve milli park ilan edilmiştir. Ancak yukarıda bahsedilen ovadaki su açığından dolayı bölgenin ana su kaynaklarının sulama amacıyla kullanılması sonucu bölgedeki su kalitesi düşmekte ve bu durum doğal hayatı etkilemektedir. Zamantı Derivasyon Tüneli inşaatı sonuçlandığı takdirde sulamalar ve tarım aksatılmadan yeterli su Sultansazlığı'na bırakılabilecek, bu da dünyanın sayılı doğal hayat harikalarından olan bölgenin kurtulmasını sağlayacaktır. 1999 yılında yaşanan kuraklıkta Sultansazlığı'ndaki su seviyesi 1,5 m kadar düşerek alan kuruma noktasına gelmiş, mevcut doğal hayat bu durumdan önemli zararlar görmüştür. Türkiye'nin 13.07.1994 tarihinde imzaladığı sulak alanların korunmasına dair uluslararası RAMSAR konvansiyonuna dahil olan Sultansazlığı Kuş Cenneti barındırdığı 300'den fazla kuş türü, 400 değişik bitki çeşidi ile sadece Türkiye'nin değil, dünyanın sayılı ekosistemlerinden biridir.

24 temmuz 2000 tarihli ve 2000/1082 sayılı kararnameyle "ulusal sulak alan komisyonu" oluşturulmuş olup DSİ Genel Müdürlüğü de bu komisyona dahil edilmiştir. Kararnamenin 4. Maddesinde; "bu karar kapsamında yapılacak toplam yatırımın iç kaynak ihtiyacı çevre kirliliği önlem fonu ve ilgili belediye ve kuruluşların kendi bütçelerinden karşılanır. Bu meblağ yatırımlar için gereken iç kaynak karşılığı olarak tahsis edilir. Uygulayıcı kuruluşlar bakiye finansman için

gerekli iç ve dış kaynak ihtiyacından kendi paylarına düşecek meblağları bütçelerine dahil etmekte yükümlüdürler.” denilmektedir.

Yapılmış olan barajlar ve yer altı sulamaları sebebiyle havzanın su dengesi bozulmuş olup milli park kapsamındaki alana yeterli su verilememesinden ve sultansazlığının korunmasından dolayı çevreci sivil toplum örgütlerinin dsi genel müdürlüğü aleyhine muhtelif davalar açmakta oldukları da bilinmektedir.

Projenin Enerji Boyutu

Develi II. Merhale projesinin tamamlanmasıyla birlikte Zamantı derivasyonu sonunda yer alan Develi HES ile yılda 25 milyon kilovatsaat enerji üretilecek, bu üretimin yaklaşık yıllık değeri 2000 yılı fiyatları ile 1,25 trilyon lira olacaktır.

Ovadaki 16 adet sulama kooperatifinin yas sulamalarında kullandığı yıllık 10 milyon kws enerjinin de tasarruf edilmesi sonucu projenin yıllık enerji faydası 1,5 tirlyon liraya ulaşacaktır.

Projenin Teknik Gereklilikleri

Kaya mekaniği gereği, tünel inşaatlarında ana prensip, tünel kazısının mümkün olan en kısa zamanda bitirilmesi ve buna müteakip tünel betonlamasının tamamlanmasıdır. Kazı esnasında tünel aynasında çok yüksek büyüklükte oluşan kaya gerilme kuvvetleri, kazı imalatının duraksamaya uğraması halinde aynadan geriye doğru ilerlemekte ve daha önceden açılmış tünel kısımlarında yoğunlaşarak çöküntülere neden olabilmektedir. Kaya mekaniğinin bu özelliğinden dolayı tünellerin kazısının ve betonlamasının mümkün olan en kısa sürede bitirilmesi tünelcilikte bütün dünyada kabul edilmiş ana prensiplerden birisidir.

Zamantı tünelinde km 4+000 ile km 9+000 arasında ihale öncesi ve ihale sonrasında hiçbir sondaj çalışması yapılamamıştır. Mevcut durumunda tünel kazısı faaliyetleri ilerledikçe yukarda bahsedilen fay zonları ile daha sık karşılaşılması mümkündür. Tünelin orta kesimlerinde tünel ve yeryüzü kot farkının çok büyük değerlere ulaşılmasından dolayı (650 m) oluşabilecek kay patlamaları ve kaya devrilmeleri tehlike oluşturacaktır. Bu durumda tünel kazı çalışmalarının yetersiz ödenekler sonucu kaya mekaniği ve tünelcilik genel prensiplerine aykırı olarak fasılalarla sürdürülmesi büyük tehlikelere yol açacak, can kaybı olasılığı yüksek boyutlara varacaktır. Olası bir göçük durumunda ise büyük meblağlardaki göçük kaldırma, tamirat ve tahkimat masrafları ülke ekonomimize ek bir yük olarak ortaya çıkacaktır.

6.4.2. Bahçelik Sulama, HES ve İçmesuyu Projesi

Bahçelik Barajı Projesi, Kayseri iline içme, kullanma ve endüstri suyu iletimi için yapılacak Bünyan tüneli ve açık kanal, depo ve I. ve II. Kademe arıtma tesisleri ile 778 hektar Köprübaşı 22 109 hektar Bünyan - Sarıoğlan, 7130 hektar Tomarza ve 6265 hektar Frakdin sulamaları olarak toplam 36282 hektar ve Bünyan tüneli çıkışına yapılacak 2x3,35 MW kurulu gücünde HES'den meydana gelmektedir.

1. Bahçelik Barajı

Kayseri-Pınarbaşı ilçesinin 10 km güneybatısında Zamantı nehri üzerinde kurulan Bahçelik barajı sulama, enerji, içme suyu ve taşkın koruma amaçlıdır.

Projenin önemli karakteristikleri aşağıdaki gibidir.

Yağış alanı	:	2778 km²
Yıllık ortalama su	:	331,11 hm³/yıl
Toplam göl hacmi	:	216,14 hm³

Aktif hacim	:	184,79 hm^3
Göl alanı (N.S.S.'de)	:	12,13 km^2
Regüle edilecek su	:	280,73 hm^3/yıl
Regülasyon oranı	:	84,27 %
Baraj tipi	:	Kaya dolgu
Normal su kotu	:	1500 m
Max. su kotu	:	1500 m
Kret kotu	:	1503 m
Kret uzunluğu	:	402,02 m
Yüksekliği(talvegten)	:	53 m
Yüksekliği(temelden)	:	65 m
Gövde dolgu hacmi	:	1,634 hm^3

1996 yılında yapımına başlanan projenin baraj bölümünde şantiye ulaşım yolları yapılmış ve ve sonradan muhtevaya alınan 7,2 km'lik Kayseri-Pınarbaşı Devlet Karayolu varyantı bitirilerek trafiğe açılmıştır. Derivasyon tüneli inşaatı (Kazı, beton, enjeksiyon) ile çıkış yapısı ve memba batardosu tamamlanarak derivasyon sağlanmıştır. Gövdede sıyırma ve temel kazıları ile enjeksiyon işleri tamamlanmış ve dolguda 1493 m kotuna gelinmiştir. Dolusavak 1. Kademe kazısı yapılmıştır. 2. Kademe kazısıda tamamlanarak beton işlerine başlanmış ve devam edilmektedir.

Projenin şu anda fiziki gerçekleşmesi yüzde 80 düzeyindedir. Bahçelik Barajı inşaatının 2002 yılı ödeneği 6.9 trilyon TL'dir.

2. Doğanlar HES

Henüz yapımına başlanamayan Doğanlar HES projesi Bünyan iletim kanalı üzerinde Bünyan ilçesinin 1 km batısında Doğanlar mevkiinde yer almaktadır.

Enerji amaçlı projenin kurulu gücü 2 x 3,35 MW olup, 34.6 GWh/yıl enerji üretilmesi planlanmaktadır. 2000 yılı fiyatlarıyla keşif bedeli 3,8 trilyon liradır. Projenin Yatırım Programına alınması önem arzetmektedir.

3. Sulamalar

Bünyan, Köprübaşı, Sarıoğlan, Tomarza ve Frakdin ovalarının sulanması amaçlanmaktadır. Projenin önemli karakteristikleri aşağıdaki gibidir.

Cazibe sulaması	:	36282 ha
Köprübaşı sulaması	:	778 ha
Bünyan-Sarıoğlan sulamas	:	22109 ha
Tomarza sulaması	:	7130 ha
Frakdin sulaması	:	6265 ha
İletim kanalı uzunluğu	:	258600 ha
Sulama kanalları	:	71355 ha
Sulama kamulaştırma alanı	:	822 ha

2002 yılı Yatırım Programına teklif edilen proje programa girememiştir.

4. İçmesuyu

Bahçelik Projesinin bir diğer bölümü Kayseri iline içme, kullanma ve endüstri suyu sağlayan projedir. Bu ünitenin kapsamında iletim kanalı, Bünyan geçiş tüneli Sarımsaklı barajı dipsavak revizyonu, ham su isale hattı, arıtma tesisi ve temiz su isale hattı tesisleri bulunmaktadır.

2002 yılı birim fiyatlarıyla 36,4 trilyon lira keşif bedeli olan proje henüz programa alınmamıştır.

6.4.3. Yamula Barajı Sulama ve Hidro Elektrik Santralı Projesi

Yamula Barajı, İç Anadolu Bölgesinde, Kayseri ili sınırları içinde Kızılırmak nehri üzerindedir. Proje sahası, sulama alanları da dahil olmak üzere Kayseri'nin 30 km. kuzeybatısında, Yemliha kasabası civarında yer almaktadır.

Yamula HES hem elektrik üretimine, hem de sulama amacına yönelik bir Projedir. Bundan dolayı projede sulama işlerinde ve enerji üretiminde kullanılacak ortak tesisler bulunmaktadır. Projedeki sulama tesisleri DSİ'nce, Enerji Tesisleri de Kayseri Elektrik Üretim A.Ş. tarafından yapılmaktadır. Yamula HES : 309,23 x106 kwh güvenilir, 114,33 x 106 kwh ise sekonder olmak üzere toplam 423,56 x 106 kwh enerji üretimine göre tasarlanmıştır.

Derivasyon tünellerinin ihalesi Eylül 1998 tarihinde yapılmış, Ekim 1999 tarihinde tünellerin inşaatı tamamlanmıştır. Baraj gövde inşaatının ihalesi Eylül 2000'de sonuçlanmış Kızılırmağın tünellere derivasyonu 4 Eylül 2000'de yapılmıştır. Günümüze kadar baraj gövdesinde; 65.600 m^3 kil, 14.250 m^3 filtre, 928.300 m^3 kaya dolgu, 310.200 m^3 baraj temel kazısı, 268.200 m^3 dolusavak kazısı ile 69.000 m^3 salt sahası dolgusu gerçekleştirilmiştir.

6.4.4. Sarıoğlan Barajı ve Sulama Projesi

Sarıoğlan barajı ile Sarıoğlan sulaması ünitelerinden meydana gelmiştir. Toplam 6123 hektar alan sulanacaktır. Merkez ihaleli Sarıoğlan barajı inşaatı işi 1991 yılından beri devam etmektedir. Sarıoğlan sulaması inşaatına henüz başlanmamıştır.

1. Sarıoğlan Barajı

Yukarı Kızılırmak havzasında Kayseri-Sarıoğlan ilçesinin 10 km güneydoğusunda Kestuvan ve Düzencik çayları üzerinde yer almaktadır. Sulama amaçlıdır.

Projenin önemli karakteristikleri aşağıdaki gibidir.

Yağış alanı	:	255km²
Yıllık ortalama su	:	31,6hm³/yıl
Toplam göl hacmi	:	25,508hm³
Aktif hacim	:	20,458hm³

Göl alanı (N.S.S.'de)	:	2,77km²
Regüle edilecek su	:	22,116hm³/yıl
Regülasyon oranı	:	70,00%
Baraj tipi	:	Toprak dolgu
Normal su kotu	:	1261,8m
Max. su kotu	:	1263,37m
Kret kotu	:	1265,5m
Kret uzunluğu	:	1783,5m
Yüksekliği(talvegten)	:	31,2m
Yüksekliği(temelden)	:	38m
Gövde dolgu hacmi	:	3,000 hm³

1991 yılında yapımına başlanan projenin baraj ulaşım yolu ve bağlantı yolları yapılmıştır. Derivasyon kondüvisi bitirilmiş, batardo inşaatı tamamlanmış ve suyun derivasyonu sağlanmıştır. Baraj gövdesinin sıyırma ve temel kazıları ile enjeksiyon işleri bitirilerek, dolguda temelden 18 m yükselip 1245,40m kotuna gelinmiştir. Dolusavak 1. Kademe kazısı yapılmıştır.

Fiziki gerçekleşmesi yüzde 53 düzeyinde olan Sarıoğlan baraj inşaatının 2002 yılı ödeneği 1.1 trilyon TL'dir.

2. Sarıoğlan Sulaması

Orta Anadolu'da Kılırmak'ın yan kollarından Kestuvan ve Düzencik çayı vadisinde yapılan sulama kanallarını kapsayan projenin önemli karakteristikleri aşağıdaki gibidir.

Sol ana kanal uzunluğu	:	35900m
Sağ ana kanal uzunluğu	:	20050m
Sulama alanı	:	6123ha
Kamulaştırma alanı	:	97ha

Sarıoğlan sulamasının 2001 yılı birim fiyatlarıyla keşif bedeli 12,5 trilyon liradır. Sarıoğlan sulamasının kat'i projesi hazırdır. İhale edilebilmesi için keşfin yüzde 10'u kadar ödeneği olması gerekmektedir.

6.4.5. Boğazköprü-Himmetdede-Avanos Ayrımı Yolu Projesi

Kayseri'yi Ankara'ya bağlayan yolun Avanos'a kadar kısmını içeren (37 km,) bir projedir. Bölünmüş yol olarak projelendirilmiştir.

1997 yılında başlanan projenin bedeli 46,4 trilyon TL.dir. 2001 yılında ayrılan 631 milyar TL. ödeneğin tamamı harcanmış olup, 2001 sonu itibariyle fiziki gerçekleşmesi yüzde 41 olan projeye 2002 yılında l,5 trilyon TL. ödenek ayrılmıştır.

6.4.6. Kayseri Kuzey Çevre Yolu Projesi

Mevcut çevre yolunun yetersiz kalması nedeniyle programa alınan yeni çevre yolunun uzunluğu 38 km.'dir. Proje tutarı 14,2 trilyon TL.'dir. İhalesi Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından 20.11.2000 tarihinde yapılan projeye 2002 yılında 700 milyar TL. ödenek ayrılmıştır. 2001 yılında 684 milyar ödeneğin tamamı harcanmıştır. 2001 sonu itibariyle fiziki gerçekleşmesi yüzde 6'dır.

6.4.7. Boğazköprü-Ürgüp Yolu Projesi

Kayseri'yi Kapadokya'ya bağlayan bir projedir. Uzunluğu 47 km.'dir. Turizm açısından önemli olan projenin bedeli 9,6 trilyon TL.dir.

2001 yılında ulaştırma ve turizm sektörlerinden toplam 1.3 trilyon TL ödenek ayrılmış ve tamamı harcanmıştır. 2001 sonu itibariyle fiziki olarak yüzde 62 seviyesinde olan projeye 2002 yılında turizm sektöründen 800 milyar TL. ödenek ayrılmıştır.

6.4.8. İl Kültür Merkezi Projesi

1990 yılında ihalesi yapılan Kültür Merkezi'nin kaba inşaatı (çatı, duvar, sıva) ve dış cephe kaplaması tamamlanmıştır. Projeye 2001 yılı içinde 1,6 trilyon TL.

ödenek ayrılmıştır. Bu ödeneğin 1,1 trilyon TL.si harcanmıştır. 2001 yılı sonu itibariyle Kültür merkezi inşaatının fiziki gerçekleşmesi yüzde 75'tir.

Projenin yatırım bedeli 4,7 trilyon TL.'dir. 2002 yılında 2 trilyon TL. ödenek ayrılmıştır.

6.4.9. Doğalgaz Projesi

İran'dan satın alınacak doğalgazın Kayseri'yi de içerisine alan güzergahı Doğubeyazıt-Erzurum, Erzurum-İmranlı, İmranlı-Kayseri, Kayseri-Ankara, Kırşehir-Konya hatlarından geçmektedir.

Bu boru hatları projelerinin etaplar halinde yapılması planlanmış ve Doğu Anadolu Doğalgaz Ana İletim Hattı adı altında Sivas-Kayseri Doğalgaz Boru Hattı, Kayseri-Ankara Doğalgaz İletim Hattı ve Kayseri-Konya-Seydişehir Doğalgaz İletim Hattı projelerinin inşaasına başlanmıştır.

Sivas-Kayseri Doğalgaz Boru Hattı Sivas ili İmranlı ilçesinin 1 kilometre güneyinden başlayarak, Kayseri ili Muncusun köyünün 3 kilometre güney batısında son bulmaktadır. 119,8 milyon dolara mal olacak projenin yüzde 15'i iç kaynaklardan ve yüzde 85'i ise dış kredi ile karşılanmaktadır. Proje, BOTAŞ tarafından anahtar teslimi olarak Tepe İnşaat San.A.Ş.-SMU-4 Joint Stock Company iş ortaklığına ihale edilmiştir.

Hattın Kayseri geçişinin yapımı tamamlanmıştır.

6.4.10. Kayseri Atıksu Arıtma Tesisi Projesi

Kayseri'nin 20 kilometre kuzeyinde Boğazköprü mevkiinde; akarsu ve yeraltı sularının kirlenmesinin önlenmesi, Kayseri ve komşu bölgelerde kirlenen su kaynağı ile etkileşim halinde olan nüfusun sağlık risklerinin azaltılması, tarımsal sulama suyu kalitesinin iyileştirilmesi, su ekosisteminin korunması, rekreasyonel değerlerin arttırılması amacıyla KASKİ (Kayseri Su ve Kanalizasyon İdaresi) Genel Müdürlüğü'nce yaptırılmaktadır.

Proje yerli ve yabancı finansman ile yapılmaktadır. Proje, Alman Kreditanstalt tür Wiederaufbau (KFW) firmasının 33.347.282 DM ve KASKİ Genel Müdürlüğü'nün 16.319.340 DM olmak üzere toplam 49.666.622 DM finansmanı ile gerçekleştirilmektedir.

Arıtma tesisi inşaatını Va Tech WABAK-TEKSER konsorsiyumu gerçekleştirmektedir. İki aşamada gerçekleştirilecek tesisin kapasitesi 292.500 metreküp/gün'dür.

Atıksu Arıtma Tesisi sahası için 235.435 m2, çamur depolama alanı içinde 135.055 m2'lik alan olmak üzere 369.490 m2 alan kamulaştırılmıştır.

Arıtma tesisi anahtar teslim usulünde yapılmaktadır. Fiili inşaatına Ağustos 2000'de başlanmış olup 2002 yılı sonunda işletmeye alınacaktır.

KASKİ'nin ihalesini gerçekleştirdiği Atıksu Arıtma Tesisi, uzun havalandırmalı ileri biyolojik arıtma sistemi olup, ortaya çıkacak arıtma çamurundan çürütme yöntemi ile gaz, bundan da enerji üretilerek tesisin enerji ihtiyacının yaklaşık yüzde 60'ı karşılanacaktır. Avrupa Birliği standartlarına uygun biçimde, karbonlu organiklerle birlikte azot ve fosforlu bileşikleri de arıtacak olan bu tesis Türkiye'deki en modern teknolojiye sahip tesislerden biri olacaktır.

6.4.11. Diğer Projeler

2002 yılı Yatırım Programında yeralan diğer tarım, ulaştırma, eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmetleri sektörlerindeki projelere ilişkin özet bilgiler Ek Tablo 1'de verilmektedir.

2002 yılı Yatırım Programına yeni projeler olarak girmiş bulunan sağlık sektöründe Çocuk Hastanesi Projesi, eğitim sektöründe Kayseri Kız Meslek Lisesi Ek Bina Projesi, ulaştırma sektöründe Konteyner Kara Terminali ve diğer kamu hizmetleri sektöründe Yamula Barajı İskanı Projesi henüz yeni başlayacak projeler olarak Kayseri'nin diğer önemli projeleri arasında yer almaktadır.

7. KAYSERİ KENT KONSEYİ

İkinci Bölümde de belirtildiği gibi, küreselleşme ve beraberinde gelişen yerelleşme dinamikleri; hem ekonomik bir aktör, hem de idari bir birim olarak yerelliklerin önemini artırmıştır. Yaşanan süreçte merkezi idarelerin işlevleri ve yapıları da farklılaşmıştır. Merkezi idareler, ulusal ölçekte ve bölünemezlik niteliği taşıyan projelere yoğunlaşırken, yerel idareler de yerel nitelikli olan projelerin uygulanmasında daha aktif bir rol üstlenmişlerdir.

Küreselleşme dinamikleri ve uluslararası rekabet olgusu, yerel birimlerin birer ekonomik aktör olarak yeniden yapılanmalarını beraberinde getirirken; yerel birimlerdeki kamu, özel ve gönüllü sektörlerin uyumlu ve işbirliği içinde, yerellik ortak paydasında kurumsallaşma süreçlerini hızlandırmıştır. Son yıllarda gözlenen önemli gelişmelerden birisi, yerel kurumlararasında etkin bir işbirliğinin oluşması ve yerel kurumlarüstü şemsiye kuruluşların oluşmaya başlamasıdır.

Türkiye'de de çeşitli isimler altında bu ihtiyacı gidermeye yönelik olarak yeni yerel kurumlar oluşturma girişimleri artmaya başlamıştır. Kayseri Kent Konseyi oluşumu, bu örnek girişimlerden birisidir.

Ülke genelinde ve özelde Kayseri İli'nde yaşanan hızlı kentleşme ve beraberinde getirdiği sorunların çözümlenmesi yolunda merkezi yönetimler çaresiz kaldığı gibi, yerel yönetimler de böylesi bir hıza yeterince ayak uyduramaz olmuşlardır. Yerel gelişme ve planlama çalışmalarında da yaşanan eşgüdümsüzlük ilde yasal ve kurumsal boşluklar, yeni bir yerel kurumsallaşmanın gereğini ortaya çıkarmaktadır.

İllerin yönetiminde görev ve yetki alanlarının belirlenememesi, siyasal baskı ve tutumların olumsuz etkileri, mali olanakların yetersizliği, il ve ilçe yönetimlerinde örgütsel yapının ve personelin nitelik yönünden yetersiz kalması, illerin kalkınmasında Valilere danışmanlık yapmak üzere kurulan İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüklerinin yasal, yönetsel ve teknik yapılanmadaki eksiklikleri, merkeziyetçi taşra düzeninin sürmesi, yönetimlerarası ilişkilerin rasyonel

düzenlenememiş olması gibi yetersizlikler ve sorunlar illerde planlama çalışmalarını ve uygulamalarını olumsuz etkilemektedir.

İl düzeyinde karar ve politikaların belirlenmesinde ve planlama çalışmalarında halkın katılımı da sağlanamamaktadır.

Günümüzde il gelişme planlamasına ihtiyaç duyulmasının en önemli nedeni, günümüzün aşırı merkeziyetçi yapısı ve yerel katılıma eksikliği nedeniyle farklı sektörlerin yerel uygulamaları arasında bütünselliğin bulunmayışıdır. Kaldı ki ülkemizin de imzaladığı Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı İlkeleri uyarınca hizmetlerin merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasındaki paylaşımına ilişkin oransal dağılımda denge aranmakta iken, bu oran, ülkemizde merkezi yönetim ağırlıklıdır. İl yönetimi, yerel yönetimler ve özellikle belediyelere ilişkin yürürlükteki yasal dayanaklar; planlı kalkınma, kentsel ve bölgesel gelişme ilkelerine uyumlu olarak hizmet vermeye yetmemektedir.

İl düzeyindeki güncel planlama çalışmaları kır-kent, koruma-kullanma dengesini kurmada, yatırımlara yön verecek politikalar içermek yetersiz olup, uygulatıp yaptırma gücünden de yoksundur. İl düzeyinde planlamanın tanım, amaç, kapsam, yetki, yöntem ve ilkelerine ilişkin yasal ve kurumsal tabanın eksikliği bulunmaktadır. Bu düzeydeki planlamalar için finans modelinin de belirlenmesi gerekmektedir.

İşte bu nedenlerle, İl Gelişme Planları kapsamında illerde veri bankası oluşturulması, il yönetimi yapılanmasında içerisinde "İl Planlama Kurulu", "İl Koordinasyon Kurulu" ile İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüklerinin yasal, yönetsel ve teknik düzeyde güçlendirilmesi, kent planları kapsamında yeni kurumsal yapıların örgütlenmesi önem arzetmektedir.

Merkezi yönetimin yerel temsilcileri, yerel yönetim birimleri ve sivil toplum örgütlerinin "ortaklığı ", evrensel ve bilimsel belgelerin önerdiği gibi, kent yönetimi düzeyinde olmalı ve mutlaka karar sürecinde oluşmalıdır.

Sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler ve merkezi yönetimin yerel temsilcileri karar sürecinde başlayan, uygulama ve denetim süreçlerinde devam eden bu ortaklık ilişkisinde, kent yaşamını birlikte organize edip yerel ekonomik ve sosyal sorunları birlikte çözmelidirler.

Bu yoğunluktaki sorun birikimini çözmek, dinamikleri yerli yerine oturtmakla ve bütün dinamiklerin, gönüllü, katılımcı üretken çabalarıyla olanaklıdır. Bu bağlamda Kent konseyinde merkezi ve yerel yönetim temsilcileri ile sivil toplum kuruluşları yani sendikalar, meslek odaları, kooperatifler, vakıflar ve dernekler, milletvekilleri, üniversite temsilcileri, basın kuruluşları ve siyasi partiler de yapılanmanın en önemli mihenk taşlarını temsil etmektedir.

Dolayısıyla kentin ve kentte yaşayanların sorunlarının tartışıldığı, bu sorunlara çözüm üretildiği bir sistematik yapılanmaya gereksinim vardır. Kayseri'de oluşmakta olan bu yapılanmanın adı "Kayseri Kent Konseyi"dir.

Bu yapılanmanın dinamizmini koruması, fonksiyonel bir çalışma örneği sergilemesi için özgün, sistematik bir yapının oluşturulması ve bu yapının "Kayseri Kent Konseyi" adı altında örgütlenmesi bir zorunluluktur.

Kayseri Kent Konseyinin sistematik bir yapıya kavuşturulmasına katkı amacıyla aşağıdaki model öngörülmektedir. Bu modelin geliştirilmesi, yasal ve hukuki çerçeveye oturtulması önem arz etmekte, devamlılığı ve işlerliği açısından da gerekli görülmektedir.

7.1. Tanımı

"Kayseri Kent Konseyi", Kayseri'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasına yönelik olarak, bütün temsili, örgütlü, yetkili birimlerin uyumlu çalışmalarını gerçekleştirmek için oluşturulan yapıdır.

7.2. Amacı

- Kentin bütün birikim ve olanaklarını "en üst düzeyde" organize ederek, kentsel yaşamın bilimsel ve evrensel ilkeler temelinde koordinasyonunu sağlamak,
- Kent sorunlarını tespit etmek, öncelikleri belirlemek ve sorunlara öncelikler temelinde somut projeler geliştirmek,
- Kentin ekonomik, sosyal, kültürel, bilimsel ve demokratik gelişme hedeflerini belirlemek, belirlenen hedeflere uygun yöntemleri planlamak,
- Yerel düzeyde çoğulcu ve katılımcı demokrasi ilkelerini yaşama geçirmek, kent sorunlarını demokratik zeminlerde tartışmak,
- Kent halkının yerel yönetimlerde karara katılma sürecine en geniş ve en üst düzeyde katılımını sağlamak,
- Kent ve kentli hakları kavramını, hemşehrilik bilincini geliştirmek,
- Yerel Yönetimleri ve Merkezi Yönetimi en geniş biçimde halkın denetimine açarak öneri ve eleştiri mekanizmalarını yaygınlaştırmak, denetim olgusuna işlerlik kazandırıp, çağdaş şeffaf devlet yapısının oluşumuna katkıda bulunmak,
- Kent halkını sadece sorunlardan yakınan konumdan çıkarıp, sorunların tespiti ve çözüm üretimi sürecinde etkin hale getirmek,
- Demokrasinin olmazsa olmaz temel taşları olan sivil toplum kuruluşlarının ve toplumsal baskı gruplarının gelişimine katkıda bulunmak,
- Kent halkına sunulan hizmetin kalitesinin artması doğrultusunda üretken bir çaba içerisinde olmaktır.

7.3. Kent Konseyi'nin Oluşumu

Kayseri Kent Konseyinin oluşum-yapılanma-işleyiş çalışmalarının meşruluk ve yasallık zemini, öncelikle çalışmalarda yer alan tüm kurum ve kuruluşları ile kişilerin, kişisel ve örgütlü statüleri ile ortaklık sözleşmesidir.

Kent Konseyi statüsü ile oluşturulan bu yapıda, Kentin bütün örgütlü, yetkili kurum ve kuruluşları ile kişileri bağımsız çalışma alanlarını ve dinamizmini sınırlamadan, kente yönelik iş yapmak anlayışı ile yer almalıdırlar.

Kent Konseyi Çalışma Döngüsünün sağlıklı ve düzenli bir şekilde işleyebilmesi için Döngüde belirtilen ve Kent Konseyinin çatısı altında görevlendirilecek olan birim ve alt kademelerinin çalışma yöntemleri belirlenmeli ve standart hale getirilmelidir. Bu çerçevede Kent Konseyi, toplantı, çalışma, karar, uygulama, izleme alanları süreçlerinin belirlenmesine yönelik yönetmelik ve yönergeleri üretmeli ve uygulamaya konulmasını sağlamalıdır. Bu amaçla ilk aşamada;

a) Kent Konseyi Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği (Toplantı Çalışma,
Karar, Uygulama, İzleme),

b) Bütçe Yönetmeliği,

c) Özel İhtisas Komisyonları Çalışma Yönergesi,

d) Yönetim Kurulu Görev ve Çalışma Yönergesi gibi yönetmelik ve yönergeler hazırlanmalıdır.

Kent Konseyi Çalışma Döngüsünde yer alan Sorun/ Öneri Araştırma Merkezi, sürekli olarak İlin önemli sorun ve konularını; anket, yüzyüze görüşmeler, sorun-öneri kutuları ve geliştirilecek benzeri yöntemlerle Kent Konseyi'ne gündem teşkil edecek konuları ve bilgileri sağlayan bir "Bilgi Bankası" gibi çalışmalı, veri girişini sürekli olarak canlı tutmalıdır.

Kent Konseyi Çalışma Döngüsünün sağlıklı ve düzenli bir şekilde işlemesi, Kayseri'de aynı zamanda *"Toplam Kalite Bilinci"* nin oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

Özel ihtisas komisyonlarında ve oluşturulacak diğer çalışma gruplarında görev verilecek kişilere takım çalışması vb. konularda proje yönetim teknikleri, sorun çözme teknikleri eğitimi verilmelidir.

KENT KONSEYİ ÇALIŞMA DÖNGÜSÜ

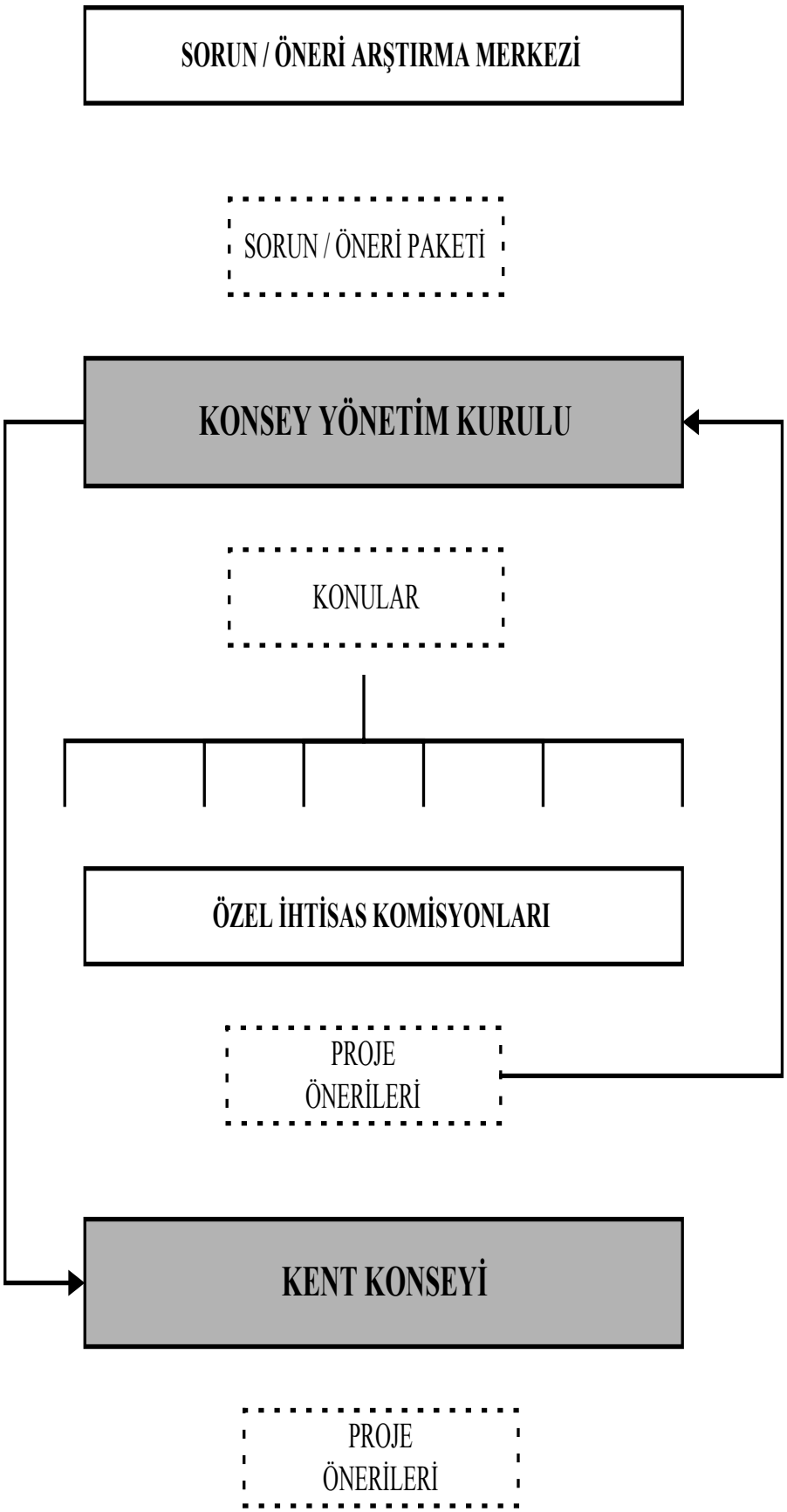

Kent Konseyi yapılanmasında proje üretimi, çeşitli etkinliklerin değerlenmesi, çeşitli mali sorunların giderilmesi vb. bakımdan destek yapılanmaya da ihtiyaç vardır. Bu yapılanmaya yönelik 2 seçenek kurum önerilebilir.

1. Kayseri Gelişme Vakfı
2. Kayseri Hizmet Birliği

Kayseri Gelişme Vakfı'nda bütçesi olan tüm yerel kuruluşlar yer almaktadır. İlin sosyal, kültürel, ekonomik gelişmesi için yapılacak inceleme-araştırma çalışmaları, proje uygulamaları, konferans, sempozyum, çeşitli toplantılar, fuar faaliyetleri vb. etkinlikler için gerekli organizasyon, işbirliği, eşgüdüm, mali ve finansal ihtiyaçların giderilmesinde Vakıf önemli bir rol oynayacaktır.

Vakfa üye olan bütçeli tüm yerel kuruluşlar bütçelerinin belirli oranlarında Vakfa katkıda bulunmaları ile gelişmesi için gerekli çalışmaların kolaylıkla finanse edilmesini sağlayacaktır.

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kayseri İli Gelişme Raporu Kayseri İli'nin; potansiyellerinin, sorunlarının, çözüm önerilerinin ve gelişme eğilimlerinin incelendiği bir araştırma çalışmasıdır. Giriş Bölümünde de belirtildiği gibi Rapor, yapılacak olan Kayseri İli Gelişme Planı için bir ön değerlendirme çalışması niteliği taşımaktadır. Rapor'da ele alınan konular kapsamında, Kayseri İli'ne ilişkin temel tespitler ve öneriler özetle aşağıda belirtilmiştir:

İl, DPT Müsteşarlığınca en son 1996 yılında yapılan "İllerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi Araştırması" sonuçlarına göre araştırma kapsamındaki 76 il içinde sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi itibariyle 15'inci sırada yer almaktadır. Merkez ilçeleri sıralamaya tabi tutan diğer bir değerlendirmede ise İl Merkezi, gelişmişlik sıralamasında ilk 10'a girmektedir. Aldığı endeks değeri itibariyle Kayseri İli Türkiye genelinde ikinci derecede gelişmişlik düzeyine sahip iller grubunda yer almaktadır. Nüfus bakımından ülke genelinde 17'nci sıradadır. İlin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla oluşumuna katkısı yüzde 1,1'in altında olup, zaman içinde gerileme göstermektedir.

Kayseri, ilçeleri itibariyle göç veren, İl merkezi itibariyle ise göç alan bir il konumundadır. Kayseri, düşük oranlarda da olsa güneyde yeralan iller ile Ankara ve İstanbul gibi büyük illere göç vermekte iken, doğusunda yer alan illerden de göç almaktadır. Ancak, İl nüfusu Türkiye ortalamasının altında bir oranda artmaktadır. Doğu'dan Batı'ya olan bölgelerarası göçü tutmada Kayseri İli önemli bir set konumundadır.

İl nüfusunun büyük bir bölümü genç nüfus tarafından oluşturulmaktadır. Aktif nüfusun yüzde 45'i tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Kayseri İli, merkezinde hızla gelişen bir sanayi yapı olmakla beraber, tarımsal istihdamın bu denli fazlalığı, aktif nüfusun halen tarım sektöründe yoğunlaştığını göstermektedir. Buna karşın, tarım sektöründe verimlilik oldukça düşüktür. Bu nedenle, tarım sektöründe istihdam olunan ve büyük ölçüde gizli işsizliği barındıran aktif nüfusun, sanayi ve hizmet sektöründeki yeni yatırımlarla beraber daha verimli sektörlere kaydırılması önem taşımaktadır.

Tarımın İl Gayri Safi Yurtiçi Hasılasındaki payı azalmakla birlikte, istihdamdaki payında değişme olmamaktadır. Bu durum, tarım sektöründeki verimsizliğe işaret etmektedir.

İl imalat sanayiinde, tüketim malları üretimi ağırlıktadır. Ara ve yatırım malları imalat sanayileri yeterince gelişmemiştir. Büyükşehir ilçeleri dışındaki ilçelerde imalat sanayi gelişmemiştir. Diğer bir ifadeyle, il merkezindeki gelişme ilçelere yansımamakta ve bu nedenle ilçelerin ekonomik potansiyelinden yeterince yararlanılamamaktadır. İl merkezi ve ilçeler arasındaki mevcut gelişmişlik farklılığının giderilmesi ve gelişmenin ilçelere ve kırsal kesime yaygınlaştırılması önem taşımaktadır.

İl imalat sanayiinde dengesiz bir dağılım söz konusudur. İşletmeler belli başlı sektörlere yığılmıştır (tekstil, mobilya, makine-teçhizat, metal eşya, gıda, kimyasal ürünler, elektrikli ve tüp gazlı soba). Bununla birlikte İlde üretilen ürünler, yükte ağır, pahada hafif, nispeten katma değeri düşük ve çoğunlukla ileri teknoloji gerektirmeyen ürünler niteliğindedir. Kayseri Ticaret Odası tarafından son yıllarda Kayserili sanayiciler ile yapılan anket çalışmaları, sanayicilerin geleneksel sektörlerden ileri teknoloji içeren ve katma değeri yüksek sektörlere geçiş eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, bu olumlu eğilimin gerçekleşmesi için gereken alt ve üst yapı yatırımlarının ivedilikle tamamlanması, teşvik ve kredi desteği gibi özendirici araçların etkinleştirilmesi önem taşımaktadır.

İl, 1970'lerde ticari sermaye birikimini ortaklıklar yoluyla sanayiye aktarma tecrübesi yaşamış ancak, diğer birçok ilimizde olduğu gibi bu tecrübe büyük ölçüde başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu durum ekonomik gelişmenin uzun bir süre duraklama göstermesine, yerel sermayenin ve girişimcilerin il dışına gitmesine neden olmuştur. Diğer yandan, 1980'lerde uygulanmaya başlayan teşvik tedbirleri ve Kayseri Organize Sanayi Bölgesinde yapılacak yatırımların İkinci Derecede Kalkınmada Öncelikli Yöre teşviklerinden yararlandırılması, yoğun ve yaygın biçimde küçük ve orta ölçekli yeni yatırımların oluşmasına neden olmuş ve bunun sonunda uzun yıllar yatırım görmeyen Kayseri Organize Sanayi Bölgesi, 5-6 yıl içinde fabrikalarla dolmuştur. Bu yıllarda organize sanayi bölgesinde yapılan her yatırım yüzde 40 Kaynak Kullanımını Destekleme Primi, yüzde yirmi beş teşvik primi, yüzde 100 yatırım indirimi, gümrük muafiyeti, vergi resim ve harç istisnası gibi yüksek teşvik araçlarından

yararlanmıştır. 1990'lı yıllarda teşvik tedbirlerinin değişmesi ve sayılan teşvik araçları oranının düşmesi üzerine sanayi yatırımları yeniden duraklamıştır.

İl'de ekonomik ve sosyal gelişmenin bilinçli bir strateji içinde uyarılması gerekmektedir. Bu strateji büyümeyi ve yapısal değişimi (yeniden yapılanmayı) hedeflemelidir. Belirlenecek strateji içinde, İlin ulaştığı gelişme düzeyinin sürekliliğinin sağlanmasına çalışılmalı, aramalı ve yatırım malı sanayilerini, ihracatı ve KOBİ'leri teşvik edici bir büyüme yaklaşımı benimsenmelidir. Ayrıca, İl ekonomisinin bilgi ve teknoloji düzeyi yükseltilmeli, yerel yönetimlerin etkinliği artırılmalı ve İlin ekonomik gelişmesinde inisiyatif kullanmaları sağlanmalıdır.

İl'de kentsel ve kırsal kesimler arasındaki gelişmişlik farklılıklarının çarpıcı boyutlarda olması da belirlenecek kalkınma stratejisinde öncelikli sorunlar içerisinde yer almalıdır. Kalkınmayı, çevre ilçelere ve kırsal kesime yayacak politikalara öncelik verilmelidir. Rapor'da sıkça belirtildiği gibi, Kayseri'nin sanayi ve ticaret alanlarında gösterdiği başarı ve gelişme ilçelerine yansımamıştır. İlçelerde ve kırsal kesimde gelir düzeyi çok düşüktür. Bunun bir sonucu olarak son yıllarda kırsal kesimde nüfus azalması hızlanmıştır. Bu nedenle, yapılacak olan İl Gelişme Planı'nda "Kırsal Kalkınma" konusu bir strateji olarak ele alınmalı ve Kayseri kent merkezi ile ilçeler arasındaki aşırı seviyedeki gelişmişlik farkının ortadan kaldırılması hedeflenmelidir.

Bu tespitler ışığında, sektörel bazda yapılacak işler şöyle sıralanabilir:

(1) Tarım Sektörü

Kırsal kesimde, özellikle ekonomik potansiyeli tarım ve hayvancılık olan ancak, şu anda sanayileşme kapasitesi olmayan Pınarbaşı, Sarız, Tomarza, Akkışla, Felahiye ilçelerinin bulunduğu bölgede dış kredi ile desteklenen bir "Kırsal Kalkınma Projesi"nin uygulanması önem taşımaktadır.

Ayrıca, kalkınmayı dengeli bir hale getirmek ve sanayi yatırımlarını ilçelere kaydırmak için yapılacak bir değerlendirme neticesinde tespit edilecek ilçelere "Kalkınmada Öncelikli Yöreler" statüsü verilmesi de bu kapsamda dile getirilen diğer bir taleptir.

İl'de hayvancılık yaygın olmakla beraber, geleneksel yöntemlerle, ekstansif, meraya dayalı köy hayvancılığı şeklindedir. Yöredeki meralarda ise bitki örtüsü zayıf olduğu için hayvanlar çok dolaşmak (5-10 kilometre/gün) zorunda kalmaktadır. Girdi maliyetlerinin de yüksekliği nedeniyle, büyük ve küçük baş hayvan sayılarında azalma yaşanmaktadır.

İl'de tarım alanlarının yaklaşık yüzde 88'inde kuru tarım yapılmaktadır ve nadas uygulaması çok yaygındır. Diğer yandan, DSİ 12. Bölge Müdürlüğü'nün tespitlerine göre; ildeki sulamaya elverişli arazi 241 bin hektar civarındadır. Bu alanın yaklaşık 150 bin hektarlık bölümü de ekonomik olarak sulanabilir arazi niteliğindedir. Dolayısıyla, tarımsal verimi ve kırsal kesimin gelir düzeyini yükseltmede sulama projelerinin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Sulama imkanları, tarımsal verimi artıracağı gibi yem ve sanayi bitkilerine geçişi kolaylaştırarak, ürün çeşitliliğinin sağlanmasında da büyük öneme sahiptir.

Önemli bir hayvancılık girdisi olan yem bitkileri üretimindeki artış yöre hayvancılığının gelişmesine katkı sağlayacaktır. Yem ve sanayi bitkileri il sanayisinde önemli bir girdi oluşturarak hem kırsal gelir artışını, hem de yöre sanayisinin gelişmesini sağlayacaktır. Kayseri İli'nde tarım ve hayvancılığın geliştirilmesine yönelik olarak önerilen tedbirler maddeler halinde şunlardır:

- Devam etmekte olan Develi 2. Merhale, Bahçelik, Yamula ve Sarıoğlan Sulama Projeleri yeterli ödenek sağlanarak kısa sürede tamamlanmalı ve yeni sulama projeleri geliştirilerek yatırım programına alınmalıdır.
- Yörede nadası azaltacak toprak işleme teknikleri ve nadası ikame edecek ürünler yaygınlaştırılmalıdır. Ayrıca, yem bitkileri ekimi teşvik edilmelidir.
- Sulu tarım yapılan alanlarda dönüşümlü ekim araştırması yapılmalıdır.
- Pazarlama ve girdi temini için üreticiler örgütlenmelidir.
- Kayseri'ye özgü (örneğin Yahyalı elması, Gilaboru ve Yamula patlıcanı gibi) ürünler marka olarak pazarlanmalıdır. Bu pazarlamayı sağlayacak üretici örgütleri ve şirketler kredilendirilmeli ve bu şirketlere faiz sübvansiyonu sağlanmalıdır.

- Yörede bitkisel üretimi geliştirme projesi yaygınlaştırılmalıdır. Bu kapsamda; kaliteli, verim gücü yüksek tohumluk dağıtımı, kaliteli meyve fidanı ve gübre dağıtımı çalışmaları yaygınlaştırılmalıdır.
- Yöre hayvancılığının geliştirilmesi kapsamında; ithal süt sığırcılığını geliştirme projesi, hayvan ıslahı (tabii ve suni tohumlama) çalışmaları, civciv dağıtımı yaygınlaştırılmalıdır.
- Yöre seracılığını geliştirme kapsamında; sebze, süs bitkileri, çiçekçilik ve diğer sera ürünleri üretimi yaygınlaştırılmalı ve kredi, eğitim programları uygulanmalıdır.
- Yöre tatlı su balıkçılığını geliştirme kapsamında; balık üretme istasyonları kurulmalı, yem sanayi geliştirilmeli ve diğer teknik yardımlar sağlanmalıdır.
- Uzunyayla atçılığının yeniden canlandırılması için hazırlanmış bulunun Atçılığı Geliştirme Projesi, ilgili kurumlarca ve yeterli ödenekle desteklenerek uygulamaya konulmalıdır.
- "Çiftçi eğitimi ve tarımsal yayım çalışmaları (deneme ve demonstrasyon, çiftçi toplantıları, kurslar, sergiler, teşvik müsabakaları, tarla günleri, hizmet içi eğitim çalışmaları, kitle iletişim araçları) yaygınlaştırılmalıdır.
- Kırsal halka basit ekipman, araç-gereç ve eğitim sağlanarak halkın katkıları ile kırsal altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi sağlanmalıdır.
- Tarımsal ve hayvansal ürünleri işleyen endüstriler teşvik edilmelidir. Bu kapsamda olmak üzere Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza ilçelerinde varolan hayvancılık potansiyelini geliştirmek amacıyla yörede "Hayvancilik Ürünlerini İhtisas Organize Sanayi Bölgesi, Kocasinan, Akkışla, Felahiye, Sarıoğlan ilçelerindeki bitkisel üretimi geliştirmek amacıyla Bitkisel Ürünler İhtisas Organize Sanayi Bölgesi kurulmalıdır.
- Sözleşmeli hayvancılık teşvik edilmelidir.

(2) Sanayi ve Ticaret Sektörü

- Sanayileşmenin İl'de daha dengeli dağılımını sağlamak için devam etmekte olan Organize Sanayi Bölgeleri projeleri (Mimar Sinan, Develi, İncesu, Tomarza OSB'leri) gerekli kredi ve ödeneklerle desteklenerek biran önce

tamamlanmalı, organize sanayi bölgelerinin hem kendi içlerinde, hem de birbirleri arasındaki rakiplik ve tamamlayıcılık ilişkileri dikkate alınmalıdır.

- Kırsal kesimdeki ekonomik potansiyeli canlandırmak ve ekonomik gelişmeyi sağlamak için yeni OSB'lerin ihtisas organize sanayi bölgeleri olarak çevre ilçelere ve kasabalara kurulması sağlanmalıdır. Bu yolla, sanayinin il-içi dağılımında denge sağlanacaktır. OSB'lerin kurulacağı yöreler birer sanayi çekim merkezi olarak programlanmalı ve buraların fiziki ve sosyal altyapı düzeyleri yükseltilmelidir.
- OSB uygulamalarında çeşitlilik sağlanmalıdır. KSS'ler ve OSB'ler arasında yeralacak ve orta ölçekli işletmelerin bulunacağı Örnek Sanayi Siteleri uygulamaları başlatılmalıdır.
- Ülkenin en büyük Serbest Bölgesi konumunda olan Kayseri Serbest Bölgesinin hızla yapılaşmasını sağlayacak tedbirler alınmalı, üretici ve ihracatçı firmalar teşvik edilmeli, bu kapsamda iç-dış ticaret kurumları bölgeye çekilmeli ve tesisler genişletilmelidir. Kayseri Serbest Bölgesi'nin kurumsallaşması ve etkinleştirilmesi yönünde çalışmalar hızlandırılmalıdır.
- Sanayi üretiminin ve dış ticaretin her geçen yıl büyük boyutlarda artması nedeniyle ihtiyaç duyulan antrepoların kurulması sağlanmalıdır. Firma düzeyinde veya ortak kullanımlı olarak kullanılabilecek antrepo kurulması teşvik edilmelidir.
- Kayseri Serbest Bölgesi, Kayseri Organize Sanayi Bölgesi ve Hacılar Organize Sanayi Bölgesindeki işletmelerin ihtiyaç duyduğu, hatta kısa sürede yapılaşması beklenen İncesu ve Mimar Sinan Organize Sanayi Bölgelerinde kurulacak işletmelerin de yararlanabileceği, 2002 Yılı Yatırım Programına girmiş bulunan Konteyner Kara Terminali Projesinin kısa sürede tamamlanarak hizmete sokulması için gerekli tedbirler alınmalı ve girişimler yapılmalıdır.
- Sanayide sektörel çeşitlenmeyi sağlayacak, yüksek teknoloji kullanan ve katma değeri yüksek ürünler üretimine yönelik tedbirler geliştirilmelidir.
- İlde teknoloji yoğun üretim ve teknolojik ürün geliştirme alanlarında (bilişim, mikro elektronik, telekomünikasyon, bio-teknoloji vb.) destek mekanizmaları geliştirilmeli, katma değeri yüksek teknoloji yoğun malların üretim teşvik edilmelidir. Bölgede teknolojik öneme sahip yatırımları planlayanlara, eğer bu

proje yüksek bir endüstriyel risk taşıyorsa proje maliyetinin belli bir oranında destek sağlanmalı, enerji maliyeti düşürülmelidir.

- İhracata yönelik sektörleri destekleyen ve ihracatı kolaylaştıran tedbirler ve teşvikler geliştirilmelidir. Ayrıca, çevreye duyarlı, yerel girdi kullanan ve AR-GE faaliyetlerini destekleyen tedbirler alınmalı, Üniversite sanayi işbirliğini ve AR-GE çalışmalarını artırıcı tedbirler geliştirilmelidir.
- KOBİ'ler için Sektörel Dış Ticaret Şirketleri kurulmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.
- Profesyonel yönetici istihdamını sağlayıcı ve kurumsallaşmayı hızlandırıcı tedbirler geliştirilmelidir.
- İldeki işletmelerin modern girişimcilik yapısına dönüşümü için, işletme tiplerinin şahıs ya da aile işletmelerinden anonim şirketlere dönüşümü teşvik edilmelidir.
- Kalifiye işgücü arzını artıran tedbirler geliştirilmelidir. Bu kapsamda, mesleki eğitim faaliyetlerinin kapsamı genişletilmeli ve eğitim kalitesi yükseltilmelidir. Beceri kazandırma ve işe yerleştirme merkezi gibi eğitim veren kuruluşlar ile işveren dernekleri arasında bağlantı sağlayarak kurs mezunlarını işe yerleştiren merkezler geliştirilmelidir.
- Birlikte iş yapmayı özendirici tedbirler geliştirilmeli, ortaklıklar ve kurumsal girişimler teşvik edilmelidir.
- Yerli ve yabancı yatırımcılar ile turist çekme amacıyla yerel tanıtım faaliyetleri geliştirilmelidir. Kentsel yaşam kalitesini artırıcı girişimler (lüks otel ve lokantalar, kültürel etkinlikler) özendirilmelidir. Yerel kültürel endüstrilerin (festivaller, fuarlar, şenlikler) geliştirilmesi için destek mekanizmaları oluşturulmalıdır.
- KOSGEB tarafından Erciyes Üniversitesi bünyesinde kurulan Teknoloji Merkezi'ne ilde bulunan oda, borsa ve birliklerin desteği sağlanmalı, TEKMER'in faaliyetleri genişletilmeli, çeşitlendirilmeli ve etkinliği artırılmalıdır.
- Kayseri KOSGEB; KOBİ'lere pazarlama, danışmanlık, eğitim, teknoloji geliştirme, proje geliştirme ile kredi ve teknik yardım gibi konularda etkin bir şekilde hizmet sunacak şekilde yeniden yapılandırılmalıdır. Bu kapsamda; İl Özel İdareler ve Belediyeler gibi yerel idare kuruluşları ile oda, borsa, birlik ve

dernekler gibi meslek kuruluşları, KOSGEB'in yeniden yapılanmasına destek sağlamalıdır.

- Kayseri sanayi ve ticaretini, kültürel değerlerini tanıtmak ve etkin pazarlama ve tanıtım yapabilmek amacıyla, önceleri faal olan Anadolu Fuarı yeniden canlandırılmalı ve bir ihtisas fuarına dönüştürülmelidir. Fuarcılıkla ilgili olarak yerel kurumlaşmaya gidilmelidir.
- Kayseri İli'nde savunma sanayi ile ilgili yeni yatırımların yapılması gerçekleştirilmelidir. Zira Kayseri, Savunma sanayi yatırımları için önemli bir potansiyele sahiptir. Kayserili işadamları her türlü savunma sanayi yatırımlarına ortak olmayı, ya da belirli garantiler verildiği takdirde, bu yatırımları doğrudan yapmayı arzu etmektedirler. Örneğin, Kayseri'de kurulacak bir Tank fabrikasını destekleyecek her türlü yan sanayi ilde bulunmaktadır. Ayrıca, bu tür bir yatırımın finansmanı için gerekli sermaye de mevcuttur. Kayseri'nin savunma sanayine girebilmesi yönünden sahip olduğu avantajların başlıcaları şunlardır:

(a) Türkiye'nin stratejik açıdan en uygun yerlerinden biri olması,

(b) Ulaşım (karayolu, demiryolu, havayolu) kolaylığı,

(c) Savunma sanayinin oluşmasını destekleyecek mevcut kamu kuruluşlarında (özellikle genç emeklilerden oluşan) yetişmiş girişimci insan yapısı,

(d) Amaca yönelik eğitim veren kurumların varlığı,

(e) İSO 9000 ve AQAP kalite seviyesi belgeli kuruluşların varlığı ve bu belgeleri almaya hazırlanan diğer kuruluşlar,

(f) Hava İkmal Bakım Merkezi'nin ve TSE'nin kalibrasyon ve laboratuar olanakları ile Üniversite, KOSGEB, TAKSAN ve özel sektöre ait kuruluşların imkanları,

(g) Organize Sanayi Bölgesi ve mevcut sanayi sitelerinde çok sayıda imalatçı firmanın varlığı, küçük sanayi işyerlerinde savunma sanayiini destekleyebilecek sayıda ve yeterlikte tezgah, imalat makineleri ve araç-gereçlerin bulunması,

(h) Yerel halkın savunma sanayiinin oluşmasını şiddetle destekleyen girişimci potansiyeli,

(i) Hazır ve yeterli bir sermaye yapısı,

- 1976 yılında kurulan, 1985 yılında Doğu Alman ve Çekoslovak lisanslı konvansiyonel freze, delme ve taşlama makinaları üretimine başlayan ve 6 fabrikadan oluşan Taksan Takım Tezgahları Fabrikası, Taksan, 21.8.1998 tarih ve 98/51 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu kararıyla Özelleştirme Kapsam ve Programına alınmıştır. Bu entegre tesiste şu anda savunma sanayi faaliyetlerine yönelik olarak 500 LB-2000 LB uçak bombalarının madeni aksamları, 25 LB eğitim bombaları ve el bombaları yapılmaktadır. Bu tesisin savunma sanayi üretiminin yapılacağı tesis haline dönüştürülmesi ve rantabl bir girişim olması önem taşımaktadır.
- Özelleştirilmesi sonrasında başarılı sonuç alınamayan ve üretimi durmuş bulunan ÇİNKUR fabrikasının Kayseri sanayisine yeniden kazandırılması imkanları araştırılmalı, yeniden üretime kazandırma tedbirleri geliştirilmelidir.
- Yerel Menkul Kıymetler Borsası kurulmalıdır.
- Sektörel dış ticaret şirketleri kurulmalıdır.
- İlde uzun dönemli istihdam yaratılması için yeniden öğrenme ve beceri kazandırma doğrultusunda eğitim merkezleri açılmalıdır.
- Mali ve vergisel özendirmeyi içeren bölgesel teşvik politikası gözden geçirilmeli, KOBİ'leri destekleyici, çevrenin korunmasını, yerel girdi kullanımını ve Ar-Ge'yi teşvik edici bir şekilde düzenlenmelidir.

(3) Turizm Sektörü

İlin turizm potansiyeli (tarih, dağ, kış, foto safari, av, kaplıca, akarsu balıkçılığı, inanç vb.) yüksektir. Ancak, turizm altyapısının yeterince gelişmemiş olması nedeniyle, turizm potansiyelinden yeterince yararlanılamamaktadır. İl'de yeterli konaklama tesisi olmadığı için turistler günübirlik gelmekte ve konaklama için Kapadokya bölgesini tercih etmektedirler.

- İl'in turizm potansiyeli Kapadokya'daki bütün illeri kapsayacak bir entegre turizm planlaması çerçevesinde ele alınmalıdır.
- Turizm alt ve üst yapılarının geliştirilmesi önem taşımaktadır.

- Pazarlama ve tanıtım faaliyetleri yapılmalıdır. Bu kapsamda; Kayseri Turizm ürünleri (dağ, kültür, sağlık vb.) geliştirilerek tanıtılmalıdır.
- Kırsal turizmin geliştirilmesi aynı zamanda kırsal kesimin refah düzeyini de artıracağından ayrıca önem taşımaktadır. Bu kapsamda; Soğanlı bebeği, halı ve kilimcilik ve diğer geleneksel el sanatları ürünleri gibi yerel, kültürel ürünler geliştirilmeli ve tanıtımı yapılmalıdır.
- Kayseri İl merkezine 25 km. uzaklıktaki Erciyes Kayak Merkezi, 19 Nisan 1989 tarih ve 20144 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 23 Mart 1989 tarih ve 89/13900 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "*Erciyes Kış Sporları Turizm Merkezi*" olarak ilan edilmiştir. Erciyes Kış Sporları Merkezinin sağlıklı bir şekilde geliştirilmesi amacıyla altyapı ve üstyapı eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir.

Uluslararası standartlarda kayak yapılabilir konuma getirilen Erciyes kayak merkezinde;

(a) Erciyes Kış Sporları Turizm Merkezi imar planında öngörülen 3 gelişme bölgesi, revizyona gidilerek yeniden ele alınmalı ve yeni kurulacak turistik tesisler yerine Kayseri-Develi karayolunun solunda yer alan kamu tesislerinin hızla özelleştirilmesine ve bu tesislerin turizme kazandırılmasına çalışılmalıdır. Böylece, kayak pistinin daralması ve çarpık yapılaşma önlenmiş olacaktır.

(b) Kanalizasyon projesi tamamlanmış olan Erciyes'te Arıtma tesisi inşaatı biran önce tamamlanmalı, yeni altyapı çalışmaları çerçevesinde bölgenin atıksularının doğrudan Kayseri atıksu ana kolektörüne deşarjı sağlanmalıdır.

(c) Kayak pistinin gece aydınlatması çalışmaları tamamlanmalıdır.

(d) Erciyes Dağı'nda çöp toplama ve imha tesisleri kurulmalıdır.

(e) Erciyes Kayak Merkezinde yeterli tıbbi teçhizata ve personele sahip bir sağlık merkezi kurulmalıdır.

(f) Alternatif spor dalları (çim kayağı, buz pateni, dağ sporları vb.) geliştirilmeli, bu sporların yapılmasına imkan sağlayacak tesisler kurulmalıdır.

(g) Merkezde bir dönem durdurulan ve sonrasında yeniden başlayan kamu eğitim ve dinlenme tesisleri için yer tahsis edilmemeli, mevcut kamu tesisleri süratle özelleştirilmelidir.

(h) Yeni konaklama tesisleri yerine, Hisarcık kasabasında yalnızca yaz mevsiminde kullanılan bağ evleri ve villaların pansiyon evler olarak turizme kazandırılması imkanları araştırılmalı ve teşvik edilmelidir.

(i) Kayseri merkezinde ve Hisarcık kasabasında 5 yıldızlı turistik konaklama tesislerinin kurulması sağlanmalıdır.

(j) Kayak Merkezine olan ulaşım olanaklarının artırılması ve toplu taşıma imkanlarının geliştirilmesi, uzun dönemde de teleferik sisteminin kurulması sağlanmalıdır.

(k) Merkeze ulaşımı sağlayan yol boyunca belirli aralıklarla kış mevsiminde yoğun kar ve tipiden korunmak üzere kış koşullarına uygun sığınma odalarının yapılması sağlanmalıdır.

(l) Kayak sporu süresinin artırılması için (özellikle kısa süren ve yetersiz kar yağışı olduğu yıllarda) kayak pistinde suni kar sistemi kurulmalıdır.

(m) Erciyes Kayak merkezinin yönetimi için yerel kurumsal yapılanmaya gidilmelidir.

- Sultan Sazlığı Tabiatı Koruma Alanı, Kayseri İli Yeşilhisar, Develi ve Yahyalı ilçesi üçgeninde bulunmakta olup, tamamen düz kapalı bir havzadır. Sultan Sazlığı, Ülkemizin sahip olduğu 7 önemli sulak alandan biridir. Civar beldelerin atıksularının doğrudan göle bırakılması Sultan Sazlığı Tabiatı Koruma Alanının geleceğini tehdit etmektedir. Bu kapsamda, Yahyalı ve Sindelhöyük Arıtma tesislerinin biran önce yapılması Sultan Sazlığı Tabiatı Koruma Alanının devamlılığının sağlanması bakımından önemli görülmektedir. Ayrıca bölgedeki pomza üretimi de, hem Sultan Sazlığını hem de DSİ Develi Projesini olumsuz yönde etkilemektedir.
- Bakanlar Kurulunun 06.09.1995 tarihli kararı ile Kayseri, Niğde ve Adana illeri sınırları dahilindeki 54.524 hektarlık alanın "*Aladağlar Milli Parkı*" olarak kabul edilmesi sonrasında, Orman Bakanlığı'nca Master Plan ve Uygulama Planlamasının yapılması kaçınılmaz olmuştur. Ayrıca Master plan

ve uygulama planlaması çalışmaları kapsamında yörenin yapısına uygun konaklama yerleri, otopark, duş ve tuvalet yerleri, yol, içmesuyu, aydınlatma vb. tesisleri içeren bir projenin hazırlanması önem kazanmıştır. Orman Bakanlığının bu çalışmayı yürütmesi ve uygulama projesinin biran önce sonuçlandırması için tedbirler geliştirilmeli ve gerekli girişimler gerçekleştirilmelidir.

- Kapuzbaşı yolunun turistik karayolu ağına alınması ve yol standardının yükseltilmesi amacıyla Turizm Bakanlığı ve Karayolları Genel Müdürlüğü'nün parasal desteğinin sağlanması gerekmektedir.
- 3.500 metre yükseklikteki irili ufaklı yedi adet buzul gölün bulunduğu *Yedi Göller mevkii,* yabancı turistler için, Demirkazık'tan Aladağlar Milli Parkı'na giriş yapılarak sırasıyla Yedigöller, Hacer Ormanı ve Kapuzbaşı Şelalelerine kadar olan mesafede doğa yürüyüşü (tracking) alanıdır. *Hacer Ormanı* bölgesinde ise Soğukpınar mevkiinin, kamp ve mola için uygun bulunması nedeniyle turistler burada kamp kurmaktadır. Bu nedenle bu bölgeler turizme kazandırılmalıdır.
- Yörenin iç ve dış turizme kazandırılması ve etkin bir şekilde tanıtımının yapılması bakımından Turizm Bakanlığı'nın, Orman Bakanlığı'nca hazırlanacak projeye destek ve katkısının sağlanması gerekmektedir.
- Aladağlar Milli Parkı içerisinde hem ağaçlandırma çalışmaları yapılmalı hem de mevcut orman ve ağaçları koruma ve iyileştirme çalışmaları hızlandırılmalıdır.
- Av turizminin yörede yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Bu amaçla bir av hayvanları üretme istasyonu kurulabilir ve Aladağlar av turizmine açılabilir.
- Kapuzbaşı Şelaleleri bölgesinde yörenin yapısına uygun; konaklama yerleri, otopark, duş ve tuvalet yerleri, yol, içmesuyu, aydınlatma vb. tesisleri içeren bir projenin hazırlanması için Orman Bakanlığı Milli Parklar Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü'nce yapılan çalışmaların hızlandırılması ve uygulama projesinin biran önce sonuçlandırılması gerekmektedir.
- Kapuzbaşı şelalelerinin bulunduğu yerin aydınlatmasını sağlamak üzere bir projenin hazırlanması konusunda TEDAŞ Genel Müdürlüğü nezdinde gerekli girişimler yapılmıştır. Bu projenin biran önce hazırlanarak Kayseri ve Civarı Elektrik T.A.Ş. ile ortaklaşa yatırıma başlanması önem taşımaktadır.

- Kayseri'nin önemli turizm merkezleri olan Sultansazlığı, Erciyes, Kapuzbaşı Şelaleleri, Kültepe ve Soğanlı Örenyeri arasında tur organizasyonları planlanmalı ve bu turlar Kapadokya turlarıyla birleştirilmelidir.

(4) Ulaştırma Sektörü

Kayseri İli, ülkemizin kara, hava ve demiryolları ulaşımları açısından ulaşılabilirlik endeksi itibariyle en avantajlı illerinden biridir. Bununla birlikte, ulaşım sektörü kapsamında halen devam eden projelerin tamamlanması, ilin ulaşım altyapısının gelişmesine katkı sağlayacaktır.

- Kayseri Kuzey Çevre Yolu, Boğazköprü-Ürgüp Yolu, Boğazköprü-Himmetdede-Avanos Ayrımı Yolu ile Hacılar Erciyes Yolu projelerinin bitiş sürelerinin öne alınması ve yeteli ödenekler sağlanarak bitirilmesine çalışılmalı, bunun için gerekli girişimler yapılmalıdır.
- Demiryollarının iyileştirilmesi sağlanmalı, Kayseri-Ankara ve Kayseri-İstanbul hızlı tren seferleri imkanları araştırılmalıdır. Yük taşımacılığında demiryollarının kullanımını cazip hale getirecek tedbirler geliştirilmelidir.
- Uluslararası Havaalanı konumuna getirilen Erkilet Havaalanı, hem askeri, hem de sivil hava trafiğine hizmet etmektedir. Kayseri'nin ekonomik, ticari, sosyal, kültürel ve turizm potansiyelinin gerektirdiği hava ulaşımı trafiği, Kayseri ve Kapadokya bölgesine cevap verebilecek yeni bir sivil havaalanını gerekli kılmaktadır. Uzun dönemde, yeni sivil havaalanı imkanları araştırılmalı ve bu yönde gerekli çalışmalara başlanılmalıdır.
- Karayolu ulaşımında uzun dönemde, mevcut Kayseri-Ankara ve Kayseri-Mersin Karayollarının çiftyol (otoban) yapılması için çalışmalara başlanmalıdır.
- Kayseri İl merkezi ile Kayseri Organize Sanayi Bölgesi, Kayseri Serbest Bölgesi, TAKSAN ve İncesu Organize Sanayi Bölgesi arasında toplu taşıma kolaylığını sağlayacak bir banliyö hattının kurulması imkanları araştırılmalıdır.
- Kayseri il merkezinde toplu taşıma sistemlerinin oluşturulmasına önem verilmeli, etüt çalışmaları tamamlanan Kayseri Raylı Ulaşım Projesi yatırımına başlanmalıdır.

(5) Sağlık Sektörü

- Çevre il ve ilçelerden çok sayıda hastanın geldiği ve bir bölge hastanesi konumundaki 310 yatak kapasiteli mevcut SSK hastanesine ilave olarak yeni bir SSK hastanesine ihtiyaç duyulmaktadır.
- Yer tesbiti yapılan, ancak yeterli finansman sağlanamadığından inşaatına başlanamayan Bağkur Hastanesi için kamunun desteği sağlanmalı ve bu hastanenin inşaatı bitirilerek sağlık hizmetlerine kazandırılmalıdır. Sağlık sektöründeki fiziki yapılaşmada (hastane, sağlıkocağı, sağlıkevi yapımı) Kayserili hayırseverlerin katkısı bu hastane için de sağlanmalıdır.
- Eksikliği duyulan çocuk hastanesi 2002 yılı Yatırım Programına alınmıştır. 101 milyar lira ödenek ayrılan hastanenin yapımının hızlandırılması ve kısa sürede tamamlanması önem taşımaktadır.
- Hastaların ilk müracaat yeri olarak belirlenen sağlık kuruluşlarının (sağlıkevi, sağlık ocağı, sağlık dispanseri vb.) iyileştirilmesi, etkinleştirilmesi ve yeterli sağlık personeli ve tıbbi alet ve cihazlarla desteklenmesi gerekmektedir.

(6) Eğitim Sektörü

- Türkiye ve İç Anadolu ortalamasının üzerinde olan okul ve öğretmen başına öğrenci sayısını aşağıya çekmek için ihtiyaç duyulan okul yapımı ve öğretmen açıklarının giderilmesi önem taşımaktadır.
- Yüksek öğretimdeki okullaşma oranını yükseltecek tedbirlerin alınması gerekmektedir. İkinci bir üniversiteye ihtiyaç duyulmaktadır.
- Taşımalı eğitim nedeniyle kapalı bulunan binalar atıl durumdan kurtarılmalıdır. İlçe yönetimlerince bu binalara, köylerin ekonomik ve sosyal kalkınmasına yönelik işlev kazandırılmalıdır. (Kütüphane, halı-kilim atölyesi, kooperatif binası vb.)

- Üniversite-sanayi işbirliği çerçevesinde yüksek öğrenim öğrencilerinin sanayi kuruluşlarında staj görmeleri özendirilmeli, araştırma ve tez çalışmalarında ilin sosyal, kültürel, ekonomik konularına ağırlık verilmelidir.

(7) Kültür Sektörü

- İl'de sosyo-kültürel hayat sönüktür. Bu nedenle, kütüphane, tiyatro, sinema sayısı artırılmalıdır.
- Kayseri'deki sosyal ve kültürel yaşamı geliştirmek için öncelik arzeden ve 1990 yılında ihalesi yapılan Kültür Merkezi'ne, 2002 Yılı Yatırım Programında 2 trilyon lira ödenek ayrılmıştır. Proje, yılı içerisinde tamamlanmalı ve hizmete açılmalıdır.
- İl merkezi ve ilçelerde bulunan halk kütüphanelerine ek olarak yerel yönetimlerin kütüphane yapımına destek vermesi gerekmektedir. Mevcut ve yeni yapılacak kütüphanelerde kitap, döküman vb. kaynakların artırılmasına önem verilmeli, okur sayısının artırılması için gerekli önlemler alınmalıdır.
- Büyükşehir Belediyesi ve merkez ilçe belediyeleri "her mahalleye bir kütüphane" anlayışı içerisinde programlarında kütüphane yatırımlarına yer vermelidir.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca koruma altına alınan yapı ve eserlerin bakım ve onarımlarına, restorasyon çalışmalarına önem verilmeli ve yeterli ödenekler sağlanmalıdır. Yerel bütçeli kuruluşların işbirliği ile kurumlaşma çerçevesinde bu yapılara sahip çıkılmalıdır.
- Özel kutlama günlerine halkın katılımı, bu günlerin organizasyonu ve tanıtımına desteğin sağlanması, yörelerin sosyal ve kültürel yaşamına canlılık getirmektedir. Bu kapsamda, yerel kültürel endüstrilerin (festivaller, fuarlar, şenlikler) geliştirilmesi için destek mekanizmaları oluşturulmalıdır.
- Yöresel el sanatları içerisinde özel bir yeri olan Sarız ve Yahyalı kilimi, Yahyalı el halısı, Soğanlı bebeği gibi ürünlerin üretiminin birlik ya da kooperatifleşme yoluyla kalite, standart, pazarlama sorunlarına çözüm getiren çalışmalar yapılmalı, bu ürünlerin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.
- Müze ve ören yerlerinin ziyaret edilmesi, turizmin gelişmesi, insanların bilgi ve görgüsünün artması, boş zamanların değerlendirilmesi, gözlem ve araştırma

çalışmalarına kaynak olma, tarih ve kültür bilincinin artması yönünden önemli yararlar sağlamaktadır. Özellikle öğrencilerin ve araştırmacıların bu yerleri ziyaret etmeleri özendirilmeli, tanıtım ve yayın çalışmaları yapılmalı ve yerli ziyaretçi sayısı artırılmalıdır.

(8) Enerji

- Ülkemizin ve Kayseri İli'nin artan enerji tüketimini karşılamak amacıyla, Kızılırmak üzerindeki YİD Modeliyle gerçekleştirilmekte olan Yamula Barajı ve HES ile Bayramhacılı Barajı ve HES projelerinin tamamlanması önem taşımaktadır.
- Yüksek enerji kullanan firmaların otoprodüktör yoluyla kendi elektrik enerjilerini üretmeleri teşvik edilmelidir.

(9) Orman

- Kayseri orman yönünden zengin değildir. İl yüzölçümünün ancak yüzde 4'lük küçük bir oranı orman alanıdır. Bunun büyük bir bölümü ise bozuk orman alanıdır. Kayseri ve Yahyalı Orman İşletme Müdürlüğü'nün sorumluluğu altında toplam 105.313,5 hektar orman alanı mevcuttur. Bu alanlardan büyük bir bölümü bozuk orman alanlarıdır. Diğer yandan, Kayseri'de ağaçlandırma ve erozyon kontrolu yapılacak 150.000 hektarlık alan mevcuttur.
- Ormancılığın geliştirilmesi ve orman alanları miktarının artırılması için öncelikle orman teşkilat yapısının reorganize edilmesi gerekmektedir.

(10) Kentsel Altyapı

- Tüm Büyükşehir Belediyeleri için genel bir sorun olarak gündemde olan UKOME ve AYKOME'lerin yeniden yapılandırılması, yeni hukuki ve yasal çerçevesinin kurulması ve bu birimlerin etkinleştirilmesi gerekmektedir. Bu konunun çözümü yönünde Kayseri Büyükşehir pilot il olarak ele alınabilir, UKOME ve AYKOME içerisinde yer alan kamu kuruluşlarının yatırım ve

bütçe katılımları sağlanabilir. Böylece kentiçi ulaşım ve altyapı yatırım uygulamalarında gerekli işbirliği ve eşgüdüm çalışmaları sonuçlandırılabilir.

- Kayseri il merkezinde toplu taşıma sistemlerinin oluşturulmasına önem verilmeli, etüt çalışmaları tamamlanan Kayseri Raylı Ulaşım Projesi yapımına başlanmalıdır.
- Su ve toprak kirliliğine neden olan atıksuların deşarjı ile ilgili olarak KASKİ Genel Müdürlüğünce tamamlanan atıksu ana dolaşım boruları yanısıra Kentiçi diğer yan dolaşım ve boşaltım hatları bir an önce tamamlanmalı ve deşarj edilecek atıksuyun arıtılması yönünde uygulamaya konulan Kayseri Atıksu Arıtma Tesisi Projesi en kısa süre içerisinde bitirilmelidir.
- Doğalgaz Projesi kapsamında, İran'dan satın alınacak doğalgazın Kayseri'yi de içerisine alan güzergahının tamamlanmasıyla birlikte hattın geçeceği yerleşim birimlerine, belediyeler tarafından altyapı tesislerinin yapılması halinde doğalgaz verilecektir. Kayseri'de bu amaçla kurulan KAYGAZ A.Ş., Kayseri İl merkezinde dağıtım şebekesi yatırımına başlamalıdır.

(11) Kurumsal Yapı

- Kayseri Kent Konseyi oluşumu hızlandırılmalı ve etkinleştirilmelidir.
- İl düzeyinde ekonomik gelişmeyi uyarıcı politikaların oluşturulmasında yöre halkının katılımı sağlanmalıdır. Yöre halkı, il bazında gelişme stratejisinin oluşturulması, politika araçlarının seçilmesi ve uygulanmasına; Ziraat, Sanayi ve Ticaret Odaları, Belediye Meclisi veya İl Kalkınma Komisyonu gibi geleneksel ya da yeni kuruluşlar aracılığı ile bizzat katılabileceği gibi, yetkililerin seçiminde söz sahibi olarak dolaylı olarak da katılmaları sağlanmalıdır. Bu kapsamda "Kayseri Gelişme Vakfı" kurulmalı ve etkinleştirilmelidir.
- Yerel yönetimlerin ortak ihtiyaç ve yatırımlarını destekleyecek "Kayseri Yerel Yönetimler Hizmet Birliği" kurulmalıdır.

KAYNAKÇA

Ayata, Sencer (1991) ***Sermaye Birikimi ve Toplumsal Değişme,*** Gündoğan Yayınları, Ankara.

Ayata, Sencer (1982) ***Differentiation and Capital Accumulation: Case Studies of the carpet and metal industries in Kayseri (Turkey),*** PhD Thesis, University of Kent, Canterbury.

Bilginoğlu M. Ali ve diğ. (1997) ***Kayseri'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Gelişme Potansiyelleri,*** Kayseri.

Bircan İ., Kulhan E., Özaslan M., Sabuncu A. (2000) ***Osmaniye İli Raporu,*** DPT-BGYUGM.

Baycan, Zafer (2000) ***Kayseri İli'nde Turizmin Yeri ve Önemi,*** İl Planlama Uzmanlığı Tezi (Çoğaltılmamış)

Best, Michael H. (1990) ***The New Competition: Institutions of Industrial Restructuring,*** Polity Press/ Harvard University Press.

Brusco, S. (1982) The Emilian Model: productive decentralisation and social integration, ***Cambridge Journal of Economics, 6,*** 3 sf. 167-184.

Cooke, P. ve Morgan, K. (1993) The Network Paradigm: new departures in corporate and regional development, ***Environment and Planning D: Society and Space, Vol.11,*** sf. 543-564.

Dayıoğlu, Kadir (2001) Kayseri Ticaret/ Sanayi Tarihi (1). ***KTO Dergisi,*** Ekim/Aralık 2001.

DPT (2000) ***Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005),*** DPT: Ankara.

DPT (2000) ***Bölgesel Gelişme Ö.İ.K. Raporu,*** DPT: Ankara.

DPT (2002) ***2002 Yılı Yatırım Programı, Yatırımların İllere Göre Dağılımı,*** DPT-İSKGM: Ankara

DPT- BGYUGM (1999) ***İller ve Bölgeler İtibariyle Çeşitli Göstergeler,*** DPT: Ankara

DPT (1966), ***İlçelere Göre Sosyo-Ekonomik Yönden Gelişmişlik Endeksi Calışması.*** SPD Araştırma Dairesi.

DPT (1980), ***İller İçin Bir Gelişmişlik Göstergesi ve Sıralama.*** DPT: 1695, KÖYD: 19.

DPT (1981), ***İlçeler İtibariyle İllerin Sosvo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması. KÖYD Araştırma Şubesi,*** DPT: 1761, KÖYD:22.

DPT (1985), ***İl ve İlçelerin Ekonomik ve Sosyal Gelişmişlik Seviyelerinin Tesbiti Araştırması.*** DPT:2015, KÖYB:30.

DPT (1991). ***İllerin Ekonomik ve Sosyal Gelişmişlik Seviyelerinin Tesbiti Araştırması.*** DPT:2265, KÖYBKGM:35.

DPT (1982) ***Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi: Ülke Yerleşme Merkezleri Sistemi,*** DPT/KÖYB.

DPT (1999), ***İller İtibariyle Çeşitli Göstergeler,*** BGYUGM, Ankara.

DİE (1990) ***Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri***

DİE (2000), ***Genel Nüfus Sayımı. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri*** (Geçici Sonuçları)

Dinçer Bülent (1996) ***İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması,*** DPT-BGYUGM: Ankara.

Dinçer B., Özaslan M., Satılmış E. (1996) ***İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması.*** DPT-BGYUGM: Ankara.

Dönek, Ekrem (1997) ***Kayseri İli'nin Ekonomik Yapısı ve Gelişme Alanları*** – Kayseri Ticaret Odası: Kayseri

Dünya Gazetesi (1994) ***Kayseri İli Özel Eki. Bölge Raporu: 44.*** 30.11.1994

Edhem, Halil (1982) ***"Kayseri Şehri,*** Hazırlayan Kemal Göde. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Eravşar, Osman (2000) ***Seyahatnamelerde Kayseri.*** KTO Yayınları. 1. Baskı, Kayseri.

Eraydın, Ayda (1998) Yeni Sanayi Odaklarının Ortaya Çıkmasında Kamunun Düzenleme ve Destekleme Biçimlerine Katkısı, ***Yeni-Yerel Sanayi Odakları (Denizli-Gaziantep) Uluslararası Semineri'ne sulunan bildiri***, DPT (Çoğaltılmamış).

Erkiletlioğlu, Halit (1993) ***"Kayseri Tarihi,*** İl Kültür Müdürlüğü: Kayseri.

Florida Richard (1995) Toward the learning region, ***Futures,*** 27, No: 5, sf. 527-536.

Hazine Müsteşarlığı (2000), "*Kayseri İline Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı".* **Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü, (Çoğaltılmamış)**

Hıfzı Nuri (1922) ***Kayseri Sancağı 1922,*** Sadeleştiren Zübeyir Kars, KTO Yayınları 3, Yeniden Basım, 1995: Kayseri.

Kabasolak, B. ve Onat A. (hazırlayanlar) (1994) ***Kayseri Sultansazlığı-Erciyes Çevre Sorunları Sempozyumu,*** Kayseri Valiliği İl Çevre Müdürlüğü ve Çevre Koruma Vakfı, Kayseri.

Kalaç, Ahmet Hilmi (1960) ***Kendi Kitabım,*** Kayseri.

Kayseri Ticaret Odası (1997 a) ***Entegre Et Tesisine İlişkin Fizibilite Etüdü,*** Kayseri.

Kayseri Ticaret Odası (1997 b) ***Entegre Süt Tesisine İlişkin Fizibilite Etüdü,*** Kayseri.

Kayseri Ticaret Odası (1997 c) ***Bayan Takım Elbise İmalatına İlişkin Fizibilite Etüdü,*** Kayseri.

Kayseri Valiliği (2001), ***Kayseri İli Valilik Brifing Dosyası.*** Kayseri, (Çoğaltılmamış)

Kayseri Valiliği (1998), ***Cumhuriyet'in 75. Yılında Kayseri,*** Plaka Matbaacılık, Ankara.

Hıfzı, Nuri (1995), ***Kayseri Sancağı 1922,*** Sadeleştiren Zübeyir Kars, KTO Yayınları: 3, Kayseri.

Ohmane, Kenichi (1996) ***The End of Nation State: The Rise of Regional Economies, How New Engines of Prosperity are Reshaping Global Markets,*** Harper Collins Publishers: London.

Özaslan Metin (1996) ***Afyon İli Raporu,*** DPT-BGYUGM: Ankara.

Özaslan Metin (1999) ***Yerel Gelişmede Kamu ve Kurumsal Yapı.*** DPT Uzmanlık Tezi.. (Çoğaltılmamış)

Özaslan M. ve Sabuncu A. (Koordinatörler) (2000) ***Yeni Sanayi Odakları ve Girişimcilik-Ortaklıklar Alt Komisyonu Raporu,*** 8. BYKP Bölgesel Gelişme Ö.İ.K. Raporu içinde, (sf. 178-268), DPT: Ankara.

Özaslan M., Erşahin G., Akkahve D. ve Sabuncu A. (2001) ***Düzce İli Raporu***, DPT-BGYUGM.

Özcan, Gül Berna (1995) ***Small Firms and Local Economic Developments Entrepreneurship in Southern Europe and Turkey*** Avebury, England.

Özdemir, Mustafa (1994) ***Kayseri'de Pastırmacılık,*** KTO Yayınları 2, Kayseri.

Palamutoğlu, Mehmet (1987) ***Kayseri Tarihi,*** Kayseri Özel İdare Müdürlüğü ve Kayseri Belediyesi Birliği Yayınları, No: 2, Kayseri.

Piore, M. ve Sabel, C.F. (1984) ***The Second Industrial Divide,*** Basic Books, New York.

Satoğlu, Abdullah (1995) ***Kayserililerin Ticaretteki Başarı Sırları,*** Beğendik Kültür Yayınları, No: 12, Ankara.

Saxenian A. (1994) ***Regional Advantage: Culture and Competition in Silicon Valley and Route 128,*** Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts, London, England.

Sengenberger W. ve Pyke F. (1992) (eds.) ***Industrial Districts and Local Economic Regeneration:*** Research and Policy Issues, Geneva: ILO.

Storper M. ve Scott I. (1986) (eds.) ***Production, Work, Territory: The Geographical Anatomy of Industrial Capitalism,*** London: Allen and Unwin.

STB (2002), ***Kayseri İlindeki Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgelerine Ait Özet Bilgiler.*** Küçük Sanatlar ve Sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğü, (Çoğaltılmamış)

Swyngedouw E.A. (1992) The mammon quest, 'Glocalisation', interspatial competition and the monetary order: the construction of the new scales, (Dunford ve Kafkalas içinde), ***Cities and Regions in the New Europe: The Global-Local Interplay and Spatial Development Strategies,*** Belhaven Press: London, (sf. 39-67).

Sabah, Mahmut (2001) Çok Ortaklı Yatırım Düşüncesinin Anadolu'daki Simgesi: Birlik Mensucat... ***KTO Dergisi,*** Nisan/Haziran 2001.

Sanalan T. ve diğ. (1973), ***Kalkınmada Öncelikli Yörelerin Tespiti ve Bu Yörelerdeki Teşvik Tedbirleri***. DPT: 13044, KÖYD :4

Sarıca, İsmail (1991) ***Kalkınmada Öncelikli Yörelerle İlgili Temel Konular,*** DPT-KÖYB: Ankara.

Şeftalici, Haluk (1994) ***Yatırım Teşviklerinin Kayseri Sanayiine Etkisi,*** KSO Yayınları No: 1 Kayseri.

Şeftalici, Haluk (1992) ***Kayseri'nin Doğal, Kültürel, Turizm Değerleri ve Çevre Konuları,*** Kayseri İl Özel İdaresi Yayını

Şeftalici, Haluk ***Kayseri'de Sanayi Potansiyeli ve Bu Potansiyel İçerisinde Savunma Sanayiinin Yeri, Araştırma Raporu,*** 1995, Kayseri Valiliği (Çoğaltılmamış)

Şeftalici, Haluk (1994) İl Koordinasyon Kurullarının Etkinleştirilmesi, ***Türk İdaresi Dergisi,*** 1992.

Şeftalici, Haluk ***Kayseri'de Serbest Bölge Kurulabilmesi İçin Varolan Sanayi ve Ticaret Potansiyeli, Araştırma Raporu,*** 1995, Kayseri Valiliği (Çoğaltılmamış)

Türkiye Kalkınma Bankası (1996) ***Kayseri Uygun Yatırım Alanları Araştırması*** TKB: Ankara.

Tolan B. ve diğ. (1969), ***Türkiye'de İller İtibariyle Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (1963-1967).*** DPT-SPD Araştırma Şubesi, DPT:900-SPD:207

Tolan B. (1972), ***Türkiye'de İller İtibariyle Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (1963-1970).*** DPT1282, SPD:52.

Törüner M.(1972), ***İllerin Gelişmişlik Düzeylerinin Saptanmasında Bir Yöntem Denemesi (Taksonomi).*** DPT: 1252, SPD-.250.

Velza, Leo Van (1978) ***Kayseri'de Çevresel Üretim Türkiye: Çevresel Bir Gelişme Ekseninde Küçük ve Orta Ölçekli Girişimler Yolu İle Sınaileşme Olanakları Konusunda Bir Araştırma:*** Ankara: Ajans Türk Matbaacılık.

EK TABLOLAR

EK TABLOLAR

Ek Tablo 1- Kayseri İli 2002 Yılı Yatırım Programı

Ek Tablo 2- Kayseri İli Maden ve Enerji Kaynakları

Ek Tablo 3- Yerel Kurumlar Anket/ Bilgi Formu Sonuçları Değerlendirme Tablosu

Ek Tablo 1: Kayseri İli 2002 Yılı Yatırımları

(Milyar TL.)

PROJE NO	PROJE ADI	YER (İl ve İlçesi)	İŞİN BAŞL. BİTİŞ TAR.	TOPLAM PROJE TUTARI	2001 SONUNA KADAR TAH. HARCAMA	2002 YILI YATIRIMI
DSİ GN. MD. 1986A010260	Tarım Sektörü Sarımsaklı Yenileme	Kayseri	1986-2003	10105	7467	350
DSİ GN. MD. 1990A010360	Tarım Sektörü Sarıoğlan Projesi	Kayseri	1990-2005	66987	17407	1100
DSİ GN. MD. 1990A010370	Tarım Sektörü Develi II. Merhale	Kayseri	1990-2007	140194	17456	1400
DSİ GN. MD. 1995A010440	Tarım Sektörü Bahçelik Projesi	Kayseri	1995-2007	185956	9784	450
T. K. İŞ. BAK. 2002A020010	Tarım Sektörü Muhtelif Etüdler (Sorunlu Tarım Alan. Tesbiti)	Tüm İller	2002-2002	* 300	-	* 300
T. K. İŞ. BAK. 1997A020030	Tarım Sektörü Ekolojik Tarımın Yay. ve Kont. Prj.	Tüm İller	1997-2002	* 1294	* 294	* 1000
T. K .İŞ. BAK. 2000A020050	Tarım Sektörü İl Tarımsal ve Kırsal Kal. Master Plan. Haz. Destek Projesi	Tüm İller	2000-2002	* 337	* 287	* 50
T. K. İŞ. BAK. 1979A020010	Tarım Sektörü Bitkisel Üretimi Geliştirme Projesi	Tüm İller, 31 Müessese	1979-2003	* 25744	* 15456	* 3200
T. K. İŞ. BAK. 1985A040220	Tarım Sektörü Su Ürünleri Üretimini Geliştirme Prj.	Tüm İller, 6 Müessese	1985-2004	* 14060	* 11355	* 1750
T. K. İŞ. BAK. 1991A020030	Tarım Sektörü Çayır Mera Yem Bit. Geliştirme Prj.	Tüm İller,	1991-2005	* 18891	* 9156	* 650
T. K. İŞ. BAK. 2001A020060	Tarım Sektörü Tohumculuğun Gel. Prj.	Tüm İller, 8 Müessese	2001-2003	* 1416	* 565	* 450
T. K .İŞ.BAK. 2002A020030	Tarım Sektörü Bitki Hast. Ve Zarar. İle Mücadele Prj.	Tüm İller ve Enstitüler	2002-2002	* 1755	-	* 1755

(Milyar TL.)

PROJE NO	PROJE ADI	YER (İl ve İlçesi)	İŞİN BAŞL. BİTİŞ TAR.	TOPLAM PROJE TUTARI	2001 SONUNA KADAR TAH. HARCAMA	2002 YILI YATIRIMI
T. K. İŞ. BAK. 2002A030010	Tarım Sektörü Hayvan Hast. Ve Zarar. İle Müc. Prj.	Tüm İller, Enst., İl Kont. Lab,, Tahaf. Ve Güm. Vet. Müd.	2002-2002	* 10725	-	* 10725
T. K. İŞ. BAK. 1998A020240	Tarım Sektörü Tarımda İstihdam, İstatistik ve Ulusal Hesaplar Alanında DİE Kapasite Güçlendirme ve Tarımsal İşletme Yapısal Analizi Prj.	Tüm İller	1998-2002	* 211	* 151	* 60
T.K. İŞ .BAK. 1998A020250	Tarım Sektörü Uzaktan Algılama İle Tarım Alan. Tes. Amacıyla Arazi Örtüsü Belirleme Prj.	Tüm İller	1998-2002	* 683	* 433	* 250
T. K .İŞ. BAK. 1999A030030	Tarım Sektörü Hayvansal Verim Katsayılarının Yen.	Tüm İller	1999-2002	* 184	* 79	* 105
HAZİNE MÜS. 2001A020580	Tarım Sektörü Tarım Reformu Uygulama Prj.	Tüm İller	2001-2005	* 226772	* 10253	* 44315
TAKSAN GN.MD. 2002C220020	İmalat Sektörü İdame Yenileme ve Tamamlama	Kayseri - İncesu	2002-2002	400	-	400
TCK.GN. MD. 1997E040710	Ulaştırma Sektörü Boğazköprü-Himmetdede-Avanos Ayr.	Kayseri	1997-2003	46438	6269	1500
TCK GN. MD. 2000E040140	Ulaştırma Sektörü Kayseri Kuzey Çevre Yolu	Kayseri	2000-2005	14200	2142	700
TCDD GN. MD. 1997E010140	Ulaştırma Sektörü Konteyner Kara Terminalleri	7 İl (Kayseri)	1997-2005	* 27599	* 4747	* 1400
TCDD GN. MD. 1997E010150	Ulaştırma Sektörü Boğazköprü-Ulukışla-Yenice	Kayseri, Niğde, Adana	1997-2005	* 413330	* -	* 1
ANT.BŞK. 2002E050090	Ulaştırma Sektörü Hizmet Binası Yapımı	Kayseri, Erhaç, Diyarbakır	2002-2002	* 91	* -	* 91
TCK GN. MD. 1994F000190	Turizm Sektörü Ürgüp-Boğazköprü Yolu	Kayseri, Nevşehir	1994-2003	9601	4890	800
TCK GN. MD. 1998F000070	Turizm Sektörü Kayseri-Hacılar-Erciyes Yolu	Kayseri	1998-2003	3107	44	100

(Milyar TL.)

PROJE NO	PROJE ADI	YER (İl ve İlçesi)	İŞİN BAŞL. BİTİŞ TAR.	TOPLAM PROJE TUTARI	2001 SONUNA KADAR TAH. HARCAMA	2002 YILI YATIRIMI
MET.İŞ.GN.MD 1994F000370	Turizm Sektörü Met.İst.Binası ve Çev.Tahdidi İnş.	Kayseri/Erciyes	2000-2003	150	-	1
İÇİŞLERİ BAK. 1991G000080	Konut Sektörü Kaymakamevi (Melikgazi)	Muhtelif (49 İlçe)	1991-2002	* 5400	* 3400	* 2000
MEB 1998H010040	Eğitim Sektörü İlköğr. Ok. + Ek Derslik + Devam Eden İşl. İkmal.	81 İl	1998-2002	* 390000	* 240000	* 150000
MEB 2000H010070	Eğitim Sektörü İlköğr. Ok. Mrk. Devam Eden İşl. İkmal.	81 İl	2000-2002	* 350000	* 200000	* 150000
MEB 2002H010150	Eğitim Sektörü İlköğretim Okulları	81 İl	2002-2003	* 300000	-	* 110000
MEB 2001H010230	Eğitim Sektörü B. Toraman Lisesi İkmal İnş.	Kayseri- Felahiye	2001-2002	400	300	100
MEB. 2002H020560	Eğitim Sektörü Kız Meslek Lisesi Ek Bina	Kayseri-Kocasinan	2002-2003	1500	-	250
MEB. 1995H020150	Eğitim Sektörü Anadolu O.T.M.L. İkmali	Kayseri	1993-2003	2100	1600	300
MEB. 1997H021140	Eğitim Sektörü Halk Eğitim Merkezi	Kayseri-Yeşilhisar	1997-2002	480	280	200
MEB. 1996H020240	Eğitim Sektörü Öğretmenevi	Kayseri-Pınarbaşı	1996-2002	265	255	10
İŞ-KUR GN. MD. 2001H020710	Eğitim Sektörü Özelleştirme Sosyal Destek Prj.	Tüm İller	2001-2004	* 36220	* 5431	* 6864
ERCİYES ÜN. 2002h030630	Eğitim Sektörü Çeşitli Ünitelerin Etüd-Projesi	Kayseri	2002-2002	137	-	137
ERCİYES ÜN. 1984H030050	Eğitim Sektörü İkt. ve İda. Bilim. Fak. (26000 m^2)	Kayseri	1984-2003	6200	5682	250
ERCİYES ÜN. 1994H031130	Eğitim Sektörü Merkezi Kütüphane ve Bilgi İşl. Mrk.	Kayseri	1994-2003	3250	2877	100

(Milyar TL.)

PROJE NO	PROJE ADI	YER (İl ve İlçesi)	İŞİN BAŞL. BİTİŞ TAR.	TOPLAM PROJE TUTARI	2001 SONUNA KADAR TAH. HARCAMA	2002 YILI YATIRIMI
ERCİYES ÜN. 1982H030040	Eğitim Sektörü Kampüs Altyapı Tevsii	Kayseri	1982-2003	13500	11129	2150
ERCİYES ÜN. 1993H032080	Eğitim Sektörü Rektörlük Binası ve Mediko Sosyal	Kayseri	1993-2003	3500	2274	1000
ERCİYES ÜN. 1994H033390	Eğitim Sektörü Güzel Sanatlar Fakültesi	Kayseri	1994-2003	3300	2547	600
ERCİYES ÜN. 1994H033380	Eğitim Sektörü Mimarlık Fakültesi	Kayseri	1994-2003	3000	2044	450
ERCİYES ÜN. 1990H031160	Eğitim Sektörü Mühendislik Fakültesi	Kayseri	1990-2004	6500	5910	320
ERCİYES ÜN. 2002H030640	Eğitim Sektörü Büyük Onarım	Kayseri, Nevşehir, Yozgat	2002-2002	* 1720	-	* 1720
ERCİYES ÜN. 2002H030650	Eğitim Sektörü Makine ve Teçhizat Alımı	Kayseri, Nevşehir, Yozgat	2002-2002	* 1445	-	* 1445
ERCİYES ÜN. 2002H030660	Eğitim Sektörü Bilgi Teknolojileri	Kayseri, Nevşehir, Yozgat	2002-2002	* 500	-	* 500
KÜLTÜR BAK. 1976H040130	Eğitim Sektörü İl Kültür Merkezi	Kayseri	1976-2003	4717	1265	2000
GENÇ.VE SPOR 1989H050100	Eğitim-Beden Eğt. ve Spor Sektörü Antreman Spor Salonu	Kayseri-Yahyalı	1997-2002	946	180	766
ERCİYES ÜN. 1998H050160	Eğitim-Beden Eğt. ve Spor Sektörü Açık ve Kapalı Spor Tesisleri	Muhtelif	1998-2003	* 1400	* 244	* 230
SAĞLIK BAK. 1991I000040	Sağlık Sektörü Devlet Hastanesi	Kayseri-Sarız	1991-2003	2860	1570	100
SAĞLIK BAK. 1995I000110	Sağlık Sektörü Hekimevi	Kayseri	1995-2003	704	314	100
SAĞLIK BAK. 1998I000440	Sağlık Sektörü Devlet Hastanesi	Kayseri-Özvatan	1998-2003	297	80	10

(Milyar TL.)

PROJE NO	PROJE ADI	YER (İl ve İlçesi)	İŞİN BAŞL. BİTİŞ TAR.	TOPLAM PROJE TUTARI	2001 SONUNA KADAR TAH. HARCAMA	2002 YILI YATIRIMI
SAĞLIK BAK. 2001I000090	Sağlık Sektörü Çocuk Hastanesi	Kayseri	2001-2003	2030	-	101
ERCİYES ÜN. 1994I000680	Sağlık Sektörü Üni.Arş.ve Uyg.Hast. Mak.ve Teç. Al.	Kayseri	1994-2003	36400	28000	4180
ERCİYES ÜN. 2002I000510	Sağlık Sektörü Bilgisayar Otomasyon Prj.	Kayseri	2002-2002	260	-	260
ERCİYES ÜN. 2002I000520	Sağlık Sektörü Üni.Arş. ve Uyg.Hast. Büyük Onarım	Kayseri	2002-2002	2000	-	2000
ERCİYES ÜN. 2002I000530	Sağlık Sektörü Üni.Arş. ve Uyg.Hast. Taşıt Alımı	Kayseri	2002-2002	60	-	60
SSK BŞK. 2001I001490	Sağlık Sektörü Dispanser İnş.	Kayseri-Develi	2001-2004	1400	-	2
BAY. İSK. BAK. 1994K010720	DKH Sektörü Kapalı Çarşı Onarımı	Kayseri	1994-2003	1565	120	200
DSİ GN. MD. 1995K050150	DKH Sektörü Kayseri (Bahçelik) İçmesuyu Prj.	Kayseri	1995-2008	76080	19021	6500
İLLER BANK. 1985K060140	DKH Sektörü Develi Kanalizasyon Projesi	Kayseri-Develi	1985-2002	2354	1814	540
İLLER BANK. 1987K060100	DKH Sektörü Kayseri Kanalizasyon Projesi	Kayseri	1987-2004	43765	36088	2610
KASKİ GN. MD. 1993K060570	DKH Sektörü Kayseri Kanalizasyon Projesi (Arıtma)	Kayseri	1993-2003	67177	47546	10986
KÖY HİZM. 2002K070060	DKH Sektörü Yamula Barajı İskanı	Kayseri	2002-2003	1500	-	150
KÖY HİZM. 1991K070320	DKH Sektörü Köy İçmesuyu Yapımı	Kayseri	1991-2004	1600	-	150
SAN.TİC.BAK. 1998K090010	DKH Sektörü Organize San. Bölgesi (Başakpınar)	Kayseri-Talas	1998-2003	** 2	-	** 1

(Milyar TL.)

PROJE NO	PROJE ADI	YER (İl ve İlçesi)	İŞİN BAŞL. BİTİŞ TAR.	TOPLAM PROJE TUTARI	2001 SONUNA KADAR TAH. HARCAMA	2002 YILI YATIRIMI
SAN.TİC.BAK. 1998K090340	DKH Sektörü 2. Organize Sanayi Bölgesi (Mimarsinan)	Kayseri	1998-2004	** 2	-	** 1
SAN.TİC.BAK. 1999K090420	DKH Sektörü Organize Sanayi Bölgesi	Kayseri-Develi	1999-2006	** 2	-	** 1
SAN.TİC.BAK. 1998K090360	DKH Sektörü Organize Sanayi Bölgesi	Kayseri-Hacılar	1998-2006	** 2	-	** 1
SAN.TİC.BAK. 1998K090370	DKH Sektörü Organize Sanayi Bölgesi	Kayseri-İncesu	1998-2006	15000	788	540
SAN.TİC.BAK. 1997K110020	DKH Sektörü Küçük Sanayi Sitesi	Kayseri-Tomarza	1997-2004	1390	66	100
ERCİYES ÜN. 2002K120230	DKH Sektörü Sultansazlığı Milli Parkı ve Çev. Sucul. Ekosistem Ağır Metal Kirliliği İnc.	Kayseri	2002-2002	80	-	80
SYDTF GEN.SEK. 2002K130100	DKH Sektörü Sosyal Riskin Azaltılması Prj.	Tüm İller	2002-2005	* 65700	-	* 3000
T O P L A M				**783455**	**237209**	**44103**

NOT: (*) Muhtelif illeri kapsadığından toplama dahil edilmemiştir.
(**) Kamulaştırma ve yatırım için gereken harcamaların tamamı Müteşebbis Heyet tarafından karşılanacaktır.

Ek Tablo 2: Kayseri İli Maden ve Enerji Kaynakları

ASBEST (Asb)

Bünyan-Akkışla zuhuru
Kalite: Lif uzunluğu 4-5 cm.
Rezerv: Zuhur

BAKIR-KURŞUN-ÇİNKO (Cu-Pb-Zn)
Zamantı Karbonatlı Pb-ZnYatağı
Tenor:35 Zn-Pb
Rezerv:Geçmiş yıllarda 400 ton üretim yapılmıştır.

Yahyalı-Kozoluk yatağı:
Tenor:25 Zn Rezerv: Geçmiş yıllarda 500 ton üretim yapılmıştır.

Yahyalı-Ağicaşar Yatağı:
Tenor : % 3 Pb.- % 22 Zn
Rezerv : 10.000 ton görünür, 5.000 ton mümkün
Yahyalı-Sucat Yatağın :
Tenor: % 1 Pb- % 25 Zn
Rezerv : 5.000 ton görünür, 5.000 ton muhtemel, 5.000 mükün
Geçmiş yıllarda 7.000 ton üretim yapılmıştır.

Yahyalı-Sazak Yatağı :
Tenor : %3,5 Pb, %9 Zn, % 15-40 Fe
Rezerv : 22.000 ton mümkün

Yahyalı-Mezargedik, Karagediği Yatakları :
Tenor :-
Rezerv : 7.000 ton mümkün rezerv belirlenmiş, geçmiş yıllarda 6.700 ton üretim yapılmıştır.

Yahyalı-Milas-Alagol Yatağı :
Tenor :-
Rezerv : Geçmiş yıllrda 10.000 ton üretim yapılmıştır.
Günümüzde 5.000 ton rezerv vardır.

Yahyalı-Dereköy, Karligin Yatakları :
Tenor : % 2-10 Pb, % 20-25 Zn,
Rezerv : 25.000 ton görünür, 21.000 muhtemel, 23.000 ton mümkün
Rezerv vardır. Geçmiş yıllarda 150.000 ton üretim yapılmıştır.

Develi-Köprüüstü,Kaleköy,Çakılpınar Köyleri :
Tenor : % 1-15 Pb, %12.9-37 Zn, %
Rezerv : 212.000 ton görünür, 18.000 ton görünür-muhtemel, 116.000 ton muhtemel, 1.076.000 ton cevher üretilmiştir.120.000 ton mümkün rezerv vardır. Bu yataklardan

DEMİR (Fe)

Bünyan-Tacin Yatağı :
Tenor : %52 Fe
Rezerv : 500.000 ton görünür+muhtemel rezerv hesaplanmıştır.
Şimdiye kadar 400.000 ton üretim yapılmıştır.

Pınarbaşı – Karahalka Yatağı :
Tenor : % 46 - 54 Fe
Rezerv : 1.000.000 ton görünür+muhtemel rezerv hesaplanmıştır.
Bu güne kadar yataktan 350.000 ton üretim yapılmıştır.

Karamadazi Grubu : Kovalıköy, Sayburnu, Nevruz7.,Kurbağapınarı, Çadırkaya, İsmailkaya, yatakları :
Tenor : % 40 – 55 Fe
Rezerv : 7.500.000 ton görünür + muhtemel. Yatak halen işletilmektedir.

Develi – Zile Yatağı :
Tenor : % 35 - 55 Fe
Rezerv : 600.000 ton görünür+muhtemel Geçmişte bir miktar üretim yapılmış olup şu anda üretim yoktur.

Yahyalı – Kuzuluk Yatağı :
Tenor : % 51 Fe
Rezerv : 60. 000 ton görünür+muhtemel. Geçmiş yıllarda yatakta üretim yapılmıştır.

Karaköy – Magarabeli Yatakları :
Tenor : % 50 - 55 Fe
Rezerv : 2.200.000 ton görünür+muhtemel. Ancak Mağarabeli yatağında daha sonradan yapılan sondajlarla 2.500.000 ton ilave rezerv belirlenmiştir. Cevherin tamamı işletilmiştir.

Karaköy Grubu : Kızı, Menteş, Kartalkaya, Uyuzpınarı, Elmadağbeli Yatakları :
Tenor : % 40 – 60 Fe
Rezerv : 5.000. 000 ton görünür+muhtemel. Karaca Tepe'de özel sektör Tarafından yeni rezervler bulunmuştur. Yataklar işletilmiştir.

DİYATOMİT (Diy)

Merkez – Hırka Köyü Yatağı :
Kalite : Orta
Rezerv : 6.300.000 ton görünür, 12.750.000 ton muhtemel.

FLOURİT (F)

Felahiye – Hayriye Sahası : 15 adet zuhur vardır.
Tenor : Flourit, pirit, galenit ve demir
Rezerv :

FOSFAT (P)

Yahyalı – Cürükler, Kazanlı Yatakları :
Tenor : % 5 p 205
Rezerv : 671.000 ton görünür.

JEOTERMAL SAHALAR (Jtm)

Himmetdede alanı – Bayramhacı alanı :

JIPS (Jips)

Bünyan Yatağı : 8 km. batısında
Tenor : -
Rezerv : 1 – 1.5 milyon ton

KAOLEN (Kao)

Felahiye – Badanalık Yatağı :
Tenor : % 23 – 34 Al203
Rezerv : 445.800 ton görünür+muhtemel. Yatak seramik sanayi, Hammaddesi olarak işletilmektedir.

KROM (Cr)

Pınarbaşı ve Tomarza Zuhur ve Yatakları : Genel Müdürlüğümüzün 1989 yılında yaptığı çalışmalarda 135 adet krom mostra, zuhur ve yatak belirlenmiştir. Bunlardan 50 si ocak şekline dönüştürülmüş, 85'i ise yarma olarak kalmıştır.
Tenor : % 11.8 – 50.6 Cr203
Rezerv : 56.435 ton görünür, 1.012.745 ton muhtemel ve 374.270 ton mümkün Çalışan ocaklardaki krom cevherinde herhangi bir teknolojik problem Bulunmamaktadır.

KUM – ÇAKIL (KCM)

Talas – Delice Sahası :
Kalite : Orta
Rezerv : 1.00.000 m^3 muhtemel

Sarımsaklı – Zirve Köyü :
Kalite : Orta
Rezerv : 3.590.000 m^3 muhtemel. Modern işletmeler yapılmaktadır.

Merkez - Yemliha, Beydeğirmeni Yatakları :
Kalite : Sıva ve inşaatlarda kullanılmaktadır.
Rezerv : -

Merkez – Yılanlıdağ – Sesli Tepe Yatakları :
Kalite : Stabilize malzeme
Rezerv : 60.000 m^3 muhtemel

MANGANEZ (Mn)

Develi (Söğütlü, Hacıpaşa, Satıkök), Pınarbaşı (Çerkez, Karaboğaz) Zuhurları :
Tenor : %18 – 47 Mn02
Rezerv : 700 ton muhtemel, 500 ton mümkün

MANYEZİT (Mag)

Develi – Yahyalı (Karaköy) zuhuru :
Tenor :-
Rezerv : Zuhur

MERMER (Mr)

Develi – Saraycık, Tufanbeyli, Kurtkarapınar Köyleri – TOROS SİYAHI
Kalite : Kalsit kristallerinden oluşan karbonat matriks içinde makro Ve mikro fosil kavkileri ile çok az dolamit ve mikro kuvars İçermektedir. Çatlaklar kalsit ve limonit dolguludur. Sertliği 3 – 4, Yoğunluğu 2.73 g/cm^3, porozitesi % 0.2
Rezerv : 300.000 m^3 jeolojik FİRUZE YEŞİLİ Bilinen diğer mermerlerdendir.

TORYUM (Th)

Felahiye – Hayriye Zuhuru :
Tenor :-
Rezerv : Zuhur

TUĞLA – KİREMİT (TğKi)

Develi – Bağlar – Ayvazhacı, Çomaklı ve Yeşilhisar Yatakları :
Tenor : Orta – İyi
Rezerv : 18.000.000 tonluk jeolojik

TURBA (Turb)

Ambar Yatağı :
Tenor : Orijinal tozda AID=1453 Kcal/kg dır.
Rezerv : 104.926.000 ton görünür

URANYUM (U)

Felahiye Zuhuru:
Tenor : Aktif uranyum anomalileri vardır.
Rezerv : -

POMZA (Pom)

YATAĞIN BULUNDUĞU YER	REZERV (m^3)			KALİTE	YATAĞIN DURUMU	AÇIKLAMALAR
	Görünür	Muhtemel	Mum			
Kayseri-Merkez-Cebir Köyü	31.771.000	63.442.000		İyi	İşletiliyor	Kısmen yıkama gerekmektedir
Kayseri-Merkez-Köprüköyü	6.302.865	12.606.730		İyi	İşletiliyor	Yıkama işleme gereklidir.
Kayseri-Talas-Başakpınar	22.539.217	62.309.750		Kısmen iyi	İşletiliyor	Kısmen yıkama işlemi gerekmektedir.
Kayseri-Merkez-Talas	776.000	2.330.000		Orta	İşletiliyor	Yıkama işleme gereklidir.
Kayseri-Merkez-Gürpınar Köyü	6.390.000	13.620.000		Kısmen iyi	İşletiliyor	Kısmen yıkama gerekmektedir
Kayseri-Merkez-Mimarsinan	700.000	1.400.000		İyi	İşletiliyor	Kısmen yıkama gerekmektedir
Kayseri-Talas-Sakaltutan Köyü	18.217.000	36.434.000		Kısmen iyi	İşletiliyor	
Kayseri-Tomarza-Ekinli Köyü	35.566.666	71.134.000		Orta	İşletiliyor	Yıkama İşlemi gereklidir.
Kayseri-Talas-Çömlekçi Köyü	9.038.500	27.118.500		Orta	İşletiliyor	Yıkama İşlemi gereklidir.
Kayseri-Talas-Yazılı Köyü	56.334.000	112.667.000		Orta	İşletiliyor	Yıkama işlemi gereklidir.
Kayseri-Talas-Kepez Bel.	20.228.300	60.675.000		Orta	İşletiliyor	Yıkama işleme gereklidir.
Kayseri-Talas-Yazyurdu Köyü	38.800.000	116.400.000		Orta	İşletiliyor	Yıkama işleme gereklidir.
Kayseri-Talas-Örencik Köyü	13.888.000	27.776.000		Orta	İşletiliyor	Yıkama İşlemi gereklidir.
Kayseri-Tomarza-Karaklık Tepe Mevkii	4.029.400	80.058.800		İyi		.
TOPLAM	**300.580.948**	**687.970.780**				

LİNYİT (Lin)

YATAĞIN BULUNDUĞU YER	KİMYASAL ÖZELLİKLERİ (%)				REZERV (1000 ton)				AÇIKLAMA
	SU	KÜL	KÜKÜRT	AID K kal/kg.	GÖR.	MUH.	MUM	JEO	
Sarız-Kapalı-Karapınar	15.00	12.00	-	4.200	-	481	-	-	Açık ve İşletme
Pınarbaşı-Malik Boğazı İşletme	18.00	17.00	-	4.000	-	500	-	-	Kapalı.
Yeşilhisat Hacıbeli	20.00	15.00	-	4.100	-	240	-	-	Kapalı.
Pınarbaşı Kırkgeçit	-	-	-	3.000	15	350	-	-	

Ek Tablo 3: Yerel Kurumlar Anket/ Bilgi Formu Sonuçları Değerlendirme Tablosu

KURUMUN ADI	***1-Size göre Kayseri İli'nin (il merkezi ve ilçeler) bugüne kadar ki göstermiş olduğu gelişme başarısının arkasındaki temel etkenler ve potansiyeller nelerdir?***	***2-Size göre Kayseri İli'nin bundan sonraki gelişme sürecinin hızlandırılmasında, değerlendirilmesinde fayda gördüğünüz öncelikli kaynaklar (potansiyeller) nelerdir? Gelişme sürecini hızlandırma için neler yapmak gerekir?***	***3-Çalışma alanınızla/ sektörünüzle ilgili Kayseri İli'ndeki <u>başlıca</u> sorunlar nelerdir? Maddeler halinde belirtiniz.***	***4-Üçüncü maddedeki sorunlara yönelik olarak çözüm önerileriniz nelerdir?***	***5-Kayseri İli'nin ekonomik ve sosyal gelişmesiyle ilgili diğer düşünceler:***
1-Büyükşehir Belediye Bşk.	a)İnsanının girişimci bir yapıya sahip olması b) Halkın içerisinden olan mahlli yöneticilerin toplumun önünü açacak çalışmalar yapması	a) İl merkezine göre geri durumdaki ilçelerin geliştirilebilmesi için illerin idari yapılarında yeniden düzenleme yapılarak yerinden yönetim kuruluşlarına yetki ve kaynak aktarımına gidilmelidir. b)Şehrin çevre illerle kara ve hava ulaşımınını geliştirlmesi, ihtisas fuarları ve tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmelidir.	SEKTÖRÜ : D.K.H. a)Kaynak sorunu b)Yetki sorunu c)Kalifiye personel eksikliği d) İldeki diğer kamu kuruluşlarının bedelsiz yoğun hizmet talepleri	a)Belediyelerin Kendi kaynaklarını yaratmalarına imkan sağlanmalıdır b) Belediyeler aktarılan ödeneklerin daha rasyonel kıstaslara göre belirlenmesi c)Mahalli idareler yasası en kısa zamanda çıkarılmalıdır. d)Diğer kamu kuruluşlarında atıl vaziyette bekleyen teknik elemanların Belediyelerde istihdamı sağlanmalıdır.	-
KASKİ Genel Müdürlüğü	a)Şehirlerarası yol güzergahının üzerinde bulunması	a)Mevcut turizm alanlarının korunması ve bu alanlara yenilerinin eklenmesi b)Tarım, arıcılık ve seracılık gibi mesleki grupların desteklenmesi	SEKTÖRÜ : D.K.H. a)Şehrin imarsız kısımlarının imar planlarının yapılması b)Şehir imar planında yapılan değişiklikler ile yeni oluşan yerleşim yerleri hakkında KASKİ'nin görüşünün alınmaması c) Kayseri'nin içmesuyu deposu olan Sarımsaklı havzasının yeraltı sularının sulama suyu olarak kullanılması	a)Gecekondu mahallelerinin imarlı yapılaşmaya dönüştürülerek su ve kanalizasyon şebekesinden yararlanmasının sağlanması b) İskana açılacak yerlerin altyapı ihtiyaçlarının KASKİ'ye önceden iletilmesi c)Sarmısaklı havazasının korunması konusunda tedbir alınması	a)Mevcut olan ve az bilinen turizm yerlerinin günün şartlarına uygun olarak dizayn edilerek turist sayısında artış sağlanabilir.

3-Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü	a) Devletine bağlılığı ve güven duyması b)Çalışkanlığı ve ticari zekası	a)Altyapıya yeterli seviyede kaynak ayrılması b)Teknolojideki değişimin yakından takibi ve işgücünün buna uygun yetiştirilmesi	SEKTÖRÜ : TARIM a)Ödenek yetersizliği b)Yatırımlara Vatandaşkatkısının sağlanamaması	Bütçeden Kayseri'ye ayrılacak payın arttırılması için daha fazla gayret gösterilmelidir.	a)Kayserinin Köyleri ve ilçeleriyle birlikte altyapı sorunlarının çözümlenmesi gelişmesini daha da artıracaktır. b)Böylece Turizm sektörü de hak ettiği yere gelecektir. C)Yerel Yönetimlere daha fazla yetki ve kaynak sağlanmalıdır.
4-DSİ 12.Bölge Müdürlüğü	a)Doğu ve Güneydoğuyu batıya bağlayan yolların üzerinde kurulmuş olması b)Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan fabrikalarda yetişen kalifiye elemanların özel girişimciliğe yönelmesi c)Halkının teşebbüs gücü ve doğal kaynakları	a)Sulanabilir tarım arazilerinin biran önce sulu tarıma açılması b)Hidroelektirik potansiyel değerlendirilmelidir. c)Hayvancılık geliştirilmelidir. D)Halkın teşebbüs gücünün teşvik edilerek lokomotif sanayi kuruluşlarının ilimize getirilmesi e)Turizm potansiyelinin geliştirilmesi f)Hava ve kara ulaşımının geliştirilmesi	SEKTÖRÜ : TARIM a) Yatırım projelerine yeterli ödeneğin verilememesi b)Teknik personelin ücret yetersizliği nedeniyle çalışma şevkinin kalmaması c)Yeni projelerin programa girmemesi d)Bütçe Kanunundaki bir işin ihale edilebilmesi için keşif bedelinin %10'u kadar ödeneği bulunmalıdır kuralı projelerin ihale edilmesini geciktirmektedir.	a)Bitmek üzere olan projelere gerçekçi bir şekilde öncelik verilmelidir. b)Personelin insanca yaşamasını sağlayacak bir ücret sistemi getirilmelidir c)İhalelerde şart koşulan %10 ödenek şartının enerji ve sulama projelerinden kaldırılması	a)İlde yabancı dilde eğitim yapacak bir Teknik Üniversite kurulmalı b)Çiftçiler eğitime tabi tutulmalı c)E.Ü. bünyesinde Ziraat Fakültesi açılmalı d)Kapatılan Şehir fuarı yeniden açılmalı e)Enerji projeleri yap-işlet-devam et modeli ile hızlandırılmalı f)Doğalgaz en kısa zamanda gelmeli g)Hava kirliliğini önleyici etkin tedbirler alınmalı h)El sanatları teşvik edilmeli
5-Karayolları 6.Bölge Müdürlüğü	a)Kurum amiri olarak işlerin yakın takibi ve süratli sonuçlandırılması	a)Güney Çevreyolunun progarma aldırılması b)Devam eden yatırım projelerinin ödeneklerinin yeterli düzeye çıkarılması ve zamanında gönderilmesi	SEKTÖRÜ : ULAŞTIRMA Bölge ödeneklerinin artırılması	İl Koordinasyon Kurulunda sunulan yatırımların gerçekleştirilebilmesi için yakın takip ve hızlandırılması	Karayolları mevcut yol ağının korunması ve Bakım ödeneklerinin artırılması

6-Vakıflar Bölge Müdürlüğü	a)Kayserilinin iline ve değerlerine sahip çıkması b)Kayserinin yer altı zenginlikleri ile Kültür ve tabiat varlıklarının değerlendirilmesi c)Esnaf ve sanatkarlık hizmetlerinin önde tutulması	a)Havaalanının ve Erciyes Kayak Merkezinin Uluslararası düzeye getirilmesi b)Metro ve tramvay ulaşımına başlanması c)Kültepe kazı çalışmalarına hız verilmesi, tanıtımının etkin yapılması d)Yabanlu pazarının yeniden canlandırılarak uluslararası düzeye getirilmesi e)Kayseri Serbest Bölgesinin canlandırılması	SEKTÖRÜ : D.K.H. a)Tarihi vakıf eserlerinin bakım, onarım ve çevre düzenlemelerinin yaptırılması ve turizme kazandırılması	a)Tarihi vakıf eserlerin öncelik sırasına konarak yıllar itibariyle hepsinin bakım onarımı gerçekleştirilmelidir. B)Bu konuda belediye-Gönüllü kuruluşlar, Vilayet-Özel İdare-Birliklerin imkanlarından yararlanılabileceği gibi Yap-İşlet-Devret modeline göre ihale edilebilir. C)Devlet Bakanlığı nezdinde girişm yapılmalıdır. D)Yerel yöneticler vakıf arsalarına imar çalışmalarında azami titizlik göstermelidir.	Küçük esnaf ve sanatkarların sorunlarına eğilerek bunlara maddi kaynak sağlanmalıdır.
7-İller Bankası 9.Bölge Müdürlüğü	a)Yetkili kurum ve kuruluşlar ile kişilerin özenli gayretli, verimli, planlı ve koordineli çalışmaları b)Vatandaşların müteşebbis ve çalışkan ruha sahip olmaları	Mevcut turizm potansiyeli gözönünde bulundurularak turizmin geliştirilmesi	SEKTÖRÜ : D.K.H. a)Kanalizasyon tesislerindeki ödenek ihtiyaçları, b)Personel ihtiyacı	Ödenek artırılması ve personel temini yönündeki gayretlerin sürdürülmesi	a)Gerekli ödeneklerin sağlanması b)E.Ü.ne ilave olarak yeni bir üniversite kurulması
8-PTT Başmüdürlüğü			SEKTÖRÜ : HABERLEŞME a)Mevcut PTT binası yetersiz durumdadır. B)İş hanı ve apartmanlarda posta kutusu bulunmaması haberleşme işlemlerini aksatmaktadır.	a)Cumhuriyet meydanında bulunan PTT Binasının çevre düzenleme çalışmaları kapsamında biran önce boşaltılması gerekmektedir. Bu amaçla Telekom Müdürlüğü ile ortaklaşa yaptırılacak yeni PTT Binası inşaatına başlanması gerekmektedir. B) İş hanı ve apartmanlarda posta kutusu yaptırılması zorunlu hale getirilmelidir.	
9-İl Telekom Müdürlüğü	a) İlin ticari geçmişinin çok eski olması b) Devlet eliyle kurulan fabrikalar okul görevi yapmıştır.	A)Serbest Bölgenin faal hale getirilmesi	SEKTÖRÜ : HABERLEŞME Eski evlerin bina ankastrelerinin yetersiz olması veya hiç olmaması telefon arızalarına sebebiyet vermekte	Eski bina sahiperine çirkin görüntü nedeniyle Çevre Müdürlüğünce uyarı yapılmalıdır.	

10-TMO Bölge Müdürlüğü	a)Halkın girişimci olması	Çiftçinin gelirinin artırılması amacıyla verimliliği artırıcı tedbirler geliştirilmelidir. Çiftçi eğitimi yapılmalıdır.	SEKTÖRÜ : TARIM a) Sermayesi sınırlı olan TMO nakit sıkıntısı içerisindedir, üreticilere olan borçlar zamanında ödenenmemektedir.	a)Üreticinin ürününü TMO dışında satabilmesi için hububat tüccarı ile un fabrikası sahiplerinin alım satım faaliyetlerine katılmaları sağlanmalıdır. b) TMO'nun fonksiyonunu yapabilmesi için; Çiftçi nüfusunun tespiti, sağlıklı kayıt tutulması, üretim-tüketim dengesinin kurulması, çiftçi birliklerinin oluşturulması, hububatın borsalarda aktif olarak işlem görmesi sağlanmalıdır.	
11-Tapu ve Kadastro Bölge Müdürlüğü	a)Eğitim ve kültür seviyesi geçmişe nispetle yükselmiştir b)Kayseri coğrafi olarak merkezi bir konumdadır c)Devletin kurduğu fabrikalar özel sektörün kalifiye eleman ihtiyacını karşılamıştır.	A)Kültür ve okuma seviyesi daha da yükseltilmelidir b)Güzel sanatların geliştirilmesi için Kültür Sarayının acilen tamamlanması c)Üniversite-Sanayi işbirliğinin geliştirilmesi, sanayicilerin dış pazarlarda ortak hareket etmesinin sağlanması d)İhracat imkanları bakımından Büyükelçilikler ve konsolosluklarımızdaki ticari ateşelerle irtibat sağlayacak bir birim oluşturulmalıdır.	SEKTÖRÜ : D.K.H. A)Personel yetersizliği b)Otomasyona geçilememesi c)Hizmet binalarının yetersizliği d)Bilirkişi seçiminde zorluklar ve halkın ilgisizliği e)Teknik personel yetersizliği f)Arazide çalışan görevlilere verilen harcırahın yetersizliği g)Araç-gereç noksanlığı h)Kayseri merkezde 1950-60 arasında kadastro yapılması ve gecekondu sebebiyle pafta yada parsellerin teknik veya hukuki güncelliğini kaybetmesi	a)Tapu Sicil müdürlüklerindeki personel yetersizliğinin giderilmesi b)Bütün Tapu dairelerinin otomasyona geçmesi c)Personelin mesleki ve halkla ilişkiler yönünden hizmet içi eğitime tabi tutulması d)Köy ve mahalle muhtarlarının Mülki amirlerce uyarılarak kadastro çalışmalarında daha etkin yararlanılması e)Kadastro teknik personel ihtiyacının karşılanması f)Arazide çalışanlara verilecek harcırahın artırılması g)Hizmet için gereken araç gereçlerinin sağlanması	a)Verimli ve sulu alanlara sanayi tesisleri veya konut yapılmamalıdır. B)Demiryolu taşımacılığı geliştirilmelidir. C)Kayseri'de üretilen malların iç pazarlara ve limanlara ulaştırılması için hızlı tren imkanı sağlanmalıdır d)Ekilebilir arazilerde bölünmenin önlenmesi e)Tüm sektörlerde gelişme bir bütün olarak düşünülmelidir. F)Kamu ve özel sektörün işbirliğiyle Ar-Ge Merkezi kurulmaldır.
12-TEAŞ Şeb.Tesis 3.Grup Müdürlüğü	a)Özel sektör zihniyetinin önceden gelişmiş olması b)Ticaretten korkmayan ve neye yatırım yapacağını bilen bir yapıya sahip olamsı	a)Turizme önem verilmelidir. B)Çevre yolu ve şehir içi park ihtiyacı giderilmelidir.	SEKTÖRÜ : ENERJİ Sektörel sorun bulunmamaktadır	-	a)Enerji üretiminde yöresel kaynaklardan faydalanılmalıdır b)İşletmelerin enerji ihtiyaçlarını kendilerinin karşılaması teşvik edilmelidir.

13-TEAŞ Erciyes Şeb.İşlt.Grp.Md.	a)Coğrafi konum itibariyle ülkenin ortasında bulunması, ulaşım imkanlarının elverişli olması b)insanının girişimci ruha sahip olamsı, yeniliklere açık olması c)Gelişmişlik açısından çevre iller arasında bir cazibe merkezi oluşturması	a)İl merkezinde planlanan OSB'lerin biran önce faaliyete geçmelerinin sağlanması b)Serbest Bölgeye işlerlik kazandırılması c)Üniversite-Sanayi işbirliğinin artırılması d)Kış turizmine önem verilmesi, Kapadokya ile turistik bağların artırılması e)Sanayicinin kalifiye işgücü sağlanması ve istihdamı konusunda teşvik edilmesi	SEKTÖRÜ : ENERJİ Sektörel sorun bulunmamaktadır	-	a)Kayseri'nin tanıtımı için çeşitli etkinlikler yapılması b)Yatırımcıyı cezbedecek altyapıların oluşturulması

14-Kayseri ve Civarı Elektrik T.A.Ş.	a)Tarihsel süreçte zengin medeniyetleri bünyesinde toplaması b)Anadolunun ortasında ve önemli karayolu bağlantılarının üzerinde bulunması c)1926 yılında Atatürk tarafından ilk kez Kayseri ve Civarı Elektrik Şirketi özelleştirlmiştir. Bu ildeki özel sektör ruhunun harekete geçmesine yol açmıştır d)Kayseri'li girişmci ruha sahiptir.	A)Parlamenterlerin devlet yatırımlarının ilimize kaydırılması konusunda girişimde bulunup mücadele vermesi gerekir. B)Özel sektör girişimcisinin sesine ciddi olarak kulak verilmelidir. C)Kayseri'nin gelişmesine etki edecek en önemli faktörlerden biri Turizmdir. Ciddi tanıtımlar yapılmalı , önemli turistik merkezlerdeki acentelerle sıkı koordine ve işbirliği yapılmalıdır. D)İlçelerde tarım ve hayvancılığa ağırlık verilmeli, geri kalmış ilçeler KÖY kapsamına alınmalıdır.	SEKTÖRÜ : ENERJİ a)Şehir merkezinde yapılacak trafo binalarına belediyelerce yer tahsis edilmemesi b)Enerji naki hatları güzergahında istimlak ve irtifa hakları konusunda zorluklar çıkmaktadır. C)Belediye imar çalışmalarının zamanında bildirilmemesi ve bildirilen imar çalışmalarının da sonradan tadilat edilmesi d)Yapı Kullanma ,izin blegesi olmayan yerleşim birimlerine elektirik bağlanması istenmektedir. E)Enenrji nakil hatları gğüzergahında bulunan ağaçların kesiminde sorun çıkmakta f)Merkeze uzak yerlerde ihtiyaç duyulan İş makinaları zamanında temin edilememekte g)Şehir merkezinin eski mahallelerinde elektrik şebekesi eski ve yetersizdir. H)TEAŞ'a ait hatlardaki sorunların giderilmesi konusunda yeterli çalışma yapılmamaktadır. I)Kamu kurum ve kuruluşları ile belediyelerin elektrik borçlarının tahsilinde sorunlar yaşanmaktadır. İ)Anız yakılması nedeniyle ağaç direkli elektrik hatları zarar görmekte	a)Belediye Meclisince trafo bina yerlerinin istimlak edilmesi, b)Kamu kuruluşlarının bürokratik işlemlerinin hızlandırılması c) Belediyelerin imar çalışmalarını ve değişiklikleri zamanında Kuruma bildirmeleri. D)Belediyelerin ruhsatsız yapılaşmaya engel olmaları e)Enerji nakil hatları güzergahındaki ağaçların kesiminde güvenlik tedbiri alınmalıdır f)Kamu kuruluşlarının iş makinalarından yararlanma imkanı sağlanmalıdır g)Eski yerleşim birimlerinin yeni imara uygun çalışmaların belediyelerce tamamlanarak Kuruma bildirilmesi halinde burdaki hatların yenilenmesi yapılabilecektir. H)TEAŞ'ın enerji nakil hatlarına normal enerji vermesi sağlanmalıdır ı)Anız yakılmaması konusunda köy muhtarlarının ve mülki amirlerin gerekli tedbirlerin alınması	a)Kent Konseyinin toplantılarını aralıksız sürdürmesi, alınan kararların il bazında çözümü mümkün olanların il bazında, hükümet bazında çözüleceklerin parlamenterler kanalıyla çözümlenmesi b) Eğitime önem verilmelidir.Eğitimde çağa ayak uydurabilrsek tarımda, ticarette, sanayide sağlıkta da başarılı olmamız mümkündür.

15-TCDD Kayseri Gar Müdürlüğü	a)Tüm yönlerdeki ticaret yollarının Kayseri'de birleşmesi b)Cumhuriyetin ilk yıllarında demiryolunun İl'e gemesi	a)OSB ve Serbest Bölgeye Boğazköprü Gar'dan demiryolu bağlantı hattının yapılması b)Kara konteyner Terminalinin kurularak Demiryolu taşımacılığının geliştirilmesi c)Kayseri-Ankara demiryolu hattının çift hat haline getirilmesi d)Kayseri-İstanbul arasında hızlı tren seferlerinin konulması	SEKTÖRÜ:ULAŞTIRMA a)Gar'da modern yükleme-boşaltma tesisi olmaması b)Hemzemin geçitlerde sürekli trafik kazası olması c) Kayseri-İstanbul arasında hızlı tren seferi olmaması	a)Yeterli ödenek ayrılmalıdır b)Hemzemin geçitlerde diğer kuruluşlarca gerekli tedbirler alınmalıdır. C)Hammade, mamul maddelerin taşınmasında demiryoluna yönelmek suretiyle imalat sektöründe daha ekonomik üretim sağlanabilir.	
16-Ziraat Bankası Bölge Müdürlüğü	a)Tarihte önemli medeniyetlere beşik görevi yapmıştır b)Stratejik konumu ve müteşebbis insan gücü	a)Yabancı sermaye teşvik edilerek tarımsal sanayi yatırımlarına ağırlık verilmesi, b)İlde biriken tasarrufların yatırıma yöneltilmesi için il düzeyinde yatırım organizasyonları oluşturulması c)Savunma sanayii yatırımlarına ağırlık verilmelidir.	SEKTÖRÜ: BANKACILIK a) İldeki Yatırım Bankası sayısı az ve yetersizdir.	Yatırım Bankacılığı teşvik edilerek kaynaklar yatırıma yönlendirilmelidir.	A)Hayvancılık geliştirilmelidir. B)Hammaddesi ilimizden sağlanan Tarıma dayalı sanayi yatırımlarına ağırlık verilmelidir. C)Hububat Borsası kurulmalıdır d)Savunma Sanayi yatırımları konusunda birikim sahibi iş adamlarının bir araya getirilmesi gerekir.
17-İl Milli Eğitim Müdürlüğü	a)İnsanının ticari yatkınlığı ve ilin bulunduğu konum ve ulaşım kolaylığı.	A)Sanayi, tarım ve hayvancılık sektörlerinde bilimsel boyutlu çalışmalara ağırlık verilmesi b)İç ve dış turizm çekim merkezi olması c)Şehirleşmede altyapı çalışmalarına ağırlık verilmesi d)Hava kirliliği ve görüntü-gürültü kirliliğini giderecek çalışmalar yapılması	SEKTÖRÜ:EĞİTİM a)Bazı branşlardaki öğretmen açığı vardır b)Anasınıfı düzeyinde okullaşma ornaının artırılması için gayret gösterilmelidir c)Yaygın Eğitim kurumlarının daha aktif hale getirilmesi d)Eğitimin kalitesi artırılmalıdır	a)Eğitimde Toplam Kalite Yönetimine geçilmelidir. B)Vatandaşların maddi-manevi desteklerinin sağlanması c)Eğitimin rutin giderlerinin velilerden karşılanması d)Eğitim sisteminde çağa uygun düzenlemeler yapılmalıdır	a)Sosyal ve kültürel faaliyetlere katılım artırılmalıdır. b)Erciyes Üniversitesi sosyal ve kültürel alanda yeterli faalyetlerde bulunmaldır.

18-İl Sağlık Müdürlüğü	a)Tarihi ipek yolu üzerinde bulunması b)Önemli bir bilim ve kültür merkezi olması	a)İlçelerde tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi b)Sulama projelerine öncelik verilmelidir. C)Üniversitenein ilçelerde yüksekokul ve fakülte açması d)İlçelerde planlanan OSB'ler faaliyete geçirilmelidir. E)İl merkezine yakon OSB'lerde emisyona neden olmayan sanayi tesisler teşvik edilmelidir. F)Serbest Bölge olşturma çalışmaları sonuçlandırılmaldır g)Turizm alanında çalışmalara ağırlık verilmelidir. H)Özel üniversite teşvik edilmelidir. I)Teknik Üniversite kurulmaldır i)Devlet-Millet işbirliği artırılmalıdır	SEKTÖRÜ:SAĞLIK a)Sağlık yatırımları için il merkezinde yeterli arsa bulunamamakta b)KÖY olmadığı için yeteri kadar açıktan personel ataması olmamakta c)Ödenekler zamanında ve yeterince gelmemektedir. D)Yardımcı hizmetler sınıfındaki açık çalışmaları aksatmakta e)İldeki sağlık kuruluşlarının yetersizlikleri belirlenmelidir. F)Mevcut Devlet hastanesi ve SSK Hastanesi yetersiz kalmaktadır	a)Bazı ilçelerin KÖY kapsamına alınması sağlanmalıdır b)Arsa temini konusunda Belediyeler destek olmalıdır c)Yardımcı sağlık hizmetleri personeli bakanlıktan sağlanmaldır d)Rantabl olmayan sağlık kuruluşları kapatılmaldır. E)Mobil sağlık hizmeti yeterli ve yaygınlaştırılmaldır. F)Mevcut Devlet ve SSK hastanelerinin kapasiteleri artırılmaldır. G)İhtisas hastaneleri planlanmaldır.	A)Festivaller gibi çeşitli sosyal faaliyetler organize edilmelidir b)Tiyatro ve konserlere ağırlık verilmelidir. C)Kültür sitesi tamamlanmaldır d)Üniversite halk ve sanayi ile bütünleşmelidir, Sosyal etkinliklere öncü olmalı e)Spor teşvik edilmelidir
19-İl Özel İdare Müdürlüğü	a)Kayseri halkının müteşebbis ve ticari zihniyeti b)Coğrafi konumunun iyi bir yerde olması	Yerel Yönetimler(Özel İdare) yasasının biran önce çıkartılması	SEKTÖRÜ: D.K.H. a)Finansman kaynakları yetersiz b)Personel ve teşkilat yapısı yetersiz c)Seçimle gelenlerin yeterli bilgiye sahip olmayışı d)Halkın ilgisizliği e)Yeterli derecede demokratik kurallara uygun yapıda olmayışı f)Vesayet denetiminin fazlalığı	a)Sorunların çözümü yeterli derecede kaynağın sağlanmasına bağlıdır b)Personel ve teşkilat yapısı yeniden düzenlenmelidir c)İl Özel idareleri öncelikle köylere yönelik hizmetleri sürdürmelidir.	
20-Kayseri Orman İşletme Müdürlüğü	a)İlin düz ve geniş bir ova üzerinde kurulması, yolların kesiştiği yerde bulunması b)Ekolojik durumu tarıma elverişli olmadığından insanların sanayi ve ticarete yönelmesi b)Yeterli sermaya, işgücü ve girişimin bulunması	a)Yapımı devam eden yatırımların hızlandırılması b)Küçük ve Orta ölçekli sanayinin geliştirilmesi c)Yerinden yönetimin güçlendirilmesi d)Sivil Toplum Örgütlerinin etkinliklerinin artırılması e)Sermaye,İşgücü ve beyin gücünün iyi organize edilmesi f)Zengin kültür ve turizm kaynaklarının tanıtımlarının yapılması g)Yeraltı ve yerüstü kaynaklardan en üst seviyede yararlanılması	SEKTÖRÜ:ORMANCILIK a)İklim şartları nedeniyle orman varlığının azlığı b)Eğitimsizlik	a)Ekonomik amaçlı orman cılık yerine insan sağlığı ve çevreyi ön planda tutan fonksiyonel ormancılık yapılmalıdır b)Ormanların korunması ve geliştirilmesinde halkın eğitilip, bilinçlendirilmesinde STÖ 'nin gücünden yararlanılması c)Kadastro çalışmalarının tamamlanması d)Ormancılıkla ilgili farklı kuruluşların İl Müdürlüğü bünyesinde toplanması	

21-Yahyalı Orman İşletme Müdürlüğü	a)Vatandaşlarda girişimcilik ruhunun bulunması	a)Madenlerin işletilmesi ve gerek yurt dışına pazarlanması ve gerekse yurtiçinde bu madenlerin değerlendirilmesine yönelik tesislerin artırılması b)Tarım alanlarının sulanabilir hale getirilmesi, tarım üretiminin teknik yollarla artırılması c)Su kaynaklarının daha verimli kullanılması d)Yatırımların teşvik ve yönlendirilmesi	SEKTÖRÜ: ORMANCILIK a)Yahyalı mülki sınırları içinde bulunan bazı ormanlık alanların komşu işletmeler dahilinde kalması vatandaşlar ve kurumumuz açısından sıkıntı yaratmakta b)Vatandaşların ağaçlandırma konusunda Kurumu görevli görmesi sıkıntı yaratmaktadır	a)Ağaçlandırma ve ormancılık faaliyetlerinin il düzeyinde planlanması b)Ormanlara zarar verici hayvancılık yapan köylerin mümkünse nakillerinin değilse hayvancılık türünün ormana zarar vermeyecek şekilde değiştirilmesi c)Orman köylülerinin alternatif yakacak türlerine yönlendirilmesi sağlanmalıdır	Yerinde kalkındırılması mümkün olmayan orman köylerinin nekledilmesi konusunda araştırma ve planlama çalışması yapılmalıdır
22-Gençlik ve Spor Müdürlüğü	a)Mülki amirlerin halkla bütünleşmesi b)Halkın girişimciliği	a)Krediler artırılmalı	SEKTÖRÜ: D.K.H. a)Atatürk stadı tribün büyütme projesi tamamlanmalı b)Sümer Stadının mülkiyetinin Gençlik Spor Müdürlüğüne devredilmesi c)Erciyes'teki tesislerin bir bölümü yılın tamamında kullanılamakata d)Erciyesin Hacılar ilçesi yönü kış turizme açılmalıdır e)Personel yetersizliği	a)Atatürk Stadı için ödenek konulmalıdır b)Atatürk stadının tribün altlarının alış-veriş merkezi olarak değerlendirilmesi kuruma büyük gelir sağlayacaktır c)Hacılar ilçesinde yap-işlet-devret modeliyle kış turizmi tesisleri yapılmalı d)emekli olan personelin yerine yen kadro ihdas edilmesi	a)Hertürlü sosyal etkinlikler devlet tarafından desteklenmelidir b)Enerji ve sulama projelerinin ivedilikle bitirilmesi, c)Seracılık ve kış turizmi teşvik edilmeli
23-İl Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü	a)Halkın ileri görüşlülüğü ve ticari zekası b)Yerleşim alanının düz bir arazide olması c)Eğitime öenm verilmesi d)Zengin maden yataklarının işletilmesi e)Savunma sanayi tesislerinin kurulmuş olması	a)Elektrik santralleri projeleri hayata geçirilmelidir b)Hayvancılık teşvik edilmelidir c)OSB'ler ilçelere kaydırılarak gelişmeleri ve merkezdeki nüfus yoğunluğu azaltılmalıdır d)Yetişmiş insan gücüne kurslarla nitelik kazandırılmaldır.	SEKTÖRÜ: SANAYİ Sorunu bulunmamaktadır		a)Ara insan gücü yetiştirilmesine önem verilmelidir.

24-İl Turizm Müdürlüğü	a)Turizm bilincinin yaygınlaşması ardından yatırımların artması	Turistik potansiyelin değerlendirilmesi	SEKTÖRÜ:TURİZM a)Koanklama tesisleri yetersiz b)Ürgüp-Boğazköprü yolu bitirilemedi c)Erciyes Arıtma Tesisi sorunu d)İstanbul-Kayseri uçak seferleri yetersiz, İzmir-Kayseri seferlerine talep vardır e)Akdenizdeki turizm merkezlerinden İlimize çartır seferleri bulunmamakta f)Tanıtım konusunda maddi kaynak sıkıntısı bulunmakta	Kaynak sorunu halledilmelidir	
25-İl Çevre Müdürlüğü	İnsanların Girişimci, çalışkan ve yaratıcı kişiliklerinin bulunması	a)Üretici ve tüketicilerin bilinçlendirilmesi b)Küçük sermayelerin bir organizasyon ile birleştirilmesi	SEKTÖRÜ: D.K.H. a)Hava kirliliği b)Su kirliliği c)Doğal hayatın tahribatı d)Gürültü kirliliği e)Katı ve sıvı atıkların gelişgüzel toplanması ve düzensiz depolanması f)Görüntü kirliliği g)Ormanlık alanların azlığı h)Çevreye olan ilgisizlik ı)Çevre denetim mekanizmasının tam olarak çalışamamsı	a)Isınmada Kaliteli yakıt ve özellikle doğalgaz kullanılmalıdır b)Halkın toplu taşımacılığa teşvik edilmesi c)Araçlarda kurşunsuz yakıt kullanılması d)Sanayi tesislerinde arıtma tesisi kurulması e)Fosseptik kullanımının engellenmesi f)Halkın çevre duyarlılığının artırılması çevre korumada katılımının sağlanması g)Yerel Yönetimlerce katı atıkların değerlendirilmesi konusunda tedbirler alınaması h)Şehir kanalizasyonunun Arıtma tesisi ile arıtımının sağlanması ı)Halkın , sanayici ve öğrencilerin çevre konusunda Valilik koordinesinde bilgilendirilmesi j)Çevre denetimine yeterli eleman ve araç teçhizatının sağlanması	a)İlin doğal kaynaklarının doğru kullanılması b)İldeki tarihi ve kültürel etkinlikleri, şenlikleri ulusal ya da uluslararası platforma taşımak
26-AGM Başmühendisliği	a)Doğu-Batı ve Kuzey-Güney kara ve dimiryolları üzerinde bulunması b)Yerleşim alanının geniş ve düz oluşu c)Halkının ticaret ve girişimcilik özelliğinin yüksek olması	a)Kalkınma gelişme stratejisi ilçe merkezli düşünlmelidir.	SEKTÖRÜ:ORMANCILIK a)Ağaçlandırma çalışmalarında işçi postası sıkıntısı bulunmakta b)Mülkiyeti kamuya ait olmayan yerlerde ağaçlandırma çalışması yapılamamakta c)Personel aaraç -gereç sıkıntısı	Valiliğin sıkıntıları Orman Bakanlığına iletmesi gerekmektedir.	Çevre Koruma Vakfının ağaçlandırma çalışmalarına maddi desteği artırılmaldır.

27-İl Kültür Müdürlüğü	a)Devlet desteğinin yetersizliği halkın müteşbbis gücünü canlı tutmuştur. Kara ve demiryolllarının kavaşk noktasında bulunması ve İklim şartlarının uygun olması	a)ekonomik ve teknolojik bilginin güncelleştirilmesi b)Mesleki ve ihtisas kütüphanelerinin geliştirilmesi c)Sanaycinin yurtdışı pazar imkanları geliştirilmelidir. D)Üniversite-Sanayi işbirliği ile yeni istihdam alanları oluşturulmaldır	SEKTÖRÜ:D.K.H. a)Kültür Merkezinin tamamlanamamaması b)Müze binalarının ve personelinin yetersizliği d)Bütçeden yeterli ödenek ayrılmaması e)Görsel santlar için atölye ve sergi salonu bulunmaması f)Bazı ilçelerde kütüphane bulunmaması	a)Kültür Merkezine yeterli ödenek ayrılması ya da sponsor bulunarak tamamlanması b)Personel yetersizliğinin giderilmesi c)Kültür ve sanata gerekli ödeneğin sağlanması d)Tarihi yapıların kamulaştırma ve tahsis edilerek restorasyonlarının yapılması e)yerel yöenetimler, STÖ ve bazı kamu kurumlarının hizmet karşılığı aldıkları ücretlerden kültür ve sanata katkı payı ayrılması	a)Ekonomik gelişmeye katkı sağlayacak kaybolan sanat eserlerinin ticaretinin yapılmasının sağlanması b)Halkın kültür ve sanat konsunda bilinçlendirilmesi c)Ulusal veya uluslararası kültür ve sanat faaliyetlerinin geliştirilmesi d)Basın ve yayın kuruluşlarının kültürel konularda hassas olmaların sağlanması e)Turizme açılmamaış yerlerin hizmete sunulması
28-Kayseri OSB Müdürlüğü	a)Coğrafi yapı b)Müteşşbis ruhu c)Sanayicinin özsermaye ile yatırım yapması	a)Hükümetlerin Kamu yatırımlarını yapılmasında hakkaniyet ölçüsünde ve zamanıda yapması b)Özelleştirma kapsamındaki kuruluşların tam kapasiteyle çalışmasının sağlanması c)Sanayicye sağlanan kredi ve teşviklerin daha gerçekçi sunulması	SEKTÖRÜ: D.K.H. a)Ucuz arsa b)Yatırım konusunda isabetsizlik c)Kredi ve teşviklerden yeterince yararlanamama d)Ürettiği malı pazarlayamamak	a)Hükmetlerin OSB'lerde arsa istimlaki ve alt yapı için uzun vade düşük faizli kredi vermesi b)Yatırım Konusunun tesbitinde devletin ilgili kuruluşlarının yörelere göre yatırım konularının belirlemesi sağlanmalı c)Teşvik sistemi açık, gerçekçi ve geri dönüşü mümkün olmalıdır d)Hükümetin ilgili birimlerince yeni pazarlar araştırılmalı, e)Sanayiciye düşük faizli ihracat kredisi verilmeli	a)Küçük esnaf ve sanayicinin her yönden desteklenmesi ve vergi yükünün hafifletilmesi b)Tarım ve hayvancılık desteklenmelidir
29-Mimarsinan OSB Müdürlüğü	a)Yaz mevsiminin kısalığı ve zirai faaliyetlerin rantının düşük olması b)Kara ve Demir Yollarının düğüm noktasında olması c)Kamu yatırımlarının Okul rolü üstlenmesi	a)Turizm b)Ticaret c)Sanayi d)Ziraat,Orman ve Hayvancılık	SEKTÖRÜ : D.K.H a) OSB Kanununa dayalı olarak yönetmeliklerin çıkmaması b)OSB'lere yeterli kredi verilememesi	a)Her beldeye OSB yerine,en uygun bölgeye OSB kurulması b)OSB'lere her türlü kredi desteği ve teşviki verilmelidir.	A)Kayseri İli İlçeler bazında değerlendirilmeli ve teşvik edilmelidir. B)İlçe ve Kasabalarda uygun düşecek el sanatları,orta ölçekli Sanayi Kuruluşları teşvik edilmeli C)Turizme gerekli önem verilmeli

30-Kayseri Sanayi Odası	a)Anadolu Medeniyetlerine beşiklik etmesi b)Doğu-Batı,Güney-Kuzey Ticaret ytollarının kesişim noktasında bulunması c)İklim ve toprağın tarıma elverişli olmaması d)Şehri terketmiş olan Kayserililerin kazanımlarını şehre aktarmaları	a)Merkeze göre geri kalmış İlçelerin ayrı ele alınıp değerlendirilmesi b)OSB'ler ayırım yapmaksızın teşvik kapsamına alınmalıdır. C)Tekstil ve Makina,techizat ihtisas gümrüğüne açılmalı d)Özel sektörün Turizme yatırım yapmasının teşvik edilmesi e)Kayseri'yi Nevşehir-Ürğüp ve Ankara-Pozantı Oto Yoluna bağlayacak Saraycık-Avanos ve Himmetdede-Kalaba bölünmüş Yolları tamamlanmalı f)Kayseri Ulusal va Uluslararası bir fuar ve Kongre merkezine dönüştürülmeli g)Kuzey çevre yolu ve Bahçelik Barajı kısa zamanda bitirilmeli h)Pınarbaşı OSB hayata geçirilmeli ı)İkinci bir Üniversitenin yanı sıra E.Ü.nün merkez dışında da bölümler açması gerçekleştirilmeli i)TAKSAN Savunma Sanayine Tahsis edilmeli	SEKTÖRÜ : D.K.H a)Firmaların değişen iç ve dış şartlara uyum sağlayamaması b)Bürokrasinin Kayıt altına girmeyenleri hedef alması c)Ekonomik ihtilafların çözümü için Ombudsmanlık yada Arabuluculuk yasal hale getirilmeli d)Ticari davalarda Usul Hukuku yeniden düzenlenmeli e)Ekonomik suçun cezası yine Ekonomik olmalı f)Esnek çalışma modellerine geçilmeli iş güvencesi gibi terkedilmeye başlanan katı çalışma modellerine itibar edilmemeli g)Çalışanların İşverene yüklediği taşınamaz yükleri azaltılmalı h)Yemliha Barajının yapımı yaşanan son Banka olayları nedeniyle durmamalı yada yavaaşlamamalı ı)Kamu alımlarında yerli ürünler tercih edilmeli i)Kamu yönetimi İşverenleri hasım gibi görmemeli	-	

31-Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği	a)İpek Yolunun Kayseri'den geçmesi b)Kamu Yatırımları c)Özel teşebbüsün girişimcilik ruhu	a)Gelişme sürecinde özel sektöre öncelik verilmelidir. B)Yetişmiş insangücü himaye ve teşvik görmelidir.	SEKTÖRÜ: D.K.H. a)Kıt sermaye ile açılan işyerleri yüksek vergi, fon ve diğer ödemeler altında ekonimik ömrünü devam ettirememekte b)OSB'ler yeterli değildir. C)Arsalar çok pahalıdır d)Birlikte iş yapma eksikliği var e)Profesyonel yönetici ve vasıflı ara işgücü eksikliği var f)Ürtimde kullanılan elektrik pahalıdır	a)Mevcut OSB'ye ilave olarak 2.,3.,4. OSB'ler kurulmaldır. B)Endüstriyel amaçlı ucuz arsa üretilmelidir. C)Serbest Bölge acilen faaliyete geçirilmeldir. D)Konteyner terminali faaliyete geçirilmelidir. E)Havaalanı yeni ihtiyaçlara göre dizayn edilmeli, Bakanlar Kurulu kararıyla uluslararası statüye kavuşturulmaldır. F)İleri teknoloji gerektiren ve Katma değeri yüksek endüstriler teşvik edilmelidir. G)Valilik öncülüğünde ortak girişimler artırılmaldır h)Üniversite-Sanayi işbirliği ve AR-GE faalyetlerine ağırlık verilmeli ı)Profesyonel yönetici kullanma sağlanmalı	a)Yüksek teknoloji kullanan kamu kuruluşlarıyla özel sektörün birliktelikleri artırılmalıdır b)İhracata yönelmelidir
32-Milli Parklar Av Yaban Hayatı Başmühendisliği	a)gelişmeye açık müteşebbis olmaları b)Piyasa şartlarına uygun üretim ve adam istihdam etmeleri c)Üniversite ve Askeri Fabrikaların bulunması d)Ulusal ve uluslararası yolların kesişme noktasında bulunması	a)Genç nüfusun sağladığı işgücünün uygun ve doğru alanlarda kullanılması b)Üretimi yapılan madenlerin daha verimli üretim ve pazarlanması c)Turizm potansiyeli harekete geçirilmeli d)Yeraltı zenginliklerin üretim ve işletilmesi aşamasında üreticiye destek verilmesi e)Yatırımcıların kredi taleperine karşılık verilmesi f)Uydukentlerin her yönüyle kendine yeterli hale getirilmesi	SEKTÖRÜ: D.K.H a)Sultansazlığının ekosistemi tarımdan dönen su ile beslendiği için kimyasla ilaç karışımı nedneiyle bozulmuştur.	a)Develi 2.Merhale projesinin tamamlanarak Sultansazlığının su ihtiyacı Zamantı tünelinden sağlanabilecektir. B)Sosyal etkinlkler artırılmalı c)Uluslararası saniy fuarları gerçekleştirilmelidir.	

33-Meteoroloji Bölge Müdürlüğü	a)Hava İkmal Bakım Merkezi lokomotif b)Anatamir fabrikası c)Bölge ve İl Müdürlüklerinin Kayseride toplanması	a)Tarımsal alanda bilhassa hayvancılık verim ve karlılığı artırıcı önlemler alınmalıdır b)Sanyi ürünlerinin kalitesi artırılmalı, maliyetler düşürülmeli ve dış pazar bulunmalı	SEKTÖRÜ: D.K.H. A)Topografik yönden çok engebeli bir arazi yapısına sahip, bu durum aynı anda farklı hava şartlarına sebep olmaktadır b)Rüzgar ve güneş enerjisinden yararlanmak amacıyla ölçüm istasyonu sayısı artırılmalıdır	a)Kayseri'yi diğer merkezlere bağlayan anayolların üzerinde saatlik rasat yapan istasyonlar kurulmalıdır b)Özel amaçlarla ölçüm yapacak donanım temin edilmelidir c)Erciyeste Meteoroloji istasyonu kurulacaktır d)Doğal enerji kaynaklarının kullanımı tercih edilmelidir e)Yol ve binalar daha fazla güneş alacak şekilde yapılmaldır f)Hava sirkülasyonu olan yamaç ve yüksek araziler yerleşime açılmaldır.	A)Şehrin gelişme yönlerinde imar çalışmaları yapılmalı b)Tüketici bilinçlendirilmeli, kalitesiz ürün ve hizmet verenlerle her düzeyde mücadele edilmeli c)Özel okullar yaygınlaştırılmalı
34-Fazilet Partisi İl Başk.	A)Başarılı belediye hizmetleri ve planlı şehirleşme b)Ulaşım imkanlarının kolaylığı c)Girişimcilik, d)İpek yolu üzerinde bulunması e)Firmalar büyüse de faaliyetlerine kayseri'de devam etmeleri f)Tüketicilikten çok üreticiliğin yapılması g)Üniversitenin olması	a)Beşer yıllık gelişme programları yapılmalı b)İstihdam artırılmalı c)Raylı sistem projesi biran önce hayata geçirilmeli d)Atıksu Arıtma Projesi tamamlanmalı e)Doğalgaz projesi devreye girmeli f)2.Üniversite kurulmalı g)Üniversite ilçelerde meslek yüksekokulları açmalı h)Havaalanının uluslararası statüye kavuşturulması ı)Serbest Bölge geliştirilmeli i)Yeni OSB'ler gelişmemiş ilçelerde açılmalı	SEKTÖRÜ: D.K.H. a)İşsizlik b)Ekonomik durgunluk c)Gelir dağılımındaki dengesizlik d)Vatandaşın siyasete soğuk bakması	a)Yeni iş alanlarının kurulması b)Vergilerin yerinde harcanması c)Yatırımların kontrol edilmesi d)İdarecilerin devletin menfaatlerini kendi menfaatlerinden üstün tutuması e)Vatandaşa siyaseti sevdirmek f)Vatandaşın Kayseri haberlerine duyarlı hale getirilmesi	a)Daha çok tiyatro ve konserler düzenlenmeli b)Sosyal faaliyetlere destek çıkılmalı c)yeni yatırımların teşvik edilmesi d)İlçelere destek çıkılması e)Çiftçiye destek çıkılmalı f)Yamula Barajının biran önce bitirilip faaliyete geçmesi
35-Türk Standartları Enstitüsü	a)Özel sektörün aktif rol alması b)Kollektif şuurun gelişmiş olması	a)Sanayi ve ticaretin uluslarası rekabet gücünün artırılması b)Yeni teknolojilerin yakın takibi ve personelin yetiştirilmesi c)iharacata yönelik sanayileşme d)Savunma sanayinde yerli imalatın özendirilmesi	SEKTÖRÜ: D.K.H a)Satandartlaşma ve kalitenin sadece pazar aracı olarak görülmesi b)Üretim ve hizmet sektöründe kaliteye önem verilmemesi c)TSE belgesi olamdan da üretim yapılabilmesi d)Teknik eleman çalıştırma isteksizliği	a)Sürekli eğitim, motivasyon ve uzun vadeli ve kararlı yönetim modeli b)Standartlara uygun üretim c)Mecburi standart kapsamındaki ürünlerin belge almadan üretilmesinin önlenmesi d)Kamu kurum ve kuruluşlarının satınalmalarda TSE belgesi şartına uymaları	a)Ticarette ahlaki prensiplerin önemini vurgulayacak toplantıların yapılması b)Kaliteli mal üretmeyenler ticaretten men edilmeli c)Turizm sektörü desteklenmeli

36-YURTKUR Kayseri Böl.Müd	a)Halkının yatırımcı ruhu b)İpek Yolu c)Tarihi ve doğal güzelliklerinin bulunması	a)Kalkınmanın gerektirdiği nitelik ve nicelikte insan gücünü yetiştirmek b)Fertlerin kalkınmaya uyum göstermeleri ve olumlu katkı yapmalarının sağlanması c)Sosyal adalet ve fırsat eşitliğini sağlamak d)Tarım ve hayvancılıkta modernleşme	SEKTÖRÜ: D.K.H. a)İhtiycı olan bütün öğrencilere burs verilmesinin sağlanması b)Çevre koruma ve hava kirliliğini önleyici tedbirler alınması	a)Hava kirliliğine karşı tedbirlerin alınması	a)Teknik Üniversite açılması ve özel üniversite kurulmasının teşvik edilmesi b)Doğalgazın en kısa zamanda kullanıma sunulması c)Ticaret Odası ve bağlı kurumların enflasyona karşı ortak girişimlere teşvik edilmesi d)Türk Lirasının tercih edilmesinin sağlanması e)Kaliteli üretimin desteklenmesi f)Turizme öenm verilmesi
37-Bölge Çalışma Müdürlüğü	a)Eski ticaret merkezi oluşu b)Etnik nüfus yapısı c)Kamu yatırımlarının öncülük etmesi	a)Çevrenin önemi gözardı edilmemeli b)Özelleştirme hızlandırılmaldır c)Özelleştirilen ve atıl hale gelmiş olan kuruluşların faaliyete geçirilmesi için İcra ve İflas yasalarında düzenleme yapılması d)Marka ve patent sahibi ülke olmak gerekmektedir. E)İşletmelerin profesyonel yönetici-girişimci eliyle yönetilmesinin teşviki f)AR-GE Kayseri kurulmalı g)Teknolojik gelişmeler takip edilmeli h)Yetişmiş işgücü ihtiyacı karşılanmaldır ı)Tarım ve hayvancılıkta entegre tesisler kurulmalı i)Turizm potansiyeli değerlendirilmeli j)Yabancı ortaklıklar teşvik edilmeli	SEKTÖRÜ:D.K.H Sakat ve eski hükümlü çalıştırma yükümlülüğüne uyulmaması	Sakat ve eski hükümlü çalıştırma yükümlülüğünü yerine getirmeyen işyerlerine çalıştırmadığı kişi adedince her ay bürüt asgari ücret tutarında fon kesintisi yapılması	
38-İl Müftülüğü		Fabrikalarda çalışma ilişklerinin geliştirilmesi konusunda Müftülükçe dini konferans ve seminerler verilmeli	SEKTÖRÜ:D.K.H. Kadro ve personel açığı giderilmeli		

39-İl Defterdarlığı	a)Sümerbankın ve Anatmir Fabrikasının okul görevi yapması b)insanının ticarete yatkın ve becerikli olması	a)ÇİNKUR'un çalıştırılması b)TAKSAN'ı çalıştırabilecek kuruluşa devretmek c)Bimiz veya homza madeninin işletilmesi d)Erciyeste turizm tesislerinin artırılması e)Serbest Bölge çalıştırmaya başlanmaldır f)yamula ve diğer barj inşaatlarının tamamlanması g)Hayvancılık için çaba gösterilmeli h)Turizm tanıtımına ağırlık verilmeli ı)Vakıf Üniversitesi kurulmalı i)İlçelerin zengin kaynakları değerlendirilmeli j)İncesu'daki çüven otu sanayinin emrine sunulmalı	SEKTÖRÜ:D.K.H.		a)Devlet Tiyatrosunun şubesinin açılması b)Konferanslar yapılması c)Spor faaliyetlerinin desteklenmesi
40-SSK Sigorta Müdürlüğü	a)Çevre iller arasında çekim merkezi olması b)Üretimde iharcata önem verilmesi c)Arazilerin tarım ve hayvancılığa elverişli olması	a)Yemliha Barajının bitirilmesi b)Sulama projelerinin hayata geçirilmesi c)Metro sisteminin faaliyete geçirilmesi d)Turistik değerlere önemin verilmesi e)Hayvancılığa önem verilmeli f)Uluslararası fuar	SEKTÖRÜ:D.K.H. a)Sigortalı sayısının çıkluğu sağlık tedavilerinin karşılanmasında zorluk çıkarıyor b)SSK Hastanesi ihtiyaca cevap veremiyor c)Müdürlük binası ihtiyaca cevap vermemekte	a)Yeni hastane ve Müdürlük binası yapılması b)Bilgisayar donanımı sağlanmalı	a)Yeni OSB'ler kurulmalı b)Meslek okulları ve kurslarının açılması
41-İş Kurumu İl Müdürlüğü	a)Kamu Yatırımlarının nitelikli eleman sağlaması b)Küçük Sanayi Sitelerinin kurulması c)Yol bağlantıları üzerinde olması d)Sanat ve Çırak okullarının açılması e)Civar illerden göç alması f)İnsanlarının girişimciliği	a)İlçerdeki madenlerin açığa çıkarılarak işlenmesi b)Kış turizmine önem verilmeli c)Gıda ve hayvancılık sektörüne destek sağlanması	SEKTÖRÜ:D.K.H. a)Kalifiye eleman sorunu b)İşsizlik sigortası olmaması c)İşgüvencesi yasasının çıkmaması d)Özürlü ve eski hükümlülerin üretime katılmalarının sağlanması e)İş Kanununun güncelleştirilmesi f)Kaçak ve sigortasız işçi çalıştırılması	a)İş hayatındaki kanun ve yönetmeliklerin günün koşullarına uygun hale getirilmesi b)Sorunlar cezalarla değil teşvik ve özendirmeyle çözülebilir	a)Sosyal gelişmeyi sağlayıcı aktivitelerin artırılması
42-Ticaret Borsası	a)Kamu Yatırımlarının etkisi	a)İlçelerde Küçük Sanayi sitelerinin kurulması b)Hayvancılığa önem verilemsi	SEKTÖRÜ:D.K.H. a)KÖY Statüsünün sağlanması b)Teşvik mevzuatının yeniden düzenlenmesi	Turizm sektörüne öenm verilmelidir.	A)Ankara-Kayseri yolunun çift yola dönştürülmesi b)Birkaç ilçenin faydalanacağı OSB'ler kurulması

43-Kayseri Tabib Odası	a)Halkın ticari zihniyeti b)Devlet kuruluşlarının teknik eleman yetişmesine katkısı c)İlerigörüşlü Belediye Başkanlarının seçilmiş olması d)Kendi iline yatırım yapma isteği	a)Turizm potansiyelinin artırılması b)Savunma sanayine yönelme c)Havaalanının genişeltilip, sivilleştirilmesi d)Festivaller yapılması	SEKTÖRÜ: SAĞLIK a)1000 yataklı SSK hastanesi yapılması b)Sağlık tesisleri için yeni yerleşimlerde arsa tahsis edilmesi c)sağlık yatırımlarına kolaylık	a)1000 yataklı SSK hastanesi yapılması b)Sağlık tesisleri için yeni yerleşimlerde arsa tahsis edilmesi c)sağlık yatırımlarına kolaylık	a)Doğalgazın devreye sokulması b)Kayseri-Ankara çiftyol yapılması c)Sosyal ve kültürel site yapılması d)Ambar-Kumarlı arası raylı sistem yapılamsı
44-TEKSİF Sendikası Kays.Şb.	a)Belediyelerin iyi çalışması	a)İstihdama yönelik sanayileşme b)Halka açık kuruluşların oluşturulması	SEKTÖRÜ: SANAYİ a)Elektriğin pahalı oluşu b)İç pazarda talep azlığı c)ileriyi görememe	a)Ülke ekonomisi iyi yönlendirilemiyor.	A)Kısa vadede köşe dönme zihniyetinden uzaklaşılmalı b)Küçük tasarrufu özendirici yatırımlara yönelme c)Tüketimde israfın önlenmesi d)Güven bunalımını önleme
45-Dünya Gazetesi	a)İpek yolu, b)OSB ve teşvikler c)Yöre insanının başarısı,girşimciliği	a)OSB'lerin cazip hale getirilmesi b)Serbest Bölgenin öneminin anlatılması c)Sanayicinin sorunları, talepleri Ankara'ya aktarılmalı	SEKTÖRÜ: HABERLEŞME	a)İlin ortak sesi olacak ulusal bir TV istasyonunun kurulması b)Medya kuruluşlarının ortak bir gazete çıkarması	a)OSB'nin demiryoluna bağlanması b)Kuzey Çevreyolunun tamamlanması c)Sanaycilerin bürokrasiden kurtarılması d)OSB Arsa Fiyatlarının uygun olması e)Sanayiciye ucuz enerji f)Doğalgaz altyapısının hazırlanması g)Erciyes'te turizm projelerine önem verilmesi h)Kamu kuruluşlarında güvenlik tedbirleri artırılmalı ı)Savunma Sanayi haylinden vazgeçilmeli i)Özelleştirilen kuruluşlar yeniden yapılandırılmalı

46-TEMA Vakfı Temsilciliği	a)Devlet destekli sanayi yatırımları b)Küçük sanayilerin merkezde toplanması c)OSB'nin kurulması d)Teşebbüs gücünün bulunması	a)Turizm Master Planının hayata geçirilmesi b)Tarımda ürün çeşitlenmesi c)Hayvancılık canlandırılmalı d)Baraj inşaatları tamamlanmalı e)İlçelere Yüksekokul açılmalı f)İlçeler özel proje uygulanmalı	SEKTÖRÜ: ORMANCILIK a)Erozyon ve sonuçları konusunda bilgilendirme b)Yeşil Kuşak projesine katılımı artırma c)Ali Dağının korunması d)Doğal güzelliklerin değerlendirilmesi e)Su toplama havzalarındaki erozyon önleme tedbirleri alınması	a)İlçe ve beldelerde meşe koruluğu oluşturulması b)Yayla ve kış turizminin geliştirilmesi c)Doğal varlıkların korunması d)Tarım ve hayvancılık alanında verimin artırılması	a)Arıtma tesisleri hayata geçirilmeli b)Pastırma vesucuk dünyaya tanıtılmalı c)Erciyes Kış turizmi canlandırılmalı d)Vakıf Üniversitesi kurulmalı e)Özelleştirme çalışmaları tamamlanmalı f)Kayseri-Ankara çift yolu g)Sivil havaalanı
47-Kayseri Baro Bşk.	A)Tarihten beri bölgesinin ticaret merkezi olması b)İpek yolu c)Kendi yağı ile kavrulmasını bilmesi d)Çok renkli mozaik yapısı	a)Devlet koordinasyon görevi üstlenmeli b)Mesleki eğitime ağırlık verilmeli c)İş adamlarına seminer, konferans verilmesi d)Turizm e)Hayvancılık ve tarım f)İkinci bir üniversite kurulmalı g)Kent Konseyi kurulmalı	SEKTÖRÜ:D.K.H. a)İş adamları hukuki konularda bilgisiz b)Adliye binası yetersiz c)Baronun maddi imkanları yetersiz	a)Hukuk müşavirinden yararlanma alışkanlığı kazandırılmaldır b)İş takipçileri yerine avukatlardan yararlanılmalı c)Yeni Adliye binası yapılmalı d)Baronun maddi kaynaları artırılmalı e)Baroya yeni bina temin edilmeli	
48-GESİAD	a)Jeopolitik konumu b)Devlet yatırımlarının teknik birikim ve yetişkin işgücü sağlaması	a)Yoğun göçlerle gelenlerin talepleri tespit edilmeli, buna uygun planlar hazırlanmalı b)Nitelikli işgücü sağlanması c)Teknik bir üniversite kurulması d)yerel yönetimlerin etkin çalışması e)Kentlilik bilinci geliştirilmeli f)Kent Konseyi etkin kılınmalı g)Dışardaki Kayserili müteşebbisleri yatırıma teşvik etmek h)Kayserinin potansiyel sektörleri belirlenmeli uluslararası düzeyde adı duyurulmalı	SEKTÖRÜ: SANAYİ a)Nitelikli işgücü b)Finansman ihtiyacı karşılanmalı	a)KOBİ Danışman şirketleri oluşturulmsı b)Enerji temininde uzun vadeli çözümler üretilmesi c)kurumsallaşma sağlanmalı d)Finansman ihtiyacı karşılanmalı e)Teşvik ve vergi mevzuatının güncelleştirilmesi f)Devletin ekonomiden elini çekerek sadece denetleme görevi üstlenmesi	

49-Erciyes Üniversitesi Öğr.Üyel.Derneği	a)Kayseri'nin herhangi bir gelişme başarısı yoktur	a)İnsan kaynaklarının iyi değerlendirilmeli b)Doğal Kaynakların değerlendirilmesi c)İl arazisinin iyi planlanması d)Vakıf ve derneklerin teşvik edilmesi e)Gençlere önem verilmesi f)İyi bir idari yapı halkın arasına girebilen yöneticiler(Sivil-asker), (seçilmiş-atanmış) g)AR-GE merkezi kurulması h)Üniversite-Sanayi işbirliği	SEKTÖRÜ:EĞİTİM a)Hukuki b)Ekonomik c)Eğitim imkanlarının yetersizliği d)Öğretim elemanı yetersizliği e)İdari yapılanmada kalitesizlik f)Eğitim kalitesinin düşüklüğü	a)Mahkeme kararlarına uymayan yöneticilerin cezalandırılması b)Eğitim sisteminin yenilenmesi c)Üniversiteye ayrılan ödenkler global olarak verilmeli, Dağırımını Üniversite kararlaştırmalı d)İdari yapıda özerkliğe gidilmeli, e)Bazı üniteler özelleştirilmeli f)Üniversiteye girişte daha iyi bir seçme yapılmalı g)Rektörden çok kurullara yetki verilmeli	Kamu yöneticileri ele ele vermelidir
50-Akkışla Kaymakamlığı	a)Kara ve Demiryolu taşımacılığının kesiştiği yerdedir b)Müteşebbis gücü c)Üniversite d)Planlı yerleşme e)Kapadokyaya yakınlık	a)Hayvancılığın ilçe ve küçük yerleşimlerde canlandırılması b)Erciyes kayak merkezinin uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi c)Su kaynaklarının daha verimli kullanılması d)Eğitimin kalitesinin artırılması e)Özel sektör yatırımlarının ilçelere yönlendirilmesi	SEKTÖRÜ:D.K.H. a)İstihdama yönelik yatırım ihtiyacı b)Göç c)Hayvancılığa dayalı tesisler kurulması	a)Hayvancılığın teşviki b)Hayvancılığa dayalı tesislerin kurulması c)Sanayi bitkisi üretiminin teşviki d)El sanatlarının özendirilmesi Göçün önlenmesi için sanayi tesisi kurulması	Ekonomik ve sosyal faaliyetlerin en küçük yerleşim birimlerine kadar götürülmesi
51-Develi Kaymakamlığı	a)Kendi potansiyel gücü b)Yerli yatırımcılar	a)Öncelikli Yöre statüsüne alınmalı b)Serbest Bölge ve Gümrük birarada olmalı c)KOBİ'lere teknik kredi desteği d)KOSGEB sanayiciye tanıtılmalı e)İldeki özelleştirmelere biran önce başlanmalı f)İl merkezindeki sanayi ve nüfus yığılması engellenmeli g)Develi 2.Merhale projesinin bitirilmesi h)Develi OSB'nin hayta geçirilmesi ı)Develi-Adana karayolunun iyileştirilmesi i)Kuş Cennetinin turizm amaçlı değerlendirilmesi j)Erciyeste kış turizminin geliştirilmesi k)Hayvancılığın meyve ve sebze üretiminini desteklenmesi l)Develiye yüksekokul ve fakülte kurulması	SEKTÖRÜ:D.K.H. A)Develi kalkınmışlıkta geri kalmıştır b)Varolan potansiyel değerlendirilememekte c)Maddi imkansızlıklar d)Devlet desteği ve teşvikin olmaması e)İlçelerden il merkezine sürekli göç olmakta, f)Tarım ve hayvancılığıa yeterli teşvik ve destek yok g)OSB olmadığından sanayi gelişememiştir. H)Develi 2.Merhale bitmedi ı)Develi-Adana Karayolu düşük standartlı i)Turizm sektöründe atılım yok j)Eğitim arzu edilen düzeyde değil	a)Devlet desteği ile yatırımlara başlanmalı b)Mevcut yatırım projelerinin ödenekleri yeterli olmalı c)kaynakların rasyonel değerlendirilmesi d)Eğitim ve sağlıkta modernizasyon	a)İl ve ilçeler arasında sektörler arası dağılım dengeli olmalı b)Kamu ve özel yeni yatırımlar yapılması c)STÖ desteklenmeli

52-İncesu Kaymakamlığı	a)insan unsuru b)zeki olması c)eğitimli olması d)devletle barışık olması	a)Turizm potansiyelinin değerlendirilmesi b)TAKSAN ve ÇİNKUR'un tam kapasiteyle çalıştırılması c)Kredi ve iş imkanlarının yaratılması d)Kooperatifçilik bilincinin sağlanması e)Tarımsal sulamaya önem verilmesi f)Hayvancılığın desteklenmesi g)İlçeye yüksekokul açılması	SEKTÖRÜ:D.K.H. a)OSB'nin gecikmesi b)Tarım ürünlerinin yeterince değerlendirilememesi c)Hayvancılığın modernize edilememesi d)işsizlik e)Birlikte hareket edememe f)Toplam kalite kültürünün anlaşılamaması	a)Toplam kalite kültürünün geliştirilmesi b)İlçe Tarım Müdürlüğünün tarım ve hayvancılığı geliştirilmesinde etkin rol almasının sağlanması c)İnsanların bilgilenmesi için Seminer ve panel düzenlenmesi d)OSB'nin gecikmeden devreye sokulması	a)Silah Sanayinin bu bölgede kurulması
53-	İl merkezinde gelişmeden söz etmek mümkün değildir	a)Devlet yatırımının artması b)KÖY statüsünün biran önce başlatılması	SEKTÖRÜ: Hava kirliliği	Doğlagaza dönüşüm	a)Devlet imkanlarının fazlalaşmasıyla b)Yönetimin çalışması durumunda
54-Felahiye Belediyesi	a)Pratik zeka, girişmci ruh, ilerici görüşü b)Gelişmiş batı ve gelişmekte olan doğu illeri arasında köprü olması	a)KÖY statüsüne geçilmesi b)Uluslararası trafiğe açık sivil havalanı c)Erciyesin turistik potansiyelinin değerlendirilmesi d)Pstırma ve sucuk imalatının modernize edilmesi e)Doğal güzelliklerin turizme kazandırılması f)İnanç turizmi tanıtımı yapılmalı	SEKTÖRÜ:D.K.H. A)İller Bankası ödenekleri yetersiz b)Personel ve ekipman eksik c)Personelin bilgi ve beceri noksanlığı d)Belediye yasasının güncellenme sorunu	a)Ödeneğin belediyenin gelişmişliğine ,imar durumuna göre gönderilmesi b)Personel ve ekipman desteği sağlanmsı c)Mahalli İdareler Yasa tasarısının kanunlaştırılması d)Personelin hizmetiçi eğitimi	Sosyal gelişme için imkan sağlanması
55-Kocasinan Kaymakamlığı	Doğu ve Güneydoğu Anadolunun merkezi durumunda bulunması	a)Toplu ulaşım için raylı sistemin kurulması b)Havakirliliğini önlemek için doğalgazın getirilmesi	SEKTÖRÜ:D.K.H. a)Belde ve köylerde gelişme sağlanamamıştır b)Göç nedeniyel gecekondulaşma artmakta	Köy ve beldelerde hayvancılık ve tarım projelerinin geliştirilmesi Köy ve beldlerin altyapısının tamamlanması Yeşilkuşak projesinin süratle uygulanması	
56-Kocasinan Belediyesi	a)Şehir imar planına uyulması b)Düzenli ve başarılı çalışma	a)Sosyal alanların gelişmesi b)Eğitim ve yüksekokulların çoğalması c)Organize sanayi alanlarının gelişmesi d)Turizme önem verilmesi e)Ucuz konut üretilmesi	SEKTÖRÜ:D.K.H. A)Kentte kaçak yapı bulunmaması b)Altyapıya önem verilmesi	a)Ucuz konut üretilmeli b)altyapıya önem verilmeli c)Şehir planına uyulmalı	

57-Melikgazi Kaymakamlığı	İpek yolu	a)Kısa-orta ve uzun dönemi kapsayan bir sanayi teşvik programı hazırlamak b)maden kaynaklarının rasyonel olarak kullanılması c)Pastırma ve sucuk üretiminin modernizasyonu d)kış turizmine yatırım yapılmalı	SEKTÖRÜ:D.K.H. a)Altyapı b)Ulaşım c)Çarpık yapılaşma d)Hava kirliliği e)İşsizlik f)Yurizm	a)Belediyeler altyapı yatırmları yapmalı b)Devlet karayolunun çiftyol ve otoban statüsne geçmesi c)Gecekondulaşma teşvik edilmemeli d)Doğalgaz dağıtımı sağlanmalı e)Tur organizasyonları düzenlenmeli f)Relam ve tanıtıma önem verilmeli g)Dış tanıtım ve pazarlamada devlet desteği olmalı	a)Kırsalda iş imkanları oluşturulmalı b)istihdam yaratıcı sektörlere öncelik verilmeli c)Kamunun altyapı yatırımları hızlandırılmalı d)Kamunun kaynak desteği sağlanmalı
58-Pınarbaşı Kaymakamlığı		a)Kayseri ili Kırsal Kalkınma projesi geliştirilip, ekonomisi tarım-hayvancılığa dayalı ilçeler desteklenmeli b)Hayvancılık teşvik edilmeli	SEKTÖRÜ: D.K.H. a)pınarbaşı göç vermekte b)İstihdam alanları yetersiz c)Eğitim olanakları iyi değil d)İklim tarımı olumsuz etkiliyor	İklime uygun yem bitkileri üretimi yaygınlaştırılmalı	
59-Sarıoğlan Kaymakamlığı	a)Girişimci ruh b)Köyden kente göç	a)esnaflara kredi olanağı b)sanayinin ilçelere yayılması c)Baraj ve sulama kanallarının yapılması d)Çiftçilerin eğitilmesi	SEKTÖRÜ: D.K.H. a)Seyyar süt toplayıcılarının engellenmesi b)Özel sektör ilçeye yatırım yapmamakta c)Spor faaliyetleri desteklenmemekte	a)Süt toplayacılarını engelleyici tedbir alınmalı b)Özel sektör ve devlet yatırımlarının ilçeye yapılmasının sağlanması c)Kapalı spor salonu yapılması	a)İşsizlere iş sahası yaratmak b)Turistik yerlerin korunması c)Hava kirliliğinin önlenmesi
60-Sarız Kaymakamlığı	a)İpek ve baharat yolu b)Şeker ve Sümerbank Bez Fabrikası c)Üniversite	a)İlçelerden İl'e olan göçün durdurulması b)İlçelere yatırımın özendirilmesi c)Su ve maden kaynaklarının değerlendirilmesi	SEKTÖRÜ:D.K.H. a)Ulaşım zorluğu b)Öğretmen eksikliği c)Konut sıkıntısı d)Devlet Hastanesinin bitirilmemesi e)Aşiretcilik anlayışının olmsuz etkileri f)İklim koşullarının olomsuzluğu g)İşsizlik	a)Karayolları ve Köy Hizmetleri Müdürlükleri önlem almalı b)İl Milli Eğitim Müdürlüğü hassasiyet göstermeli c)Devlet Hastanesine yeterli kaynak gönderilmeli d)Feodal yapıyı kırıcı çaba sarfedilmeli	a)İhracata yönelik üretimin desteklenmesi b)Havaalanının uluslararası uçuşlara açılması c)Ağaçlandırma yapılmalı d)Turizm geliştirilmeli
61-Sarız Belediyesi	a)Sanayi b)Göç alması	a)Sanayi ve ticaretin desteklenmesi b)Hayvancılık desteklenmeli c)Kış turizmi canlandırılmalı	SEKTÖRÜ:D.K.H. a)İşsizlik nedeniyle göç vermekte b)Tarım ve hayvancılık devletçe desteklenmemekte c)Üretilen halı ve kilimler ekonomik olarak değerlendirilememekte	a)Bölge yatılı okulu açılmalı b)Çok amaçlı Lise c)Bir Fabrika kurulmalı d)Askeri birlik yerleştirilmeli	

62-Talas Belediyesi		a)Ticaret ve sanayi potansiyeli desteklenmeli	SEKTÖRÜ:D.K.H. a)Hava kirliliği b)iklim değişikliği ve yumuşatma c)içmesuyu d) İlçenin tanıtımı e)Ali dağına teleferik	a)Hava kirliliği doğalgazla çözülmeli b)İklim yumuşatma ve içmesuyu ihtiyacı için baraj yapımı c) Ali dağına teleferik yapılması	a) Vergilerin ağırlığı ve adaletsizliği giderilmeli b)ticaret erbabı krediyle desteklenmeli
63-Tomarza Kaymakamlığı	a)Tarihi b)Demografik c)Coğrafi konum	a)Kültür ve turizm faaliyetlerinin altyapısı oluşturulmalı b)Tarımsal faaliyetler önplana çıkarılmalı c)Sulama projeleri faaliyete geçirilmeli	SEKTÖRÜ: D.K.H. Nitelikli eleman ihtiyacı	a)Belediyeler desteklenmeli b)Köylere Hizmet Götürme Birliğine kaynak aktarılması c)SYDV'na kaynak sağlanması d)Kurslar açılarak nitelikli eleman yetiştirilmesi	a)Tüm yatırımların desteklenmesi b)Teknik yönden bilgi aktarılması
64-Yahyalı Kaymakamlığı	a)İpek yolu b)Düz arazide kurulması c)İmar planlarının düzenli uygulanması	a)Erciyes Kayak Merkezine önem verilmeli b)OSB'lerin sayısı artırılmalı c)Serbest Bölge oluşturulmalı d)KOBİ'ler desteklenmeli e)Turizm alanlarının master palnları bitirilmeli	SEKTÖRÜ:D.K.H. a)Adana-Kayseri karayolu trafiğe açılmalı b)Halıcılık ve Madencilik alanında yüksekokul açılmalı c)Madencilik sektörü desteklenmeli d)Zamantılı tüneli bitirilmeli e)Sağlık ihtiyaçları karşılanmalı		
65-Yeşilhisar Belediyesi	Sanayici ve işadamlarının yatırımlarını il merkezine toplaması	Develi 2.Merhale Projesinin tamamlanması için tüm kesimlerin gayret göstermesi gerekmekte	SEKTÖRÜ:D.K.H. a)İlçenin coğrafi konumunun olumsuzluğu b)Sultansazlığı dolayısıyla ilçe civarına sanayi tesisi yapılamaması c)İşsizlik nedeniyle göç vermesi	a)Develi 2.Merhale biran önce tamamlanmalı b)Mera arazilerinin ekonomiye kazandırılması c)Tarım ve hayvancılık kredi desteği sağlanmalı d)Sanayi tesisi yapımı teşvik edilmeli İçmecenin turizme kazandırılması	